

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

**Εκπαίδευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα:
Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις**

Ιούλιος 2018

Οι κρίσεις επί θεμάτων πολιτικής και οι προτάσεις που περιέχονται στην παρούσα ανάλυση εκφράζουν τις απόψεις των ερευνητών και δεν αντανακλούν, κατ' ανάγκη, τη γνώμη των μελών ή της Διοίκησης του IOBE.

Συντονισμός: Νίκος Βέττας, Γενικός Διευθυντής IOBE και Καθηγητής Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Επιστημονικός Υπεύθυνος Μελέτης: Αποστόλης Δημητρόπουλος, Δρ Εκπαιδευτικής Πολιτικής της London School of Economics & Political Science.

Ομάδα έρευνας του IOBE: Svetoslav Danchev (Υπεύθυνος του Τμήματος Μικροοικονομικής Ανάλυσης και Πολιτικής) και Νίκος Παρατσιώκας.

Οι ερευνητές επιθυμούν να ευχαριστήσουν την Ευαγγελία Βαλαβανιώτη για τη συνεισφορά της στη συλλογή και την επεξεργασία των στοιχείων, καθώς και τα στελέχη της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής για την έγκαιρη ανταπόκρισή τους σε αιτήματα για στοιχεία. Κάθε λάθος ή παράλειψη βαρύνει αποκλειστικά τους συγγραφείς.

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (I.O.B.E.) είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής, ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε το 1975 με δύο σκοπούς: αφενός να προωθή την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, αφετέρου να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις, οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

ISBN 978-960-7536-84-6

Copyright © 2018 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)

Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα

Τηλ.: 210 9211200-10, Fax: 210 9228130 & 210 9233977

E-mail: info@iobe.gr - URL: <http://www.iobe.gr>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα	3
Επιτελική Σύνοψη	9
1 Αντικείμενο της μελέτης	15
1.1 Εισαγωγή	15
1.2 Σκοπός και στόχοι της μελέτης	15
1.3 Δεδομένα και περιορισμοί της μελέτης	17
2 Αγορά εργασίας και επίπεδο εκπαίδευσης	19
2.1 Εισαγωγή	19
2.2 Κατάσταση απασχόλησης και επίπεδο εκπαίδευσης.....	20
2.2.1 Χαρακτηριστικά απασχολούμενων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης	23
2.2.2 Χαρακτηριστικά ανέργων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης	27
2.2.3 «Νέοι Άνεργοι» και επίπεδο εκπαίδευσης.....	29
2.2.4 Χαρακτηριστικά απασχολούμενων και ανέργων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και το φύλο	30
2.3 Απασχολούμενοι ανά κλάδο δραστηριότητας και επίπεδο εκπαίδευσης	31
2.3.1 Απασχόληση ανά κλάδο δραστηριότητας και ΕΠΙΠΕΔΟ εκπαίδευσης στην ΕΕ-28.....	36
2.4 Απασχόληση με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης και το επίπεδο εκπαίδευσης.....	37
2.5 Θέση στο επάγγελμα και επίπεδο εκπαίδευσης	41
2.6 Χαρακτηριστικά απασχόλησης με βάση το έτος ολοκλήρωσης των σπουδών	43
2.7 Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας της εργασίας	45
2.8 Συμπεράσματα	48
3 Αγορά εργασίας και ανώτατη εκπαίδευση	51
3.1 Εισαγωγή	51
3.2 Κατάσταση απασχόλησης αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης με βάση το επίπεδο και το αντικείμενο σπουδών	51
3.2.1 Κατάσταση απασχόλησης αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης με βάση το πεδίο σπουδών	52
3.2.2 Ανεργία στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης με βάση το πεδίο σπουδών	54
3.3 Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση ανά κλάδο δραστηριότητας, αντικείμενο σπουδών και σχολή	56
3.3.1 Απασχόληση στον κλάδο «Εκπαίδευση»	58
3.3.2 Απασχόληση στον κλάδο «Δημόσια διοίκηση – Άμυνα»	59
3.3.3 Απασχόληση σε κλαδικό επίπεδο σε σχέση με την ΕΕ.....	60
3.4 Απασχόληση με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης στα άτομα με πτυχίο πανεπιστημίου ή ΤΕΙ.....	61
3.5 Χαρακτηριστικά νέων αποφοίτων της ανώτατης εκπαίδευσης	63
3.6 Συμπεράσματα	65
4 Οικονομτρική διερεύνηση	67
4.1 Εισαγωγή	67
4.2 Σχέση απασχόλησης και εκπαίδευσης	68
4.2.1 Φύλο	68
4.2.2 Ηλικία.....	70
4.2.3 Επίπεδο Εκπαίδευσης.....	71
4.2.4 Έτος αποφοίτησης	73
4.2.5 Επίπεδο εκπαίδευσης και απασχόληση στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα	74
4.3 Σχέση μισθού και επιπέδου εκπαίδευσης.....	78
4.3.1 Εξέλιξη μισθού βάσει του φύλου, της εκπαίδευσης και του τύπου της επιχείρησης	78
4.3.2 Σχέση μισθού και επιπέδου εκπαίδευσης.....	81
4.3.3 Μισθοί, εκπαίδευση και φύλο	83
4.3.4 Ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης	85
4.4 Συμπεράσματα	86

4.5	Παράρτημα πινάκων	89
5	Συμπεράσματα – Προτάσεις πολιτικής.....	91
5.1	Συζήτηση των αποτελεσμάτων και συμπεράσματα της μελέτης	91
5.1.1	Εκπαίδευση και αγορά εργασίας πριν την έναρξη της κρίσης: μια σχέση προβληματική	91
5.1.2	Εκπαίδευση και αγορά εργασίας μετά την έναρξη της κρίσης: από την προβληματική σχέση στη βαθιά ρήξη	94
5.1.3	Οι προκλήσεις για την εκπαίδευση: Από τη βαθιά ρήξη στην επανασύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας	100
5.2	Προτάσεις πολιτικής.....	102
6	Βιβλιογραφία.....	109
7	Παράρτημα πινάκων	111

Κατάλογος διαγραμμάτων

Διάγραμμα 2.1: Κατηγοριοποίηση των επιπέδων εκπαίδευσης που εξετάζει η μελέτη	19
Διάγραμμα 2.2: Εξέλιξη πληθυσμού ηλικίας 15 ετών και άνω με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2001-2017	20
Διάγραμμα 2.3: Εξέλιξη πληθυσμού ηλικίας 15 ετών και άνω με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και το φύλο στην Ελλάδα, 2001-2017	21
Διάγραμμα 2.4: Καταμερισμός πληθυσμού ανά επίπεδο εκπαίδευσης και ηλικιακές ομάδες, 2017 ..	22
Διάγραμμα 2.5: Εξέλιξη απασχολούμενων ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2001-2017	23
Διάγραμμα 2.6: Μεταβολή απασχόλησης με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, 2001-2017	24
Διάγραμμα 2.7: Εξέλιξη ποσοστού απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2001, 2009 και 2017	25
Διάγραμμα 2.8: Ποσοστό απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης στις χώρες-μέλη της ΕΕ, 2017	26
Διάγραμμα 2.9: Εξέλιξη ανεργίας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, 2001-2017	27
Διάγραμμα 2.10: Εξέλιξη καταμερισμού ανέργων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, 2001, 2009 και 2017	28
Διάγραμμα 2.11: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2001, 2009 και 2017	28
Διάγραμμα 2.12: Εξέλιξη κατανομής «Νέων ανέργων» με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης τους, 2001, 2009 και 2017	29
Διάγραμμα 2.13: Εξέλιξη ποσοστού απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο 2001, 2009 και 2017	30
Διάγραμμα 2.14: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο 2001, 2009 και 2017	31
Διάγραμμα 2.15: Καταμερισμός απασχόλησης ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και επίπεδο εκπαίδευσης, 2017	32
Διάγραμμα 2.16: Απασχόληση στους κυριότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017	32
Διάγραμμα 2.17: Απασχολούμενοι που είναι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης στους κυριότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017	33
Διάγραμμα 2.18: Απασχολούμενοι με απολυτήριο Λυκείου σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017	34
Διάγραμμα 2.19: Απασχολούμενοι με απολυτήριο Γυμνασίου σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017	35
Διάγραμμα 2.20: Απασχολούμενοι με απολυτήριο Δημοτικού ή μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017	35
Διάγραμμα 2.21: Απασχόληση ατόμων με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την ΕΕ-28 με βάση τον κλάδο δραστηριότητας, 2016	36
Διάγραμμα 2.22: Απασχόληση ατόμων στην Ελλάδα και την ΕΕ-28 με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και τον κλάδο δραστηριότητας, 2017	37
Διάγραμμα 2.23: Απασχόληση στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα της χώρας, 2001-2017	38
Διάγραμμα 2.24: Διάρθρωση εργαζομένων στον ιδιωτικό και τον (στενό) δημόσιο τομέα με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, 2000, 2009 και 2017	39
Διάγραμμα 2.25: ΜΕΡΜ απασχόλησης στο Δημόσιο και Ιδιωτικό τομέα ανά βαθμίδα εκπαίδευσης .	40
Διάγραμμα 2.26: Διάρθρωση απασχολούμενων σε νομικά πρόσωπα και Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης βάσει του επιπέδου εκπαίδευσης, 2000, 2009 και 2017	41
Διάγραμμα 2.27: Ποσοστό απασχόλησης με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και το έτος ολοκλήρωσής της, 2016	43
Διάγραμμα 2.28: Ποσοστό ανεργίας με βάση το έτος ολοκλήρωσης σπουδών ανά επίπεδο εκπαίδευσης, 2016	44
Διάγραμμα 2.29: Αποδοχές εργαζομένων με βάση το έτος ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης τους στα άτομα με χαμηλό ή μέσο επίπεδο εκπαίδευσης, 2016	44
Διάγραμμα 2.30: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία, 2016	46
Διάγραμμα 2.31: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία, Ελλάδα και ΕΕ-28	46

Διάγραμμα 2.32: Σχέση μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία στις χώρες-μέλη της ΕΕ-28.....	47
Διάγραμμα 3.1: Καταμερισμός αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης με βάση το αντικείμενο σπουδών, 2016 και 2004.....	52
Διάγραμμα 3.2: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το πεδίο σπουδών στην Ελλάδα, 2016.....	53
Διάγραμμα 3.3: Ποσοστό ανεργίας αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης με βάση το πεδίο σπουδών.....	55
Διάγραμμα 3.4: Καταμερισμός απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.....	57
Διάγραμμα 3.5: Καταμερισμός απασχολούμενων με πανεπιστημιακή ή τεχνολογική εκπαίδευση ανά κλάδο δραστηριότητας, 2016.....	58
Διάγραμμα 3.6: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση στον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας «Εκπαίδευση».....	59
Διάγραμμα 3.7: Αιτήσεις αναπληρωτών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και προσλήψεις αναπληρωτών-ωρομίσθιων για το σχολικό έτος 2016/17.....	59
Διάγραμμα 3.8: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση στον κλάδο Δημόσια διοίκηση - Άμυνα.....	60
Διάγραμμα 3.9: Καταμερισμός απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση ανά κλάδο δραστηριότητας στην Ελλάδα και στην ΕΕ-28, 2016.....	61
Διάγραμμα 3.10: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το επίπεδο σπουδών, 2016.....	62
Διάγραμμα 3.11: Ποσοστό απασχόλησης ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το έτος αποφοίτησης, 2016.....	63
Διάγραμμα 3.12: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το έτος αποφοίτησης με μόνιμη ή προσωρινή εργασία, 2016.....	64
Διάγραμμα 3.13: Αποδοχές εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το έτος αποφοίτησης, 2016.....	64
Διάγραμμα 4.1: Διάρθρωση δείγματος.....	67
Διάγραμμα 4.2: Λόγος αναλογιών πιθανοτήτων απασχόλησης βάσει του φύλου, 2008-2016.....	69
Διάγραμμα 4.3: Λόγος αναλογιών απασχόλησης έναντι ανεργίας βάσει του επιπέδου εκπαίδευσης, 2008-2016.....	73
Διάγραμμα 4.4: Κατηγορίες της ανεξάρτητης μεταβλητής μεταξύ διωνυμικής και πολυωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης.....	74
Διάγραμμα 4.5: Οριακή επίδραση των συντελεστών που σχετίζονται με το επίπεδο εκπαίδευσης στην απασχόληση ανά τομέα, 2008-2016.....	76
Διάγραμμα 4.6: Μέσος μισθός ανά φύλο, 2008-2016.....	79
Διάγραμμα 4.7: Μέσος μισθός ανά επίπεδο εκπαίδευσης, 2008-2016.....	79
Διάγραμμα 4.8: Μέσος μισθός με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης, 2008-2016.....	80

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 2.1: Διάρθρωση απασχολούμενων με βάση τη θέση στο επάγγελμα ανά επίπεδο εκπαίδευσης, 2001, 2009 και 2017.....	42
Πίνακας 3.1: Ποσοστό απασχόλησης ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το πεδίο σπουδών, 2004, 2009 και 2016.....	53
Πίνακας 3.2: Ποσοστό ανεργίας ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το πεδίο σπουδών, 2004, 2009 και 2016.....	56
Πίνακας 3.3: Καταμερισμός απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση ανά κλάδο δραστηριότητας σε χώρες της ΕΕ-28, 2016.....	61
Πίνακας 4.1: Σχέση απασχόλησης και φύλου, σύνολο δείγματος 2008-2016 (λόγος σχετικών πιθανοτήτων).....	69
Πίνακας 4.2: Αποτελέσματα λογιστικών παλινδρομήσεων με τις ηλικιακές ομάδες ως ερμηνευτικές μεταβλητές (σύνολο δείγματος 2008-2016).....	70
Πίνακας 4.3: Αποτελέσματα λογιστικών παλινδρομήσεων με τις ηλικιακές ομάδες ως ερμηνευτικές μεταβλητές ανά έτος.....	71
Πίνακας 4.4: Αποτελέσματα λογιστικών παλινδρομήσεων με το επίπεδο εκπαίδευσης ως ερμηνευτική μεταβλητή (σύνολο δείγματος 2008-2016).....	72

Πίνακας 4.5: Αποτελέσματα λογιστικών παλινδρομήσεων με το έτος αποφοίτησης ως ερμηνευτική μεταβλητή, 2016	73
Πίνακας 4.6: Αποτελέσματα πολυωνμικής λογιστικής παλινδρόμησης με το επίπεδο εκπαίδευσης ως ερμηνευτική μεταβλητή (σύνολο δείγματος)	75
Πίνακας 4.7: Αποτελέσματα πολυωνμικής λογιστικής παλινδρόμησης με το επίπεδο εκπαίδευσης ως ερμηνευτική μεταβλητή (2008 και 2016).....	77
Πίνακας 4.8: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών με το επίπεδο εκπαίδευσης και άλλους δημογραφικούς παράγοντες ως ερμηνευτικές μεταβλητές	81
Πίνακας 4.9: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών ανά φύλο (σύνολο δείγματος)	83
Πίνακας 4.10: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών ανά φύλο (2008 και 2016)	84
Πίνακας 4.11: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης (σύνολο δείγματος)	85
Πίνακας 4.12: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών με το επίπεδο εκπαίδευσης και άλλους δημογραφικούς παράγοντες ως ερμηνευτικές μεταβλητές ανά έτος	89
Πίνακας 4.13: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης (2008 και 2016).....	90
Πίνακας 7.1: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017.....	111
Πίνακας 7.2: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017.....	112
Πίνακας 7.3: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με απολυτήριο Λυκείου ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017.....	113
Πίνακας 7.4: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017	114
Πίνακας 7.5: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017.....	115
Πίνακας 7.6: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017	116
Πίνακας 7.7: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία (ISCED 0-2).....	117
Πίνακας 7.8: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία (ISCED 3-4).....	118
Πίνακας 7.9: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία (ISCED 5-8).....	119
Πίνακας 7.10: Διάρθρωση απασχόλησης ανά κλάδο δραστηριότητας στους απασχολούμενους με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα και την ΕΕ-28, 2016	120

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να καταγράψει, να εξετάσει και να αναλύσει τις επιπτώσεις της κρίσης που ξέσπασε το 2009 στη σχέση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας στην Ελλάδα. Επιπλέον, η μελέτη αναλύει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ελληνική εκπαίδευση και διατυπώνει προτάσεις για την επανασύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και της απόδοσης της δημόσιας δαπάνης στην εκπαίδευση. Στο πλαίσιο αυτό, η μελέτη επιδιώκει να συμβάλει στη διαμόρφωση ενός σχεδίου επανασύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας για τη διατηρήσιμη έξοδο της ελληνικής οικονομίας από την κρίση και την ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητάς της. Η μελέτη συμπληρώνει, επεκτείνει και εμβαθύνει την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της πρόσφατης μελέτης του IOBE (2017) για τις επιπτώσεις της κρίσης και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Εισαγωγή

Η μελέτη εστιάζει στη χρονική περίοδο πριν και μετά την έναρξη της κρίσης που ξέσπασε το 2009 και εξετάζει τις επιπτώσεις της κρίσης και της δημοσιονομικής προσαρμογής που ακολούθησε, στη σύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας. Η μελέτη αναλύει στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΛΣΤΑΤ τις τελευταίες δύο δεκαετίες, καθώς και της ad hoc έρευνας με αντικείμενο τη θέση των νέων στην αγορά εργασίας, που εκπονήθηκε το 2016, παράλληλα με την ΕΕΔ, και εξέτασε την συνάφεια των σπουδών των εργαζομένων με την εργασία που εκτελούν. Αξιοποιούνται, επίσης, στοιχεία της EUROSTAT για τη σύγκριση των δεδομένων με εκείνα των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η μελέτη εξετάζει, καταρχάς, την εξέλιξη του εκπαιδευτικού επιπέδου του πληθυσμού τις τελευταίες δύο δεκαετίες και καταγράφει και τεκμηριώνει τη μεγάλη αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης, πριν την έναρξη της κρίσης, που είναι αποτέλεσμα της πολιτικής της «μεγάλης διεύρυνσης» της ανώτατης εκπαίδευσης, που ακολούθηθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έπειτα.

Για τη διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στη σχέση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας η μελέτη εξετάζει, ειδικότερα, ανά εκπαιδευτικό επίπεδο:

- α. το ποσοστό απασχόλησης,
- β. το ποσοστό ανεργίας, και
- γ. τις αμοιβές των μισθωτών εργαζομένων.

Εξετάζονται επίσης, παράγοντες που σχετίζονται με την κατάσταση απασχόλησης του ανθρώπινου δυναμικού ανά επίπεδο εκπαίδευσης, όπως το φύλο, τα διαφορετικά πεδία σπουδών, ο κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, ο τομέας (δημόσιος ή ιδιωτικός) απασχόλησης, καθώς και η θέση στο επάγγελμα, η ηλικία, και το έτος αποφοίτησης.

Η μελέτη εμβαθύνει στη διερεύνηση της σχέσης εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας στην Ελλάδα με την εκπόνηση οικονομετρικής ανάλυσης (λογιστική παλινδρόμηση) που εξετάζει πώς το επίπεδο εκπαίδευσης των αποφοίτων σχετίζεται με α) την κατάσταση απασχόλησής τους και β) τις αμοιβές τους, ελέγχοντας για άλλες μεταβλητές όπως το φύλο, την ηλικία, το έτος αποφοίτησης, και την οικονομική δραστηριότητα.

Η μελέτη διερευνά, τέλος, αν και σε ποιο βαθμό έχουν μεταβληθεί στη διάρκεια της κρίσης οι παραπάνω παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση για εκπαίδευση.

Κύρια ευρήματα και συμπεράσματα της μελέτης

Μεγάλη άνοδος του εκπαιδευτικού επιπέδου

Η μελέτη καταγράφει την μεγάλη άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου του πληθυσμού που σημειώθηκε τις τελευταίες δεκαετίες, και είχε ως αποτέλεσμα η πλειονότητα των εργαζομένων στην Ελλάδα να είναι πλέον μέσης ή ανώτατης εκπαίδευσης. Η άνοδος αυτή οφείλεται, από τη μια, στην αποχώρηση από την απασχόληση των εργαζόμενων μεγαλύτερων ηλικιών με χαμηλή εκπαίδευση στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο.

Από την άλλη, η άνοδος είναι αποτέλεσμα της πολιτικής της μεγάλης διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης που ακολουθήθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έπειτα, με τη μεγάλη αύξηση των εισαγόμενων φοιτητών στα πανεπιστήμια και στα ΤΕΙ, και την επέκταση του αριθμού των μεταπτυχιακών προγραμμάτων και φοιτητών.

Ως αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής ο αριθμός των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης αυξήθηκε από 1,18 εκ. το 2001 σε 2,12 εκ. το 2017, σημειώνοντας μια από τις μεγαλύτερες αυξήσεις διεθνώς την ίδια περίοδο. Η αύξηση αυτή οφείλεται πρωτίστως, στην μεγάλη αύξηση των γυναικών με πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης, που από το 2012 και έπειτα, είναι περισσότερες από τους άνδρες.

Πριν την έναρξη της κρίσης: μια προβληματική σχέση

Πριν την έναρξη της κρίσης, όπου η συνολική απασχόληση αυξήθηκε για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης (με εξαίρεση τους αποφοίτους Δημοτικού), η σχέση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας ήταν προβληματική καθώς, μεταξύ 2000-2009:

- Στον ιδιωτικό τομέα αυξήθηκε κατά 4 μονάδες το μερίδιο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης στους απασχολούμενους (από 14% σε 18%) και των αποφοίτων Λυκείου (από 29% σε 34%), ενώ στο δημόσιο τομέα, το μερίδιο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης αυξήθηκε κατά 7 μονάδες (από 57% σε 64%) και των κατόχων μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών κατά 3 μονάδες (από 1% σε 4%). Αντίθετα, μειώθηκαν κατά 5 μονάδες τα μερίδια του Λυκείου (από 26% σε 21%), του Δημοτικού (από 8% σε 3%), και του Γυμνασίου κατά 1 μονάδα (από 3% σε 2%), δείχνοντας ότι η πολιτική της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης οδήγησε σε αύξηση της απασχόλησης πτυχιούχων, πρωτίστως, στο δημόσιο τομέα.
- Οι σημαντικότεροι κλάδοι απασχόλησης των αποφοίτων του πανεπιστημιακού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης, ήταν στην Ελλάδα η εκπαίδευση και η δημόσια διοίκηση, τομείς στους οποίους απασχολούνται αναλογικά περισσότεροι πτυχιούχοι σε σύγκριση με τις χώρες της ΕΕ-28.
- Ενώ τα ποσοστά ανέργων μειώθηκαν σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, με εξαίρεση το Δημοτικό, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας διατηρήθηκε μεταξύ των αποφοίτων μεταδευτεροβάθμιας και μέσης εκπαίδευσης (Γυμνάσιο ή Λύκειο). Σε αντίθεση με άλλες αναπτυγμένες χώρες όπου γενικά ισχύει ότι, όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης των ατόμων, τόσο μικρότερο είναι το ποσοστό ανεργίας, στην Ελλάδα οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης είχαν περίπου ίσο ποσοστό ανέργων με τους αποφοίτους χαμηλής εκπαίδευσης στο Δημοτικό.
- Το μερίδιο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης μεταξύ των ανέργων αυξήθηκε σε 19% ενώ μειώθηκαν εκείνα των χαμηλότερων επιπέδων εκπαίδευσης (16% Δημοτικού

και 36% Λυκείου), και παράλληλα άρχισαν να καταγράφονται μεταξύ των ανέργων οι απόφοιτοι μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών (με 1,7%).

Επομένως, η παρούσα μελέτη δείχνει ότι την περίοδο πριν την έναρξη της κρίσης, στη διαχρονικά προβληματική σύνδεση της μέσης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας στην Ελλάδα προστέθηκαν σταδιακά, οι επιπτώσεις της πολιτικής της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα την αύξηση και του μεριδίου των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης μεταξύ των ανέργων, μεγεθύνοντας σταδιακά την αναντιστοιχία εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας και σε αυτό το επίπεδο.

Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε και την έναρξη της τάσης φυγής πτυχιούχων στο εξωτερικό, την περίοδο αυτή. Μια αναντιστοιχία που θα ήταν πολύ μεγαλύτερη αν δεν λειτουργούσε «διορθωτικά» το κράτος ως εργοδότης του αυξανόμενου αριθμού πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης και κατόχων μεταπτυχιακών ή διδακτορικών σπουδών. Η εξέλιξη αυτή δείχνει ότι η διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσης δεν μετάβαλε ουσιαστικά τον προσανατολισμό της απασχόλησης των αποφοίτων, ιδιαίτερα του πανεπιστημιακού τομέα, στη δημόσια διοίκηση και, κυρίως, στον κλάδο της εκπαίδευσης.

Μετά την έναρξη της κρίσης: Βαθιά ρήξη

Η έναρξη της κρίσης και η δημοσιονομική προσαρμογή που ακολούθησε είχε σημαντικές επιπτώσεις στη σύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας. Η μεγάλη μείωση της απασχόλησης και η αύξηση της ανεργίας που σημειώθηκαν από την έναρξη της κρίσης και έπειτα, προκάλεσαν βαθιά ρήξη στην ήδη προβληματική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας που είχε διαμορφωθεί και ενισχυθεί πριν την κρίση. Ειδικότερα, μετά το 2009:

- Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, η μεγαλύτερη μείωση της απασχόλησης σημειώθηκε στους απασχολούμενους με χαμηλότερη εκπαίδευση στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο. Αντίθετα, το μερίδιο των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης στο σύνολο της απασχόλησης αυξήθηκε κατά 10 περίπου μονάδες (από 21,4% το 2009 σε 30,9% το 2017), των κατόχων μεταπτυχιακών ή διδακτορικών κατά 4 μονάδες (από 0,7% σε 4,8%) και των αποφοίτων Λυκείου κατά 3 μονάδες (από 31,7% σε 34,7%), εξέλιξη που αντανακλά την συνεχιζόμενη αύξηση του εκπαιδευτικού επιπέδου των απασχολούμενων και μετά την έναρξη της κρίσης.
- Το ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα να είναι το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών της ΕΕ-28 για τη μέση και την ανώτατη εκπαίδευση, και κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ-28 για τους αποφοίτους χαμηλής εκπαίδευσης.
- Η μεγαλύτερη αύξηση του αριθμού των ανέργων σημειώθηκε μεταξύ των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης (179,1%) και ακολούθησαν εκείνοι με εκπαίδευση στο Λύκειο (138,4%), ενώ η μικρότερη στους άνεργους με εκπαίδευση Δημοτικού (55,6%).
- Παρά το γεγονός ότι στο σύνολο των ανέργων το υψηλότερο μερίδιο συνεχίζουν να καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης στο Λύκειο, η μεγαλύτερη αύξηση μεριδίου, κατά 5 μονάδες, μετά την έναρξη της κρίσης, σημειώθηκε στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης (από 19% σε 24%).
- Οι απασχολούμενοι στον ιδιωτικό τομέα με ανώτατη εκπαίδευση και με μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές αυξήθηκαν (με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 1,8% και 8,2%

αντίστοιχα), ενώ οι απασχολούμενοι με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης μειώθηκαν. Οι απασχολούμενοι, όμως, στον δημόσιο τομέα με ανώτατη εκπαίδευση μειώθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 4,3%.

- Παρά την αύξηση των ανέργων πτυχιούχων μετά την έναρξη της κρίσης, τα ποσοστά ανεργίας τους, αν και υπερδιπλασιάστηκαν (από 7% σε 17,1% το 2017), παραμένουν τα χαμηλότερα μεταξύ των επιπέδων εκπαίδευσης, χάρη και στην φυγή πολλών στο εξωτερικό. Από την άλλη, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι πιο εύκολη από όλους στα άτομα με μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές, καθώς το ποσοστό ανεργίας έχει διαμορφωθεί στο 10% περίπου το 2017, έναντι 7% το 2009.
- Τα ποσοστά των νέων ανέργων -όσοι δηλ. δεν έχουν εργαστεί στο παρελθόν- είναι, σταθερά τις τελευταίες 2 δεκαετίες, υψηλότερα μεταξύ των αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης στο Λύκειο (43% το 2017, έναντι 39% το 2009 και 43% το 2001), ενώ ακολουθούν οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (29% το 2017 και το 2009 από 17% το 2001).
- Τα ποσοστά απασχόλησης και ανεργίας επιδεινώθηκαν για τους πιο πρόσφατα αποφοίτους σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, και ιδιαίτερα για όσους αποφοίτησαν μετά το 2011.
- Ο βαθμός συνάφειας της εκπαίδευσης με την εργασία που εκτελούν οι απασχολούμενοι μέσης εκπαίδευσης κατατάσσει την Ελλάδα στην 25^η θέση μεταξύ των 28 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρότι οι απόφοιτοι μέσης τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα δηλώνουν μεγαλύτερη συνάφεια από τους απόφοιτους μέσης γενικής εκπαίδευσης στο Λύκειο.

Άλλες σημαντικές μεταβολές στη διάρκεια της κρίσης

- Η εκπαίδευση έχει θετική επίδραση στις προοπτικές απασχόλησης καθώς π.χ. οι πτυχιούχοι πανεπιστημίων και ΤΕΙ έχουν υψηλότερες πιθανότητες να εργάζονται σε σύγκριση με τους αποφοίτους Λυκείου (κατά 65% και 41% αντίστοιχα). Η επίδραση, ειδικότερα, της ανώτατης εκπαίδευσης στην πρόσβαση στην απασχόληση, ενισχύθηκε την περίοδο της κρίσης, ιδιαίτερα η επίδραση στην προοπτική απασχόλησης στο δημόσιο τομέα.
- Οι πιθανότητες απασχόλησης των αποφοίτων πανεπιστημίων στο δημόσιο τομέα μεταξύ 2008-2016 μειώθηκαν σημαντικά. Αντίθετα, τα ΤΕΙ αύξησαν σημαντικά τις πιθανότητες απασχόλησής τους στον ιδιωτικό τομέα, καλύπτοντας σημαντικό μέρος της απόστασής τους από τους αποφοίτους πανεπιστημίων πριν την έναρξη της κρίσης (από 44,3% το 2008 σε μόλις 7,7% το 2016). Σημαντική αύξηση των πιθανοτήτων απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα σημειώθηκε και για τους κατόχους μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών, δείχνοντας τη «στροφή» της απασχόλησης των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα.
- Ο μισθός των εργαζομένων, παρότι είναι μειωμένος το 2016 σε σχέση με το 2008, έχει θετική συσχέτιση με το επίπεδο εκπαίδευσης. Η επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης στις αποδοχές από την εργασία διατηρείται, στη διάρκεια της κρίσης, αλλά με μικρότερη ένταση μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης.
- Αν και στις γυναίκες ο μισθός είναι χαμηλότερος σε σχέση με τους άνδρες, η αξία των σπουδών – βάσει των αποδοχών από την εργασία – είναι υψηλότερη από τους άνδρες.

- Σημαντικές είναι οι διαφορές στις αμοιβές εργαζομένων στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα αμείβουν τους εργαζόμενους με μισθό χαμηλότερο από ότι ο στενός ή ευρύτερος δημόσιος τομέας και το επίπεδο εκπαίδευσης, ως προσδιοριστικός παράγοντας των αποδοχών, έχει μικρότερη επίδραση στον ιδιωτικό σε σχέση με το δημόσιο τομέα.

Συνοψίζοντας, η παρούσα μελέτη δείχνει ότι η κρίση προκάλεσε βαθιά ρήξη σε μια ήδη προβληματική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας, χωρίς όμως να μεταβάλει ριζικά τις διαχρονικές διαρθρωτικές αδυναμίες και ανισορροπίες που προϋπήρχαν στη σχέση αυτή. Ειδικότερα, από τη μια, μεγεθύνθηκαν οι διαχρονικά μεγαλύτερες δυσκολίες που εστιάζονταν στη μέση εκπαίδευση, και αντανάκλυσαν κυρίως την υστέρηση της συμμετοχής νέων στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση και τη χαμηλή σύνδεσή της με τις ανάγκες των τοπικών οικονομιών, στο πλαίσιο ενός συγκεντρωτικά οργανωμένου εκπαιδευτικού συστήματος, ελεγχόμενου από το κεντρικό κράτος.

Από την άλλη, η μελέτη έδειξε ότι, ιδιαίτερα μετά την έναρξη της κρίσης, ενισχύθηκαν οι δυσκολίες σύνδεσης της ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, ενώ η επίδραση της στις προοπτικές απασχόλησης των αποφοίτων ενισχύθηκε. Η έκταση και ο συγκεντρωτικός και εσωστρεφής τρόπος με τον οποίο υλοποιήθηκε η διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσης τις τελευταίες δύο δεκαετίες, δεν διασφάλισε την ισχυρή σύνδεσή της με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και της οικονομίας.

Οι προκλήσεις για την εκπαίδευση: Από τη βαθιά ρήξη στην επανασύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας

Με βάση τα ευρήματα και τα συμπεράσματα, η μελέτη διακρίνει τις εξής τρεις προκλήσεις για την επανασύνδεση της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα:

- A. Ο αναπροσανατολισμός της ανώτατης εκπαίδευσης από την προετοιμασία των αποφοίτων για την απασχόληση στο δημόσιο τομέα στην απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα, και ιδιαίτερα στους τομείς με εξωστρεφή (εξαγωγικό) προσανατολισμό.
- B. Ο αναπροσανατολισμός της μέσης λυκειακής εκπαίδευσης από τη γενική εκπαίδευση στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση, με αύξηση της ελκυστικότητάς της και της συμμετοχής των μαθητών σε αυτήν, συνδεδεμένης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.
- Γ. Η επανεκπαίδευση των ανέργων αποφοίτων για την επανένταξη τους στην αγορά εργασίας.

Τέλος, η μελέτη περιλαμβάνει προτάσεις πολιτικής για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προκλήσεων και την επανασύνδεση της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα.

1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

1.1 Εισαγωγή

Το ενδιαφέρον για τη σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας έχει ενισχυθεί ιδιαίτερα τα χρόνια της κρίσης, καθώς η μείωση της απασχόλησης που σημειώθηκε από το 2010 και έπειτα ενίσχυσε την αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης ανθρώπινου δυναμικού και δεξιοτήτων στην ελληνική αγορά εργασίας. Η μεγάλη αύξηση της ανεργίας και η εξωτερική μετανάστευση Ελλήνων, καθώς και μεταναστών που είχαν εγκατασταθεί και εργάζονταν στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες, ήταν μεταξύ των πιο άμεσων και σημαντικότερων συνεπειών της αναντιστοιχίας αυτής.

Η περιορισμένη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, πέρα από την όξυνση των ανισοτήτων και την υπονόμηση της κοινωνικής συνοχής που προκαλεί, περιορίζει την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος και την απόδοση της δημόσιας και της ιδιωτικής επένδυσης στην εκπαίδευση. Από την άλλη, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού, οι γνώσεις, οι ικανότητες και οι δεξιότητές του αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την προσέλκυση επενδύσεων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την αύξηση της απασχόλησης και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Ύστερα από την πολυετή κρίση που ξέσπασε το 2009, η επανασύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας αποτελεί μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και η ελληνική οικονομία. Για την ανάπτυξη ενός νέου, διεθνώς ανταγωνιστικού και βιώσιμου παραγωγικού προτύπου απαιτείται η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και νέες δεξιότητες των εργαζομένων. Για την ανάπτυξη των νέων δεξιοτήτων είναι αναγκαίες αλλαγές στη δομή και τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού συστήματος και το περιεχόμενο της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της πρόκλησης αυτής είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε τα χαρακτηριστικά της σχέσης εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας στην Ελλάδα, καθώς και τις επιπτώσεις της πολυετούς κρίσης που ξέσπασε το 2009 στη σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας και την απασχόληση.

1.2 Σκοπός και στόχοι της μελέτης

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να καταγράψει, να εξετάσει και να αναλύσει τις επιπτώσεις της κρίσης που ξέσπασε το 2009 στη σχέση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας. Η μελέτη αποτελεί συνέχεια, επέκταση και εμβάθυνση της πρόσφατης μελέτης του IOBE που εξέτασε τις επιπτώσεις της κρίσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ειδικότερα, οι επιμέρους στόχοι της παρούσας μελέτης είναι να:

- α. Διερευνήσει την εξέλιξη του εκπαιδευτικού επιπέδου του ανθρώπινου δυναμικού τις τελευταίες 2 δεκαετίες.
- β. Εξετάσει και αναλύσει τις σχέσεις των διαφορετικών επιπέδων εκπαίδευσης (ανώτατης, μέσης και χαμηλής) με την αγορά εργασίας και τις μεταβολές που έχουν σημειωθεί σε αυτές μετά την έναρξη της κρίσης.

- γ. Εμβαθύνει την διερεύνηση των παραπάνω, αναλύοντας τη σημασία του επιπέδου εκπαίδευσης στις συνθήκες απασχόλησης και τις οικονομικές απολαβές (αμοιβές) των απασχολουμένων, πριν και μετά την έναρξη της κρίσης.
- δ. Αναλύσει τις προκλήσεις και να διατυπώσει προτάσεις για τη βελτίωση της σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας.

Αφετηρία της παρούσας μελέτης αποτελεί η άποψη ότι η σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού συστήματος και αγοράς εργασίας καθορίζεται όχι μόνο από τις συνθήκες που διαμορφώνονται και μεταβάλλονται στην αγορά εργασίας και την οικονομία, καθορίζοντας το μέγεθος και το είδος της ζήτησης για ανθρώπινο δυναμικό, αλλά και από τα χαρακτηριστικά, τη δομή και την εξέλιξη του εκπαιδευτικού συστήματος, που διαμορφώνει την προσφορά ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας. Επομένως, ο βαθμός αντιστοιχίας μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας δεν καθορίζεται μόνο από την ζήτηση που διαμορφώνεται στο πλαίσιο της οικονομίας, αλλά και από την ακολουθούμενη εκπαιδευτική πολιτική και τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού συστήματος που καθορίζουν την προσφορά δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού στην οικονομία.

Για τούτο, η μελέτη εξετάζει, καταρχάς, την εξέλιξη του εκπαιδευτικού επιπέδου του πληθυσμού τις τελευταίες δύο δεκαετίες και καταγράφει την ανοδική τάση του εκπαιδευτικού επιπέδου του ανθρώπινου δυναμικού που είχε σημειωθεί πριν την έναρξη της κρίσης. Ιδιαίτερα καταγράφει και τεκμηριώνει τη μεγάλη αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης τη δεκαετία πριν την έναρξη της κρίσης, που είναι αποτέλεσμα της πολιτικής της «μεγάλης διεύρυνσης» της ανώτατης εκπαίδευσης, που ακολουθήθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έπειτα.

Η πολιτική της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης αφορούσε όχι μόνο στην αύξηση του αριθμού των ιδρυμάτων, των σχολών και των τμημάτων των πανεπιστημίων και των ΤΕΙ και τη γεωγραφική επέκτασή τους στις περιφέρειες της χώρας, αλλά και τη μεγάλη αύξηση του αριθμού των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών. Υπό αυτή την οπτική, η μελέτη παρέχει, επιπλέον, τη δυνατότητα μιας, εκ των υστέρων, αποτίμησης της πολιτικής της «μεγάλης διεύρυνσης» της ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς η αυξημένη προσφορά πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας τη δεκαετία πριν την έναρξη της κρίσης, ήρθε αντιμέτωπη με την συρρίκνωση της απασχόλησης που σημειώθηκε από την έναρξη της κρίσης και έπειτα.

Από την άλλη, η μελέτη καταγράφει και τεκμηριώνει τη σημαντική μεταβολή που έχει σημειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες, με τη μείωση του ανθρώπινου δυναμικού χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης, λόγω της αποχώρησης από την αγορά εργασίας των παλαιότερων γενεών, με πολύ χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης σε σύγκριση με τις νεότερες γενιές, καθώς και την τάση σύγκλισης της Ελλάδας με τις άλλες αναπτυγμένες χώρες, όπου γενικά ισχύει ότι η αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης αυξάνει τις προοπτικές απασχόλησης και μειώνει τις πιθανότητες ανεργίας.

Για τη διερεύνηση της σχέσης εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας η μελέτη διερευνά, ειδικότερα, ανά εκπαιδευτικό επίπεδο α) το ποσοστό απασχόλησης, β) το ποσοστό ανεργίας, και γ) τις αμοιβές των μισθωτών εργαζομένων. Εξετάζονται επίσης, παράγοντες που σχετίζονται με τις συνθήκες απασχόλησης του ανθρώπινου δυναμικού ανά επίπεδο εκπαίδευσης, όπως το φύλο, τα διαφορετικά γνωστικά πεδία, ο κλάδος οικονομικής

δραστηριότητας, ο τομέας (δημόσιος ή ιδιωτικός) απασχόλησης, καθώς και η θέση στο επάγγελμα, η ηλικία, και το έτος αποφοίτησης.

Για την καλύτερη κατανόηση της σύνδεσης εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας αναλύονται, επιπλέον, στοιχεία που εξετάζουν το βαθμό συνάφειας της εκτέλεσης της εργασίας των απασχολούμενων με τις σπουδές τους. Επιπλέον, η μελέτη συγκρίνει, επιλεκτικά, δεδομένα με χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανάλογα και με τη διαθεσιμότητα συγκριτικών στοιχείων.

Οι διαφορετικές προοπτικές απασχόλησης αποφοίτων διαφορετικών επιπέδων εκπαίδευσης και οι διαφορετικές οικονομικές τους απολαβές επηρεάζουν τη ζήτηση για εκπαίδευση, καθώς και τη δομή και τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού συστήματος και την εκπαιδευτική πολιτική του κράτους. Η μελέτη εμβαθύνει στη διερεύνηση της σχέσης εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας με την εκπόνηση οικονομετρικής ανάλυσης (λογιστική παλινδρόμηση) που διερευνά πώς το επίπεδο εκπαίδευσης των αποφοίτων σχετίζεται με α) την κατάσταση απασχόλησής τους και β) τις αμοιβές τους, ελέγχοντας για άλλες μεταβλητές όπως το φύλο, την ηλικία, το έτος αποφοίτησης, και την εξέλιξη του ΑΕΠ της χώρας. Η μελέτη διερευνά επίσης, αν και σε ποιο βαθμό έχουν μεταβληθεί στη διάρκεια της κρίσης οι παραπάνω παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση για εκπαίδευση.

Το επόμενο κεφάλαιο εξετάζει και αναλύει την εξέλιξη του εκπαιδευτικού επιπέδου του πληθυσμού και την κατάσταση απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης. Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στην κατάσταση απασχόλησης των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης. Εμπειρικές εκτιμήσεις από την οικονομετρική ανάλυση σχετικά με τη επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης στις ευκαιρίες απασχόλησης και στις αμοιβές παρουσιάζονται στο τέταρτο κεφάλαιο της μελέτης. Τέλος, το πέμπτο κεφάλαιο συνοψίζει τα αποτελέσματα της μελέτης και διατυπώνει προτάσεις πολιτικής.

1.3 Δεδομένα και περιορισμοί της μελέτης

Για την επίτευξη του σκοπού και των στόχων της η μελέτη αναλύει ερευνητικά δεδομένα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) που εκπονείται τακτικά από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ). Για τη εξέταση της συνάφειας των σπουδών με την εκτέλεση της εργασίας αναλύονται ερευνητικά δεδομένα από σχετική ad hoc έρευνα της ΕΛ.ΣΤΑΤ που εκπονήθηκε το 2016, παράλληλα με την ΕΕΔ. Για τις διεθνείς συγκρίσεις αξιοποιούνται ερευνητικά δεδομένα της Eurostat που συλλέγονται στο πλαίσιο της έρευνας Labour Force Survey (LFS).

Θα πρέπει όμως να τονιστεί ότι η σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την απασχόληση δεν εξαρτάται μόνο από το ποσοστό απασχόλησης, το ποσοστό ανεργίας και τις αμοιβές των αποφοίτων διαφορετικών επιπέδων εκπαίδευσης και των δημογραφικών τους χαρακτηριστικών. Εξαρτάται, επιπλέον, από το είδος της εργασίας των απασχολούμενων και, ειδικότερα, το εύρος α) της υποαπασχόλησης (όσοι από τους απασχολούμενους απασχολούνται σε θέση εργασίας που δεν αντιστοιχεί στο επίπεδο εκπαίδευσης τους) και β) της ετεροαπασχόλησης (όσοι απασχολούνται σε σχέση που δεν είναι σχετική με το αντικείμενο των σπουδών τους). Τα στοιχεία της ΕΕΔ που αναλύονται εδώ δεν επιτρέπουν να διερευνηθούν τα μεγέθη αυτά.

Ενδείξεις όμως προς αυτή την κατεύθυνση προσφέρουν τα δεδομένα της πρόσφατης (2016) ad-hoc ειδικής έρευνας της ΕΛΣΤΑΤ, στο πλαίσιο ευρύτερης έρευνας σε ευρωπαϊκό επίπεδο

(EUROSTAT), που πραγματοποιήθηκε παράλληλα με την ΕΕΔ, με αντικείμενο τη θέση των νέων στην αγορά εργασίας. Η ειδική αυτή έρευνα, εξέτασε μεταξύ άλλων τη συνάφεια της εργασίας που εκτελούν οι απασχολούμενοι με τις σπουδές τους. Τα αποτελέσματα αυτής της ειδικής έρευνας παρουσιάζονται και αναλύονται στην παρούσα μελέτη, καθώς προσφέρουν τη δυνατότητα μιας αποτίμησης της συνάφειας της απασχόλησης και της παρεχόμενης εκπαίδευσης, ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, ιδιαίτερα εφόσον τα στοιχεία της έρευνας αυτής επιτρέπουν και διεθνείς συγκρίσεις δεδομένων.

Σημαντικός περιορισμός της μελέτης αποτελεί, τέλος, η έλλειψη της δυνατότητας διάκρισης και ξεχωριστής ανάλυσης και μελέτης των στοιχείων που αφορούν στη λυκειακή βαθμίδα, καθώς η ΕΛΣΤΑΤ δεν διακρίνει στα στοιχεία που συλλέγει τους αποφοίτους γενικής εκπαίδευσης στο Λύκειο και τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης στα ΕΠΑΛ και τις ΕΠΑΣ. Τέτοια δυνατότητα παρέχεται μόνο στα στοιχεία της ειδικής έρευνας για τη θέση των νέων στην αγορά εργασίας.

2 ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

2.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αναλύονται μεγέθη της αγοράς εργασίας και οι επιπτώσεις σε αυτά από την ελληνική οικονομική κρίση με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό αποτυπώνεται η εξέλιξη της απασχόλησης και της ανεργίας και διερευνώνται οι διαφορές ανά εκπαιδευτικό επίπεδο. Εξετάζονται επίσης, τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης ως προς τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, τη θέση στο επάγγελμα και το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στα κυριότερα ευρήματα (ad-hoc) μελέτης σχετικά με την πρόσβαση στην αγορά εργασίας νέων ατόμων ηλικίας έως 34 ετών η οποία πραγματοποιήθηκε για όλες τις χώρες-μέλη της ΕΕ.

Τα στοιχεία προέρχονται από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ)¹ και καλύπτουν κυρίως τη χρονική περίοδο 2001-2017 (β' τρίμηνο κάθε έτους). Για την καλύτερη κατανόηση των επιπτώσεων της κρίσης στις συνθήκες απασχόλησης επιχειρείται η σύγκριση με την περίοδο πριν το 2010, όταν η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε με σημαντικούς ρυθμούς. Επιπλέον, αποτυπώνονται συγκριτικά στοιχεία από τις χώρες-μέλη της ΕΕ για τα χαρακτηριστικά της εργασίας των ατόμων ανά επίπεδο εκπαίδευσης (με βάση την ταξινόμηση ανά ISCED). Σκοπός της ανάλυσης είναι να αναδειχθούν οι διαφορές και ο βαθμός στον οποίο το εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά και το οικονομικό πρότυπο κάθε χώρας επηρεάζουν την πρόσβαση των πολιτών τους στην αγορά εργασίας.

Διάγραμμα 2.1: Κατηγοριοποίηση των επιπέδων εκπαίδευσης που εξετάζει η μελέτη

Στην κατηγορία με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης εντάσσονται τα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού ή απολυτήριο Γυμνασίου². Το μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης περιλαμβάνει τα άτομα που έχουν ολοκληρώσει το Λύκειο και εκείνους που έχουν αποφοιτήσει από σχολές

¹ Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού είναι η κύρια πηγή στοιχείων για την απασχόληση και την ανεργία. Εκτός των στοιχείων για την απασχόληση και την ανεργία, συλλέγονται, επίσης, πληροφορίες που αφορούν δημογραφικά χαρακτηριστικά, επίπεδο εκπαίδευσης και συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Από το 1998 και έπειτα, η έρευνα πραγματοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και είναι σχεδιασμένη ώστε να παράγει αποτελέσματα σε τριμηνιαία βάση.

² Στην ανάλυση για το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης δεν λαμβάνονται υπόψη τα άτομα που ολοκλήρωσαν κάποιες τάξεις του Δημοτικού ή δεν πήγαν καθόλου σχολείο.

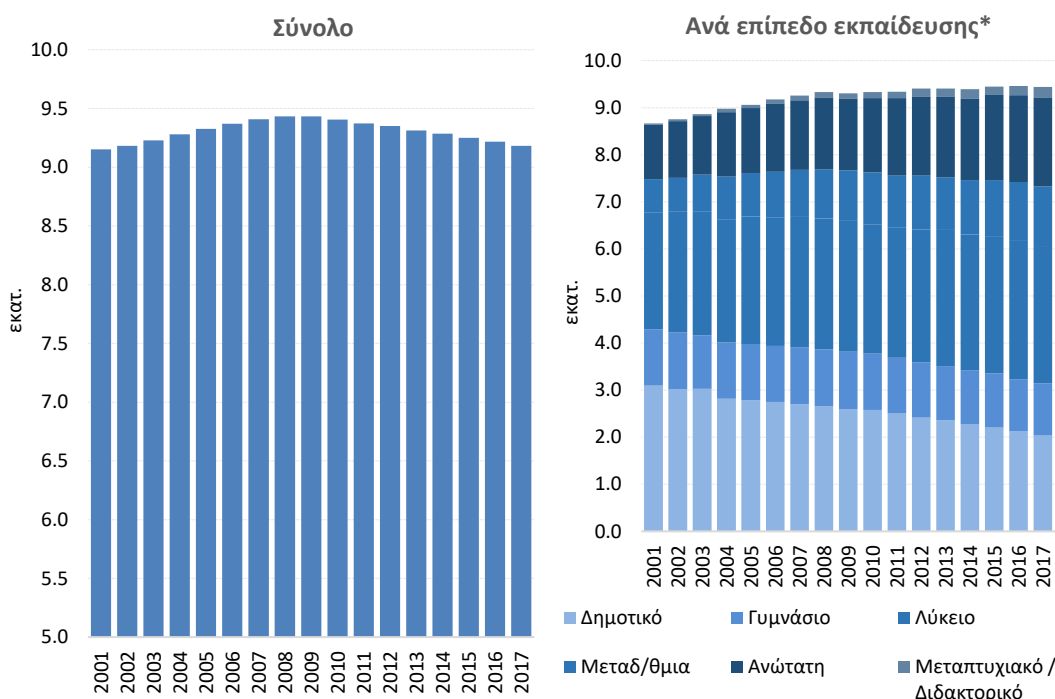
της μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όπως για παράδειγμα δημόσιο ή ιδιωτικό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης, Κολέγια, κ.α. . Στην κατηγορία Λύκειο περιλαμβάνονται το Γενικό (ή Ενιαίο Λύκειο) και το Τεχνικό (ή Επαγγελματικό), καθώς και οι επαγγελματικές σχολές (π.χ. μέσες σχολές εμπορικού Ναυτικού ή εργοδηγών). Τέλος, στο υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης περιλαμβάνονται οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (δηλ. τα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ), αλλά και ο δεύτερος κύκλος σπουδών με τα μεταπτυχιακά προγράμματα και τις διδακτορικές σπουδές (Διάγραμμα 2.1).

2.2 Κατάσταση απασχόλησης και επίπεδο εκπαίδευσης

Ο πληθυσμός της χώρας ηλικίας 15 ετών και άνω το 2017 ήταν σχεδόν ίδιος με τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας (9,1 εκατ.). Με βάση το εκπαιδευτικό επίπεδο ο πληθυσμός με χαμηλή εκπαίδευση υποχωρεί από το 2009 και έπειτα. Το 2017 διαμορφώθηκε στα 6,7 εκατ. άτομα όταν στις αρχές του 2000 κυμαίνονταν στα 7,2 εκατ. (-7%).

Στα άτομα με Δημοτική εκπαίδευση παρατηρείται πτωτική πορεία τις τελευταίες δύο δεκαετίες με αποτέλεσμα το 2017 να διαμορφωθεί στα 2,03 εκατ. άτομα από 3,1 εκατ. το 2001 (-34,3%). Μείωση σημειώνεται και στον πληθυσμό με απολυτήριο Γυμνασίου κατά 6,9% το 2017 σε σχέση με τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας. Η κάμψη αυτή αντισταθμίζεται από την άνοδο του πληθυσμού με απολυτήριο από μεγαλύτερες βαθμίδες εκπαίδευσης.

Διάγραμμα 2.2: Εξέλιξη πληθυσμού ηλικίας 15 ετών και άνω με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2001-2017

(*) Δεν περιλαμβάνεται ο πληθυσμός της χώρας που δεν πήγε καθόλου σχολείο ή ολοκλήρωσε μέρος της Δημοτικής εκπαίδευσης

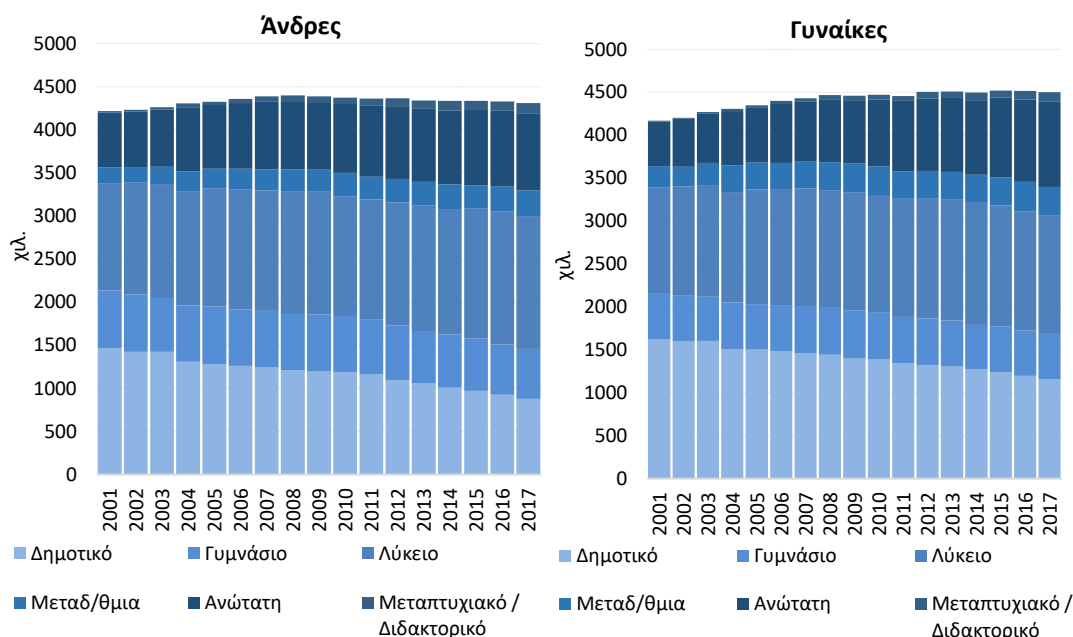
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Ο πληθυσμός με απολυτήριο Λυκείου εμφανίζεται αυξημένος κατά 17,9% το 2017 σε σχέση με το 2001 (2,9 εκατ. έναντι 2,5 εκατ. ατόμων), ενώ εκείνοι που συνέχισαν τις σπουδές του σε σχολές επαγγελματικής κατάρτισης ή Κολέγια αυξήθηκαν κατά 46,1% (635 χιλ. από 434

χιλ.). Η μεγαλύτερη, ωστόσο, άνοδος καταγράφεται στα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση (πτυχίο ή μεταπτυχιακό). Το 2017 έχουν σχεδόν διπλασιαστεί σε σχέση με τις αρχές του 2000 (2,12 εκατ. άτομα από 1,18 εκατ.), καταγράφοντας μέση ετήσια άνοδο 3,7% (Διάγραμμα 2.2). Παρατηρείται επομένως αυξημένη ζήτηση και προσανατολισμός των νέων προς την ανώτατη εκπαίδευση, όπως και έμφαση από την πλευρά του κράτους με την ίδρυση νέων σχολών και ιδρυμάτων στη χώρα την περίοδο αυτή.³

Με βάση το φύλο οι γυναίκες με ανώτατη εκπαίδευση ξεπερνούν τους άνδρες από το 2012 και έπειτα αναστρέφοντας την τάση των προηγούμενων δεκαετιών (Διάγραμμα 2.3). Το 2017 ο γυναικείος πληθυσμός με ανώτατη εκπαίδευση ανήλθε στα 1,1 εκατ. άτομα (992,6 χιλ. άτομα με πτυχίο και 112,1 χιλ. με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό) σημειώνοντας άνοδο κατά 40% σε σχέση με το 2009, ενώ είναι υπερδιπλάσιος συγκριτικά με τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας. Οι άνδρες με ανώτατη εκπαίδευση ανήλθαν στο 1,0 εκατ. (894,9 χιλ. άτομα με πτυχίο και 117,8 χιλ. άτομα με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό) έχοντας αυξηθεί κατά 19% σε σχέση με τις αρχές της κρίσης και κατά 56% σε σχέση με το 2001. Στο χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, η μείωση του πληθυσμού είναι πιο έντονη στους άνδρες τόσο στη δημοτική εκπαίδευση (-27% έναντι -17% σε σχέση με το 2009 στις γυναίκες) όσο και στο Γυμνάσιο (-12% έναντι -6%).

Διάγραμμα 2.3: Εξέλιξη πληθυσμού ηλικίας 15 ετών και άνω με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και το φύλο στην Ελλάδα, 2001-2017

(*) Δεν περιλαμβάνεται ο πληθυσμός της χώρας που δεν πήγε καθόλου σχολείο ή ολοκλήρωσε μέρος της Δημοτικής εκπαίδευσης

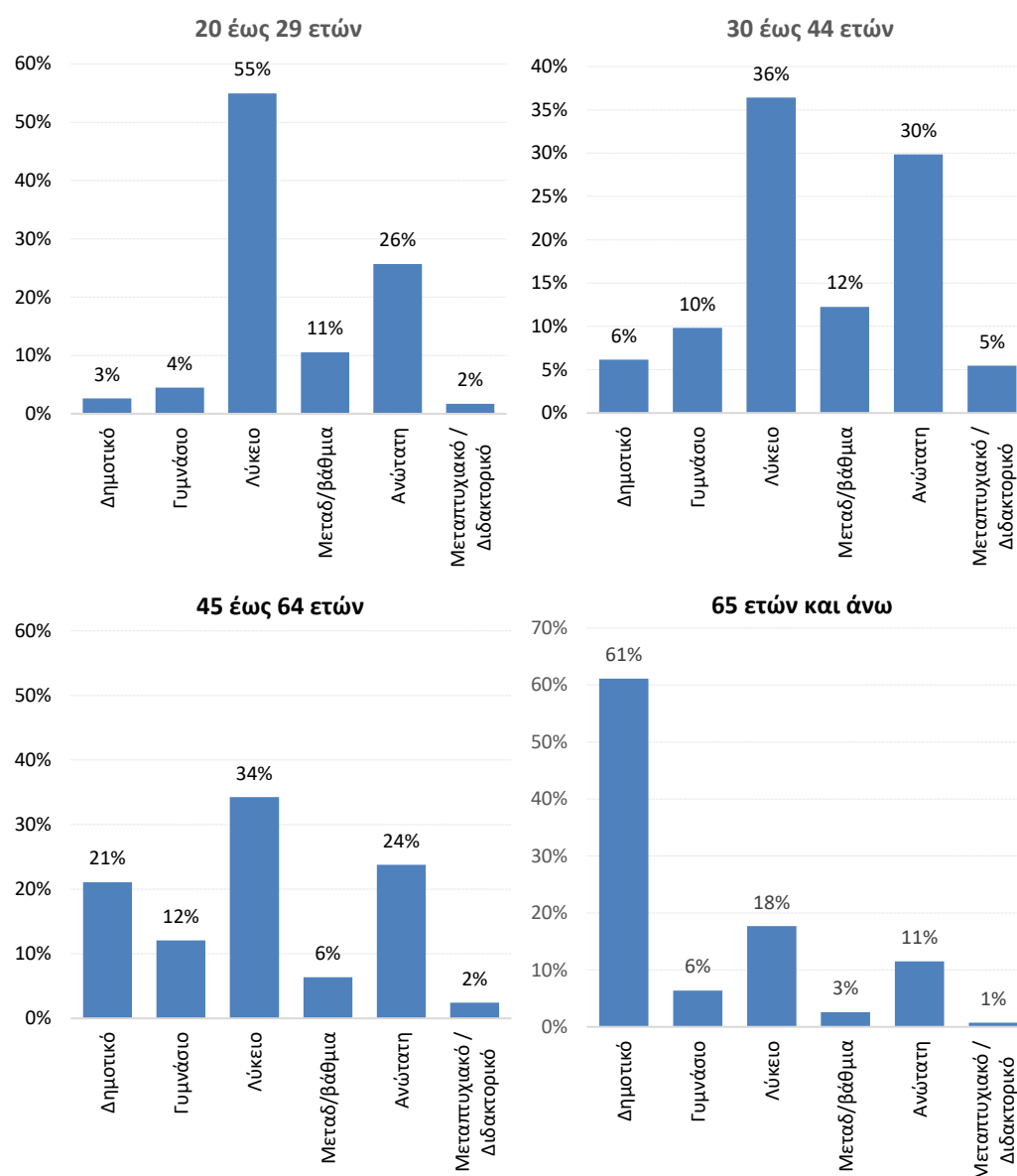
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Η πτωτική πορεία του πληθυσμού με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο μπορεί να ερμηνευθεί λαμβάνοντας υπόψη την ηλικιακή διάρθρωση. Το 2017 η πλειονότητα του πληθυσμού με Δημοτική εκπαίδευση είναι 65 ετών και άνω, δηλ. είναι άτομα που γεννήθηκαν σε περιόδους

³ Βλέπε περισσότερα Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα: Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις, IOBE, Αθήνα, 2017.

(λίγο πριν ή λίγο μετά το μισό του προηγούμενου αιώνα) όπου η πρόσβαση στην εκπαίδευση ήταν πιο δύσκολη. Στην ηλικιακή κατηγορία 30 έως 44 ετών το μεγαλύτερο μερίδιο εντοπίζεται στα άτομα με απολυτήριο Λυκείου (36%) και ακολουθούν εκείνοι με ανώτατη εκπαίδευση (30%). Αντίστοιχα, ένας στους τρεις ηλικίας 45 έως 64 ετών έχει Λυκειακή εκπαίδευση, με το μερίδιο εκείνων που αποφοίτησαν από πανεπιστημιακές σχολές ή ΤΕΙ να είναι ελαφρώς υψηλότερο από τα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού. Τέλος, η πλειονότητα των νέων 20 έως 29 ετών είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης γεγονός που ενδεχομένως υποδεικνύει ότι αρκετά άτομα συνεχίζουν τις σπουδές τους σε ανώτατο επίπεδο (με μεταπτυχιακές σπουδές ή διδακτορικό) σε μεγαλύτερη ηλικία (Διάγραμμα 2.4).

Διάγραμμα 2.4: Καταμερισμός πληθυσμού ανά επίπεδο εκπαίδευσης και ηλικιακές ομάδες, 2017

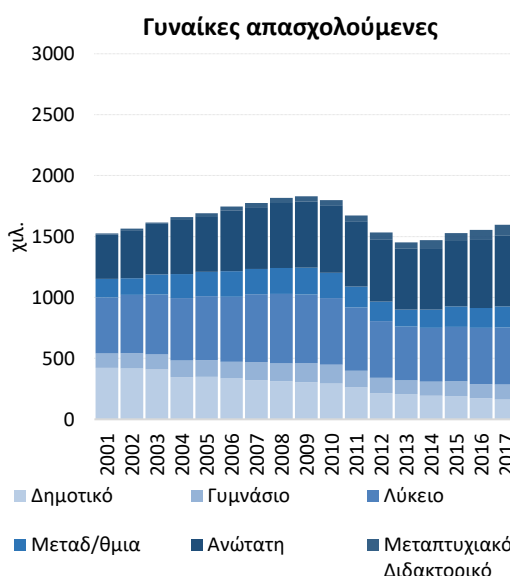
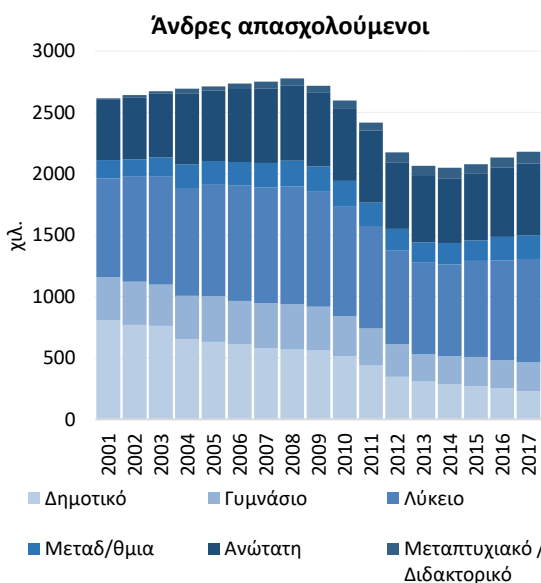
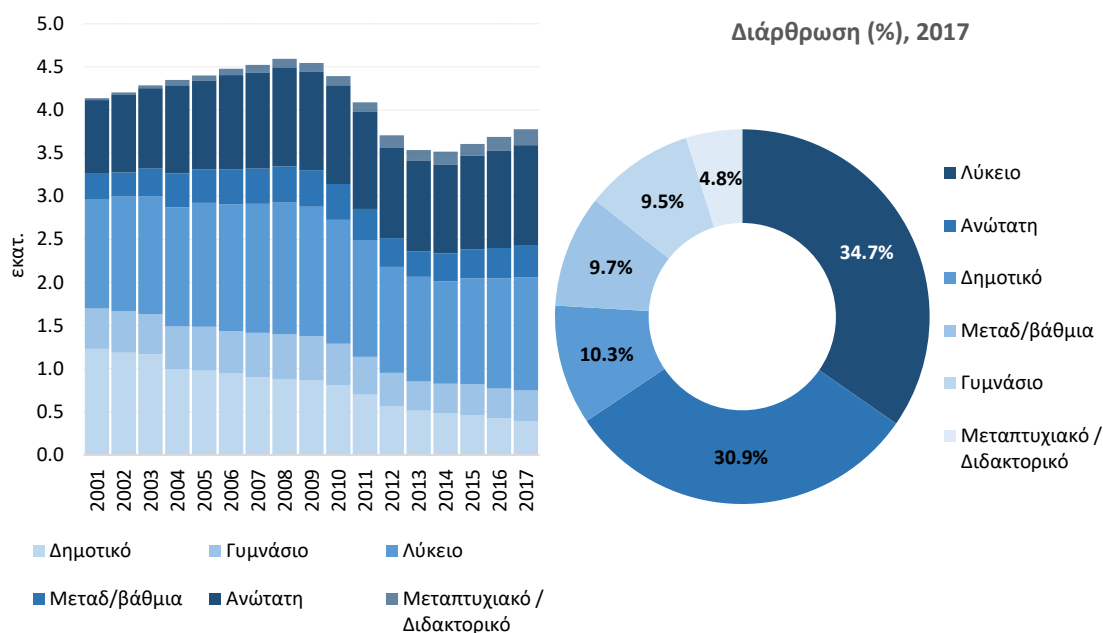
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

2.2.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Το 2017 η απασχόληση διαμορφώθηκε σχεδόν στα 3,8 εκατ. άτομα, το υψηλότερο επίπεδο της τελευταίας εξαετίας. Σε σχέση με τις αρχές της οικονομικής κρίσης καταγράφει μείωση 17% (ή 793,2 χιλ. άτομα).

Από αυτούς σχεδόν 6 στους 10 (ή 2,18 εκατ. άτομα) το 2017 είναι άνδρες με το μερίδιο να κινείται πτωτικά τις τελευταίες δεκαετίες (63% το 2001 και 60% το 2009 αντίστοιχα). Επιπλέον, την περίοδο της κρίσης η απασχόληση στους άνδρες μειώθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό -2,8% έναντι -1,7% στις γυναίκες.

Διάγραμμα 2.5: Εξέλιξη απασχολούμενων ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2001-2017

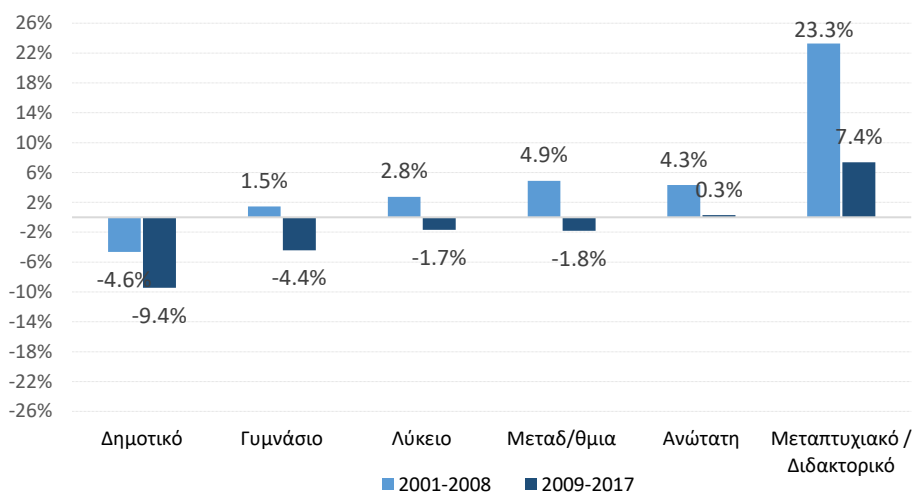

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Λαμβάνοντας υπόψη το εκπαιδευτικό επίπεδο, η σύνθεση της απασχόλησης τις τελευταίες δυο δεκαετίες εμφανίζει μεταβολές. Στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας 7 στους 10 εργαζόμενους ήταν απόφοιτοι χαμηλής ή μέσης εκπαίδευσης με το μερίδιο των εργαζομένων με απολυτήριο Δημοτικού (στο σύνολο της απασχόλησης) να είναι σχεδόν ίδιο με εκείνο για τα άτομα με απολυτήριο Λυκείου (περίπου 30%). Η τάση αυτή μεταβλήθηκε σταδιακά με αποτέλεσμα το 2017 η πλειονότητα των εργαζομένων να έχουν μέση ή ανώτατη εκπαίδευση (Διάγραμμα 2.5).

Έτσι, από τους σχεδόν 3,8 εκατ. απασχολούμενους τα 1,3 εκατ. έχουν απολυτήριο Λυκείου (34,7% στο σύνολο της απασχόλησης). Μικρή διαφοροποίηση καταγράφεται στους απασχολούμενους με Δημοτική εκπαίδευση (390,6 χιλ.), απολυτήριο Γυμνασίου (358,6 χιλ.) και μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση (366,7 χιλ.). Ως προς τη διαχρονική εξέλιξη, η απασχόληση στα άτομα με Δημοτική εκπαίδευση υποχώρησε το 2017 κατά 68% σε σχέση με το 2001. Η κάμψη είναι πιο έντονη από το 2009 και έπειτα όταν και καταγράφεται μέση ετήσια μείωση 9,4% και τον αριθμό των απασχολούμενων να έχει μειωθεί σωρευτικά κατά 54,7% (Διάγραμμα 2.6).

Διάγραμμα 2.6: Μεταβολή απασχόλησης με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, 2001-2017

Σημείωση: Το διάγραμμα αποτυπώνει το μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής για τις δύο περιόδους

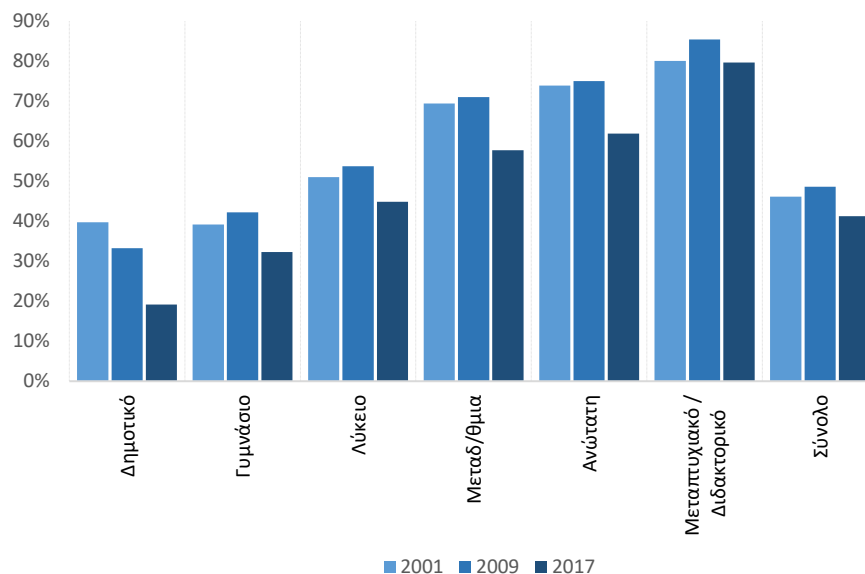
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου η απασχόληση στη διάρκεια της κρίσης μειώθηκε σωρευτικά κατά 30,4%, σε αντίθεση με την περίοδο 2001-2008 όπου εμφάνισε μικρή άνοδο (1,5% κατά μέσο ετήσιο όρο). Στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση η ανοδική πορεία έως το 2009, όταν και ανήλθε στο υψηλότερο επίπεδο (424,8 χιλ. άτομα), ανακόπτεται κατά την περίοδο της κρίσης.

Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα το 2017 να κυμαίνονται στα 366,7 χιλ. άτομα, χαμηλότερα κατά 13,7% σε σχέση με το 2009, εμφανίζοντας επίσης μέση ετήσια πτώση κατά 2% περίπου μεταξύ 2009 και 2017 έναντι αύξησης 5% την περίοδο 2001-2008. Στους απασχολούμενους με ανώτατη εκπαίδευση καταγράφεται οριακή άνοδος την περίοδο της κρίσης, όταν στα άτομα με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών η άνοδος είναι σημαντική, αν και ηπιότερη, συγκριτικά με την περίοδο πριν από αυτή.

Οι παραπάνω διαφορές αποτυπώνονται και με το ποσοστό απασχόλησης, δηλ. τον αριθμό των εργαζομένων ως προς το συνολικό πληθυσμό⁴. Στα άτομα με Δημοτική εκπαίδευση υποχώρησε στο 19,2% επίπεδο υποδιπλάσιο σε σχέση με το 2001, γεγονός που υποδεικνύει ότι μόλις ένα στα πέντε άτομα στη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα είχε εργασία το 2017. Στους κατόχους απολυτηρίου Γυμνασίου το αντίστοιχο ποσοστό κυμάνθηκε στο 32,3% καταγράφοντας πτώση 10 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 2009. Αντίστοιχη είναι η μείωση και στους απόφοιτους Λυκείου όπου διαμορφώθηκε στο 44,9%. Αντίθετα, υψηλότερο – ξεπερνώντας μάλιστα το μέσο όρο για το σύνολο της απασχόλησης – είναι το ποσοστό απασχόλησης στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση (57,8%), αν και καταγράφει σημαντική υποχώρηση κατά 13,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009, και στα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση. Στους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού το ποσοστό απασχόλησης το 2017 ήταν υψηλότερο κατά 18% σε σχέση με τους κατόχους πτυχίου ΤΕΙ ή πανεπιστημίου και τριπλάσιο συγκριτικά με τα άτομα με χαμηλή μόρφωση (Διάγραμμα 2.7).

Διάγραμμα 2.7: Εξέλιξη ποσοστού απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2001, 2009 και 2017

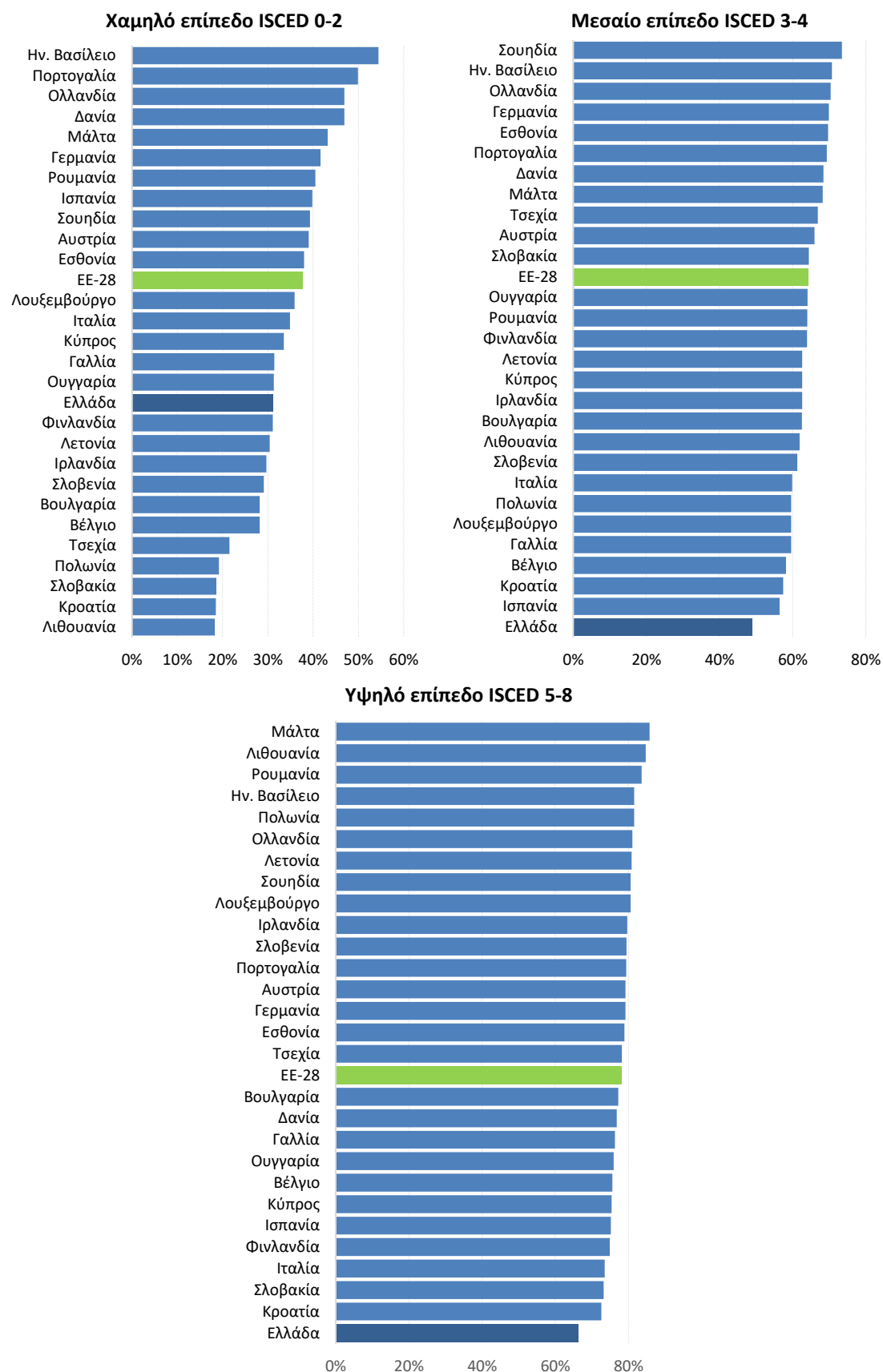

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σε σύγκριση με την ΕΕ, το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) στην Ελλάδα κυμαίνεται κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο – και σε αντίστοιχο επίπεδο με την Γαλλία και την Φινλανδία-, όταν στην Πορτογαλία φτάνει περίπου το 50%. Αντίθετα, στα άτομα με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) η επίδοση της Ελλάδας είναι περισσότερο αρνητική, καθώς καταλαμβάνει την τελευταία θέση μεταξύ των χωρών της ΕΕ-28, με το αντίστοιχο ποσοστό να είναι χαμηλότερο κατά 15 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

⁴ Δηλαδή απασχολούμενοι, άνεργοι και μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός

Διάγραμμα 2.8: Ποσοστό απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης στις χώρες-μέλη της ΕΕ, 2017

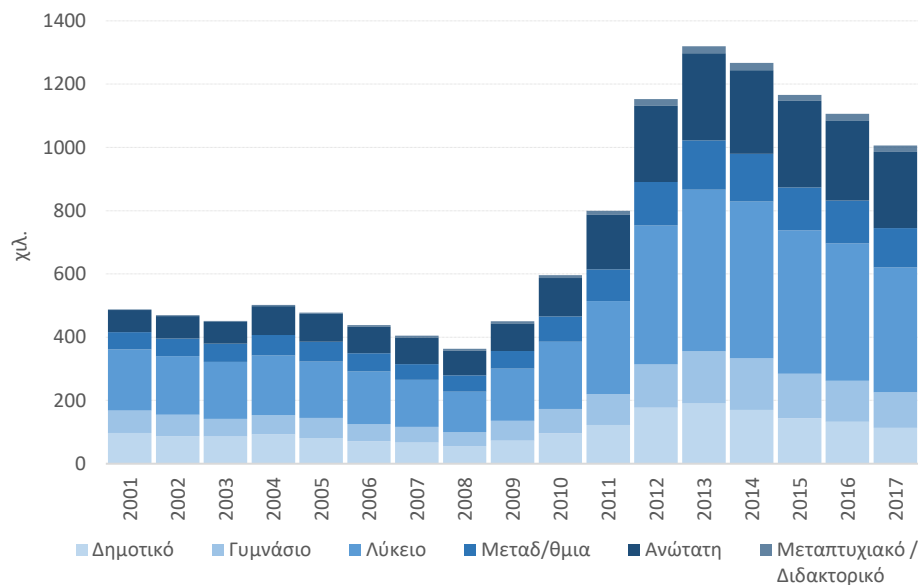
Πηγή: Eurostat

Αν και τα άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα έχουν καλύτερες προοπτικές εύρεσης εργασίας, εντούτοις το ποσοστό απασχόλησης τους υστερεί, καθώς είναι το χαμηλότερο σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΕΕ-28. Για παράδειγμα, σε σχέση με την Πορτογαλία είναι χαμηλότερο κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες σχεδόν όσο και με το μέσο όρο της ΕΕ (Διάγραμμα 2.8).

2.2.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Το 2017 ο συνολικός αριθμός ανέργων στη χώρα διαμορφώθηκε στα 1,02 εκατ. άτομα ακολουθώντας πτωτική πορεία από το 2013 όταν και ανήλθε στο υψηλότερο επίπεδο (τουλάχιστον) των τελευταίων δύο δεκαετιών (1,33 εκατ. άτομα). Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης τα άτομα χωρίς εργασία με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο ανήλθαν στους 744,6 χιλ. από 1,02 εκατ. άτομα το 2013 (-27,1%). Μεταξύ 2009 και 2017 ο αριθμός των ανέργων με Λυκειακή εκπαίδευση υπερδιπλασιάστηκε (394,5 χιλ. το 2017 έναντι 165,5 χιλ. το 2009), ενώ οι άνεργοι με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση ανήλθαν στους 124,4 χιλ. από 55,5 χιλ. (+124%). Ηπιότερη είναι η άνοδος στα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση (+55,6%), σε αντίθεση με τα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση - συμπεριλαμβανομένων των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου- όπου σχεδόν τριπλασιάστηκαν (260,9 χιλ. άτομα από 94 χιλ. ή αύξηση 177%).

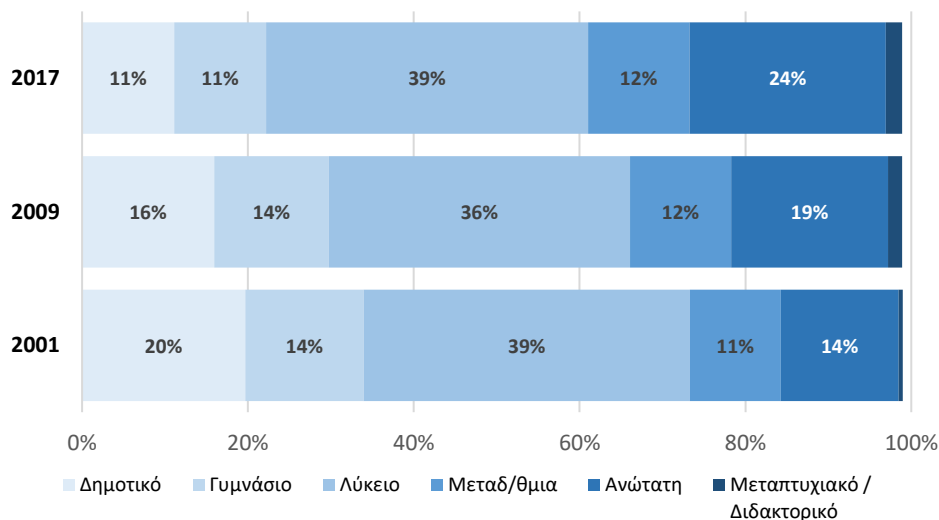
Διάγραμμα 2.9: Εξέλιξη ανεργίας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, 2001-2017

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Οι μεταβολές αυτές επηρεάζουν τη διάρθρωση των ανέργων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης. Έτσι, η αναλογία των ανέργων με απολυτήριο Λυκείου είναι η υψηλότερη, έχοντας επίσης παραμείνει σχεδόν αμετάβλητη τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Ακολουθούν οι άνεργοι με πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης (Πανεπιστήμιο ή ΤΕΙ) ή μεταπτυχιακές σπουδές όπου παρατηρείται άνοδος κατά 11 ποσοστιαίες μονάδες το 2017 σε σχέση με το 2001. Στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση το μερίδιο έχει, όπως και για εκείνους με Λυκειακή εκπαίδευση, παραμείνει σχεδόν αμετάβλητο, ενώ εμφανής είναι η κάμψη στα άτομα με Δημοτική εκπαίδευση ή απολυτήριο Γυμνασίου (Διάγραμμα 2.10).

Διάγραμμα 2.10: Εξέλιξη καταμερισμού ανέργων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, 2001, 2009 και 2017

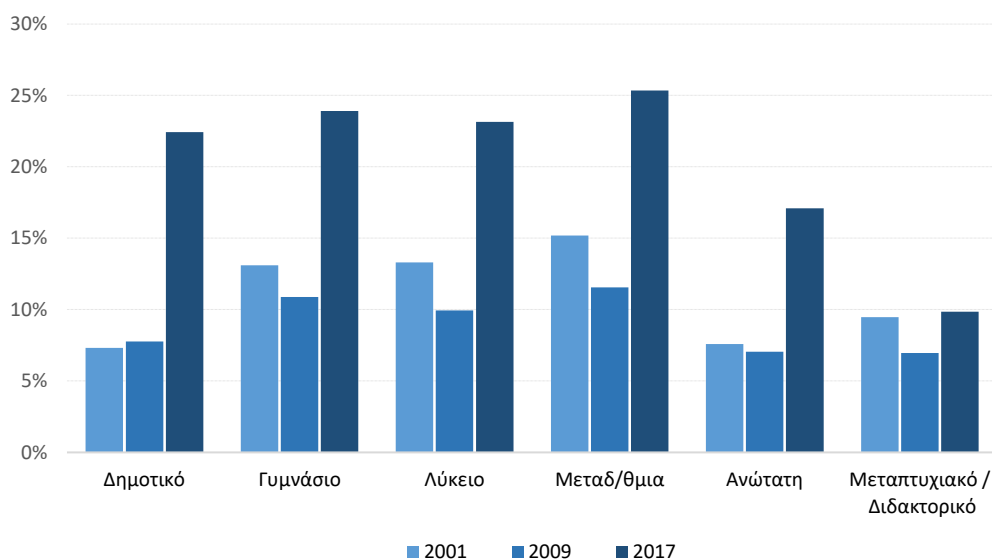

(*) Ποσοστό στο σύνολο των ανέργων

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Η κατάσταση διαφοροποιείται συνεκτιμώντας το ποσοστό ανεργίας, δηλ. τον αριθμό των ανέργων στο σύνολο του εργατικού δυναμικού. Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας το 2017 καταγράφεται στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση (25,3%), ενώ κυμαίνεται σε ελαφρώς χαμηλότερο επίπεδο στους απόφοιτους μέσης ή δημοτικής εκπαίδευσης.

Διάγραμμα 2.11: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2001, 2009 και 2017

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Επιπλέον, στις κατηγορίες αυτές οι αρνητικές συνέπειες της κρίσης είναι πιο έντονες, καθώς σε σχέση με το 2009 καταγράφεται μεγαλύτερη άνοδος. Αντίθετα, στους απόφοιτους ανώτατης εκπαίδευσης το ποσοστό ανεργίας, αν και υπερδιπλασιάστηκε σε σχέση με την αρχή της οικονομικής κρίσης (17,1% το 2017 από 7% το 2009), είναι πιο χαμηλό. Η πρόσβαση

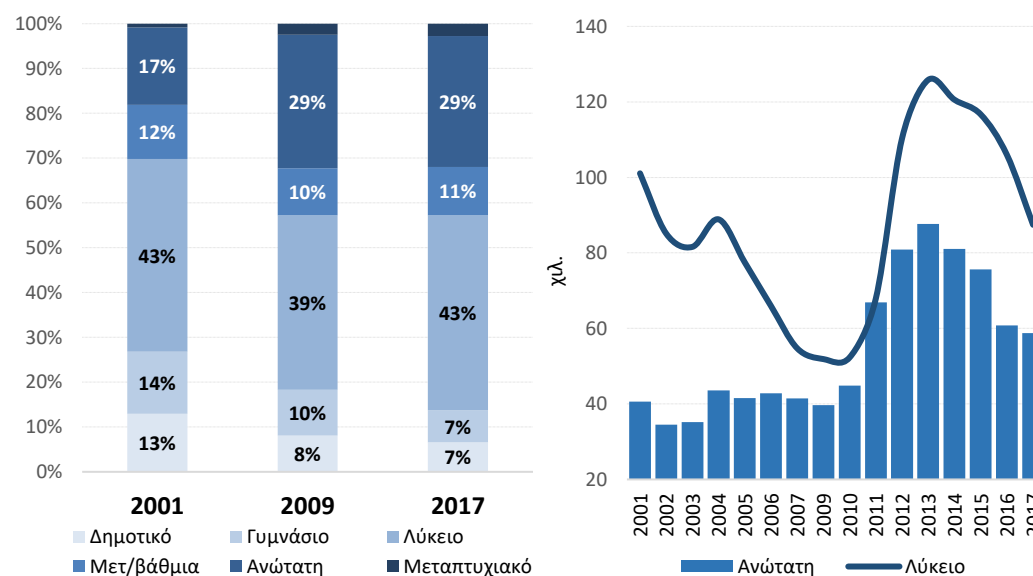
στην αγορά εργασίας είναι πιο εύκολη στα άτομα με μεταπτυχιακές σπουδές ή διδακτορικό, καθώς το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 10% περίπου το 2017 σημειώνοντας επίσης μικρότερη άνοδο σε σχέση με προηγούμενα έτη (Διάγραμμα 2.11). Στην εξέλιξη αυτή συμβάλλει εν μέρει και το γεγονός ότι σημαντικός αριθμός νέων με σπουδές στην ανώτατη εκπαίδευση έφυγαν από την χώρα με σκοπό να εργαστούν στο εξωτερικό, ενώ και άλλοι που είχαν φύγει στο εξωτερικό με σκοπό τις σπουδές δεν επέστρεψαν.

Προκύπτει επομένως, ότι στο παρελθόν τα άτομα με χαμηλό ή υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης αντίστοιχα είχαν παρόμοιες πιθανότητες να είναι άνεργοι σε αντίθεση με τα άτομα με μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο όπου αντιμετώπιζαν μεγαλύτερο πρόβλημα πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι το ποσοστό ανεργίας στα άτομα με δημοτική εκπαίδευση το 2001 και το 2009 ήταν σχεδόν ίδιο με τα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση (στην περιοχή του 8%), ενώ στους κατόχους απολυτηρίου μέσης εκπαίδευσης (Γυμνάσιο ή Λύκειο) ή μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήταν υψηλότερο (κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες το 2001 και κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα το 2009). Η τάση αυτή έχει μεταβληθεί ελαφρώς, καθώς στα χρόνια της κρίσης η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι πιο εύκολη στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης (πτυχίο ή μεταπτυχιακό / διδακτορικό) έναντι εκείνων με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης, ενώ τις μεγαλύτερες δυσκολίες συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν οι απόφοιτοι μεσαίων βαθμίδων εκπαίδευσης.

2.2.3 «ΝΕΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ» ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Λαμβάνοντας υπόψη τους «Νέους ανέργους», δηλ. τους ανέργους που δεν έχουν εργαστεί στο παρελθόν και αναζητούν εργασία, στην πλειονότητά τους είναι απόφοιτοι μέσης ή ανώτατης εκπαίδευσης.

Διάγραμμα 2.12: Εξέλιξη κατανομής «Νέων ανέργων» με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης τους, 2001, 2009 και 2017

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

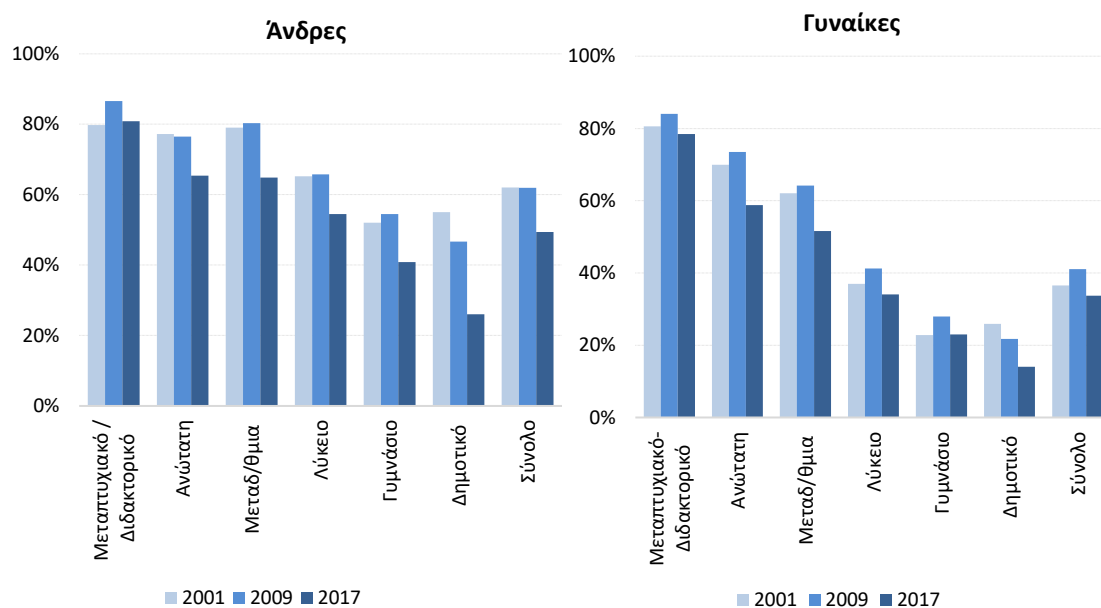
Το 2017 οι άνεργοι με λυκειακή εκπαίδευση που δεν έχουν εργαστεί ξανά στη ζωή τους κυμάνθηκαν στους 87,4 χιλ. και εκείνοι με ανώτατη εκπαίδευση στους 58,7 χιλ.

ακολουθώντας πτωτική πορεία από το 2013 και έπειτα με τη μέση ετήσια πτώση την περίοδο 2013-2017 να κυμαίνεται στην περιοχή του 9-10% (Διάγραμμα 2.12).

2.2.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΥΛΟ

Σημαντικές διαφορές καταγράφονται στα άτομα με χαμηλή ή μέση εκπαίδευση λαμβάνοντας υπόψη το φύλο. Ενδεικτικά, στους άνδρες με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό απασχόλησης ήταν στο 65% το 2017 έναντι 52% στις γυναίκες, με τη διαφορά να κυμαίνεται στις 20 περίπου εκατοστιαίες μονάδες στους αποφοίτους Λυκείου ή στα άτομα που έλαβαν την υποχρεωτική εκπαίδευση. Αντίθετα, μικρές διαφοροποιήσεις καταγράφονται στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης. Στους άνδρες με ανώτατη εκπαίδευση διαμορφώθηκε στο 65% το 2017 (μειωμένο κατά 11 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009), ενώ στις γυναίκες με αντίστοιχο επίπεδο σπουδών ήταν στο 59% (από 74% το 2009, Διάγραμμα 2.13).

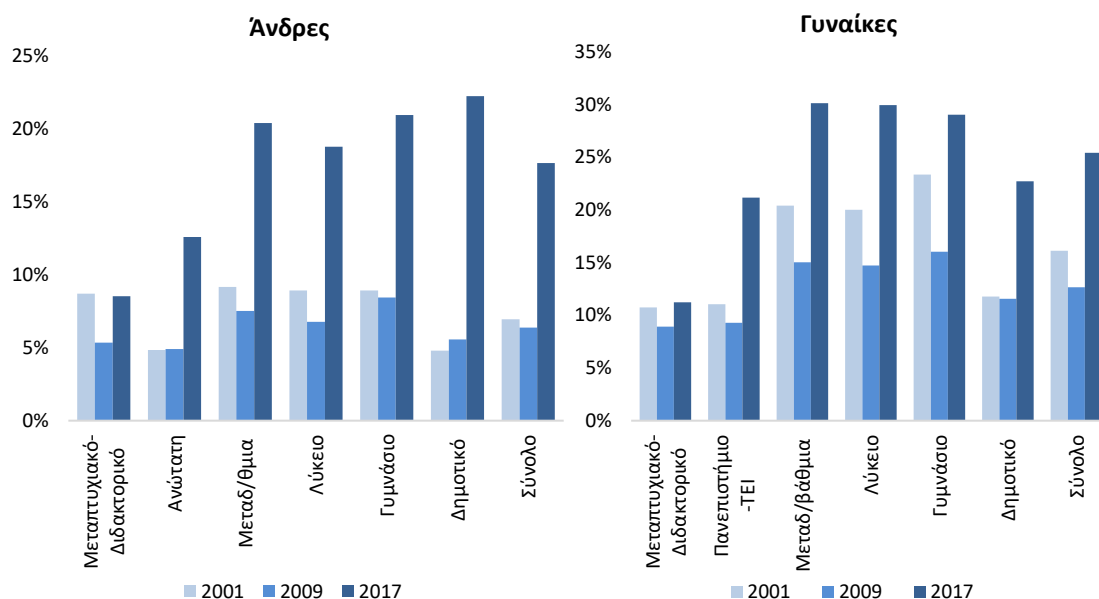
Διάγραμμα 2.13: Εξέλιξη ποσοστού απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο 2001, 2009 και 2017

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Η διάσταση του φύλου αποτυπώνεται πιο έντονα στο ποσοστό ανεργίας, καθώς στα άτομα με χαμηλότερη μόρφωση, το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες κυμάνθηκε σε ορισμένες κατηγορίες στο 30% το 2017 έχοντας διπλασιαστεί σε σχέση με τις αρχές της περιόδου της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Στις γυναίκες απόφοιτους ανώτατης εκπαίδευσης κυμαίνεται σχεδόν σε διπλάσιο επίπεδο από των ανδρών το 2017, έχοντας διαμορφωθεί στο 21% το 2017 (έναντι 13% των ανδρών), σε αντίθεση με τους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου όπου η διαφορά είναι πολύ μικρή - 9% στους άνδρες έναντι 11% στις γυναίκες (Διάγραμμα 2.14). Επομένως, η πρόσβαση των γυναικών με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας είναι πιο ευνοϊκή, σε αντίθεση με εκείνες με χαμηλή μόρφωση οι οποίες πλήττονται έντονα από την οικονομική κρίση.

Διάγραμμα 2.14: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο 2001, 2009 και 2017

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

2.3 Απασχολούμενοι ανά κλάδο δραστηριότητας και επίπεδο εκπαίδευσης

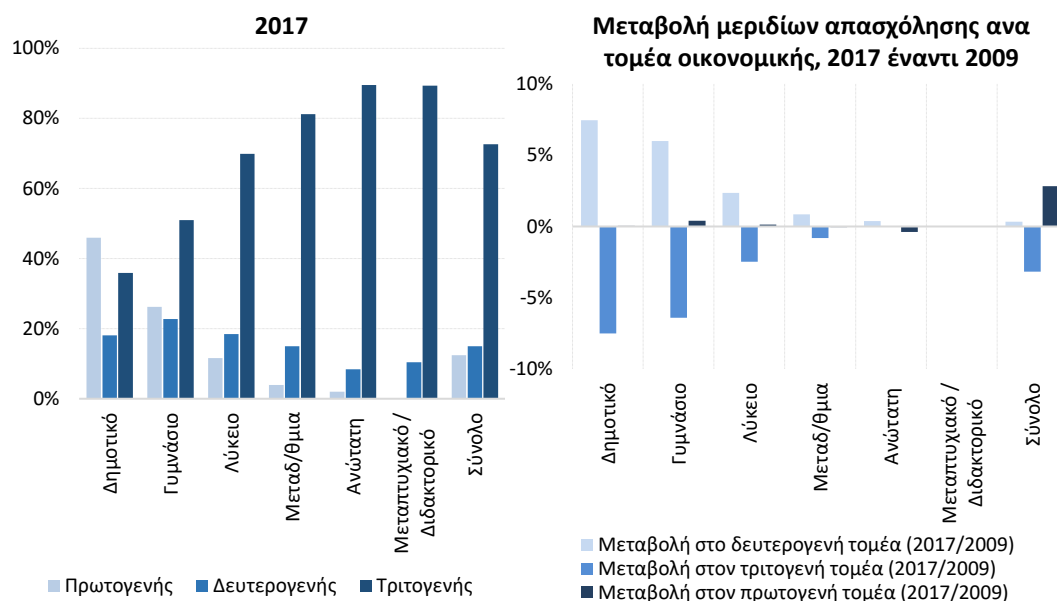
Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται στοιχεία απασχόλησης με βάση τον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (ΣΤΑΚΟΔ-08) στην Ελλάδα. Σκοπός της ενότητας είναι να αποτυπωθεί η κλαδική διάρθρωση των απασχολούμενων και οι τομείς οικονομικής δραστηριότητας στους οποίους εντοπίζονται οι περισσότερες θέσεις εργασίας ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης των εργαζομένων.

Προκύπτει ότι καθώς αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης το ποσοστό των εργαζομένων που απασχολείται στον Τριτογενή τομέα αυξάνεται. Στον πρωτογενή τομέα, οι 7 στους 10 εργαζόμενους το 2017 έχουν απολυτήριο Δημοτικού ή Γυμνασίου, ενώ το μερίδιο των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση, μεταπτυχιακό (ή διδακτορικό) στις Υπηρεσίες ξεπερνά το μέσο όρο για το σύνολο της απασχόλησης (αντίστοιχα και στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση). Στον δευτερογενή τομέα το μεγαλύτερο μερίδιο εργαζομένων έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης (Διάγραμμα 2.15).

Επιπλέον, σε σύγκριση με το 2009 διαφορές ως προς το μερίδιο παρατηρούνται στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα για τους κατόχους απολυτηρίου μέσης εκπαίδευσης ή Δημοτικού. Ενδεικτικά, το μερίδιο των απασχολούμενων με απολυτήριο Δημοτικού ή Γυμνασίου στον πρωτογενή τομέα αυξήθηκε κατά περίπου 7 ποσοστιαίες μονάδες (και κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα στα άτομα με απολυτήριο Λυκείου), με την άνοδο να είναι ισόποση της κάμψης που καταγράφεται στο μερίδιο απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα.

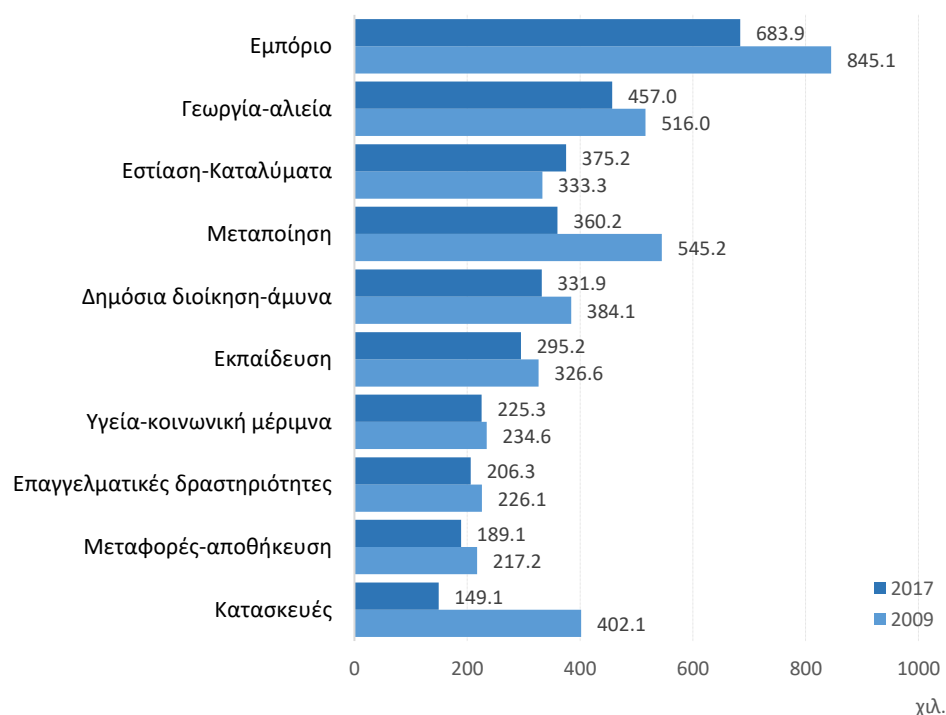
Σε επίπεδο κλάδων, το 2017 οι μισοί εργαζόμενοι στη χώρα απασχολούνται στο εμπόριο, (χονδρικό και λιανικό), στον πρωτογενή τομέα, την Εστίαση-Υπηρεσίες καταλύματος και τη Μεταποίηση (Διάγραμμα 2.16).

Διάγραμμα 2.15: Καταμερισμός απασχόλησης ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και επίπεδο εκπαίδευσης, 2017

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 2.16: Απασχόληση στους κυριότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σε σχέση με το 2009 καταγράφεται μείωση στους κλάδους με τη μεγαλύτερη απασχόληση με εξαίρεση την εστίαση και τις ξενοδοχειακές υπηρεσίες (+13% ή 41,9 χιλ. θέσεις εργασίας) γεγονός που σχετίζεται με την ανάπτυξη του τουρισμού ιδίως τα τελευταία χρόνια. Η

μεγαλύτερη κάμψη σημειώνεται στις Κατασκευές (-63% ή 252,9 χιλ. θέσεις εργασίας) και στην Μεταποίηση (-34% ή 185 χιλ. θέσεις εργασίας).

Λαμβάνοντας υπόψη το επίπεδο εκπαίδευσης η απασχόληση σε κλαδικό επίπεδο εμφανίζει διαφοροποιήσεις. Στην Εκπαίδευση, την Δημόσια Διοίκηση – Άμυνα, το Εμπόριο και την Υγεία-Κοινωνική μέριμνα απασχολούνται τρεις στους πέντε απόφοιτοι πανεπιστημίων ή ΤΕΙ (Διάγραμμα 2.17). Το 2017 οι απασχολούμενοι στον κλάδο της Εκπαίδευσης ανήλθαν στα 224,5 χιλ. άτομα από 258,3 χιλ. το 2009 (-13%), ενώ στη Δημόσια Διοίκηση-Άμυνα σημειώνεται μείωση κατά 7% σε σχέση με το 2009 (156,8 χιλ. από 168,8 χιλ. άτομα). Πτωτικά κινήθηκε η απασχόληση και στους κλάδους των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (-18,4%), των επαγγελματικών-επιστημονικών δραστηριοτήτων (-9,7%) και της Μεταποίησης (-10,4%). Αντίθετα, σημαντική άνοδος καταγράφεται στην Εστίαση-Καταλύματα, την Ενημέρωση-Επικοινωνία και το Εμπόριο (+21,7%), ενώ είναι ηπιότερη στην Υγεία-Κοινωνική μέριμνα (9,9%) και στις Μεταφορές-Αποθήκευση (+3,6%)

Διάγραμμα 2.17: Απασχολούμενοι που είναι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης στους κυριότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017

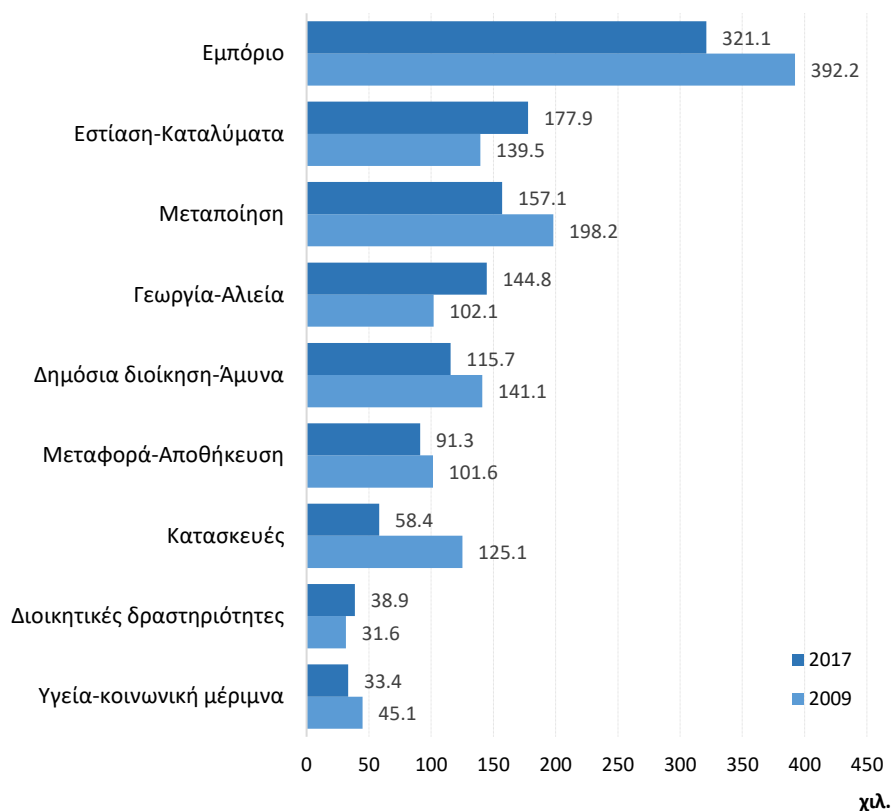

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Στα άτομα με απολυτήριο Λυκείου η πλειονότητα των εργαζομένων εντοπίζεται στις Υπηρεσίες, αλλά και σε κλάδους όπου παράγονται εμπορεύσιμα προϊόντα, όπως η Μεταποίηση και ο πρωτογενής τομέας. Το 2017, ένας στους τέσσερις απασχολούμενους εργάζονταν στο Εμπόριο και ακολουθούν οι υπηρεσίες Εστίασης-Καταλυμάτων (177,9 χιλ. άτομα) - όπου σημειώνεται άνοδος της απασχόλησης σε σχέση με το 2009 κατά 26%. Στην Μεταποίηση ο αριθμός των απασχολουμένων υποχώρησε το 2017 στους 157,1 χιλ. (-20,7% σε σχέση με το 2009) σε αντίθεση με τον Πρωτογενή τομέα όπου καταγράφεται σημαντική άνοδος κατά 41,9%. Στη Δημόσια Διοίκηση – Άμυνα, όπου πριν την οικονομική κρίση

αποτελούσε τον τρίτο μεγαλύτερο κλάδο απασχόλησης, σημειώνεται υποχώρηση κατά 18% το 2017, ενώ η μεγαλύτερη κάμψη (-53,3%) παρατηρείται στις Κατασκευές, κλάδος που επηρεάστηκε πιο έντονα από την οικονομική ύφεση (Διάγραμμα 2.18).

Διάγραμμα 2.18: Απασχολούμενοι με απολυτήριο Λυκείου σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017

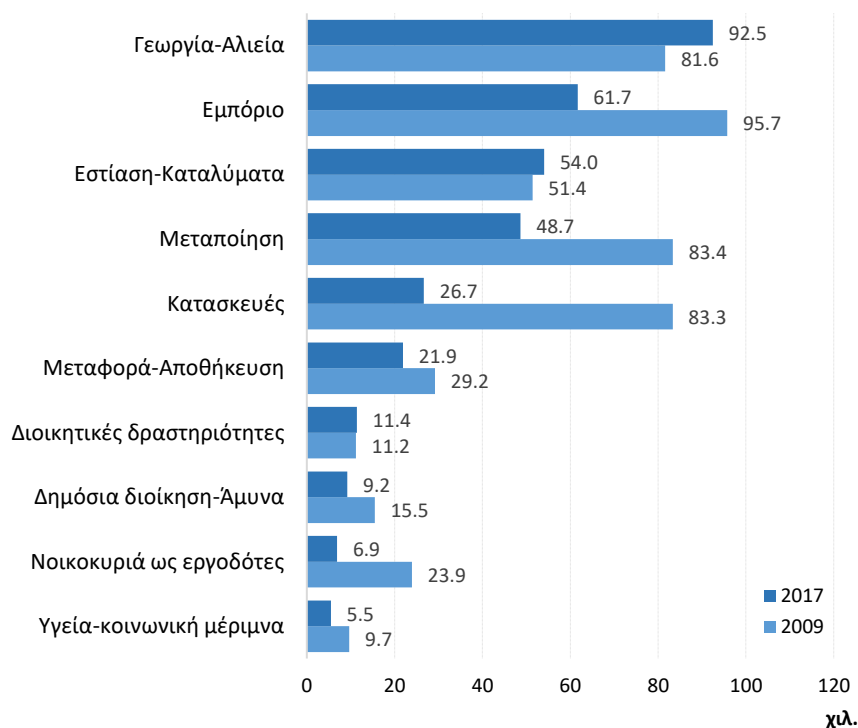

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου ο πρωτογενής τομέας αποτελεί την οικονομική δραστηριότητα με τη μεγαλύτερη απασχόληση, έχοντας επίσης κινηθεί ανοδικά το 2017 σε σχέση με το 2009 κατά 13,4% (ή 10,9 χιλ. άτομα). Ακολουθούν οι κλάδοι του Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου, οι υπηρεσίες Εστίασης-Καταλύματος και η Μεταποίηση. Στις δραστηριότητες αυτές η απασχόληση κινείται πτωτικά, ιδιαίτερα στην Μεταποίηση (-41,6%) και το Εμπόριο (-35,6%). Όπως και στην περίπτωση των εργαζόμενων με απολυτήριο Λυκείου, η μεγαλύτερη μείωση της απασχόλησης παρατηρείται στις Κατασκευές, καθώς υποχώρησε σε επίπεδο χαμηλότερο κατά 68% το 2017 σε σχέση με το 2009 (Διάγραμμα 2.19).

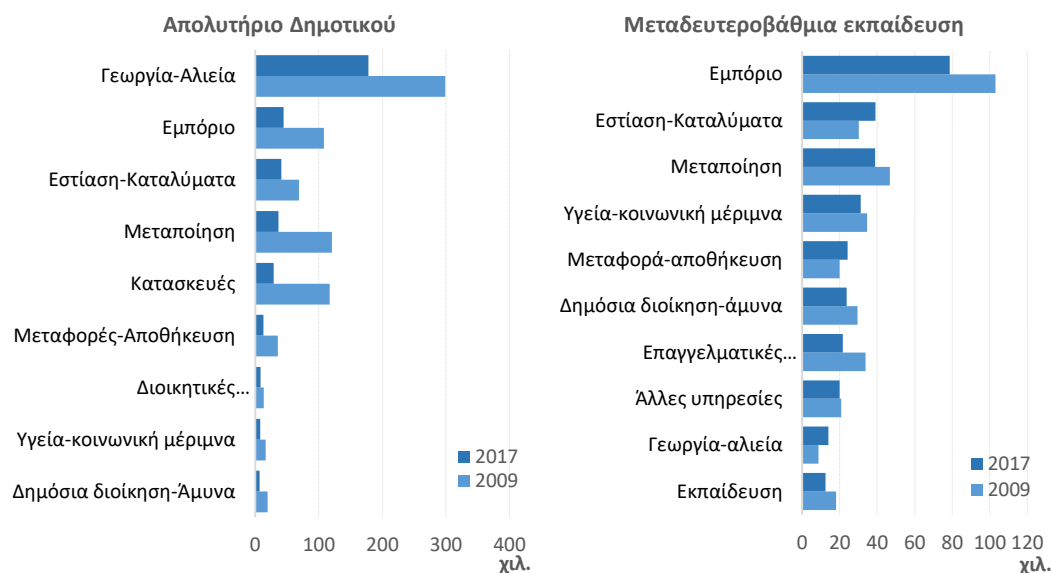
Εμφανής είναι η αρνητική επίδραση της κρίσης στους εργαζόμενους με απολυτήριο Δημοτικού, καθώς στους κλάδους με το μεγαλύτερο μερίδιο η υποχώρηση της απασχόλησης είναι σημαντική (Διάγραμμα 2.19). Πιο συγκεκριμένα, στον Πρωτογενή τομέα, το Εμπόριο, τις υπηρεσίες Εστίασης-Καταλύματος, τη Μεταποίηση και τις Κατασκευές χάθηκαν 385 χιλ. θέσεις εργασίας το 2017 σε σχέση με το 2009 (μείωση κατά 55%).

Διάγραμμα 2.19: Απασχολούμενοι με απολυτήριο Γυμνασίου σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 2.20: Απασχολούμενοι με απολυτήριο Δημοτικού ή μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, 2009 και 2017

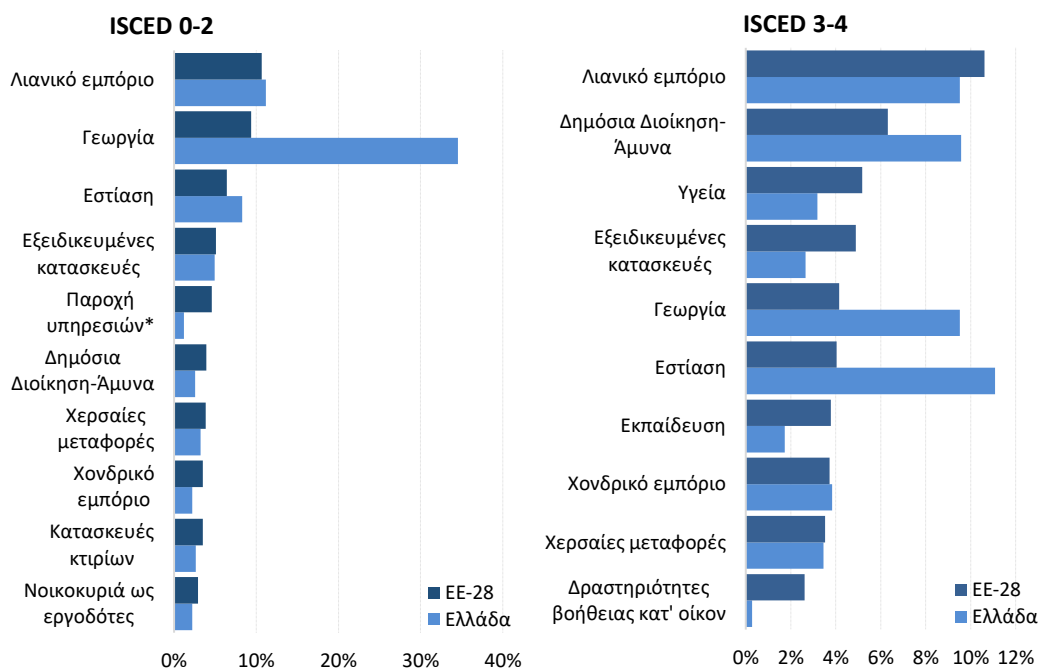
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Όσον αφορά στα άτομα με μετεδευτεροβάθμια εκπαίδευση η πλειονότητα των απασχολούμενων εντοπίζεται στο Εμπόριο, την Μεταποίηση, αλλά και την Εστίαση - Ξενοδοχειακά καταλύματα όπου καταγράφεται άνοδος κατά 39% (ή 11 χιλ. άτομα) μεταξύ 2009 και 2017 (Διάγραμμα 2.20).

2.3.1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΑΝΑ ΚΛΑΔΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΕ-28

Σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο παρατηρούνται διαφορές, ιδίως στα άτομα με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης. Αν και το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολείται στο Λιανικό εμπόριο αξιοσημείωτη είναι η διαφορά στο κλάδο της Δημόσιας Διοίκησης-Άμυνας (κλάδος του Δημοσίου τομέα) όπου το ποσοστό στην ΕΕ-28 υπολείπεται κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με την Ελλάδα. Στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, το μερίδιο των απασχολούμενων στον γεωργικό τομέα στην Ελλάδα είναι υπερτριπλάσιο σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (Διάγραμμα 2.21).⁵

Διάγραμμα 2.21: Απασχόληση ατόμων με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την ΕΕ-28 με βάση τον κλάδο δραστηριότητας, 2016

Σημείωση: Κατάταξη με βάση τον ευρωπαϊκό μέσο όρο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

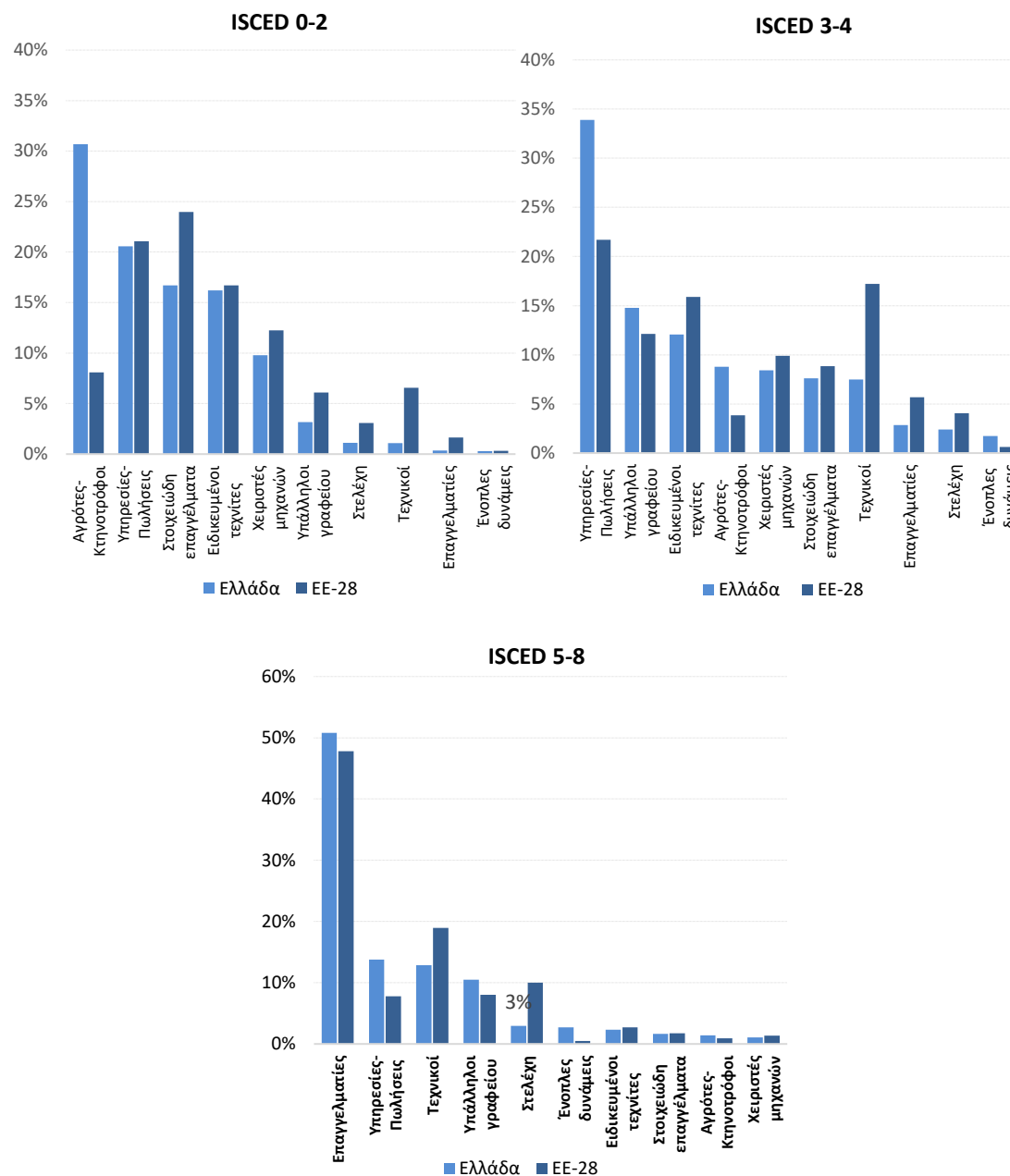
Λαμβάνοντας υπόψη τα επαγγέλματα, η πλειονότητα των εργαζομένων με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα εντοπίζονται στις Υπηρεσίες-Πωλήσεις (1 στους 3) ή είναι υπάλληλοι γραφείου (1 στους 7 σχεδόν). Αντίθετα, στην ΕΕ-28 τα επαγγέλματα με το μεγαλύτερο μερίδιο απασχολούμενων για τις ίδιες βαθμίδες εκπαίδευσης είναι οι Τεχνικοί (17% έναντι 7% στην Ελλάδα) και οι ειδικευμένοι τεχνίτες (16% έναντι 12% αντίστοιχα). Στα άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, το μερίδιο των απασχολούμενων που είναι Αγρότες ή Κτηνοτρόφοι στην Ελλάδα είναι τριπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ-28, ενώ σχεδόν αντίστοιχο είναι το μερίδιο στα επαγγέλματα που σχετίζονται με τις Υπηρεσίες-Πωλήσεις (Διάγραμμα 2.22).

Τέλος, στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, η πλειονότητα των εργαζομένων στην Ελλάδα, αλλά και την ΕΕ ασκούν κάποιο «ελεύθερο» επάγγελμα, ενώ αξιοσημείωτη είναι η

⁵ Για την ανώτατη εκπαίδευση γίνεται αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο της μελέτης

διαφορά στην επαγγελματική ομάδα «Στελέχη» όπου το μέσο ποσοστό για τις χώρες της ΕΕ είναι τριπλάσιο σε σχέση με την Ελλάδα (10% έναντι 3%).

Διάγραμμα 2.22: Απασχόληση ατόμων στην Ελλάδα και την ΕΕ-28 με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και τον κλάδο δραστηριότητας, 2017

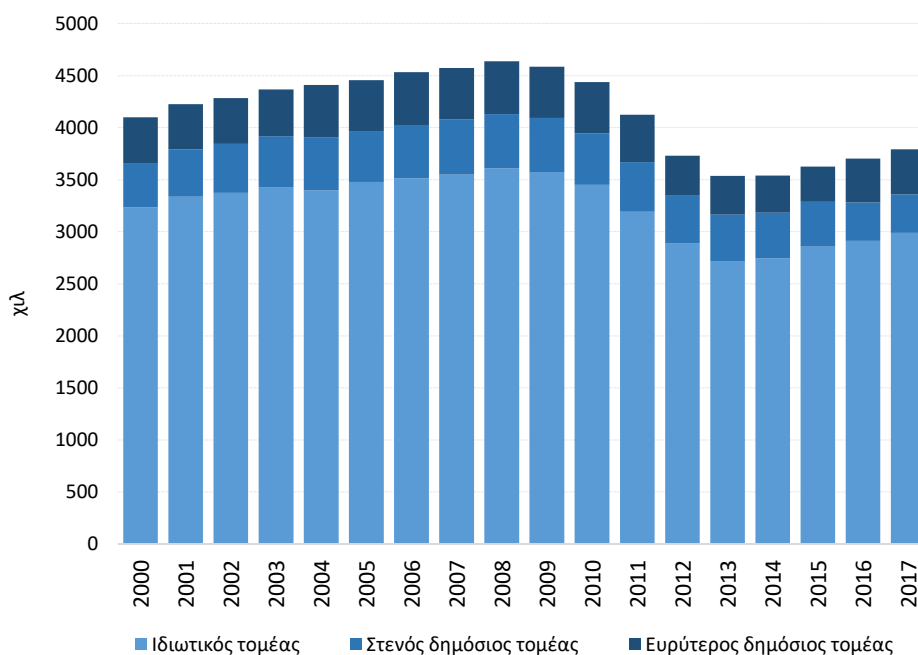
Πηγή: Eurostat **Επεξεργασία στοιχείων: IOBE**

2.4 Απασχόληση με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης και το επίπεδο εκπαίδευσης

Το 2017 οι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα (όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης) ανήλθαν σε περίπου 3 εκατ. άτομα αποτελώντας το 79% της συνολικής εγχώριας απασχόλησης (3,79 εκατ. απασχολούμενοι). Σε σχέση με το 2009 εμφανίζουν μείωση κατά 16,4% (ή 585,1 χιλ. άτομα), ενώ σε σχέση με το 2000 η πτώση είναι ηπιότερη (-7,7% ή 248,8 χιλ. άτομα).

Αντίστοιχα στο (στενό) Δημόσιο τομέα η απασχόληση (όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης) το 2017 διαμορφώθηκε στα 370,7 χιλ. άτομα μειωμένη κατά 28,8% περίπου (ή 150,1 χιλ. άτομα) σε σχέση με το 2009 με αποτέλεσμα να κυμαίνεται σε επίπεδο ελαφρώς χαμηλότερο από εκείνο στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας (417,6 χιλ. άτομα). Αντίστοιχα, στον ευρύτερο δημόσιο τομέα η μείωση είναι ηπιότερη μεταξύ 2009 και 2017 (-11,8%) με τους απασχολούμενους να διαμορφώνονται στους 433,2 χιλ., επίπεδο ελαφρώς μικρότερο σε σχέση με τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας (Διάγραμμα 2.23).

Διάγραμμα 2.23: Απασχόληση στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα της χώρας, 2001-2017

Σημείωση: Με τον όρο στενός δημόσιος περιγράφεται η δημόσια διοίκηση (πχ υπουργεία) και εκπαίδευση (εξαιρουμένων των απασχολούμενων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση), ενώ στον ευρύτερο δημόσιο τομέα περιλαμβάνονται οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, οι Δημόσιες Επιχειρήσεις Κοινής Ωφέλειας, οι οργανισμοί – επιχειρήσεις που ελέγχονται από το Δημόσιο και τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (όπου περιλαμβάνονται κυρίως τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τα νοσηλευτικά ιδρύματα της χώρας).

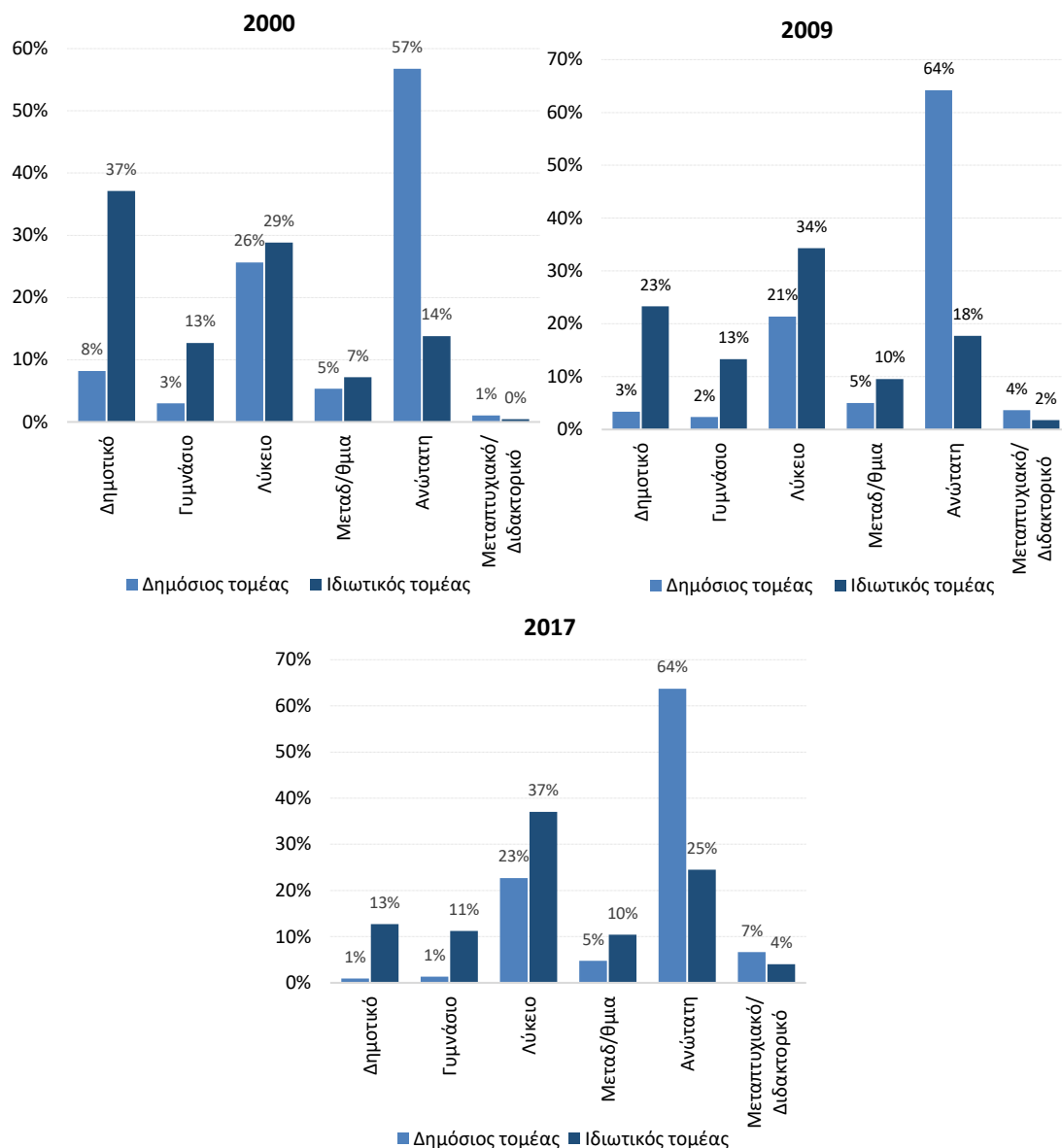
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Λαμβάνοντας υπόψη τη διάρθρωση της απασχόλησης βάσει του επιπέδου εκπαίδευσης, στον ιδιωτικό τομέα η πλειονότητα των εργαζομένων το 2017 έχουν Λυκειακή εκπαίδευση (37% επί του συνόλου) ή είναι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (25% αντίστοιχα). Οι απόφοιτοι Λυκείου ανήλθαν σε 1,1 εκατ. άτομα σημειώνοντας μείωση κατά 10% περίπου σε σχέση με το 2009. Εντούτοις, το επίπεδο αυτό είναι υψηλότερο κατά 18,7% συγκριτικά με τις αρχές του 2000. Αντίστοιχα, ο αριθμός των απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση (πτυχίο ή μεταπτυχιακό) διαμορφώθηκε στις 852,8 χιλ. σημειώνοντας άνοδο κατά 22,3% σε σχέση με το 2009 (696,8 χιλ. εργαζόμενοι). Αξιοσημείωτη είναι η μεταβολή στο μερίδιο των απασχολούμενων με Δημοτική εκπαίδευση (13%) το οποίο υποχώρησε κατά 21 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2000.

Στο (στενό) δημόσιο τομέα οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση (με πρώτο πτυχίο ή και μεταπτυχιακές σπουδές) ανήλθαν σε 260,8 χιλ., έναντι 353,5 χιλ. το 2009 και 241,5 χιλ. το 2000. Αποτελούν έτσι την πλειονότητα των εργαζομένων (7 στους 10 απασχολούμενους) με

το μερίδιο να είναι σχεδόν ίδιο σε σχέση με το 2009 (68%), αλλά αυξημένο κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2000 (Διάγραμμα 2.24).

Διάγραμμα 2.24: Διάρθρωση εργαζομένων στον ιδιωτικό και τον (στενό) δημόσιο τομέα με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, 2000, 2009 και 2017

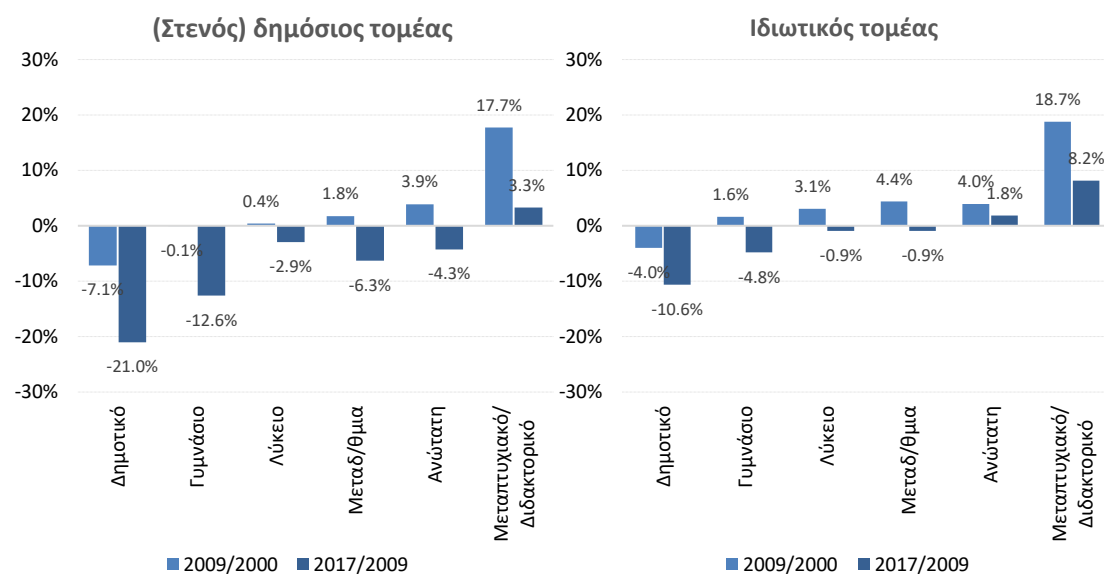
Σημείωση: Τα ποσοστά απεικονίζουν το μερίδιο στο σύνολο της απασχόλησης στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα αντίστοιχα με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης.

Πηγή: IOBE Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Μάλιστα, οι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου αποτελούσαν το 2017 το 7% των εργαζομένων στο Δημόσιο όταν το 2000 η αντίστοιχη αναλογία κυμαίνονταν στο 1%, με τον αριθμό τους να έχει σχεδόν πενταπλασιαστεί. Στους απόφοιτους Λυκείου, αν και το μερίδιο τους παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο τις τελευταίες δύο δεκαετίες (περίπου 1 στους 5 υπαλλήλους του δημοσίου) ο αριθμός των εργαζομένων υποχώρησε στους 84 χιλ. το 2017 σημειώνοντας μείωση κατά 25% ή 27,3 χιλ. άτομα σε σχέση με το 2009 – αντίστοιχα πτώση 22% ή 23 χιλ. άτομα συγκριτικά με το 2000.

Επιπλέον στα χρόνια της δημοσιονομικής προσαρμογής καταγράφεται άνοδος 4% κατά μέσο όρο κάθε χρόνο των απασχολούμενων με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό στον ιδιωτικό τομέα, ενώ ανάλογη τάση παρατηρείται και στον δημόσιο τομέα. Ακολουθεί η απασχόληση στα άτομα με πτυχίο πανεπιστημίου ή ΤΕΙ όπου η μέση ετήσια άνοδος κυμάνθηκε στο 2% την περίοδο της κρίσης, σε αντίθεση με το δημόσιο τομέα όπου παρατηρείται μείωση κατά 4,3% (Διάγραμμα 2.25).

Διάγραμμα 2.25: ΜΕΡΜ απασχόλησης στο Δημόσιο και Ιδιωτικό τομέα ανά βαθμίδα εκπαίδευσης

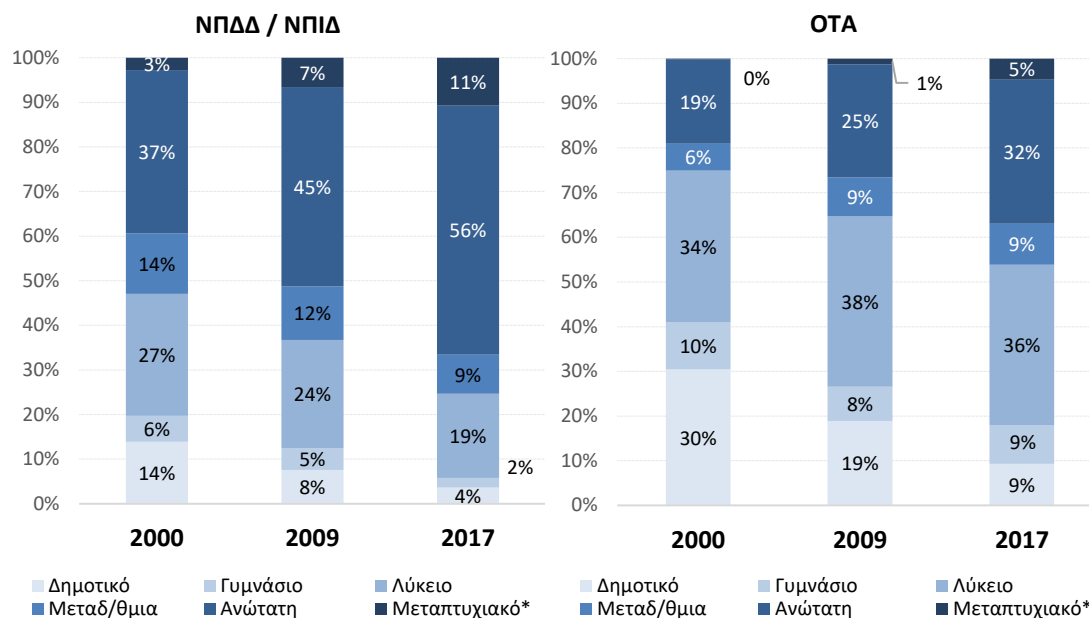
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Στα Νομικά πρόσωπα (δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου) καταγράφεται το μεγαλύτερο μερίδιο απασχολούμενων με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών, καθώς στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι σχολές ανώτατης εκπαίδευσης και τα νοσηλευτικά ιδρύματα της χώρας. Μαζί με τους αποφοίτους πανεπιστημίων ή ΤΕΙ αποτελούσαν το 2017 το 67% του συνόλου των εργαζόμενων καταγράφοντας σημαντική άνοδο κατά 16 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009. Πιο συγκεκριμένα, ο αριθμός των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης κινήθηκε ανοδικά από το 2014 και έπειτα με αποτέλεσμα το 2017 να διαμορφωθεί στα 144,8 χιλ. άτομα (επίπεδο υψηλότερο κατά 48,2% σε σχέση με το 2009). Ηπιότερη είναι η άνοδος σε σχέση με την αρχή της κρίσης στους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού (+12,2%) με το συνολικό αριθμό εργαζομένων να έχει διαμορφωθεί στα 27,7 χιλ. άτομα.

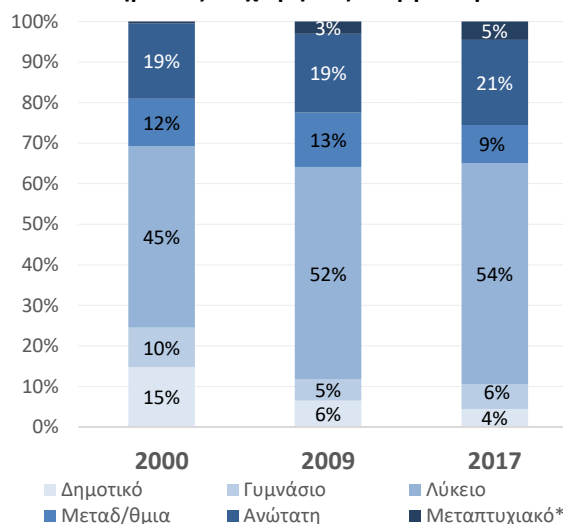
Στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης η απασχόληση το 2017 υποχώρησε στους 104,3 χιλ. (-24,3% σε σχέση με το 2009). Στην πλειονότητά τους είναι απόφοιτοι Λυκείου (36%) ή ανώτατης εκπαίδευσης (32%) με το μερίδιο των τελευταίων να κινείται ανοδικά κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το μερίδιο των εργαζομένων με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο (5% ή περίπου 5 χιλ. άτομα) όταν στις αρχές της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα κυμαίνονταν στο 1% (ή 1,8 χιλ. άτομα). Στις Δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς καταγράφεται σημαντική πτώση της απασχόλησης (όλες οι βαθμίδες εκπαίδευσης) καθώς το 2017 υποχώρησε σχεδόν στο 1/3 του αντίστοιχου επιπέδου το 2000 (30,8 χιλ. από 90,5 χιλ.). Περισσότεροι από τους μισούς εργαζόμενους είναι απόφοιτοι Λυκείου με τον αριθμό τους να υποχωρεί στους 18,4 χιλ. από 33,7 χιλ. το 2009

(και 40,6 χιλ. αντίστοιχα το 2000). Σχεδόν αντίστοιχη είναι η κάμψη στους εργαζόμενους με ανώτατη εκπαίδευση οι οποίοι το 2017 ανήλθαν στα 7 χιλ. άτομα (από 16,9 χιλ. στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας). Αντίθετα, οι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού σχεδόν τετραπλασιάστηκαν σε σχέση με το 2000 (1,6 χιλ. άτομα, Διάγραμμα 2.26).

Διάγραμμα 2.26: Διάρθρωση απασχολούμενων σε νομικά πρόσωπα και Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης βάσει του επιπέδου εκπαίδευσης, 2000, 2009 και 2017

Δημόσιες επιχειρήσεις & οργανισμοί

(*) ή διδακτορικό

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

2.5 Θέση στο επάγγελμα και επίπεδο εκπαίδευσης

Στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού καταγράφεται το μεγαλύτερο μερίδιο αυτοαπασχολούμενων (σχεδόν το ήμισυ των απασχολούμενων το 2017) και βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση.

Πίνακας 2.1: Διάρθρωση απασχολούμενων με βάση τη θέση στο επάγγελμα ανά επίπεδο εκπαίδευσης, 2001, 2009 και 2017

	Εργοδότες	Αυτό- απασχολούμενοι	Μισθωτοί	Βοηθοί
Δημοτικό				
2001	9,0%	37,5%	39,4%	14,1%
2009	8,0%	38,7%	43,0%	10,3%
2017	6,2%	46,1%	39,2%	8,4%
Γυμνάσιο				
2001	9,1%	22,2%	58,1%	10,6%
2009	9,0%	22,3%	61,4%	7,3%
2017	7,8%	33,7%	52,3%	6,2%
Λύκειο				
2001	8,3%	16,1%	68,8%	6,9%
2009	9,4%	17,6%	66,5%	6,5%
2017	8,0%	22,0%	65,1%	4,9%
Μεταδευτεροβάθμια				
2001	6,0%	11,8%	78,5%	3,7%
2009	7,8%	13,6%	74,9%	3,6%
2017	7,0%	15,8%	73,9%	3,3%
Ανώτατη				
2001	7,5%	15,1%	75,9%	1,6%
2009	7,4%	13,7%	77,2%	1,7%
2017	7,0%	15,6%	76,1%	1,4%
Μεταπτυχιακό / Διδακτορικό				
2001	8,7%	10,3%	80,2%	0,8%
2009	7,6%	12,9%	78,7%	0,7%
2017	4,6%	15,5%	79,6%	0,3%
Σύνολο				
2001	8,2%	23,1%	60,4%	8,3%
2009	8,4%	20,9%	64,9%	5,8%
2017	7,2%	22,7%	66,1%	4,0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Αντίστοιχα, στους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού σημειώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό μισθωτής εργασίας, ενώ ελαφρώς μικρότερο είναι στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια ή ανώτατη εκπαίδευση. Το μερίδιο των εργοδοτών είναι μεγαλύτερο στους αποφοίτους Λυκείου και κυμαίνεται στο ίδιο σχεδόν επίπεδο με το σύνολο της απασχόλησης (Πίνακας 2.1).

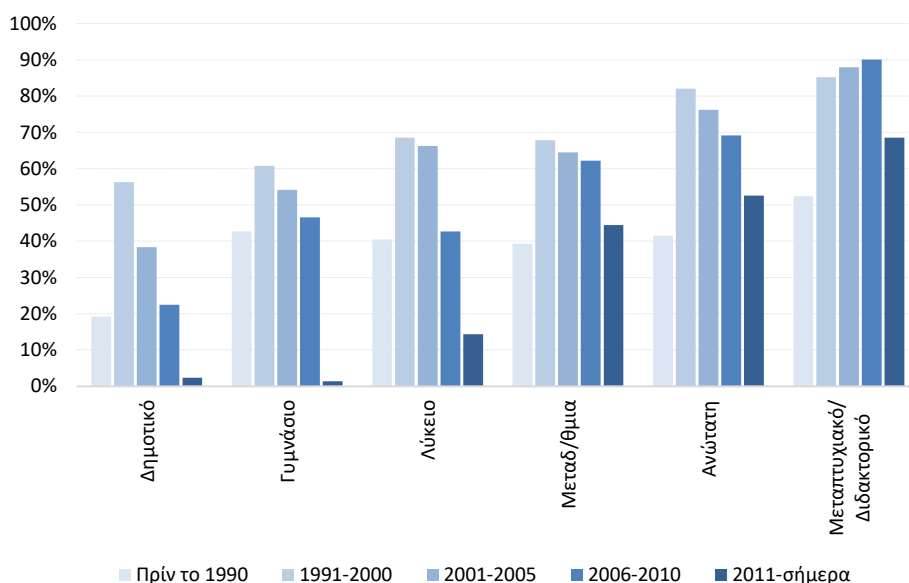
Σε απόλυτους όρους το 2017 οι αυτοαπασχολούμενοι με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο εμφανίζουν μείωση κατά 46% σε σχέση με το 2009 (180,1 χιλ. έναντι 333,8 χιλ.), σε αντίθεση με τους αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης που παρατηρείται άνοδος (κατά 5% στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου και κατά 9% στα άτομα με Λυκειακή εκπαίδευση). Στη μισθωτή εργασία, πτώση καταγράφεται στη χαμηλή και μέση εκπαίδευση η οποία είναι πιο έντονη στα άτομα που τελείωσαν το Δημοτικό (-59%) ή το Γυμνάσιο (-41%), ενώ στους αποφοίτους Λυκείου και στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση η κάμψη είναι παρόμοια (-15%). Αντίθετα, οι μισθωτοί με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό σχεδόν διπλασιάστηκαν μεταξύ 2009 και 2017 (από 81,6 χιλ. σε 145,8 χιλ.), όταν στα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση καταγράφεται οριακή άνοδος την ίδια περίοδο (από 879,0 χιλ. σε 888,4 χιλ.).

2.6 Χαρακτηριστικά απασχόλησης με βάση το έτος ολοκλήρωσης των σπουδών

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά στοιχεία για την κατάσταση απασχόλησης λαμβάνοντας υπόψη το επίπεδο εκπαίδευσης και το έτος ολοκλήρωσης της βαθμίδας εκπαίδευσης⁶. Σκοπός είναι να αποτυπωθούν οι συνθήκες μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας που επικρατούν και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, λόγω της οικονομικής κρίσης, τα άτομα που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα από το 2011 και έπειτα όταν και η ελληνική οικονομία εισήλθε σε κρίση.⁷

Το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης καταγράφεται στα άτομα που αποφοίτησαν τη δεκαετία του 1990, καθώς κυμαίνεται από 56% στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού έως 82% στα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση. Σε αντίστοιχο σχεδόν επίπεδο κυμαίνεται το ποσοστό απασχόλησης στους απόφοιτους Λυκείου ή μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους μεταξύ 2001-2005. Αντίθετα, σημειώνει σημαντική κάμψη σε όσους ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους από το 2011 και έπειτα. Ενδεικτικά, στους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού το ποσοστό απασχόληση υποχωρεί στο 69%, από 90% στα άτομα που αποφοίτησαν μεταξύ 2006 και 2010 (Διάγραμμα 2.27).

Διάγραμμα 2.27: Ποσοστό απασχόλησης με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και το έτος ολοκλήρωσής της, 2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

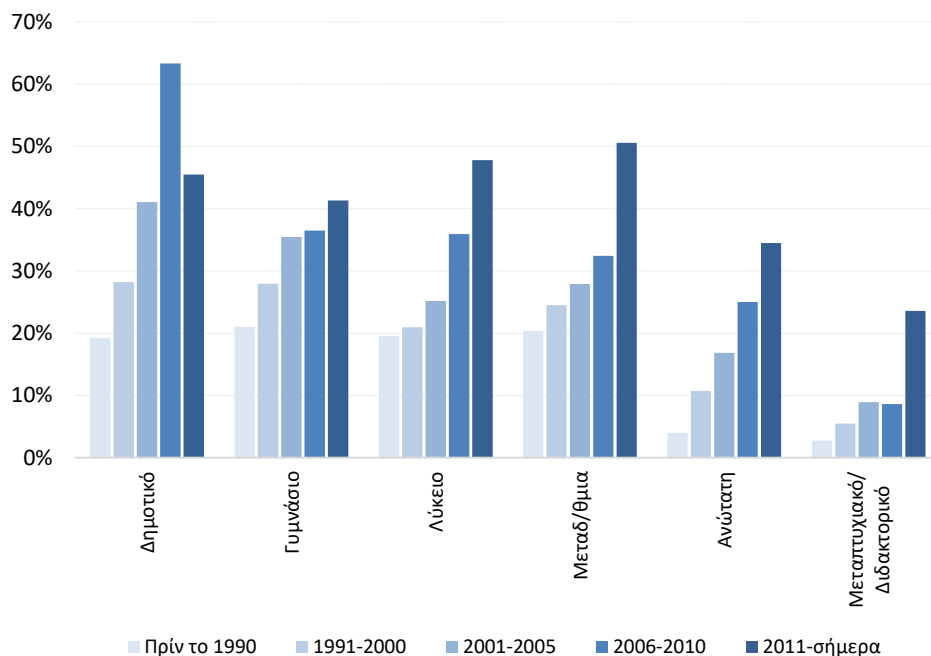
Στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού ή Γυμνασίου μετά το 2011 το ποσοστό απασχόλησης είναι πολύ χαμηλό (κάτω από το 5%), δηλ. είναι λίγοι εκείνοι που μπορούσαν να βρουν εργασία έχοντας πολύ χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Στα άτομα με Λυκειακή εκπαίδευση το αντίστοιχο ποσοστό κυμάνθηκε στο 14%, ενώ σαφώς καλύτερη είναι η κατάσταση στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση όπου το ποσοστό απασχόλησης ξεπέρασε το 40%.

⁶ Το έτος ολοκλήρωσης αν και δεν ταυτίζεται με την ηλικία των ερωτηθέντων έχει υψηλή συσχέτιση. Επομένως τα στοιχεία προσφέρουν ενδείξεις και για τις συνθήκες απασχόλησης των νεότερων έναντι μεγαλύτερων ηλικιών

⁷ Τα στοιχεία αφορούν στο β' τρίμηνο του 2016

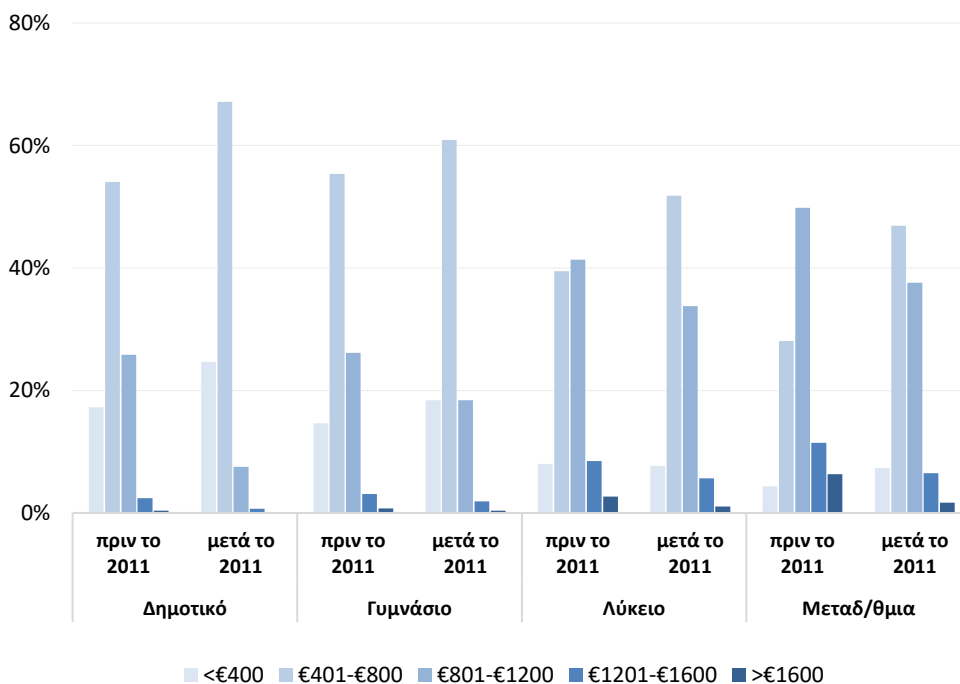
Επομένως, η κρίση πλήττει έντονα τα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και ιδιαίτερα εκείνους που έλαβαν απολυτήριο μετά το 2011.

Διάγραμμα 2.28: Ποσοστό ανεργίας με βάση το έτος ολοκλήρωσης σπουδών ανά επίπεδο εκπαίδευσης, 2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 2.29: Αποδοχές εργαζομένων με βάση το έτος ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης τους στα άτομα με χαμηλό ή μέσο επίπεδο εκπαίδευσης, 2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Αντίστοιχη εικόνα – δηλ. επιδείνωση των προοπτικών απασχόλησης – αποτυπώνονται και με βάση την ανεργία, καθώς το αντίστοιχο ποσοστό στα άτομα με χαμηλό ή μέσο επίπεδο εκπαίδευσης για εκείνους που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους μετά το 2011 κυμαίνεται μεταξύ 40 και 50% (Διάγραμμα 2.28).

Στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης, αν και χαμηλότερο, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 34% για τους πτυχιούχους πανεπιστημίων ή ΤΕΙ και στο 24% στα άτομα με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό). Η εξέλιξη αυτή ερμηνεύει εν μέρει και την αναζήτηση ευκαιριών απασχόλησης των νέων επιστημόνων σε άλλες χώρες τα τελευταία χρόνια.

Οι αρνητικές συνέπειες της κρίσης αποτυπώνονται και στις μισθολογικές απολαβές, καθώς οι περισσότεροι εργαζόμενοι με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης λαμβάνουν μισθό κάτω από €800 μηνιαίως (Διάγραμμα 2.29)⁸.

2.7 Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας της εργασίας

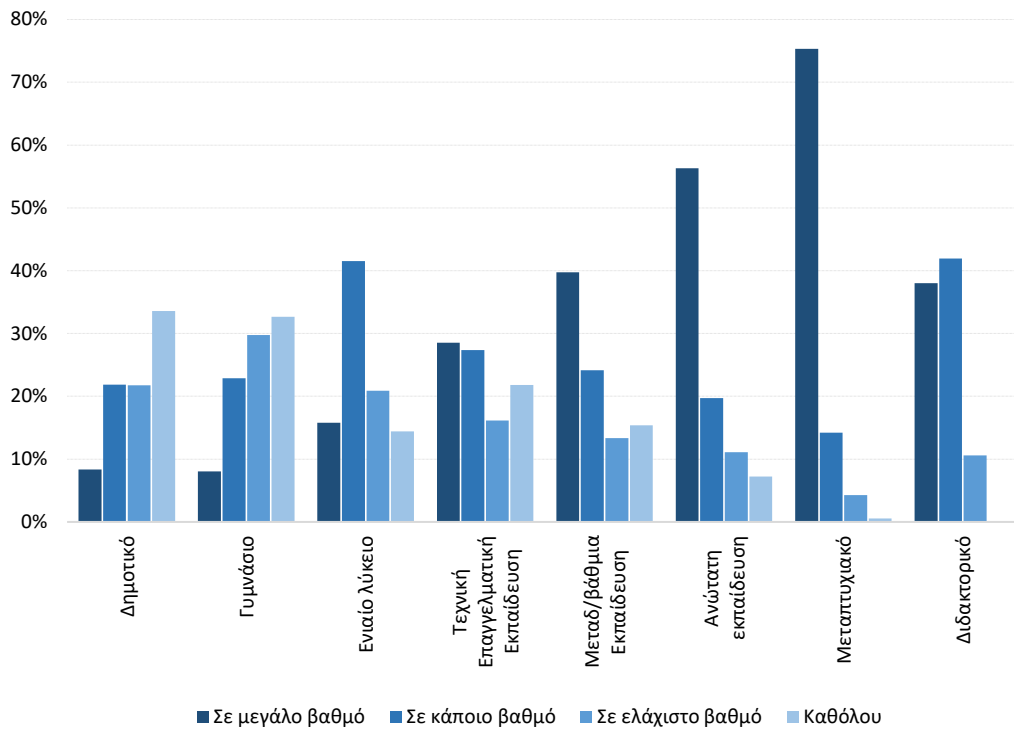
Η σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας της εργασίας αποτυπώνεται στα αποτελέσματα ειδικής έρευνας για τη θέση των νέων στην αγορά εργασίας. Τα στοιχεία της έρευνας αυτής επιτρέπουν μια αποτίμηση του βαθμού σύνδεσης του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, σχεδόν 8 στους 10 απασχολούμενους (που συμμετείχαν στην έρευνα) με μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών δήλωσαν ότι η εκπαίδευση που έλαβαν τους βοηθά σε μεγάλο βαθμό στην εκτέλεση των καθηκόντων στην τρέχουσα εργασία τους και ακολουθούν οι απόφοιτοι πανεπιστημίων ή ΤΕΙ. Χαμηλότερο (σε σχέση με τις άλλες δύο κατηγορίες της ανώτατης εκπαίδευσης) είναι το ποσοστό των ερωτηθέντων με διδακτορικό που δηλώνει ότι οι σπουδές τους έχουν σχέση σε μεγάλο βαθμό με τα καθήκοντα τους στην εργασία, το οποίο κυμαίνεται σε αντίστοιχο σχεδόν επίπεδο με τα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση (Διάγραμμα 2.30).

Αντίθετα, η μικρή συνάφεια με την εργασία αποτυπώνεται στα άτομα με χαμηλό ή μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο όπου οι συμμετέχοντες στην έρευνα δηλώνουν ότι τους βοηθά ελάχιστα ή σε μικρό βαθμό στην εργασία τους. Εξαιρεση αποτελούν οι απόφοιτοι Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών (ΤΕΣ), εύρημα που ενδεχομένως συνδέεται με το γεγονός ότι οι μαθητές στις σχολές αυτές είναι συνήθως εργαζόμενοι που φοιτούν προκειμένου με το απολυτήριο να αποκτήσουν συγκεκριμένα επαγγελματικά δικαιώματα (π.χ. άδεια ασκήσεως επαγγέλματος).

Σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο τα αποτελέσματα της ad hoc μελέτης δεν εμφανίζουν ουσιαστική διαφορά όσον αφορά στα άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το ποσοστό που δηλώνει ότι η εκπαίδευσή τους τους βοηθά σε μεγάλο βαθμό στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία τους κυμαίνεται στο 58%. Αντίθετα, σημαντική διαφορά παρατηρείται στα άτομα με μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο (ISCED 3-4) όπου για την ΕΕ-28 το ποσοστό εκείνων που δηλώνει συνάφεια της εργασίας με τις σπουδές ξεπερνά κατά 14 περίπου ποσοστιαίες μονάδες το αντίστοιχο για την Ελλάδα.

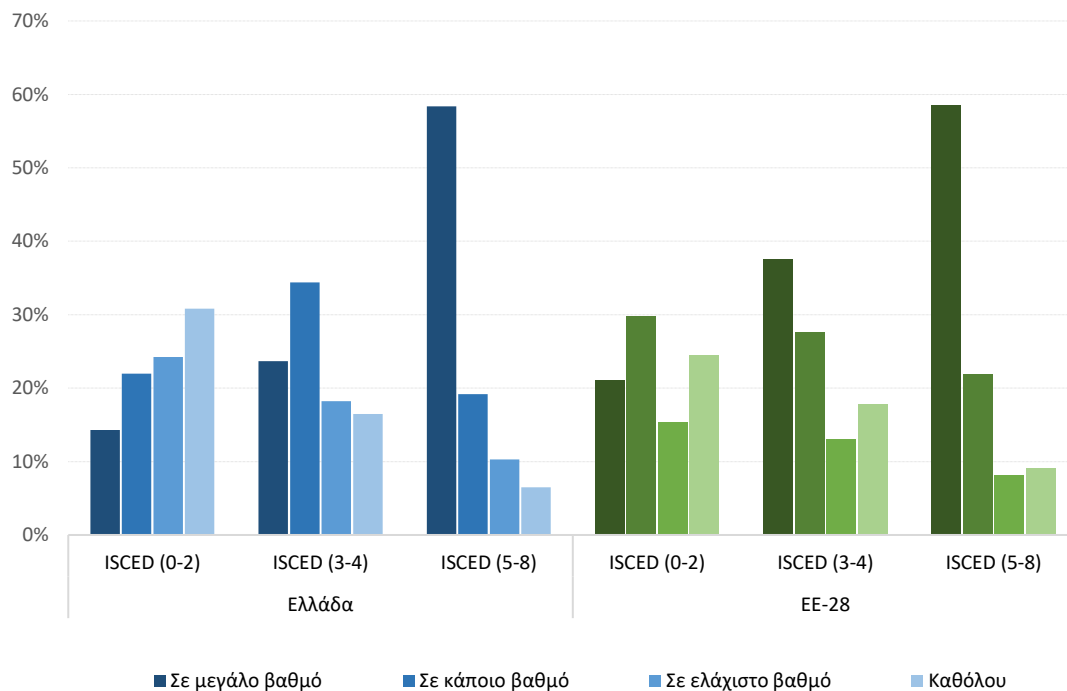
⁸ Στο επόμενο κεφάλαιο της μελέτης γίνεται αναφορά στις κατανομές των αμοιβών ανά επίπεδο εκπαίδευσης, όπως επίσης και με άλλα στοιχεία όπως το φύλο, και το ιδιοκτησιακό δημόσιο-ιδιωτικό τομέα, θέση στο επάγγελμα.

Διάγραμμα 2.30: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία, 2016

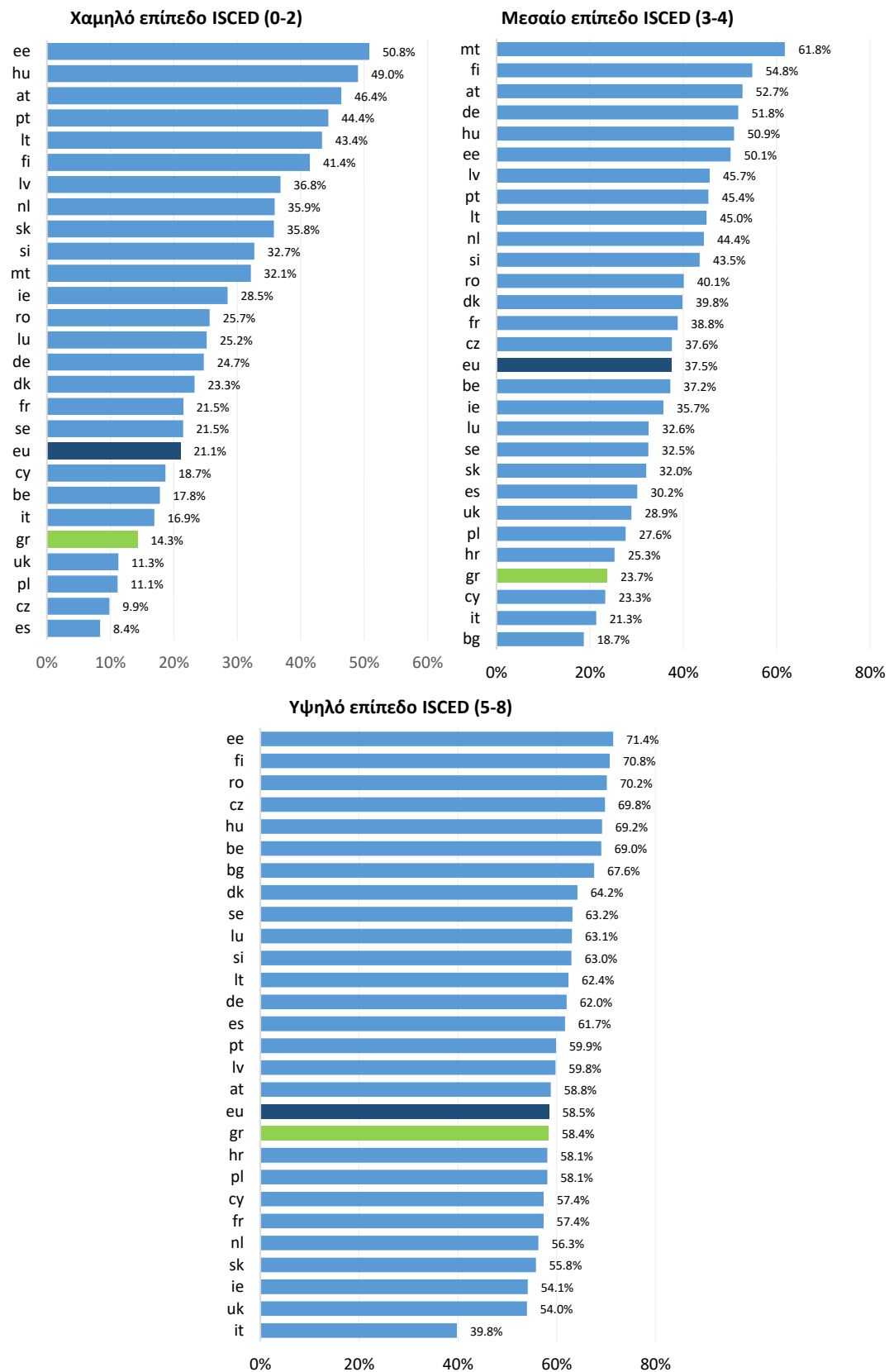
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Ειδική έρευνα για τη θέση των νέων στην αγορά εργασίας – ad hoc module 2016 -)

Διάγραμμα 2.31: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία, Ελλάδα και ΕΕ-28

Πηγή: Eurostat **Επεξεργασία στοιχείων: IOBE**

Διάγραμμα 2.32: Σχέση μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία στις χώρες-μέλη της ΕΕ-28

Πηγή: Eurostat Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Οι διαφορές είναι επίσης εμφανείς λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της έρευνας για τις χώρες-μέλη της ΕΕ-28. Το ποσοστό των ατόμων με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) που δηλώνει μεγάλη συνάφεια της εκπαίδευσης με την εργασία τους είναι υψηλότερο στην Εσθονία, την Ουγγαρία, την Αυστρία και την Πορτογαλία σε επίπεδο μάλιστα υπερδιπλάσιο σε σχέση με την Ελλάδα. Αντίστοιχα, μεγάλο βαθμό στη σχέση εκπαίδευσης και εκτέλεσης καθηκόντων στην εργασία για τα άτομα με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) καταγράφεται στην Μάλτα, την Φινλανδία, την Αυστρία και την Γερμανία, όταν η Ελλάδα κατατάσσεται στην 25^η θέση. Το γεγονός αυτό ενδεχομένως σχετίζεται με τα υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής στην δευτεροβάθμια τεχνική και επαγγελματική έναντι της γενικής εκπαίδευσης στις χώρες αυτές, έναντι της Ελλάδας.

Αντίστοιχα, στην Εσθονία, την Φινλανδία, την Ρουμανία και την Τσεχία παρατηρείται το υψηλότερο ποσοστό ερωτηθέντων με ανώτατη εκπαίδευση που απαντά ότι οι σπουδές τους έχουν σε μεγάλο βαθμό συνάφεια με την εργασία τους. Και στην περίπτωση αυτή η Ελλάδα κατατάσσεται χαμηλότερα, καθώς καταλαμβάνει την 18^η θέση (Διάγραμμα 2.32).⁹

2.8 Συμπεράσματα

Η σύνθεση της απασχόλησης βάσει του επιπέδου εκπαίδευσης εμφανίζει μεταβολές τις τελευταίες δυο δεκαετίες. Ενώ, στις αρχές του 2000 το μερίδιο των εργαζομένων με απολυτήριο Δημοτικού ήταν σχεδόν αντίστοιχο με εκείνο των ατόμων με απολυτήριο Λυκείου, η τάση αυτή έχει σε σημαντικό βαθμό μεταβληθεί, με αποτέλεσμα το 2017 η πλειονότητα των εργαζομένων να έχουν μέση ή ανώτατη εκπαίδευση. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά πρωτίστως τη μεγάλη άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου των νεότερων γενεών που έχει σημειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα.

Το ποσοστό απασχόλησης στα άτομα με Δημοτική εκπαίδευση υποχώρησε το 2017 στο 19%, υποδεικνύοντας ότι μόλις ένα στα πέντε άτομα στη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα είχε εργασία το 2017. Στους κατόχους απολυτηρίου Γυμνασίου το αντίστοιχο ποσοστό κυμάνθηκε στο 32% καταγράφοντας πτώση 10 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 2009, όση και στους απόφοιτους Λυκείου όπου το ποσοστό διαμορφώθηκε στο 45%. Το υψηλότερο επίπεδο καταγράφεται στα άτομα με μεταπτυχιακές σπουδές ή διδακτορικό (80%), ενώ στους απόφοιτους πανεπιστημίων ή ΤΕΙ ήταν χαμηλότερο κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες το 2017. Η εξέλιξη αυτή ερμηνεύεται από την αύξηση του πληθυσμού με ανώτατη εκπαίδευση σε συνδυασμό με τη μείωση της απασχόλησης. Σε σύγκριση με την ΕΕ, το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών-μελών.

Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας το 2017 καταγράφεται στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση (25%), ενώ κυμαίνεται σε ελαφρώς χαμηλότερο επίπεδο στους απόφοιτους μέσης ή δημοτικής εκπαίδευσης. Σε αυτές τις κατηγορίες, οι αρνητικές συνέπειες της κρίσης είναι πιο έντονες, καθώς σε σχέση με το 2009 η άνοδος είναι μεγαλύτερη. Στους απόφοιτους ανώτατης εκπαίδευσης το ποσοστό ανεργίας ανήλθε στο 17% το 2017 αυξημένο κατά 10

⁹ Αναλυτικά τα αποτελέσματα της έρευνας για κάθε χώρα της ΕΕ-28 αποτυπώνονται στο Παράρτημα πινάκων (Πίνακας 7.7 έως Πίνακας 7.9).

ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009. Αντίθετα, στους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού το ποσοστό ανεργίας το 2017 κυμάνθηκε περίπου στο 10% έναντι 7% το 2009.

Στο παρελθόν τα άτομα χαμηλής εκπαίδευσης είχαν παρόμοιες πιθανότητες να είναι άνεργοι με εκείνα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Αντίθετα, τα άτομα με μεσαίο επίπεδο μόρφωσης αντιμετώπιζαν μεγαλύτερο πρόβλημα πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Ενδεικτικά το ποσοστό ανεργίας στα άτομα με δημοτική εκπαίδευση το 2001 και το 2009 αντίστοιχα ήταν σχεδόν ίδιο με τα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση, ενώ στα άτομα με μέση ή μεταλυκειακή εκπαίδευση ήταν υψηλότερο. Η τάση αυτή έχει μεταβληθεί ελαφρώς, καθώς στα χρόνια της κρίσης η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι πιο εύκολη για τα άτομα με πτυχίο ή μεταπτυχιακό έναντι εκείνων με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο μόρφωσης.

Λαμβάνοντας υπόψη την απασχόληση ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας παρατηρούνται διαφοροποιήσεις με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης. Οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης απασχολούνται στην πλειονότητα τους στις Υπηρεσίες με τους κυριότερους κλάδους να είναι εκείνοι της εκπαίδευσης, της δημόσιας διοίκησης-άμυνας, του εμπορίου και της υγείας-κοινωνικής μέριμνας. Στις υπηρεσίες παρατηρείται και ο μεγαλύτερος αριθμός εργαζομένων με απολυτήριο Λυκείου αν και σε διαφορετικούς κλάδους (εμπόριο, εστίαση-καταλύματα). Στη Δημόσια Διοίκηση – Άμυνα, όπου πριν την οικονομική κρίση αποτελούσε το 3^ο μεγαλύτερο κλάδο απασχόλησης σημειώνεται υποχώρηση κατά 18% το 2017 σε σχέση με το 2009. Στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου η μεγαλύτερη απασχόληση καταγράφεται στον πρωτογενή τομέα, έχοντας επίσης αυξηθεί το 2017 σε σχέση με το 2009. Εμφανής είναι η κάμψη της απασχόλησης στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού καθώς στον πρωτογενή τομέα, το Εμπόριο, τις υπηρεσίες Εστίασης-Καταλύματος, τη μεταποίηση και τις κατασκευές χάθηκαν σωρευτικά 385 χιλ. θέσεις εργασίας μεταξύ 2009 και 2017. Στα άτομα με μετεδευτεροβάθμια εκπαίδευση τα μεγαλύτερα μερίδια απασχόλησης εντοπίζονται στο εμπόριο, την εστίαση-ξενοδοχειακά καταλύματα και την μεταποίηση.

Ός προς το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης, στον ιδιωτικό τομέα η πλειονότητα των εργαζομένων το 2017 έχουν Λυκειακή εκπαίδευση (37%) και ακολουθούν οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (25%). Το 2017 οι απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση στον ιδιωτικό τομέα ανήλθαν σε 852,8 χιλ. σημειώνοντας άνοδο κατά 22% σε σχέση με το 2009 (697 χιλ. εργαζόμενοι). Αξιοσημείωτη είναι η κάμψη της απασχόλησης στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού (από 1,2 εκατ. το 2000 σε 380 χιλ. το 2017) με αποτέλεσμα το μερίδιο (στο σύνολο της απασχόλησης) να έχει υποχωρήσει κατά 21 ποσοστιαίες μονάδες.

Στο (στενό) δημόσιο τομέα οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση αποτελούν την πλειονότητα των εργαζομένων (7 στους 10 απασχολούμενους) με το μερίδιο να είναι σχεδόν ίδιο σε σχέση με το 2009, αλλά αυξημένο κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2000. Μάλιστα, οι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου αποτελούσαν το 2017 το 7% των εργαζομένων όταν το 2000 η αντίστοιχη αναλογία κυμαίνονταν στο 1%, με τον αριθμό τους να έχει σχεδόν πενταπλασιαστεί. Κατά τη διάρκεια της κρίσης η απασχόληση των ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση στον ιδιωτικό τομέα σημείωσε μέση ετήσια άνοδο 2%, έναντι πτώσης 4% στο (στενό) δημόσιο τομέα. Η ανοδική πορεία της απασχόλησης σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα για τα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση έχει ως αποτέλεσμα το μερίδιο στο σύνολο των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση να διαμορφωθεί στο 63% το 2017 από 56% το 2009. Αντίθετα, το μερίδιο των απασχολούμενων στο στενό δημόσιο τομέα

υποχώρησε στο 20% το 2017 χαμηλότερο κατά 10 περίπου ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009.

Στα Νομικά πρόσωπα (δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου) καταγράφεται το μεγαλύτερο μερίδιο απασχολούμενων με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών, καθώς στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι σχολές ανώτατης εκπαίδευσης και τα νοσηλευτικά ιδρύματα της χώρας. Μαζί με τους αποφοίτους πανεπιστημίων ή ΤΕΙ αποτελούσαν το 2017 το 67% του συνόλου των εργαζόμενων καταγράφοντας σημαντική άνοδο κατά 16 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009.

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε ότι ενώ στη διάρκεια της κρίσης επηρεάστηκαν αρνητικά οι απόφοιτοι όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, φαίνεται ότι η κρίση είχε μεγαλύτερη επίπτωση στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης καθώς, από τη μια, ο αριθμός τους σημείωσε τη μεγαλύτερη αύξηση τις τελευταίες δύο δεκαετίες και οριακή αύξηση την περίοδο της κρίσης (2009-2017). Από την άλλη, όμως, και παρά το γεγονός ότι οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης, μικρότερο ποσοστό ανεργίας και μεγαλύτερη συνάφεια των σπουδών τους με την εργασία που εκτελούν, οι άνεργοι με ανώτατη εκπαίδευση (συμπεριλαμβανομένων και των κατόχων μεταπτυχιακών ή διδακτορικών σπουδών) σχεδόν τριπλασιάστηκαν μεταξύ 2009-2017, ενώ εκείνοι με λυκειακή εκπαίδευση υπερδιπλασιάστηκαν. Ως αποτέλεσμα, παρότι οι άνεργοι με εκπαίδευση στο Λύκειο παραμένουν αναλογικά περισσότεροι μεταξύ των ανέργων, η μεγαλύτερη αύξηση μεριδίου σημειώθηκε μεταξύ των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης. Αν όμως λάβουμε υπόψη ότι τα στοιχεία για τους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης, δεν συμπεριλαμβάνουν όσους έχουν φύγει στο εξωτερικό, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι, από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης η πιο αρνητική επίδραση της κρίσης σημειώθηκε μεταξύ των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης.

3 ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.1 Εισαγωγή

Στο προηγούμενο κεφάλαιο διαπιστώθηκε ότι η μεγαλύτερη αρνητική επίπτωση της κρίσης σημειώθηκε μεταξύ των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης. Η επίπτωση της κρίσης στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης δεν αντανακλάται μόνο στον τριπλασιασμό του αριθμού των ανέργων και στο διπλασιασμό του ποσοστού των ανέργων αλλά, πρωτίστως, στην αύξηση του μεριδίου τους μεταξύ των ανέργων.

Για το λόγο αυτό, το συγκεκριμένο κεφάλαιο εστιάζει στην ανώτατη εκπαίδευση και παρουσιάζει στοιχεία σχετικά με την κατάσταση απασχόλησης των αποφοίτων της βαθμίδας αυτής. Επιπλέον, η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ επιτρέπει μια πιο αναλυτική εξέταση της κατάστασης απασχόλησης των αποφοίτων αυτών, καθώς δίνεται η δυνατότητα να εξεταστούν διαφορές μεταξύ των γνωστικών πεδίων σπουδών των αποφοίτων και του ιδρύματος (πανεπιστήμιο ή ΤΕΙ), ανάλυση που δεν είναι εφικτή στα στοιχεία των αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης. Συνεπώς, στόχος του κεφαλαίου είναι να αποτυπωθεί ο βαθμός στον οποίο επηρεάζονται μεγέθη όπως η απασχόληση και η ανεργία των ατόμων με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης από τη σχολή την οποία αποφοίτησαν (πανεπιστήμιο ή ΤΕΙ), αλλά και το πεδίο σπουδών¹⁰. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο κεφάλαιο αυτό καλύπτουν την περίοδο μέχρι το 2016 (σε αντίθεση με το προηγούμενο κεφάλαιο που γίνεται αναφορά στην περίοδο 2001-2017). Αν και σε απόλυτους όρους ενδέχεται να υπάρχουν διαφορές μεταξύ 2017 και 2016 η διάρθρωση τους, ωστόσο, δεν αναμένεται να εμφανίζει σημαντική διαφοροποίηση.

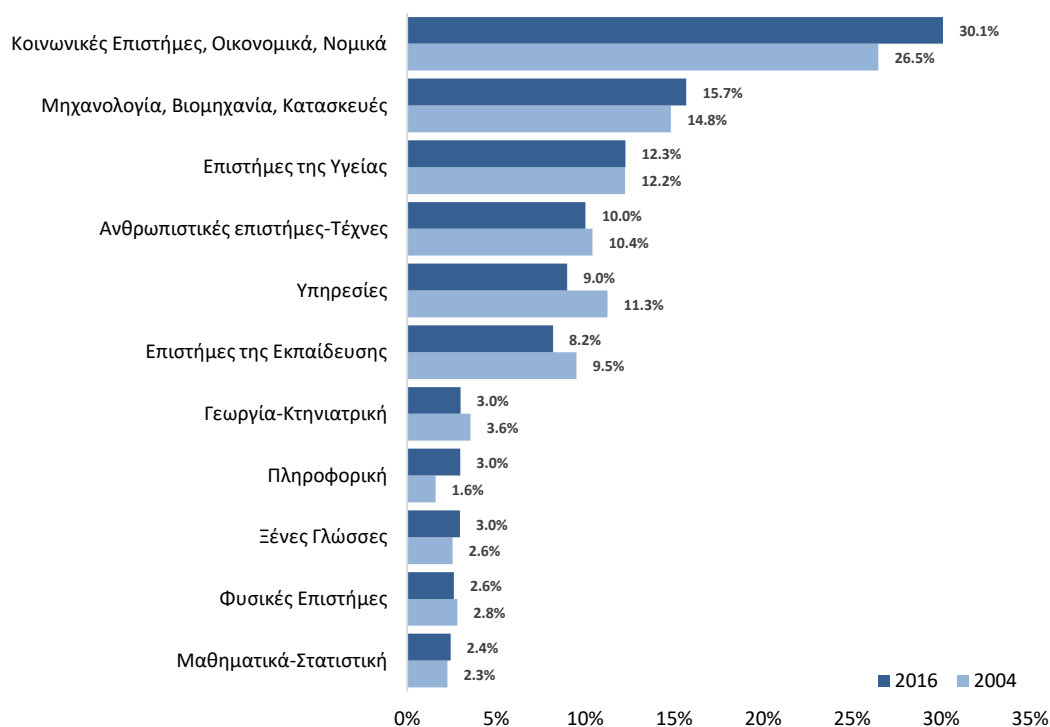
3.2 Κατάσταση απασχόλησης αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης με βάση το επίπεδο και το αντικείμενο σπουδών

Με βάση το αντικείμενο σπουδών το μεγαλύτερο ποσοστό πτυχιούχων στην Ελλάδα είναι απόφοιτοι του πεδίου κοινωνικών – οικονομικών και νομικών επιστημών με το μερίδιο τους το 2016 να έχει αυξηθεί σε σχέση με το 2004 κατά 3,6 ποσοστιαίες μονάδες (30,1% το 2016 έναντι 26,5% το 2004). Ακολουθούν οι απόφοιτοι στην κατηγορία Μηχανολογία-Βιομηχανία-Κατασκευές δηλ. οι πολυτεχνικές σχολές ή οι αντίστοιχες ειδικότητες σε ΤΕΙ οι οποίοι ανήλθαν αποτελούν το 16% στο σύνολο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Το μερίδιο των αποφοίτων στις επιστήμες Υγείας είναι ελαφρώς μικρότερο, ενώ παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο σε σχέση με το 2004. Αντίθετα, μείωση του μεριδίου πτυχιούχων καταγράφεται στους κλάδους των επιστημών εκπαίδευσης, αν και ο αριθμός τους το 2016 ήταν αυξημένος κατά 30,1 χιλ. ή 22% σε σχέση με το 2004 (167,6 χιλ., Διάγραμμα 3.1). Η μεγαλύτερη άνοδος μεταξύ 2004 και 2016 καταγράφεται στους αποφοίτους τμημάτων Πληροφορικής (μέση ετήσια άνοδος 8,4%).

¹⁰ Τα στοιχεία που αναλύονται εδώ αφορούν στο 2016 (β' τρίμηνο) και έχουν ήδη δημοσιευτεί στην πρόσφατη μελέτη του IOBE (IOBE, 2017) που εξέτασε τις επιπτώσεις της κρίσης στην ανώτατη εκπαίδευση (βλέπε ιδιαίτερα σελίδες 281-309). Συμπεριλαμβάνονται όμως και στην παρούσα μελέτη, καθώς επιτρέπουν να διαμορφωθεί πληρέστερη εικόνα των επιπτώσεων της κρίσης στη σύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας για το σύνολο της εκπαίδευσης.

Διάγραμμα 3.1: Καταμερισμός αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης με βάση το αντικείμενο σπουδών, 2016 και 2004

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

3.2.1 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΣΠΟΥΔΩΝ

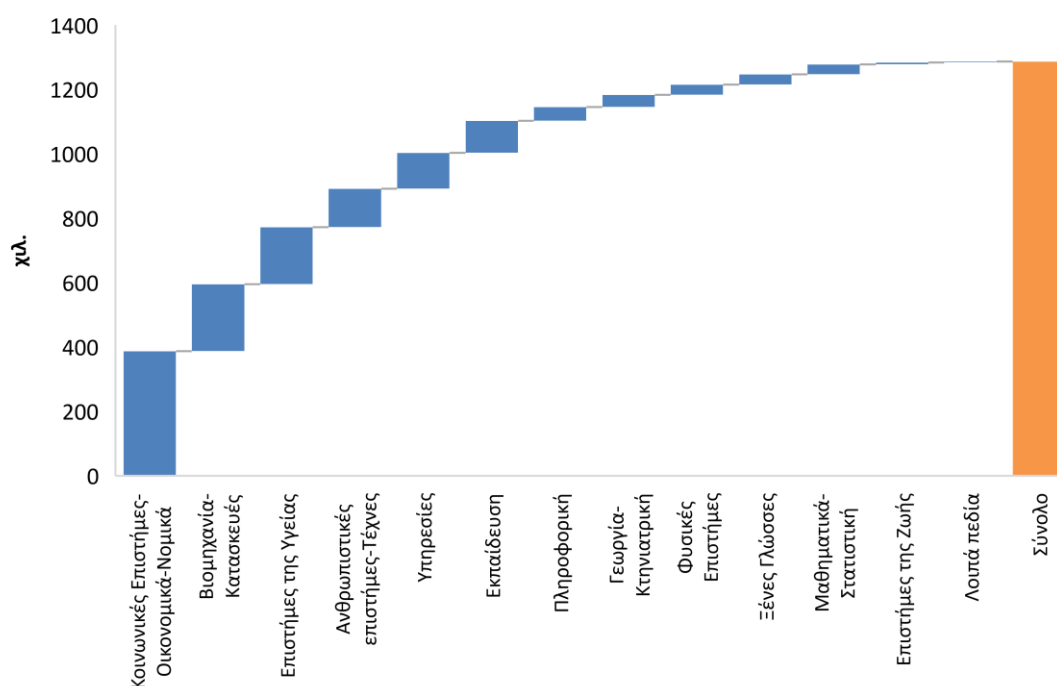
Το 63% του πληθυσμού της χώρας με ανώτατη εκπαίδευση το 2016 είχε εργασία. Οι περισσότεροι από αυτούς έχουν ολοκληρώσει σπουδές στο ευρύτερο αντικείμενο Κοινωνικές επιστήμες-Οικονομικά-Νομικά (σχεδόν 1 στους 3 στο σύνολο των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση το 2016) καταγράφοντας μέση ετήσια άνοδο (ΜΕΡΜ) 3,3% την περίοδο 2003-2016. Επιπλέον, σε σχέση με το 2003 παρατηρείται αύξηση κατά 53%. Ακολουθούν οι απασχολούμενοι με σπουδές στον ευρύτερο τομέα Μηχανολογία-Βιομηχανία-Κατασκευές οι οποίοι καταγράφουν αύξηση κατά 32,3% και μέσο ετήσιο ρυθμό 2,2%. Σε ελαφρώς χαμηλότερο επίπεδο κυμάνθηκε η απασχόληση των ατόμων με σπουδές στον τομέα της Υγείας με άνοδο παρόμοια με εκείνη των αποφοίτων σε Νομικές, Οικονομικές και σχολές Κοινωνικών επιστημών.

Ακολούθησαν οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης με σπουδές στις Ανθρωπιστικές επιστήμες-Τέχνες με την απασχόληση να εμφανίζει μικρή διαφοροποίηση την περίοδο 2003-2016. Οι εργαζόμενοι με σπουδές στις παραπάνω τέσσερις (ευρύτερες) κατηγορίες αποτελούν το 70% των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση στη χώρα το 2016.

Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη το ποσοστό απασχόλησης η εικόνα των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης με βάση το πεδίο σπουδών είναι διαφορετική. Το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης το 2016 καταγράφεται στους αποφοίτους των επιστημών Υγείας και στους απόφοιτους σχολών πληροφορικής (71% και 69% αντίστοιχα). Στους αποφοίτους του πεδίου σπουδών Βιομηχανία – Κατασκευές το ποσοστό απασχόλησης διαμορφώθηκε στο 65% καταγράφοντας πτώση 16 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 2009, ενώ στους

αποφοίτους Κοινωνικών-Οικονομικών-Νομικών σπουδών ήταν αντίστοιχο με εκείνο με το σύνολο των εργαζόμενων με ανώτατη εκπαίδευση (63%). Η μεγαλύτερη κάμψη σε σχέση με το 2009 (κατά 24 ποσοστιαίες μονάδες) εντοπίζεται στους αποφοίτους των Επιστημών Ζωής και Ξένων Γλωσσών, εξέλιξη που υποδεικνύει τις περικοπές δαπανών των νοικοκυριών για την εκμάθηση κάποιας ξένης γλώσσας.

Διάγραμμα 3.2: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το πεδίο σπουδών στην Ελλάδα, 2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.1: Ποσοστό απασχόλησης ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το πεδίο σπουδών, 2004, 2009 και 2016

	Ανώτατη εκπαίδευση			Πανεπιστήμιο			ΤΕΙ		
	2004	2009	2016	2004	2009	2016	2004	2009	2016
Επιστήμες της Εκπαίδευσης	66%	68%	60%	79%	89%	78%	59%	53%	30%
Επιστήμες της Υγείας	80%	78%	71%	78%	81%	74%	82%	75%	65%
Πληροφορική	84%	85%	69%	91%	83%	71%	78%	83%	64%
Υπηρεσίες	75%	72%	60%	76%	74%	66%	74%	71%	57%
Μηχανολογία-Κατασκευές	83%	81%	65%	82%	80%	64%	82%	80%	63%
Σύνολο	75%	76%	63%	75%	76%	62%	74%	73%	60%
Μαθηματικά-Στατιστική	82%	85%	62%	81%	84%	62%	-	-	-
Φυσικές επιστήμες	77%	80%	61%	75%	79%	60%	-	-	-
Γεωργία-Κτηνιατρική	73%	76%	61%	73%	73%	59%	71%	78%	65%
Ανθρωπιστικές Επιστήμες	72%	71%	58%	71%	70%	58%	72%	78%	59%
Κοινωνικές-Οικονομικά-Νομικά	72%	75%	63%	71%	72%	56%	74%	77%	68%
Ξένες γλώσσες	75%	77%	53%	74%	76%	52%	-	-	-
Επιστήμες της Ζωής	73%	81%	57%	70%	74%	50%	-	-	-

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Με βάση τον τομέα ανώτατης εκπαίδευσης τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης στους αποφοίτους πανεπιστημιακών σχολών καταγράφονται στους πτυχιούχους επιστημών Υγείας (κυρίως ιατρικών σχολών 74%) και των επιστημών Εκπαίδευσης (78%) όπου και η κάμψη σε σχέση με το 2009 είναι ηπιότερη. Χαμηλότερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι πτυχιούχοι επιστημών της Ζωής (50%) και Ξένων γλωσσών (52%). Στους πτυχιούχους του ευρύτερου πεδίου Κοινωνικές επιστήμες– Οικονομικά – Νομική το ποσοστό απασχόλησης το 2016 υποχώρησε κατά 17 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009, όταν στους αποφοίτους ΤΕΙ η πτώση ήταν χαμηλότερη (9 ποσοστιαίες μονάδες) με αποτέλεσμα το ποσοστό απασχόλησης να διαμορφωθεί στο 68%. Η κρίση που επηρεάζει τον κατασκευαστικό κλάδο αποτυπώνεται στους αποφοίτους του ευρύτερου πεδίου σπουδών Βιομηχανία – Κατασκευές όπου η πτώση του ποσοστού απασχόλησης ήταν αντίστοιχη (περίπου 16 ποσοστιαίες μονάδες) στους αποφοίτους πανεπιστημίων και ΤΕΙ (Πίνακας 3.1).

3.2.2 ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΠΟΦΟΙΤΟΥΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΣΠΟΥΔΩΝ

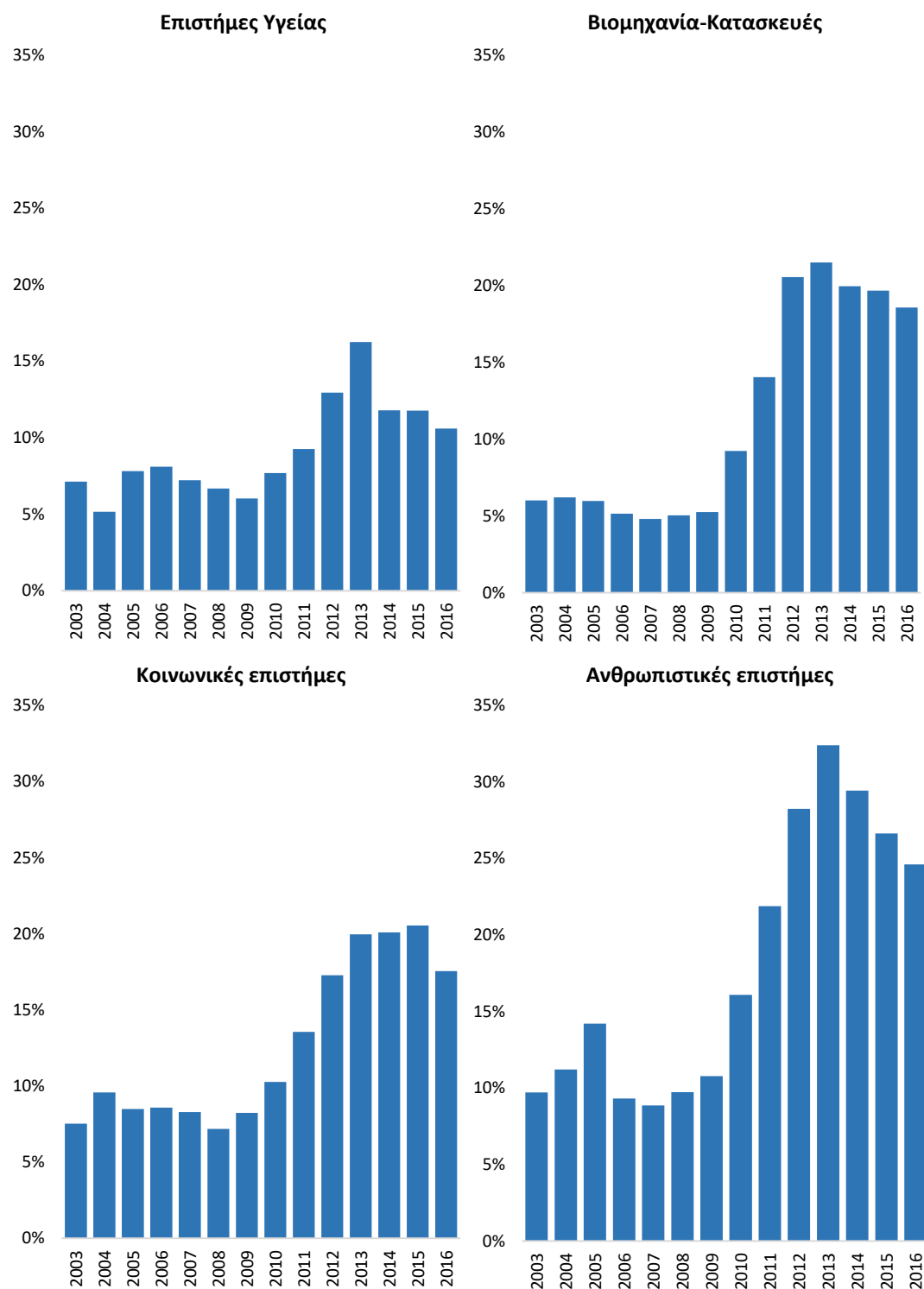
Διαχρονικά το μικρότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφεται στους αποφοίτους των επιστημών Υγείας. Το 2016 διαμορφώθηκε στο 10,6%, το χαμηλότερο για την τελευταία πενταετία. Αντίθετα, το ποσοστό ανεργίας στους αποφοίτους με σπουδές στις Κοινωνικές επιστήμες-Οικονομικά-Νομική διπλασιάστηκε το 2016 σε σχέση με το 2009 (17,5%), ενώ αντίστοιχη τάση παρατηρείται και στους αποφοίτους στο ευρύτερο πεδίο σπουδών Βιομηχανία-Κατασκευές (18,6%).

Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι πιο δύσκολη στους αποφοίτους με σπουδές στις Ανθρωπιστικές επιστήμες-Τέχνες. Το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε σημαντικά φτάνοντας στο 32% το 2013, υποχωρώντας κατόπιν στο 24% το 2016 (Διάγραμμα 3.3). Στα υπόλοιπα πεδία σπουδών, αξιοσημείωτη είναι η αρνητική επίδραση της οικονομικής ύφεσης στους απόφοιτους σχολών ξένων γλωσσών και επιστημών της Ζωής (π.χ. Βιοχημεία, Βιολογία), καθώς η άνοδος του ποσοστού ανεργίας το 2016 ξεπέρασε τις 20 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009.

Χαμηλότερο από το μέσο όρο στο σύνολο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης είναι το ποσοστό ανεργίας στο πεδίο σπουδών Υπηρεσίες, καθώς στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι στρατιωτικές σχολές και οι σχολές σωμαίων ασφαλείας όπου η επαγγελματική αποκατάσταση είναι άμεση, όπως επίσης και οι σχολές τουριστικών επαγγελματιών οι απόφοιτοι των οποίων επηρεάζονται θετικά από την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στην Ελλάδα. Προκύπτει επίσης ότι η ανεργία πλήττει σε χαμηλότερο σχετικά βαθμό τους αποφοίτους Μαθηματικών και σχολών Στατιστικής.

Στους αποφοίτους πανεπιστημιακών σχολών, η ανεργία πλήττει σε μικρό βαθμό διαχρονικά τους πτυχιούχους ιατρικής, ενώ και οι πτυχιούχοι πολυτεχνικών σχολών εμφανίζουν το 2016 χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας από το μέσο όρο. Στους αποφοίτους ΤΕΙ αξιοσημείωτο είναι το υψηλό ποσοστό ανεργίας στους αποφοίτους επιστημών υγείας (π.χ. τμήματα νοσηλευτικής), ενώ σημαντική άνοδος καταγράφεται στους αποφοίτους Πληροφορικής (Πίνακας 3.2).

Διάγραμμα 3.3: Ποσοστό ανεργίας αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης με βάση το πεδίο σπουδών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Πίνακας 3.2: Ποσοστό ανεργίας ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το πεδίο σπουδών, 2004, 2009 και 2016

	Ανώτατη εκπαίδευση			Πανεπιστήμιο			ΤΕΙ		
	2004	2009	2016	2004	2009	2016	2004	2009	2016
Ξένες γλώσσες	8%	7%	30%	8%	7%	30%	-	-	-
Επιστήμες της Ζωής	16%	6%	27%	15%	6%	34%	-	-	-
Γεωργία-Κτηνιατρική	16%	13%	25%	12%	13%	23%	24%	15%	27%
Ανθρωπιστικές επιστήμες-Τέχνες	11%	11%	25%	11%	11%	24%	16%	8%	32%
Πληροφορική	8%	6%	22%	2%	3%	19%	11%	12%	27%
Φυσικές επιστήμες	9%	7%	19%	10%	8%	19%	-	-	-
Μηχανολογία-Βιομηχανία-Κατασκευές	6%	5%	19%	6%	5%	14%	5%	6%	24%
Μέσος όρος	8%	7%	18%	8%	7%	18%	9%	8%	19%
Κοινωνικές επιστήμες/Οικονομικά/Νομική	10%	8%	16%	8%	7%	19%	16%	12%	20%
Μαθηματικά-Στατιστική	6%	6%	16%	6%	6%	16%	-	-	-
Επιστήμες της Εκπαίδευσης	6%	4%	14%	13%	6%	17%	-	-	-
Υπηρεσίες	7%	4%	11%	6%	6%	12%	7%	3%	9%
Επιστήμες της Υγείας	5%	6%	11%	6%	3%	5%	8%	9%	18%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων: IOBE**

3.3 Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση ανά κλάδο δραστηριότητας, αντικείμενο σπουδών και σχολή

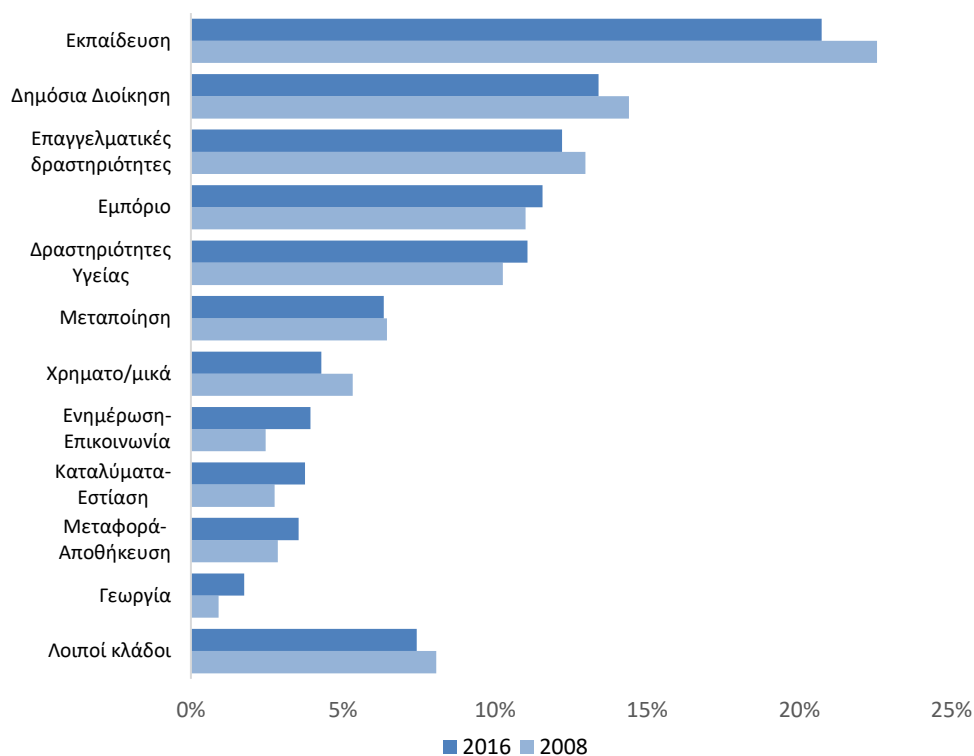
Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται στοιχεία απασχόλησης των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα με βάση τον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (ΣΤΑΚΟΔ-08) στον οποίο εργάζονται. Σκοπός της ενότητας είναι να αποτυπωθεί η κλαδική διάρθρωση των απασχολούμενων με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και οι κυριότεροι τομείς οικονομικής δραστηριότητας που εργάζονται.

Η πλειονότητα των εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα εντοπίζεται σε κλάδους των υπηρεσιών, ενώ αντίθετα σε κλάδους στους οποίους παράγονται εμπορεύσιμα προϊόντα, όπως η μεταποίηση ή η γεωργία-κτηνοτροφία, το αντίστοιχο μερίδιο είναι μικρό.

Ο κλάδος «Εκπαίδευση»¹¹ απορροφά το μεγαλύτερο αριθμό αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης, εξέλιξη που συνδέεται και με την παραπαιδεία και το μεγάλο αριθμό φροντιστηρίων. Οι απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση καταγράφουν μέση ετήσια μείωση κατά 1% περίπου την περίοδο 2008-2016. Σε σχέση με το 2008 το επίπεδο ήταν χαμηλότερο κατά 8% γεγονός που δικαιολογεί τη σχετική μείωση του μεριδίου στο 21%. Ακολουθούν, οι απασχολούμενοι στη Δημόσια διοίκηση – Άμυνα, κατεξοχήν κλάδος του δημόσιου τομέα, όπου οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση διαμορφώθηκαν σε επίπεδο σχεδόν αντίστοιχο με εκείνο στις αρχές της οικονομικής κρίσης. Επιπλέον, το μερίδιο στο σύνολο των απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση σημείωσε μικρή υποχώρηση κατά 1 ποσοστιαία μονάδα.

¹¹ Ο κλάδος «Εκπαίδευση» στην ΣΤΑΚΟΔ-08 περιλαμβάνει: Προσχολική εκπαίδευση, Πρωτοβάθμια-Δευτεροβάθμια-Ανώτατη εκπαίδευση, Άλλη εκπαίδευση (πχ Αθλητική, Πολιτιστική, Δραστηριότητες σχολών οδηγών, Φροντιστήρια Ξένων γλωσσών, Σχολές εκμάθησης Η/Υ κ.α.), Εκπαιδευτικές υποστηρικτικές δραστηριότητες.

Διάγραμμα 3.4: Καταμερισμός απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας

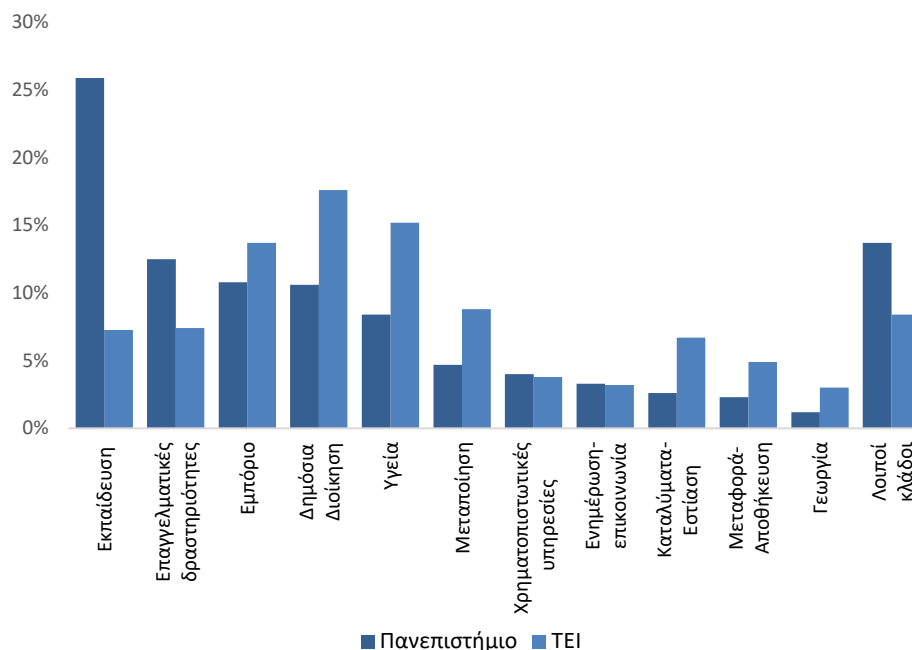

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Σε αντίστοιχο περίπου επίπεδο κυμάνθηκε το μερίδιο της απασχόλησης στους κλάδους των Επαγγελματικών δραστηριοτήτων, του Εμπορίου και των δραστηριοτήτων Υγείας. Στις δραστηριότητες Υγείας οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση αυξήθηκαν κατά 16% σε σχέση με το 2009, ενώ καταγράφεται μέση ετήσια άνοδος 1,4% την περίοδο 2009-2016. Στις επαγγελματικές – τεχνικές δραστηριότητες η απασχόληση υποχώρησε σε σχέση με το 2015 κατά 12% με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί σε επίπεδο χαμηλότερο από εκείνο το 2009 (Διάγραμμα 3.5).

Η απασχόληση ανά κλάδο διαφέρει σημαντικά λαμβάνοντας υπόψη τη σχολή. Το ¼ των αποφοίτων πανεπιστημίων εργάζεται στον κλάδο της Εκπαίδευσης, όταν στους αποφοίτους ΤΕΙ το αντίστοιχο ποσοστό κυμάνθηκε στο 7,3% το 2016. Για τους εργαζόμενους με πτυχίο πανεπιστημίου ακολουθούν οι κλάδοι των Επαγγελματικών δραστηριοτήτων (12,5%) και του Εμπορίου (10,8%). Στη Δημόσια Διοίκηση – Άμυνα το μερίδιο των εργαζομένων με πανεπιστημιακή εκπαίδευση υπολείπεται εκείνου των αποφοίτων ΤΕΙ (10,6% έναντι 17,6%). Ίδια εικόνα παρατηρείται και στον κλάδο της Υγείας με το μερίδιο των εργαζομένων με τεχνολογική εκπαίδευση να κυμαίνεται σε διπλάσιο σχεδόν επίπεδο συγκριτικά με εκείνο για τους αποφοίτους των ιατρικών σχολών (Διάγραμμα 2.19). Στις επόμενες δυο υποενότητες περιλαμβάνονται στοιχεία σε μεγαλύτερη ανάλυση για την απασχόληση στους κλάδους της Εκπαίδευσης και της Δημόσιας διοίκησης-Άμυνας.

Διάγραμμα 3.5: Καταμερισμός απασχολούμενων με πανεπιστημιακή ή τεχνολογική εκπαίδευση ανά κλάδο δραστηριότητας, 2016

Σημείωση: Ποσοστό στο σύνολο των εργαζομένων με πανεπιστημιακή ή τεχνολογική εκπαίδευση

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

3.3.1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

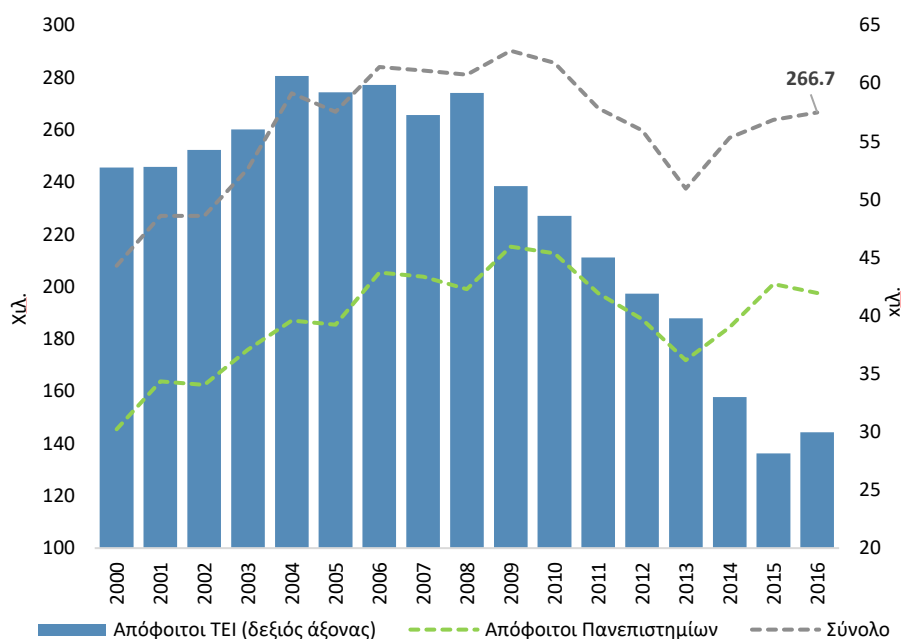
Η απασχόληση ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση στον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας της «Εκπαίδευσης» εμφάνισε μεταβλητότητα την περίοδο 2000-2016. Το υψηλότερο επίπεδο καταγράφεται το 2009 (290,3 χιλ.) ως αποτέλεσμα της ανοδικής πορείας κατά την περίοδο 2000-2009 (μέση ετήσια αύξηση 3,8%). Ωστόσο, τα επόμενα χρόνια σημειώθηκε σημαντική κάμψη με αποτέλεσμα το 2013 να υποχωρήσει σε επίπεδο χαμηλότερο από εκείνο του 2003.¹²

Ενδεικτικό του μεγάλου αριθμού πτυχιούχων από σχολές ανώτατης εκπαίδευσης με προσανατολισμό την εργασία στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας (π.χ. φιλοσοφική σχολή, σχολή μαθηματικών κ.α.) και των περιορισμένων αντίστοιχα θέσεων απασχόλησης αποτελεί το ύψος των αιτήσεων για προσλήψεις αναπληρωτών-ωρομισθίων.

Το σχολικό έτος 2016/2017 οι προσλήψεις αναπληρωτών-ωρομισθίων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανήλθαν στο 6% των συνολικών των αιτήσεων, με το 22% αυτών να έχει πραγματοποιηθεί από αποφοίτους σχολών της Φιλοσοφικής (Διάγραμμα 3.7. Από το σύνολο των αιτήσεων ανά ειδικότητα προσλήφθηκαν ως αναπληρωτές-ωρομισθιοί το 7% για φιλόλογους, ποσοστό υποδιπλάσιο από εκείνο για μαθηματικούς και φυσικούς (15%). Άρα, για μια θέση αναπληρωτή φιλόλογου στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το σχολικό έτος 2016-2017 αντιστοιχούσαν 14 αιτήσεις (Διάγραμμα 3.7).

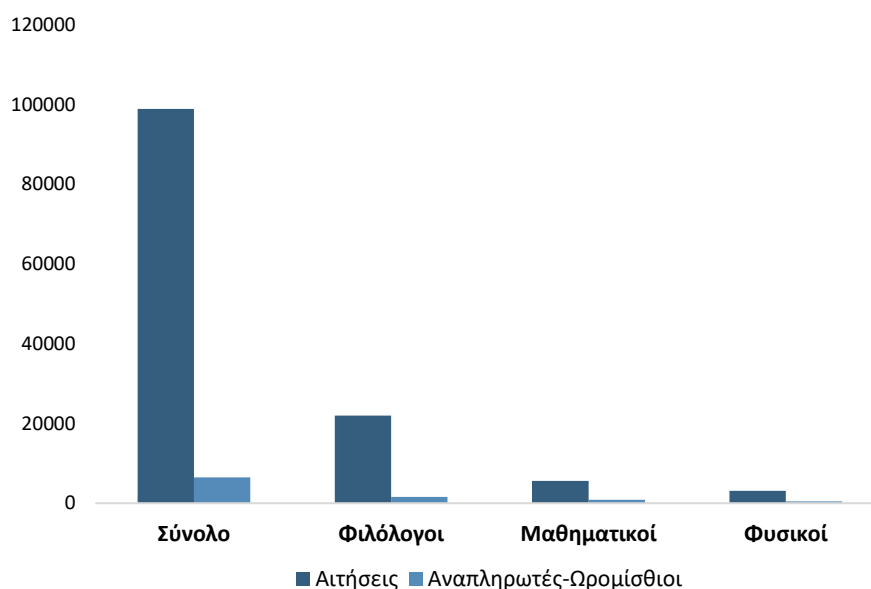
¹² Το 2013 διαμορφώθηκε στα 237,5 χιλ. άτομα.

Διάγραμμα 3.6: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση στον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας «Εκπαίδευση»

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 3.7: Αιτήσεις αναπληρωτών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και προσλήψεις αναπληρωτών-ωρομίσθιων για το σχολικό έτος 2016/17

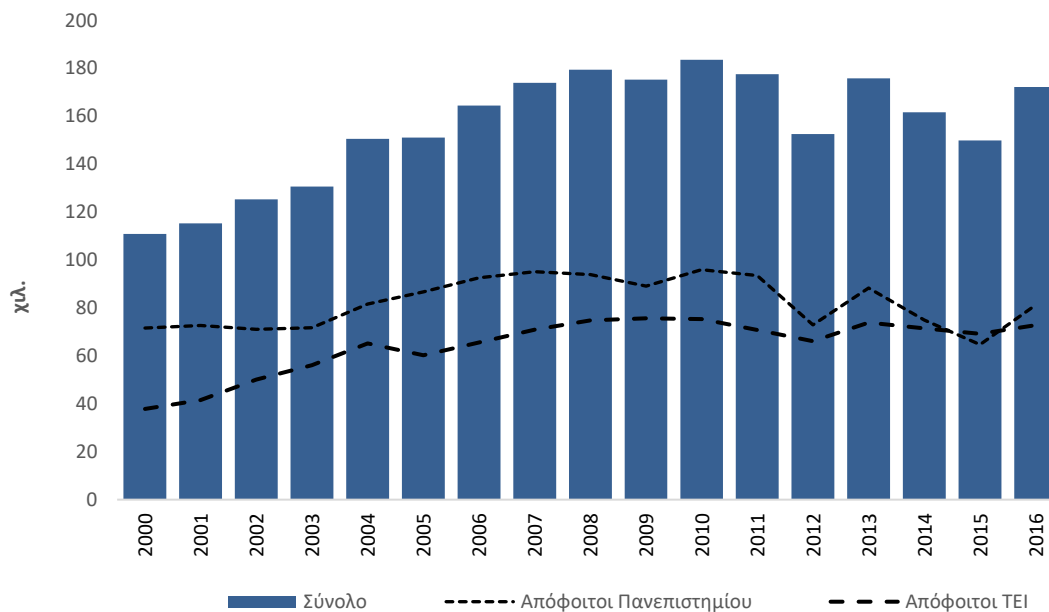
Πηγή: Υπουργείο Παιδείας

3.3.2 Απασχόληση στον κλάδο «Δημόσια διοίκηση – Άμυνα»

Η απασχόληση αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης στον κλάδο «Δημόσια Διοίκηση-Άμυνα» σημείωσε σημαντική άνοδο το 2016 κατά 15% (ή 22,4 χιλ.) σε σχέση με το 2015. Η υψηλότερη απασχόληση στον κλάδο καταγράφεται το 2010 (183,6 χιλ. άτομα), ενώ το 2012 υποχώρησε κατά 31 χιλ. (ή -16,9%) σε σχέση με το 2010 και διαμορφώθηκε στους 152,6 χιλ.

εργαζόμενους. Η κάμψη αυτή έχει εν μέρει καλυφθεί την περίοδο 2013-2016 με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι με ανώτατη εκπαίδευση στον ευρύτερο κλάδο Δημόσια Διοίκηση - Άμυνα να κυμαίνονται λίγο χαμηλότερα από το επίπεδο του 2009. Η εξέλιξη αυτή ενδεχομένως να σχετίζεται και με τις προσλήψεις συμβασιούχων ή τα προγράμματα επιδοτούμενης εργασία (π.χ. κοινωφελής εργασία).

Διάγραμμα 3.8: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση στον κλάδο Δημόσια διοίκηση - Άμυνα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

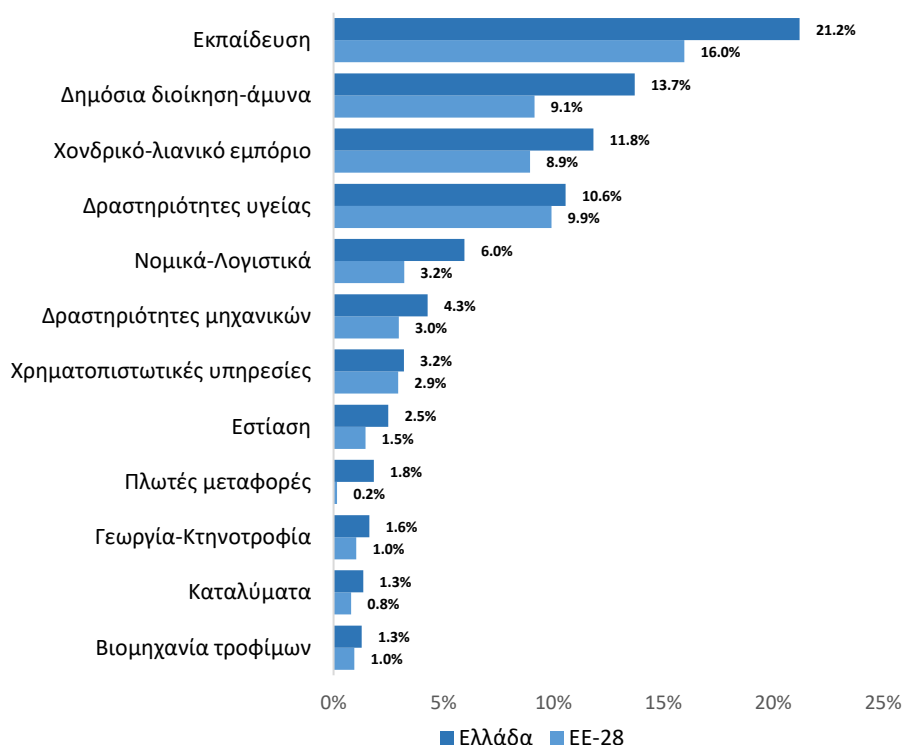
3.3.3 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΕ ΚΛΑΔΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΕ

Σε σχέση με την ΕΕ-28 καταγράφονται διαφορές στην κλαδική διάρθρωση των απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση. Το μερίδιο των απασχολούμενων στον κλάδο της Εκπαίδευσης για το μέσο όρο της ΕΕ-28 κυμάνθηκε στο 16%, ενώ κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες ήταν χαμηλότερο το αντίστοιχο μερίδιο για τους εργαζόμενους στον κλάδο Δημόσια Διοίκηση - Άμυνα (Διάγραμμα 3.9).

Οι διαφορές αυτές αποτυπώνονται επίσης λαμβάνοντας υπόψη χώρες της ΕΕ-28. Ενδεικτικά, υψηλότερο από την Ελλάδα μερίδιο απασχολουμένων στην Εκπαίδευση καταγράφεται στην Πορτογαλία (25%), ενώ στην Γαλλία κυμάνθηκε αρκετά χαμηλότερα στο 14%. Στον ευρύτερο κλάδο Δημόσια Διοίκηση - Άμυνα το μερίδιο της Ελλάδας είναι υψηλότερο κατά 4-5 ποσοστιαίες μονάδες από τις χώρες-μέλη της ΕΕ που λαμβάνονται υπόψη. Στον κλάδο της παροχής υπηρεσιών Υγείας μεγαλύτερο μερίδιο απασχολουμένων με ανώτατη εκπαίδευση παρατηρείται στην Ιταλία (15%) και στην Δανία (13%) αντίστοιχα (Πίνακας 3.3). Επίσης, στη Μεταποίηση απασχολείται το 6% των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, ποσοστό σχεδόν υποδιπλάσιο σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ-28.¹³

¹³ Πίνακας 7.10 στο Παράρτημα

Διάγραμμα 3.9: Καταμερισμός απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση ανά κλάδο δραστηριότητας στην Ελλάδα και στην ΕΕ-28, 2016

Σημείωση: Ποσοστό στο σύνολο των απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Πίνακας 3.3: Καταμερισμός απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση ανά κλάδο δραστηριότητας σε χώρες της ΕΕ-28, 2016

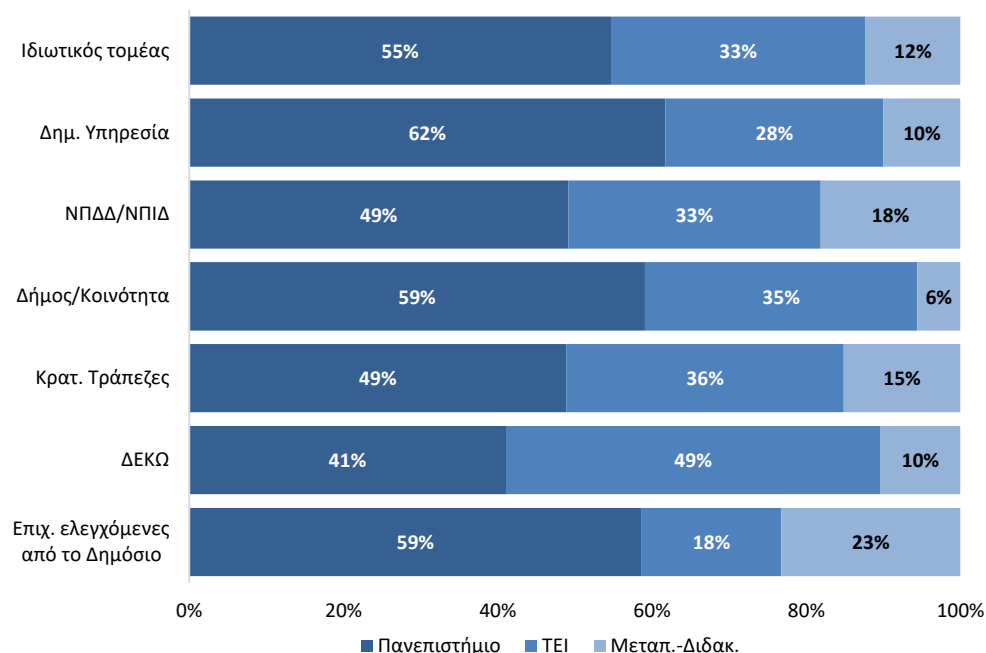
	Ελλάδα	Ισπανία	Ιταλία	Πορτογαλία	Γερμανία	Γαλλία	Δανία
Εκπαίδευση	21%	↓15%	↓18%	↑25%	↓16%	↓14%	↓18%
Δημόσια διοίκηση-άμυνα	14%	↓9%	↓7%	↓8%	↓10%	↓9%	↓9%
Εμπόριο	12%	↓11%	↓6%	↓11%	↓8%	↓10%	↓6%
Δραστηριότητες Υγείας	11%	↓10%	↑15%	↑13%	↓7%	↑11%	↑13%
Νομικά- Λογιστικά	6%	↓3%	↑7%	↓5%	↓2%	↓3%	↓2%
Δραστηριότητες μηχανικών	4%	↓3%	↑5%	↓3%	↓4%	↓3%	↓4%
Χρημα/τικές υπηρεσίες	3%	↓3%	↑4%	↑5%	↓2%	↑4%	↓2%
Εστίαση-Καταλύματα	2%	↑3%	↓1%	↓2%	↓1%	↓1%	↓1%
Πλωτέςμεταφορές	2%	↓0%	↓0%	↓0%	↓0%	↓0%	↓1%
Γεωργία-Κτηνοτροφία	2%	↓1%	↓1%	↓1%	↓1%	↓1%	↓1%
Καταλύματα	1%	-1%	↓1%	↓1%	↓1%	↓1%	↓1%
Βιομηχανία Τροφίμων	1%	-1%	↓1%	↓1%	↓1%	↓1%	↓1%

Πηγή: Eurostat **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

3.4 Απασχόληση με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης στα άτομα με πτυχίο πανεπιστημίου ή ΤΕΙ

Με βάση τον τομέα ανώτατης εκπαίδευσης, η πλειονότητα των εργαζομένων είναι απόφοιτοι πανεπιστημίων. Το μεγαλύτερο μερίδιο καταγράφεται στις δημόσιες υπηρεσίες (62%), ενώ στον ιδιωτικό τομέα περισσότεροι από τους μισούς (55%) εργαζόμενους με ανώτατη εκπαίδευση είναι απόφοιτοι πανεπιστημιακής σχολής και αντίστοιχα ένας στους τρεις είναι απόφοιτος ΤΕΙ (Διάγραμμα 3.10).

Διάγραμμα 3.10: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το επίπεδο σπουδών, 2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Η εξέλιξη αυτή ενδεχομένως συνδέεται με το γεγονός ότι σε αρκετές υπηρεσίες του δημοσίου, η πρόσληψη προσωπικού γίνεται μέσω ΑΣΕΠ με τη διαδικασία μοριοδότησης (σε διαγωνισμούς δηλ. πλήρωσης θέσεων με σειρά κατάταξης και όχι γραπτού διαγωνισμού), με αποτέλεσμα οι (υποψήφιοι) κάτοχοι με μεταπτυχιακό ή/και διδακτορικό τίτλο σπουδών να επιτυγχάνουν καλύτερη σειρά κατάταξης. Επιπλέον, στα ΝΠΔΔ περιλαμβάνονται τα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ της χώρας όπου το διδακτικό προσωπικό διαθέτει υψηλά προσόντα (σπουδές σε επίπεδο διδακτορικού).

Ως προς τη διαχρονική εξέλιξη, στους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα με πτυχίο πανεπιστημίου σημειώθηκε άνοδος κατά 4% μεταξύ 2016 και 2009.¹⁴ Αρκετά μεγαλύτερη είναι η άνοδος (+26%) των απασχολούμενων σε ιδιωτικές επιχειρήσεις με πτυχίο ΤΕΙ.¹⁵ Αντίθετα, στους εργαζόμενους σε υπηρεσίες του δημόσιου τομέα με πτυχίο πανεπιστημίου καταγράφεται μείωση κατά 27,6% σε σχέση με το 2009, ενώ πιο έντονη είναι η κάμψη στους αποφοίτους ΤΕΙ (-35,2%).

Με βάση το αντικείμενο σπουδών, περισσότερο από το 1/3 των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα είναι απόφοιτοι τμημάτων κοινωνικών – οικονομικών – νομικών επιστημών, ενώ ακολουθούν οι απόφοιτοι πολυτεχνικών σχολών (και αντίστοιχων τμημάτων των ΤΕΙ) και οι απόφοιτοι επιστημών Υγείας. Στο δημόσιο τομέα, η πλειονότητα είναι απόφοιτοι των επιστημών Εκπαίδευσης, δεδομένου ότι στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι νηπιαγωγοί, δάσκαλοι και καθηγητές σχολείων (όχι όμως οι καθηγητές στην ανώτατη εκπαίδευση, καθώς πανεπιστήμια και ΤΕΙ αποτελούν ΝΠΔΔ). Αντίστοιχα, 4 στους 10 εργαζόμενους σε οργανισμούς που ανήκουν στα ΝΠΔΔ ή στα ΝΠΙΔ είναι απόφοιτοι των

¹⁴ Το 2016 ανήλθαν σε 439,1 χιλ. άτομα.

¹⁵ Διαμορφώθηκαν στους 264,9 χιλ. το 2016 όταν το 2009 ήταν περίπου στα 209 χιλ. άτομα.

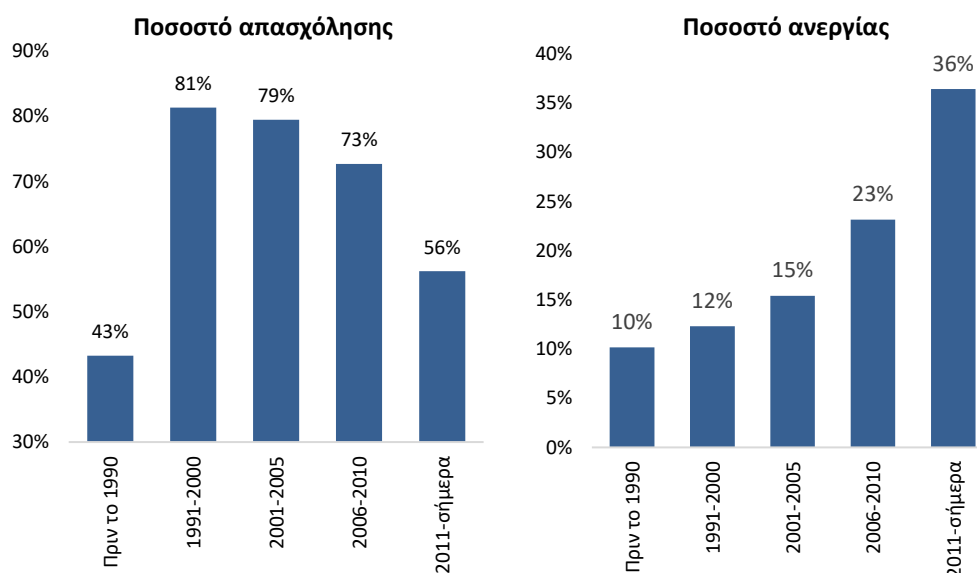
επιστημών Υγείας, δεδομένου ότι τα νοσηλευτικά ιδρύματα της χώρας εντάσσονται σε αυτό το νομικό καθεστώς.

3.5 Χαρακτηριστικά νέων αποφοίτων της ανώτατης εκπαίδευσης

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά στοιχεία για την κατάσταση απασχόλησης των ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το έτος αποφοίτησης τους από τη σχολή. Σκοπός είναι να αποτυπωθούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, λόγω της οικονομικής κρίσης, τα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση τα οποία ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους τα τελευταία χρόνια.

Το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης καταγράφεται στα άτομα που αποφοίτησαν τη δεκαετία του 1991 (81%), ενώ ξεπερνά το 70% το ποσοστό απασχόλησης για τους αποφοίτους την προηγούμενη δεκαετία. Αντίθετα, η οικονομική κρίση επηρεάζει κυρίως τα άτομα που αποφοίτησαν τα τελευταία χρόνια από σχολές της ανώτατης εκπαίδευσης με το ποσοστό απασχόλησης να έχει διαμορφωθεί στο 56% το 2016.

Διάγραμμα 3.11: Ποσοστό απασχόλησης ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το έτος αποφοίτησης, 2016

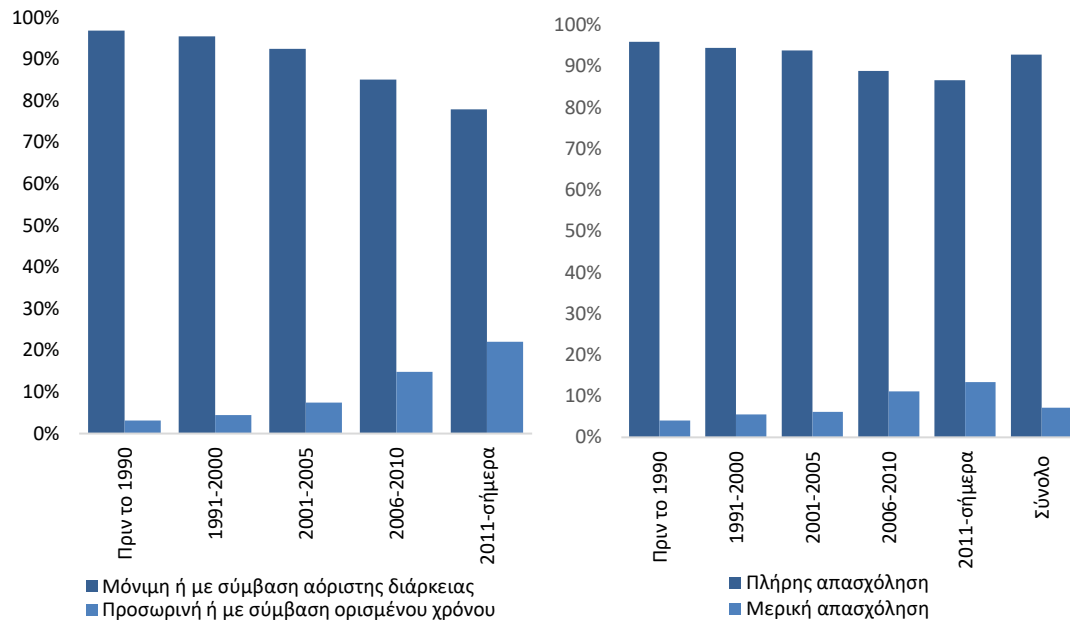
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Αντίστοιχα, οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης μετά το 2011 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 36%, επίπεδο υπερδιπλάσιο σε σχέση με τα άτομα που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους είτε τη δεκαετία του 1990 ή την πενταετία 2001-2005. Δυσκολία πρόσβασης στην αγορά εργασίας αντιμετωπίζουν και τα άτομα που αποφοίτησαν την πενταετία 2006-2010 (Διάγραμμα 3.11).

Με βάση τις μορφές απασχόλησης η προσωρινή ή με σύμβαση ορισμένου χρόνου εργασία είναι πιο κοινή στα άτομα που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους από το 2006 και έπειτα. Η μερική απασχόληση, ως μορφή εργασίας, είναι στην Ελλάδα λιγότερο διαδεδομένη σε σχέση με χώρες-μέλη της ΕΕ. Ωστόσο, το 2016 ποσοστό 13% των απασχολούμενων οι οποίοι αποφοίτησαν από σχολές της ανώτατης εκπαίδευσης μετά το 2011 δηλώνει ότι εργάζεται με καθεστώς μερικής εργασίας, ενώ τουλάχιστον 1 στα 5 σε αυτή την κατηγορία δηλώνει ότι

εργάστηκε με προσωρινή ή σύμβαση ορισμένου χρόνου όταν στο σύνολο των απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση κυμάνθηκε στο 9% περίπου (Διάγραμμα 3.12).

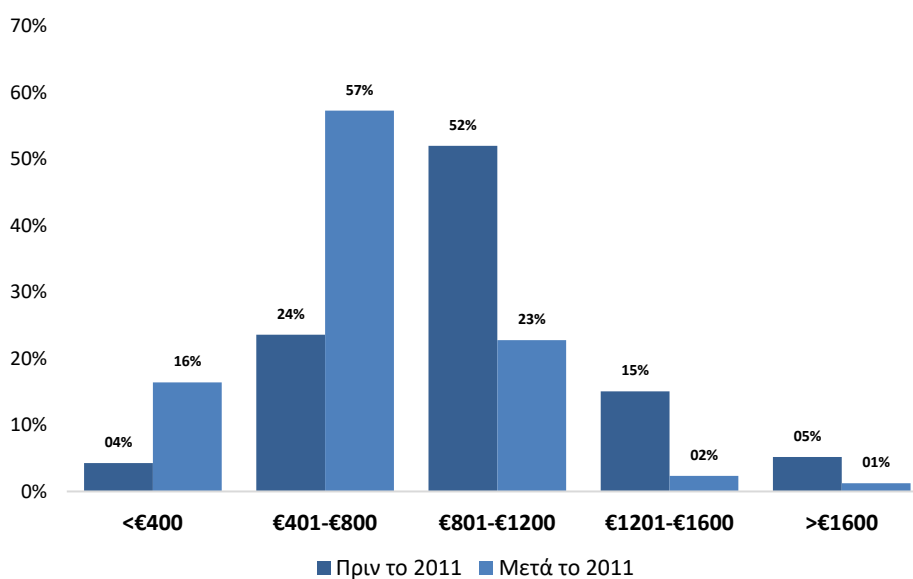
Διάγραμμα 3.12: Απασχολούμενοι με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το έτος αποφοίτησης με μόνιμη ή προσωρινή εργασία, 2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Οι αρνητικές συνέπειες της κρίσης, ωστόσο, αποτυπώνεται στις μισθολογικές απολαβές, καθώς σχεδόν 6 στους 10 εργαζόμενους οι οποίοι έλαβαν πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης μετά το 2011 δηλώνουν ότι λαμβάνουν μισθό από €400 έως €800, ενώ ποσοστό 16% δηλώνει ότι αμείβεται με λιγότερα από €400 (Διάγραμμα 3.13).

Διάγραμμα 3.13: Αποδοχές εργαζομένων με ανώτατη εκπαίδευση με βάση το έτος αποφοίτησης, 2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Χαρακτηριστικό είναι επίσης το γεγονός ότι πολλοί πτυχιούχοι επιλέγουν το δρόμο της μετανάστευσης προκειμένου να αναζητήσουν εργασία σε άλλες χώρες, κυρίως της ΕΕ, όπου οι ευκαιρίες απασχόλησης είναι περισσότερες. Σύμφωνα με μελέτη της ICAP¹⁶, σε δείγμα 1268 ατόμων οι οποίοι μετακινήθηκαν εκτός της χώρας, το 55% αυτών αναφέρει ως λόγο την αναζήτηση εργασίας, έχοντας όμως εργαστεί στην Ελλάδα, ενώ μόλις 1 στους 10 δηλώνει ότι δεν έχει εργαστεί ποτέ στην Ελλάδα και αναζητά εργασία σε άλλη χώρα. Πρόκειται κυρίως για άτομα ηλικίας 26 έως 35 ετών (6 στα 10 άτομα) χωρίς οικογενειακές υποχρεώσεις. Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης οι 9 στους 10 έχουν ολοκληρώσει την ανώτατη εκπαίδευση, με την πλειονότητα να έχει μεταπτυχιακές σπουδές (55% μεταπτυχιακό τίτλο και 9% διδακτορικό).

Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι εκτός από τους νέους άνεργους (πτυχιούχους ανώτατης εκπαίδευσης ή όχι), ένα σημαντικό μέρος αποφοίτων (με σπουδές στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό) αναζητά καλύτερους όρους εργασίας (αντικείμενο εργασίας σχετικό με τις σπουδές, καλύτερες αμοιβές, ανώτερη θέση στην ιεραρχία της επιχείρησης) σε άλλες χώρες.

3.6 Συμπεράσματα

Την περίοδο 2010-2016, στην απασχόληση των αποφοίτων πανεπιστημίων ή ΤΕΙ σημειώνεται οριακά αρνητικός μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΜΕΡΜ (-0,2%), ενώ το ποσοστό απασχόλησης υποχώρησε σημαντικά (61% το 2016 από 75% το 2009). Η εξέλιξη αυτή ερμηνεύεται από την αύξηση του πληθυσμού με ανώτατη εκπαίδευση σε συνδυασμό με τη μείωση της απασχόλησης. Αντίστοιχα, το ποσοστό ανεργίας είναι διαχρονικά υψηλότερο στους αποφοίτους ΤΕΙ, διαφορά η οποία ενισχύθηκε την περίοδο 2006-2013.

Με βάση το αντικείμενο σπουδών το μεγαλύτερο ποσοστό πτυχιούχων στην Ελλάδα είναι απόφοιτοι Κοινωνικών – Οικονομικών και Νομικών επιστημών. Οι απόφοιτοι από τα συγκεκριμένα επιστημονικά πεδία ανήλθαν σε 615,3 χιλ. το 2016 με το μερίδιό τους στο σύνολο των αποφοίτων (30,1%) να έχει αυξηθεί κατά 3,6 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2004 (26,5%) και 0,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2009. Ακολουθούν οι απόφοιτοι στην κατηγορία Μηχανολογία-Βιομηχανία-Κατασκευές οι οποίοι ανήλθαν σε 320,6 χιλ. με το μερίδιό τους να διαμορφώνεται στο 15,7% (χωρίς διαφοροποίηση σε σχέση με το 2009, αλλά και τις αρχές του 2000).

Η πλειονότητα των απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση έχουν σπουδές στις Κοινωνικές επιστήμες-Οικονομικά-Νομικά. Ακολουθούν οι απασχολούμενοι με σπουδές στον ευρύτερο τομέα Μηχανολογία-Βιομηχανία-Κατασκευές στους οποίους καταγράφεται αύξηση κατά 32,3% σε σχέση με το 2003. Σε ελαφρώς χαμηλότερο επίπεδο κυμάνθηκε η απασχόληση των ατόμων με σπουδές στον τομέα της Υγείας (177 χιλ.) με σημαντική άνοδο, παρόμοια με εκείνη των αποφοίτων σε Νομικές, Οικονομικές και σχολές Κοινωνικών επιστημών, συγκριτικά με τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας (+50%).

Τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης καταγράφονται στους αποφοίτους Υγείας (71%), όπου η κάμψη σε σχέση με το 2009 είναι ηπιότερη - και στους απόφοιτους σχολών πληροφορικής (69%). Στους αποφοίτους στο πεδίο σπουδών Βιομηχανία-Κατασκευές ήταν

¹⁶ Brain Drain 3rd, Human Capital Summit, ICAP

σχεδόν αντίστοιχο με εκείνο για το σύνολο των εργαζόμενων με ανώτατη εκπαίδευση (65% έναντι 81% το 2009 και 80% το 2003), ενώ σχεδόν παρόμοια εικόνα παρατηρείται στους αποφοίτους Κοινωνικών-Οικονομικών-Νομικών σπουδών (63% το 2016 έναντι 75% το 2009 και 74% το 2003). Τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης στους αποφοίτους πανεπιστημιακών σχολών καταγράφονται στους πτυχιούχους επιστημών Υγείας (74%) και Εκπαίδευσης (78%). Η κρίση που επηρεάζει τον κατασκευαστικό κλάδο αποτυπώνεται στους αποφοίτους του ευρύτερου πεδίου σπουδών Βιομηχανία-Κατασκευές με την πτώση να είναι σχεδόν αντίστοιχη με τους αποφοίτους πανεπιστημίων και ΤΕΙ (περίπου 16 ποσοστιαίες μονάδες).

Διαχρονικά οι απόφοιτοι των επιστημών Υγείας πλήττονται σε μικρότερο βαθμό από την ανεργία. Το 2016 διαμορφώθηκε στο 10,6% (επίπεδο που είναι το χαμηλότερο από το 2012 και έπειτα) όταν το 2009 είχε διαμορφωθεί στο 6% - το χαμηλότερο από το 2003 και έπειτα. Αντίθετα, το ποσοστό ανεργίας στους αποφοίτους με σπουδές στις Κοινωνικές επιστήμες-Οικονομικά-Νομική διπλασιάστηκε το 2016 σε σχέση με το 2009 (17,5% έναντι 8,2%), ενώ μεγαλύτερη ήταν η άνοδος στους αποφοίτους στο ευρύτερο πεδίο σπουδών Βιομηχανία-Κατασκευές (18,6% το 2016 έναντι 5,2% το 2009).

Χαμηλότερο από το μέσο όρο στο σύνολο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης είναι το ποσοστό ανεργίας στο πεδίο σπουδών Υπηρεσίες, καθώς στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι στρατιωτικές σχολές και οι σχολές σωμάτων ασφαλείας, όπου η επαγγελματική αποκατάσταση είναι άμεση, όπως επίσης και οι σχολές τουριστικών επαγγελματιών οι απόφοιτοι των οποίων επηρεάζονται θετικά από την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στην Ελλάδα. Στους αποφοίτους πανεπιστημιακών σχολών, η ανεργία πλήττει σε μικρό βαθμό διαχρονικά τους πτυχιούχους ιατρικής, ενώ και οι πτυχιούχοι πολυτεχνικών σχολών εμφανίζουν το 2016 χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας από το μέσο όρο. Στους αποφοίτους ΤΕΙ αξιοσημείωτο είναι το υψηλό ποσοστό ανεργίας στους αποφοίτους επιστημών υγείας (π.χ. τμήματα νοσηλευτικής), ενώ σημαντική άνοδος καταγράφεται στους αποφοίτους Πληροφορικής.

Με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς, οι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα με πτυχίο πανεπιστημίου ήταν αυξημένοι κατά 4% σε σχέση με το 2009, ενώ αρκετά μεγαλύτερη είναι η άνοδος των απασχολούμενων με πτυχίο ΤΕΙ σε ιδιωτικές επιχειρήσεις (+26%). Αντίθετα, κάμψη της απασχόλησης καταγράφεται στους απόφοιτους πανεπιστημίων που απασχολούνται σε υπηρεσίες του δημόσιου τομέα η οποία είναι πιο έντονη στους αποφοίτους ΤΕΙ.

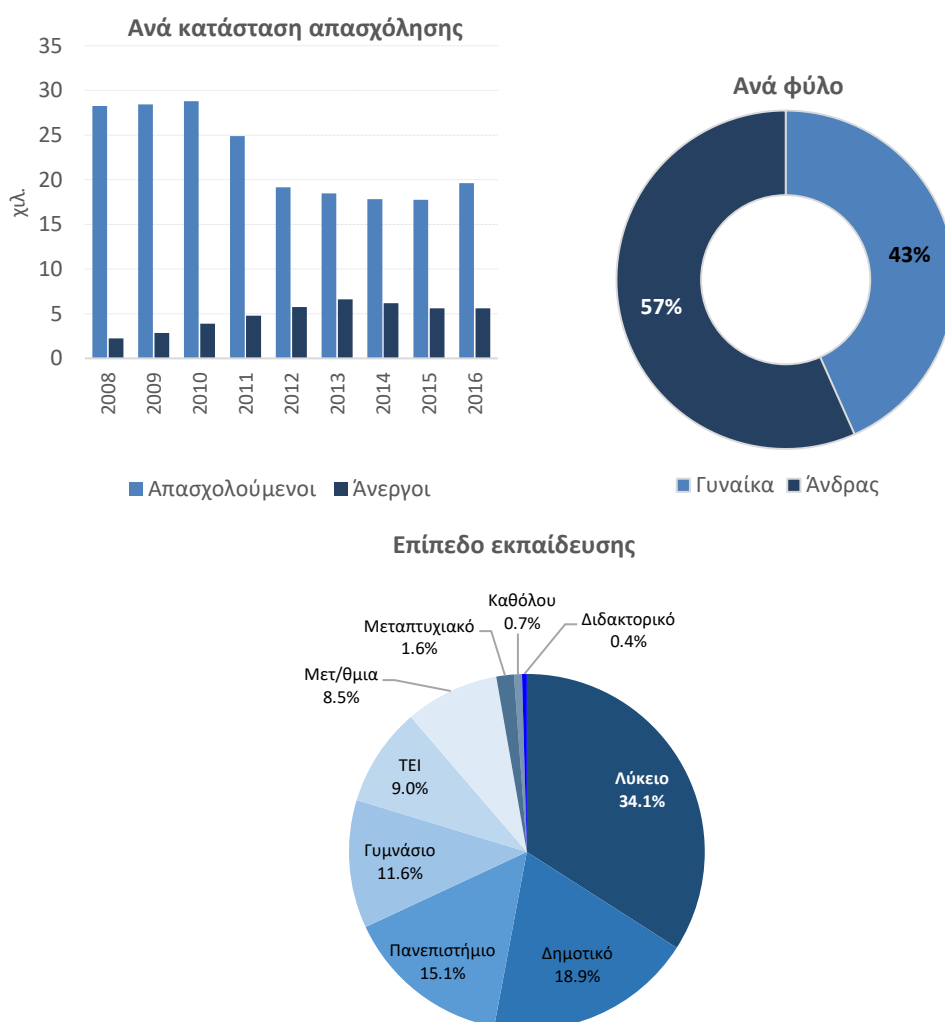
4 ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται εμπειρικές εκτιμήσεις για τη σχέση αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης, αλλά και της σχέσης μισθού με το επίπεδο εκπαίδευσης των μισθωτών εργαζομένων, οι οποίες βασίζονται σε οικονομετρικές μεθόδους. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να διερευνήσει α) αν και σε ποιο βαθμό το επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζει την κατάσταση απασχόλησης και τις οικονομικές απολαβές των εργαζομένων και β) αν οι παράγοντες αυτοί έχουν μεταβληθεί μετά την έναρξη της κρίσης.

Ειδικότερα, διερευνάται, από τη μια, ο βαθμός στον οποίο το επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζει το ενδεχόμενο κάποιος να είναι απασχολούμενος έναντι του να βρίσκεται εκτός της αγοράς εργασίας αναζητώντας ωστόσο εργασία (άνεργος). Από την άλλη διερευνάται η εξέλιξη των αμοιβών των μισθωτών εργαζομένων.

Διάγραμμα 4.1: Διάρθρωση δείγματος

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Η χρήση των οικονομετρικών μεθόδων επιτρέπει να εξεταστεί κατά πόσο οι συσχετίσεις μεταξύ της απασχόλησης και των αμοιβών από τη μια πλευρά και το επίπεδο εκπαίδευσης

από την άλλη επηρεάζονται με στατιστικά σημαντικό τρόπο από άλλους παράγοντες, όπως το φύλο και η ηλικία. Οι εκτιμήσεις βασίζονται σε μικροδοδεμένα από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ όπως προέκυψαν από τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους συμμετέχοντες στα ερωτήματα της έρευνας για την περίοδο 2008-2016 (β' τρίμηνο κάθε έτους).

Τα διαθέσιμα δημογραφικά στοιχεία αφορούν σε χαρακτηριστικά όπως το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, την κατάσταση απασχόλησης (απασχολούμενος, άνεργος), το μισθό και τον κλάδο δραστηριότητας που εργάζεται το άτομο. Το 57% του δείγματος είναι άνδρες. Με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, η πλειονότητα των ατόμων είναι απόφοιτοι Λυκείου (34%) και Δημοτικού (19%). Ως προς την κατάσταση απασχόλησης, 8 στους 10 ήταν απασχολούμενοι το 2016 (Διάγραμμα 4.1).

4.2 Σχέση απασχόλησης και εκπαίδευσης

Η οικονομετρική διερεύνηση της σχέσης απασχόλησης και εκπαίδευσης βασίστηκε στο υπόδειγμα της γραμμικής λογιστικής παλινδρόμησης (υπόδειγμα logit) το οποίο λαμβάνει τη μορφή:

$$\ln\left(\frac{p}{1-p}\right) = \text{logit}(p) = a_0 + a_1X_1 + \dots + a_nX_n$$

όπου p εκφράζει την πιθανότητα ένα άτομο να έχει απασχόληση, X_1 με X_n είναι μεταβλητές που ερμηνεύουν τη διακύμανση της εξαρτημένης μεταβλητής και a_0 με a_n είναι οι συντελεστές που προκύπτουν από την οικονομετρική εκτίμηση και εκφράζουν την ένταση με την οποία οι ερμηνευτικές μεταβλητές συσχετίζονται με την εξαρτημένη μεταβλητή.

Το παραπάνω υπόδειγμα εκτιμάται στην πράξη με αλγόριθμους, όπου ως εξαρτημένη λαμβάνεται μια δυαδική μεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 στην περίπτωση που το άτομο είναι εργαζόμενος και την τιμή 0 στην περίπτωση που είναι άνεργος (διωνυμική λογιστική παλινδρόμηση). Η επίδραση στη διαμόρφωση των τιμών της Y βασίστηκε σε μεταβλητές όπως το επίπεδο εκπαίδευσης, η ηλικία, το φύλο, το έτος αποφοίτησης, η οικογενειακή κατάσταση και το είδος της εργασίας (μόνιμη έναντι ορισμένου χρόνου). Το επίπεδο εκπαίδευσης περιγράφεται από μια ομάδα 9 ψευδομεταβλητών (dummy variables) όπου καθεμία αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευση (καθόλου ή λίγες τάξεις του Δημοτικού, Δημοτική εκπαίδευση, Γυμνάσιο, Λύκειο, μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση, ΤΕΙ, πανεπιστήμιο, μεταπτυχιακές σπουδές και διδακτορικό). Επίσης, χρησιμοποιήθηκε το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ως μεταβλητή ελέγχου (control variable) για να απομονώσει ενδεχόμενη παρεμβολή του επιπέδου της οικονομικής δραστηριότητας στη σχέση των υπόλοιπων ερμηνευτικών μεταβλητών με την απασχόληση.

4.2.1 Φύλο

Καταρχήν εκτιμάται η πιθανότητα να είναι κάποιος απασχολούμενος, λαμβάνοντας υπόψη το φύλο του, χωρίς να εξετάζεται ακόμα η επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης. Η σχετικά πιο εύκολη πρόσβαση των ανδρών στην αγορά εργασίας έναντι των γυναικών επιβεβαιώνεται από τις οικονομετρικές εκτιμήσεις (Πίνακας 4.1).

Πίνακας 4.1: Σχέση απασχόλησης και φύλου, σύνολο δείγματος 2008-2016 (λόγος σχετικών πιθανοτήτων)

	Συντελεστές	Λόγος σχετικών πιθανοτήτων
Άνδρας	0,457*** (0,011)	1,579*** (0,0005)
Ηλικία	0,048*** (0,0005)	1,049*** (0,0005)
ΑΕΠ	4,344*** (0,047)	76,999*** (3,643)
Σταθερός όρος (c)	-23,598*** (0,253)	5,64e-11*** (1.42e-11)
Αριθμός παρατηρήσεων (N)	246709	246709
Συντελεστής R²	8,5%	8,5%

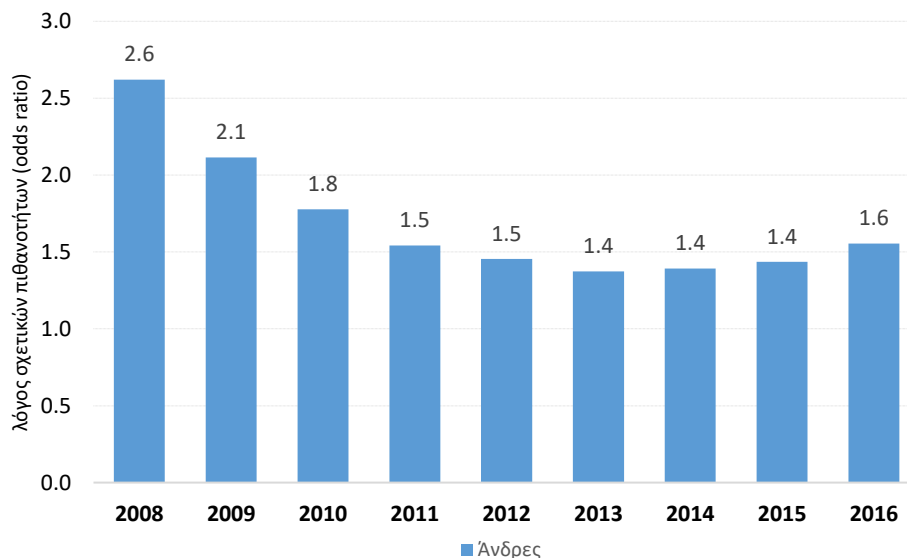
P<1%***, p<5%** , p<10%*

Σημείωση: Σε μια λογιστική παλινδρόμηση ο συντελεστής εκφράζεται σε όρους λογαρίθμου του ενδεχομένου (log odds). Για παράδειγμα, ο συντελεστής της μεταβλητής «Άνδρας» που λαμβάνει την τιμή 0,457 υποδεικνύει ότι στους άνδρες ο λογάριθμος του ενδεχομένου να είναι κάποιος εργαζόμενος έναντι του να είναι άνεργος είναι υψηλότερος κατά 0,457 σε σύγκριση με τις γυναίκες. Για να εκφραστεί η σχέση αυτή σε σχετικές πιθανότητες (odds ratio) λαμβάνεται η τιμή του συντελεστή της μεταβλητής σε εκθετική μορφή (για την μεταβλητή «άνδρας» ισούται με $e^{0,456844}=1,579083$)

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Οι μεταβλητές που εισέρχονται στην σχέση παλινδρόμησης έχουν όλες στατιστικά σημαντική επίδραση. Η πιθανότητα να εργάζεται κανείς αυξάνεται τόσο με την ηλικία όσο και με το ΑΕΠ. Οι άνδρες έχουν 1,6 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα (odds) να εργάζονται σε σχέση με τις γυναίκες.

Διάγραμμα 4.2: Λόγος αναλογιών πιθανοτήτων απασχόλησης βάσει του φύλου, 2008-2016

Σημείωση: Η ηλικία ως μεταβλητή ελέγχου

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση του φύλου ξεχωριστά για κάθε έτος του δείγματος προκύπτει ότι ο λόγος των σχετικών πιθανοτήτων βαίνει μειούμενος. Πιο συγκεκριμένα, το 2008 το ενδεχόμενο ένας άνδρας να ήταν απασχολούμενος ήταν 2,6 φορές μεγαλύτερο σε σχέση με τις γυναίκες. Στη συνέχεια, ο αντίστοιχος συντελεστής υποχώρησε σταδιακά στο 1,4

την περίοδο 2013-2016, ενώ το 2016 ανέβηκε στο 1,6 (Διάγραμμα 4.2). Επομένως, η θετική διαφορά υπέρ των ανδρών όσον αφορά την πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας μειώθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης και μέχρι το 2013, ωστόσο με τη σταδιακή μείωση της ανεργίας που καταγράφεται έκτοτε η διαφορά στις προοπτικές απασχόλησης μεταξύ των φύλων έχει ξεκινήσει να διευρύνεται εκ νέου.

4.2.2 ΗΛΙΚΙΑ

Στην προηγούμενη ενότητα, εξετάζονται οι διαφορές στις πιθανότητες απασχόλησης μεταξύ των φύλων, ελέγχοντας για την επίδραση της ηλικίας, υπό την υπόθεση γραμμικής σχέσης μεταξύ της ηλικίας και του λογάριθμου της αναλογίας πιθανοτήτων απασχόλησης. Έχει όμως ενδιαφέρον και η εξέταση της σχέσης της ηλικίας με την απασχόληση χωρίς την υπόθεση γραμμικής σχέσης, καθώς επιτρέπει τη διαφοροποίηση της αναλογίας πιθανοτήτων μεταξύ των ηλικιακών ομάδων.

Για το σύνολο του δείγματος (περίοδος 2008-2016) ο λόγος των πιθανοτήτων – ελέγχοντας για το φύλο και την οικονομική δραστηριότητα – είναι στατιστικά σημαντικός με τους αντίστοιχους συντελεστές να λαμβάνουν μεγαλύτερη τιμή στους πιο ηλικιωμένους. Με βάση τους εκτιμημένους συντελεστές της παλινδρόμησης, το ενδεχόμενο να απασχολείται ένα άτομο ηλικίας 25 έως 34 ετών είναι 2,4 φορές υψηλότερο από ένα άτομο 15 έως 24 ετών, ενώ τα άτομα ηλικίας 55 έως 65 ετών έχουν 6,8 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα (odds) να εργάζονται σε σχέση με τα άτομα κάτω των 24 ετών (Πίνακας 4.2).

Πίνακας 4.2: Αποτελέσματα λογιστικών παλινδρομήσεων με τις ηλικιακές ομάδες ως ερμηνευτικές μεταβλητές (σύνολο δείγματος 2008-2016)

	Συντελεστές (1)	Συντελεστές (2)	Λόγος αναλογιών (1)	Λόγος αναλογιών (2)
25-34	0,842*** (0,019)	0,858*** (0,019)	2,322*** (0,045)	2,357*** (0,046)
35-44	1,419*** (0,019)	1,444*** (0,020)	4,136*** (0,081)	4,237*** (0,084)
45-54	1,645*** (0,020)	1,662*** (0,020)	5,184*** (0,105)	5,272*** (0,108)
55+	1,917*** (0,024)	1,905*** (0,024)	6,801*** (0,164)	6,723*** (0,163)
ΑΕΠ	4,387*** (0,047)	4,382*** (0,048)	80,404*** (3,812)	79,980*** (3,808)
Φύλο		,472*** (,011)		1,603*** (0,018)
c	-22,919*** (0,252)	-23,154*** (0,253)	1,11e-10*** (2,80e-11)	8,80e-11*** (2,23e-11)
N	246,709	246,709	246,709	246,709
R²	8,0%	8,7%	8,0%	8,7%

P<1%***, p<5%** , p<10%*

Πηγή: Εκτιμήσεις ΙΟΒΕ

Παρατηρείται ότι η προσθήκη του φύλου ως μεταβλητή ελέγχου δεν αλλοιώνει ουσιαστικά τις τιμές των συντελεστών της ηλικίας (υπόδειγμα 2 στον πίνακα). Επίσης, η αναλογία πιθανοτήτων αυξάνεται με σχετικά μονότονο τρόπο από ομάδα σε ομάδα ηλικίας (ελαφρώς ταχύτερα στις μικρότερες ηλικίες), επομένως η υπόθεση γραμμικής σχέσης με την ηλικία δεν θεωρείται ότι επιδρά σημαντικά στα αποτελέσματα. Άλλωστε, ο λόγος αναλογιών για το

φύλο παραμένει ίδιος σε σχέση με το προηγούμενο τμήμα του κεφαλαίου. Για αυτό τον λόγο και για την πιο απλή παρουσίαση των αποτελεσμάτων, στη συνέχεια η ηλικία εισάγεται ως μεταβλητή ελέγχου με την υπόθεση γραμμικής σχέσης με τον λογάριθμο του λόγου πιθανοτήτων απασχόλησης.

Ός προς τη διαχρονική εξέλιξη, ο λόγος των πιθανοτήτων στην ηλικιακή κατηγορία 25 έως 34 ετών έχει παραμείνει σχεδόν αμετάβλητος με την πιο σημαντική διαφοροποίηση να παρατηρείται στα άτομα άνω των 55 ετών, όπου η αναλογία υποχώρησε το 2016 στο 4,7 από 8,2 το 2008 (Πίνακας 4.3). Αυτό το αποτέλεσμα ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός ότι οι προσλήψεις μετά το 2013, οι οποίες σε ένα βαθμό αφορούν και προγράμματα κοινωφελούς εργασίας του ΟΑΕΔ, απευθύνονται συνήθως σε νεαρότερες ηλικίες.

Πίνακας 4.3: Αποτελέσματα λογιστικών παλινδρομήσεων με τις ηλικιακές ομάδες ως ερμηνευτικές μεταβλητές ανά έτος

Λόγος Αναλογιών	Σύνολο	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
25-34	2,3***	2,1***	2,5***	2,4***	2,5***	2,5***	2,5***	2,0***	2,1***	2,2***
35-44	4,1***	4,1***	4,2***	4,2***	4,7***	4,5***	4,6***	3,5***	3,5***	3,8***
45-54	5,2***	5,7***	5,5***	5,3***	6,1***	5,8***	5,7***	4,3***	4,2***	4,3***
55+	6,8***	8,2***	7,6***	7,4***	9,0***	8,6***	8,1***	5,3***	5,2***	4,7***
ΑΕΠ	80,4***	-	-	-	-	-	-	-	-	-
c		3,9***	2,9***	2,2***	1,4***	0,9***	0,7***	0,9***	1,0***	1,1***
N	246,709	30,487	31,274	32,690	29,673	24,909	25,070	24,036	23,355	25,215
R ²	8%	5%	4,7%	4,7%	5,8%	5,4%	5,2%	3,6%	3,2%	3,0%

R<1%***, p<5%** , p<10%*

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

4.2.3 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η θετική επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας αποτυπώνεται και στις οικονομετρικές εκτιμήσεις. Στο σύνολο του δείγματος – και ελέγχοντας για μεταβλητές όπως το φύλο και την ηλικία – το ενδεχόμενο ο κάτοχος διδακτορικού διπλώματος να έχει εργασία είναι σχεδόν 8 φορές υψηλότερο (έναντι του ενδεχομένου να είναι άνεργος) σε σύγκριση με το αντίστοιχο ενδεχόμενο για τα άτομα χωρίς στοιχειώδη εκπαίδευση. Η αναλογία αυτή διαμορφώνεται στο 4,8 για τους κατόχους μεταπτυχιακού τίτλου, ενώ στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης (πρώτος κύκλος σπουδών) ο συντελεστής εμφανίζει μικρή διαφοροποίηση μεταξύ πανεπιστημιακών σχολών και σχολών των ΤΕΙ (Πίνακας 4.4).

Συγκεκριμένα, οι απόφοιτοι πανεπιστημίου έχουν κατά 17,8% υψηλότερη αναλογία πιθανοτήτων να εργάζονται σε σχέση με τους αποφοίτους ΤΕΙ.¹⁷ Σε σύγκριση με τους αποφοίτους λυκείου, οι πτυχιούχοι πανεπιστημίων και ΤΕΙ αντιμετωπίζουν υψηλότερη αναλογία πιθανοτήτων να εργάζονται κατά 65% και 41% αντίστοιχα.

Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι η μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν φαίνεται να αυξάνει την πιθανότητα εύρεσης εργασίας σε σχέση με τους αποφοίτους λυκείου. Όταν δεν ελέγχεται η επίδραση της ηλικίας, οι απόφοιτοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχουν την χαμηλότερη πιθανότητα ανεύρεσης εργασίας μεταξύ των επιπέδων εκπαίδευσης που εξετάζονται. Η εικόνα βελτιώνεται αισθητά όταν ελέγχονται ως παράγοντες η ηλικία και σε

¹⁷ Το αποτέλεσμα προκύπτει διαιρώντας τον λόγο αναλογιών των δυο βαθμίδων (3,962/3,363=1,178), όπως προκύπτουν από τις οικονομετρικές εκτιμήσεις (Πίνακας 4.4).

λιγότερο βαθμό το φύλο, χωρίς ωστόσο να καλύπτεται η υστέρηση σε σχέση με τους αποφοίτους λυκείου. Επομένως, εν μέρει οι σχετικά χαμηλότερες επιδόσεις σε όρους εξεύρεσης εργασίας της συγκεκριμένης ομάδας οφείλονται στο γεγονός ότι η μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση αφορά κυρίως στα νεότερα σε ηλικία άτομα.

Προκύπτει επίσης από την ανάλυση ότι στα άτομα με πρωτοβάθμια εκπαίδευση οι σχετικές πιθανότητες απασχόλησης είναι υψηλότερες σε σχέση με τους αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, αυτό το αποτέλεσμα φαίνεται πως οφείλεται αποκλειστικά στην επίδραση της ηλικίας, καθώς το αποτέλεσμα αντιστρέφεται όταν ελέγχεται η συγκεκριμένη μεταβλητή.

Πίνακας 4.4: Αποτελέσματα λογιστικών παλινδρομήσεων με το επίπεδο εκπαίδευσης ως ερμηνευτική μεταβλητή (σύνολο δείγματος 2008-2016)

Λόγος Αναλογιών	(1)	(2)	(3)
Δημοτικό	2,194*** (0,122)	1,809*** (0,106)	1,852*** (0,109)
Γυμνάσιο	1,713*** (0,096)	2,003*** (0,118)	1,996*** (0,118)
Λύκειο	1,763*** (0,097)	2,319*** (0,134)	2,391*** (0,138)
Μεταδ/θμια	1,427*** (0,081)	2,047*** (0,122)	2,257*** (0,135)
ΤΕΙ	2,250*** (0,128)	3,010*** (0,186)	3,363*** (0,203)
Πανεπιστήμιο	2,867*** (0,161)	3,518*** (0,208)	3,962*** (0,235)
Μεταπτυχιακό	3,311*** (0,241)	4,467*** (0,337)	4,877*** (0,370)
Διδακτορικό	7,379*** (1,036)	7,383*** (1,052)	7,690*** (1,099)
Ηλικία		1,053*** (0,0005)	1,053*** (0,0005)
Φύλο			1,680*** (0,019)
ΑΕΠ	57,983*** (2,680)	91,18*** (4,35)	92,33*** (4,42)
c	1,11e-09*** (2,78e-10)	1,10e-11*** (2,90e-12)	7,30e-12*** (1,93e-12)
N	246.709	246.709	246.709
R ²	0,04	0,086	0,095

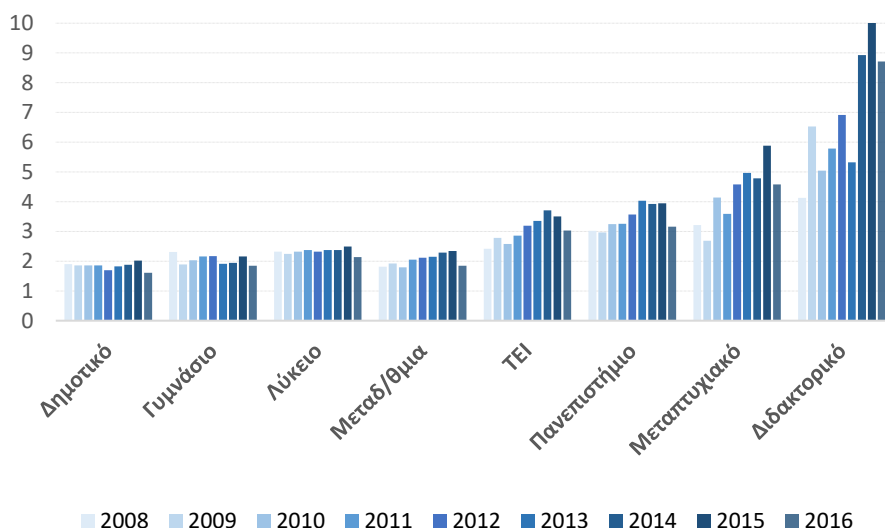
P<1%***, p<5%** , p<10%*

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Ενδιαφέρον έχει και η αλλαγή που παρατηρείται ανά έτος για την περίοδο 2008-2016. Η επίδραση της εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας αυξάνεται κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση (ιδιαίτερα στους αποφοίτους ΤΕΙ και πανεπιστημίων) με τους συντελεστές να είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο σημαντικότητας χαμηλότερο του 1%. Οι ανώτερες σπουδές έχουν ισχυρή θετική επίδραση σε όλες τις χρονιές μεταξύ 2008-2016. Φαίνεται επίσης πως η εντονότερη επίδραση του συγκεκριμένου παράγοντα σημειώθηκε το 2015, αλλά την επόμενη χρονιά ο συντελεστής μειώνεται για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (Διάγραμμα 4.3). Ειδικά μετά το 2014, στη σχέση της εκπαίδευσης με την απασχόληση επιδρούν τα χαρακτηριστικά των νέων προσλήψεων που σε ένα βαθμό προσδιορίζονται και από τις προδιαγραφές των

προγραμμάτων κοινωφελούς εργασίας του ΟΑΕΔ, τα οποία έχουν διαφορετικές πληθυσμιακές στοχεύσεις και πλήθος ωφελούμενων.

Διάγραμμα 4.3: Λόγος αναλογιών απασχόλησης έναντι ανεργίας βάσει του επιπέδου εκπαίδευσης, 2008-2016

Πηγή: Εκτιμήσεις ΙΟΒΕ

4.2.4 ΈΤΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ

Με βάση το έτος αποφοίτησης, όταν ελέγχεται η επίδραση της ηλικίας, και επομένως κατά προσέγγιση της εργασιακής εμπειρίας, η πιθανότητα απασχόλησης είναι μεγαλύτερη σε όσους έχουν αποφοιτήσει την περίοδο 2001-2010 (Πίνακας 4.5). Η πιθανότητα απασχόλησης σε όσους ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους μετά το 2011 είναι μικρότερη και σε σχέση με τους αποφοίτους της δεκαετίας 1991 - 2000.

Πίνακας 4.5: Αποτελέσματα λογιστικών παλινδρομήσεων με το έτος αποφοίτησης ως ερμηνευτική μεταβλητή, 2016

Λόγος σχετικών πιθανοτήτων	Όλες οι βαθμίδες εκπαίδευσης	Ανώτατη εκπαίδευση
1981 έως 1990	1,943*** (0,111)	2,329*** (0,515)
1991 έως 2000	3,239*** (0,249)	2,878*** (0,736)
2001 έως 2010	4,000*** (0,411)	2,359*** (0,748)
2011 και έπειτα	3,020*** (0,381)	1,506 (0,558)
Ηλικία	1,075*** (0,004)	1,060*** (0,010)
Φύλο	1,599*** (0,050)	1,751*** (0,122)
c	0,059*** (0,012)	0,173 (0,102)
N	25,149	6,710
R²	0,045	0,089

P<1%***, p<5%** , p<10%*

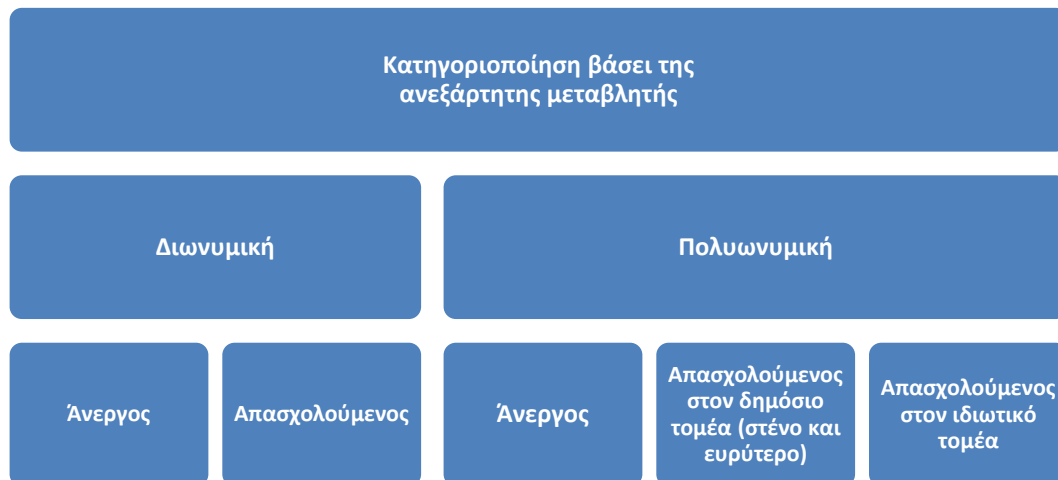
Πηγή: Εκτιμήσεις ΙΟΒΕ

Ειδικά στην περίπτωση των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης, η πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας στο νέους απόφοιτους δεν διαφέρει με στατιστικά σημαντικό τρόπο από τα άτομα που έχουν αποφοιτήσει πριν το 1981. Στους απόφοιτους ανώτατης εκπαίδευσης, τις καλύτερες προοπτικές απασχόλησης έχει η γενιά που αποφοίτησε τη δεκαετία 1991-2000. Αυτό το αποτέλεσμα υποδηλώνει σταδιακή αποσύνδεση της ανώτατης εκπαίδευσης, από τη δεκαετία 2001-2010, και της εκπαίδευσης συνολικά, από την έναρξη της κρίσης, από τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, όπως έχουν διαμορφωθεί σήμερα.

4.2.5 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Σε προηγούμενη υποενότητα επιβεβαιώθηκε η θετική σχέση του επίπεδου εκπαίδευσης με την απασχόληση συνολικά. Ωστόσο, τα κριτήρια πρόσβασης στην αγορά εργασίας διαφέρουν με βάση τον τύπο της επιχείρησης ή τον κλάδο που δραστηριοποιείται. Στην ενότητα αυτή εξετάζεται η επίδραση της εκπαίδευσης λαμβάνοντας υπόψη τον διαχωρισμό μεταξύ δημόσιου («στενός» δημόσιος τομέας, ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ και οργανισμοί που ελέγχονται από το δημόσιο) και ιδιωτικού τομέα. Στην περίπτωση αυτή η ανεξάρτητη μεταβλητή αποτελείται από τρεις κατηγορίες (άνεργος, δημόσιος υπάλληλος, ιδιωτικός υπάλληλος) και για την εκτίμηση της εμπειρικής σχέσης χρησιμοποιήθηκε η πολυωνυμική λογιστική παλινδρόμηση (Διάγραμμα 4.4).

Διάγραμμα 4.4: Κατηγορίες της ανεξάρτητης μεταβλητής μεταξύ διωνυμικής και πολυωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης

Ως ανεξάρτητες μεταβλητές λαμβάνονται οι ίδιες που χρησιμοποιήθηκαν στην περίπτωση της διωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης, δηλαδή το επίπεδο εκπαίδευσης, το φύλο, η ηλικία και το ΑΕΠ ως μεταβλητή ελέγχου. Σε μια πολυωνυμική παλινδρόμηση κάθε κατηγορία της εξαρτημένης μεταβλητής συγκρίνεται με μια κατηγορία αναφοράς. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ως κατηγορία αναφοράς έχει επιλεγεί η κατηγορία των ανέργων.

Οι συντελεστές των ανεξάρτητων μεταβλητών έχουν θετικό πρόσημο και είναι στατιστικά σημαντικοί (Πίνακας 4.6). Παρατηρείται ότι ο λόγος των σχετικών πιθανοτήτων για την κατηγορία των απασχολούμενων στον δημόσιο τομέα είναι σημαντικά υψηλότερος σε σχέση με την κατηγορία των απασχολούμενων στον ιδιωτικό τομέα. Στην περίπτωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, η σχετική πιθανότητα να είναι κάποιος απασχολούμενος στο δημόσιο τομέα (στενό και ευρύτερο) έναντι του να είναι άνεργος είναι 47 φορές υψηλότερη

σε σχέση με όσους δεν έχουν εκπαίδευση (ελέγχοντας για το φύλο και την ηλικία), όταν στον ιδιωτικό τομέα η σχετική πιθανότητα (odds ratio) εργασίας είναι κάτι περισσότερο από διπλάσια.

Σε σύγκριση με τους αποφοίτους λυκείου, η σχετική πιθανότητα να εργάζεται κανείς στο δημόσιο έναντι του να είναι άνεργος είναι υψηλότερη κατά 4,15 φορές στους αποφοίτους πανεπιστημίων και κατά 3,86 φορές στους αποφοίτους ΤΕΙ. Αντίστοιχα, οι απόφοιτοι πανεπιστημίου έχουν αυξημένη σχετική πιθανότητα να εργαστούν στον ιδιωτικό τομέα έναντι του να είναι άνεργοι κατά 17,9%, ενώ η απόφοιτοι ΤΕΙ αντιμετωπίζουν χαμηλότερη σχετική πιθανότητα σε σύγκριση με τους απόφοιτους λυκείου στο να εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα, έναντι του ενδεχομένου να είναι άνεργοι.

Πίνακας 4.6: Αποτελέσματα πολυωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης με το επίπεδο εκπαίδευσης ως ερμηνευτική μεταβλητή (σύνολο δείγματος)

	Εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα		Εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα	
	Συντελεστής	Λόγος σχετικών πιθανοτήτων	Συντελεστής	Λόγος σχετικών πιθανοτήτων
Δημοτικό	0,927*** (0,135)	2,527*** (0,342)	0,617*** (0,058)	1,854*** (0,108)
Γυμνάσιο	1,294*** (0,136)	3,648*** (0,497)	0,644*** (0,059)	1,905*** (0,112)
Λύκειο	2,436*** (0,134)	11,437*** (1,532)	0,704*** (0,058)	2,021*** (0,117)
Μεταδ/θμια	2,531*** (0,136)	12,572*** (1,704)	0,617*** (0,060)	1,853*** (0,111)
ΤΕΙ	3,787*** (0,135)	44,144*** (5,967)	0,672*** (0,060)	1,958*** (0,118)
Πανεπιστήμιο	3,859*** (0,135)	47,437*** (6,386)	0,868*** (0,059)	2,382*** (0,142)
Μεταπτυχιακό	3,967*** (0,144)	52,839*** (7,632)	1,159*** (0,077)	3,188*** (0,245)
Διδακτορικό	4,903*** (0,189)	134,801*** (25,502)	1,070*** (0,149)	2,915*** (0,436)
Ηλικία	0,081*** (0,0007)	1,084*** (0,0008)	0,046*** (0,0006)	1,047*** (0,0005)
Φύλο	0,352*** (0,014)	1,422*** (0,021)	0,546*** (0,011)	1,725*** (0,020)
ΑΕΠ	5,150*** (0,061)	172,51*** (10,478)	4,374*** (0,049)	79,401*** (3,859)
Σταθερός όρος	-33,354*** (0,356)	3,27e-15*** (1,16e-15)	-24,649*** (0,268)	1,97e-11 (5,29e-12)

P<1%***, p<5%** , p<10%*

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

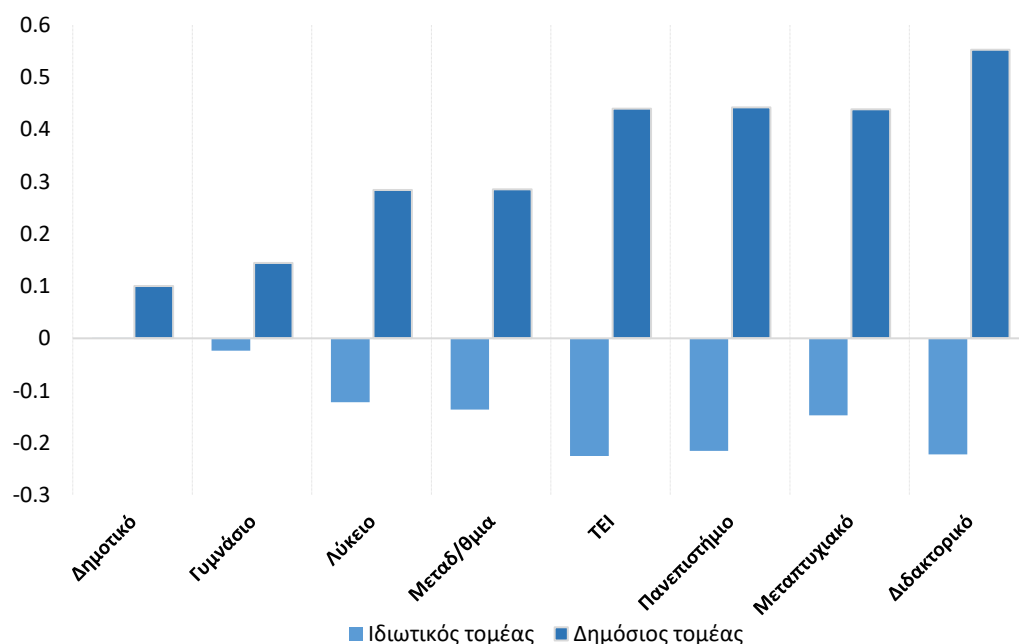
Επιπλέον, το πανεπιστήμιο αυξάνει τη σχετική πιθανότητα εύρεσης εργασίας έναντι των ΤΕΙ κατά μόλις 7,5% στο δημόσιο τομέα, ενώ στον ιδιωτικό τομέα η αντίστοιχη διαφορά υπέρ των αποφοίτων πανεπιστημίου είναι μεγαλύτερη (21,7%). Από την άλλη, το μεταπτυχιακό δίπλωμα αυξάνει τη σχετική πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας στο δημόσιο (έναντι το ενδεχόμενο ανεργίας) σε σχέση με το πανεπιστήμιο κατά 11,4%, όταν στον ιδιωτικό η βελτίωση στην πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας λόγω μεταπτυχιακού είναι υψηλότερη (33,8%). Τέλος, το διδακτορικό βελτιώνει σημαντικά τη σχετική πιθανότητα εργασίας στο δημόσιο τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει ερευνητικά ιδρύματα και τα ΑΕΙ, σε σύγκριση με τους κατόχους μεταπτυχιακού διπλώματος (2,55 φορές), ενώ αντίστοιχα στον ιδιωτικό τομέα το

διδακτορικό δίπλωμα έχει αρνητική επίδραση στην πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας (-8,6% σε σύγκριση με τους κατόχους μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών).

Στην παραπάνω ερμηνεία, πραγματοποιήθηκαν συγκρίσεις των σχετικών πιθανοτήτων να εργάζεται κανείς στο δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα, έναντι του ενδεχόμενου να είναι άνεργος. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέταση του ερωτήματος κατά πόσο είναι πιθανό να εργάζεται κανείς στον ιδιωτικό έναντι του δημόσιου τομέα, ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης.

Προκύπτει ότι για επίπεδο εκπαίδευσης που αντιστοιχεί στο Λύκειο και πάνω οι οριακές επιδράσεις για τον ιδιωτικό τομέα είναι αρνητικές σε αντίθεση με τον δημόσιο τομέα (Διάγραμμα 4.5). Για παράδειγμα, η μέση οριακή επίδραση στον ιδιωτικό τομέα για τους αποφοίτους ΤΕΙ (ομοίως και για τους αποφοίτους πανεπιστημίου, αλλά και τους κατόχους διδακτορικού) κυμαίνεται περίπου στο -0,22. Αυτό σημαίνει ότι (ελέγχοντας για το φύλο και την ηλικία) για τους πτυχιούχους ΤΕΙ η σχετική πιθανότητα να εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα (έναντι του ενδεχόμενου να εργάζονται στον δημόσιο τομέα ή να είναι άνεργοι) είναι χαμηλότερη κατά 22% σε σχέση με εκείνους που δεν έχουν καθόλου εκπαίδευση. Αντίστοιχα, η πιθανότητα να εργάζονται στο δημόσιο τομέα (έναντι του ενδεχομένου να εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα ή να είναι άνεργοι) είναι κατά 44% υψηλότερη στους αποφοίτους ΤΕΙ σε σχέση με εκείνους που δεν έχουν καμία εκπαίδευση.

Διάγραμμα 4.5: Οριακή επίδραση των συντελεστών που σχετίζονται με το επίπεδο εκπαίδευσης στην απασχόληση ανά τομέα, 2008-2016

Σημείωση: Οι συντελεστές για τη Δημοτική εκπαίδευση και το Γυμνάσιο δεν είναι στατιστικά σημαντικοί

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Διαχρονικά, παρατηρούμε ότι η οικονομική κρίση έχει μεταβάλλει αρκετά τις ευκαιρίες απασχόλησης στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, η σημασία της εκπαίδευσης για την εξεύρεση εργασίας στο δημόσιο τομέα είναι αυξημένη το 2016 σε σχέση με το 2008 σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης (Πίνακας 4.7).

Για παράδειγμα, η σχετική πιθανότητα (odds ratio) εργασίας στον δημόσιο τομέα, έναντι του ενδεχομένου να μην εργάζονται ήταν κατά 67,5 φορές υψηλότερη στους πτυχιούχους πανεπιστημίων σε σύγκριση με τα άτομα χωρίς στοιχειώδη εκπαίδευση το 2016, από 37,0 φορές υψηλότερη σχετική πιθανότητα το 2008. Αντίστοιχα στους αποφοίτους ΤΕΙ ο λόγος της σχετικής πιθανότητας αυξήθηκε από 32,8 σε 62,6 φορές υψηλότερη σε σχέση με τα άτομα χωρίς στοιχειώδη εκπαίδευση.

Συγκρίνοντας τις δυο βαθμίδες ανώτατης εκπαίδευσης, η διαφορά στη σχετική πιθανότητα απασχόλησης στον δημόσιο τομέα μειώθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης. Συγκεκριμένα, ενώ το 2008 οι πτυχιούχοι πανεπιστημίων αντιμετώπιζαν υψηλότερη σχετική πιθανότητα εργασίας στον δημόσιο τομέα σε σύγκριση με τους αποφοίτους ΤΕΙ κατά 12,7% ($37,005/32,829=1,127$ - Πίνακας 4.7), το 2016 η διαφορά υπέρ των πτυχιούχων πανεπιστημίων μειώθηκε στο 7,8%.

Πίνακας 4.7: Αποτελέσματα πολυωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης με το επίπεδο εκπαίδευσης ως ερμηνευτική μεταβλητή (2008 και 2016)

	Εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα		Εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα	
	2008	2016	2008	2016
Δημοτικό	2.322*** (0.757)	3.288* (2.410)	1.792*** (0.378)	1.624** (0.330)
Γυμνάσιο	3.874*** (1.283)	4.952** (3.634)	1.926*** (0.414)	1.722*** (0.352)
Λύκειο	10.138*** (3.276)	16.146*** (11.768)	1.910*** (0.399)	1.798*** (0.361)
Μεταδ/θμια	11.334*** (3.741)	15.353*** (11.235)	1.672** (0.362)	1.655** (0.339)
ΤΕΙ	32.829*** (10.849)	62.645*** (45.767)	1.435* (0.316)	1.973*** (0.408)
Πανεπιστήμιο	37.005*** (12.132)	67.533*** (49.272)	2.070*** (0.448)	2.125*** (.434)
Μεταπτυχιακό	29.955*** (12.036)	89.161*** (66.113)	2.311*** (0.716)	3.207*** (0.763)
Διδακτορικό	62.176*** (38.088)	241.277*** (197.576)	1.437 (0.821)	3.452*** (1.494)
Ηλικία	1.097*** (0.003)	1.073*** (0.002)	1.055*** (0.002)	1.036*** (0.002)
Φύλο	2.304*** (0.123)	1.455*** (0.064)	2.815*** (0.133)	1.690*** (0.054)
ΑΕΠ	Omitted			
Σταθερός όρος	0.005*** (0.002)	0.001*** (0.001***)	0.435*** (0.099)	0.274*** (0.058)

P<1%***, p<5%** , p<10%*

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Ακόμα ισχυρότερη μεταβολή κατά τη διάρκεια της κρίσης όσον αφορά τη συγκριτική θέση αυτών των δυο βαθμίδων παρατηρείται στον ιδιωτικό τομέα. Ενώ το 2008, οι απόφοιτοι ΤΕΙ αντιμετώπιζαν χαμηλότερη σχετική πιθανότητα απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα ακόμα και από τα άτομα με απολυτήριο δημοτικού, το 2016 οι απόφοιτοι ΤΕΙ είχαν υψηλότερη σχετική πιθανότητα απασχόλησης σε σχέση με τους αποφοίτους Λυκείου κατά 9,7%. Αντίστοιχα, η σχετική πιθανότητα απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα των πτυχιούχων πανεπιστημίων σε σύγκριση με τους αποφοίτους ΤΕΙ μειώθηκε από 44,3% το 2008 σε μόλις 7,7% το 2016. Επομένως, με την οικονομική κρίση φαίνεται πως οι διαφορές στις ευκαιρίες απασχόλησης

που προσφέρουν οι δύο αυτές βαθμίδες ανώτατης εκπαίδευσης υπέρ των πανεπιστημίων μειώθηκαν αισθητά, με τα ΤΕΙ να καλύπτουν μεγάλο μέρος της απόστασης.

Παρατηρούμε επίσης σημαντική βελτίωση της σχετικής πιθανότητας απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα των κατόχων μεταπτυχιακού, αλλά και διδακτορικού διπλώματος. Για τους κατόχους μεταπτυχιακού, η σχετική πιθανότητα σε σύγκριση με τους πτυχιούχους πανεπιστημίων αυξήθηκε από 11,6% το 2008 σε 50,9% το 2016.

Οι κάτοχοι διδακτορικού τίτλου φαίνεται πως αντιμετωπίζονταν ως υπερεκπαιδευμένοι (overqualified) από τον ιδιωτικό τομέα το 2008, όταν ο συγκεκριμένος τίτλος δεν φαίνεται να προσέφερε πλεονέκτημα στην εξεύρεση εργασίας σε σχέση με τα υπόλοιπα επίπεδα εκπαίδευσης. Το 2016, αντίθετα, οι διδάκτορες είχαν υψηλότερη σχετική πιθανότητα απασχόλησης κατά 7,6% σε σύγκριση με τους κατόχους μεταπτυχιακού διπλώματος και κατά 62,4% σε σχέση με τους πτυχιούχους πανεπιστημίων.

4.3 Σχέση μισθού και επιπέδου εκπαίδευσης

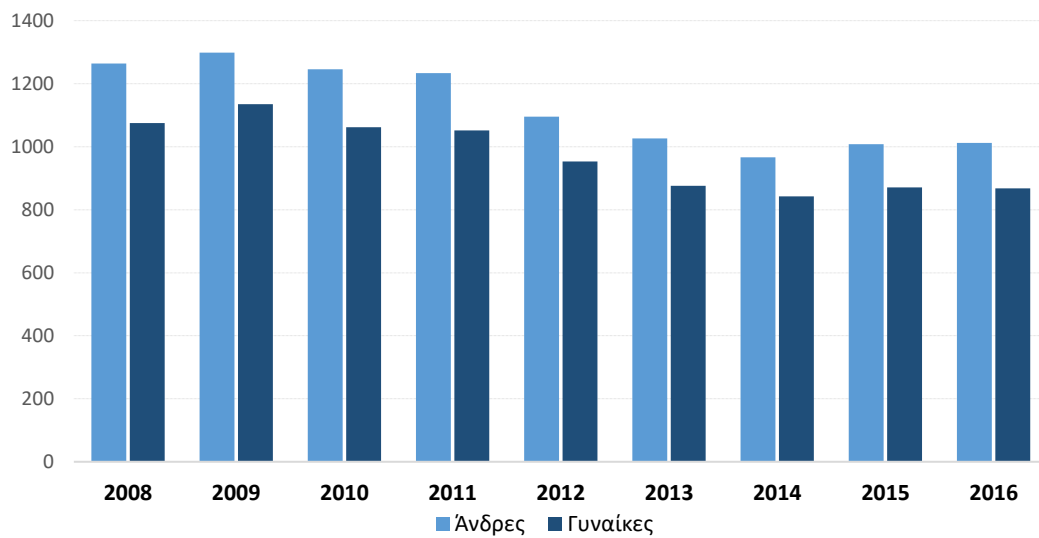
Στην ενότητα αυτή διερευνάται με εμπειρικές εκτιμήσεις η σχέση μεταξύ μισθού και επιπέδου εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη και άλλα χαρακτηριστικά όπως δημογραφικούς παράγοντες (ηλικία, φύλο και έγγαμος). Επίσης, εξετάζεται ο βαθμός στον οποίο ο μισθός επηρεάζεται από το είδος της απασχόλησης (μόνιμης ή προσωρινής). Τέλος, αναλύεται η επίδραση του τομέα εργασίας με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης - ιδιωτικός τομέας, στενός δημόσιος τομέας (υπουργεία κ.α.), δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και ΝΠΙΔ / ΝΠΔΔ (κυρίως νοσοκομεία και σχολές ανώτατης εκπαίδευσης).

4.3.1 ΕΞΕΛΙΞΗ ΜΙΣΘΟΥ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ, ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Από τα στοιχεία του δείγματος προκύπτει σημαντική διαφοροποίηση των αποδοχών με βάση το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης, αλλά και το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης. Όσον αφορά στο φύλο, στους άνδρες ο μισθός είναι υψηλότερος από τις γυναίκες διαχρονικά. Το 2016 διαμορφώθηκε στα €1012 κατά μέσο όρο στους άνδρες, μειωμένος κατά 19,9% σε σχέση με το 2008 (€1264). Ελαφρώς μικρότερη είναι η πτώση στις γυναίκες (-19,3%), με το μέσο μισθό να έχει υποχωρήσει στα €867 το 2016 από €1075. Ως αποτέλεσμα η μισθολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα δείχνει μικρή αποκλιμάκωση στα €144 το 2016 από €189 το 2008 (Διάγραμμα 4.6).

Ο μισθός έχει θετική σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης, καθώς αυξάνεται με τη βαθμίδα εκπαίδευσης. Το 2016 η αμοιβή των εργαζομένων με διδακτορικό δίπλωμα κυμαίνεται σε διπλάσιο επίπεδο από εκείνο των εργαζομένων με απολυτήριο Δημοτικού (αναλογία σχεδόν αντίστοιχη με εκείνη το 2008). Έτσι ο μέσος μηνιαίος μισθός στα άτομα με διδακτορικό κυμαίνεται στα €1486 το 2016 έναντι €2033 το 2008 (-26,9%) ενώ σε ελαφρώς χαμηλότερο επίπεδο κυμαίνεται ο μέσος μισθός για τα άτομα με μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών (€1420). Αρκετά χαμηλότερος είναι ο μέσος μισθός για τους αποφοίτους πανεπιστημίου, χωρίς ωστόσο να εμφανίζει ουσιαστική διαφορά με τους εργαζόμενους που είναι απόφοιτοι ΤΕΙ (€1074 έναντι €1045).

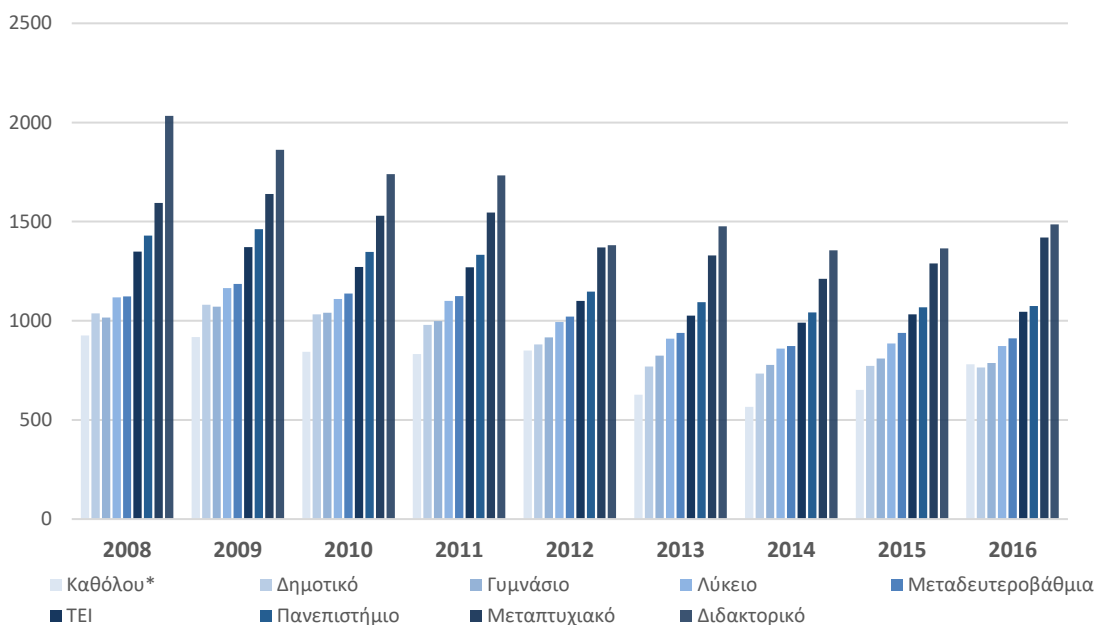
Διάγραμμα 4.6: Μέσος μισθός ανά φύλο, 2008-2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Στους αποφοίτους πανεπιστημιακών σχολών καταγράφεται η δεύτερη μεγαλύτερη μείωση μισθού σε σχέση με το 2008 (-24,8%), έπειτα από εκείνη στους εργαζόμενους με απολυτήριο Δημοτικού (-26,4%). Επιπλέον, ο μέσος μισθός στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου εμφανίζει διαχρονικά μικρή διαφορά με το μισθό εκείνων με απολυτήριο δημοτικού, ενώ αντίστοιχη τάση (δηλ. μικρές διαφορές) παρατηρούνται στις αποδοχές μεταξύ των εργαζομένων με απολυτήριο λυκείου και εκείνων με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Διάγραμμα 4.7: Μέσος μισθός ανά επίπεδο εκπαίδευσης, 2008-2016

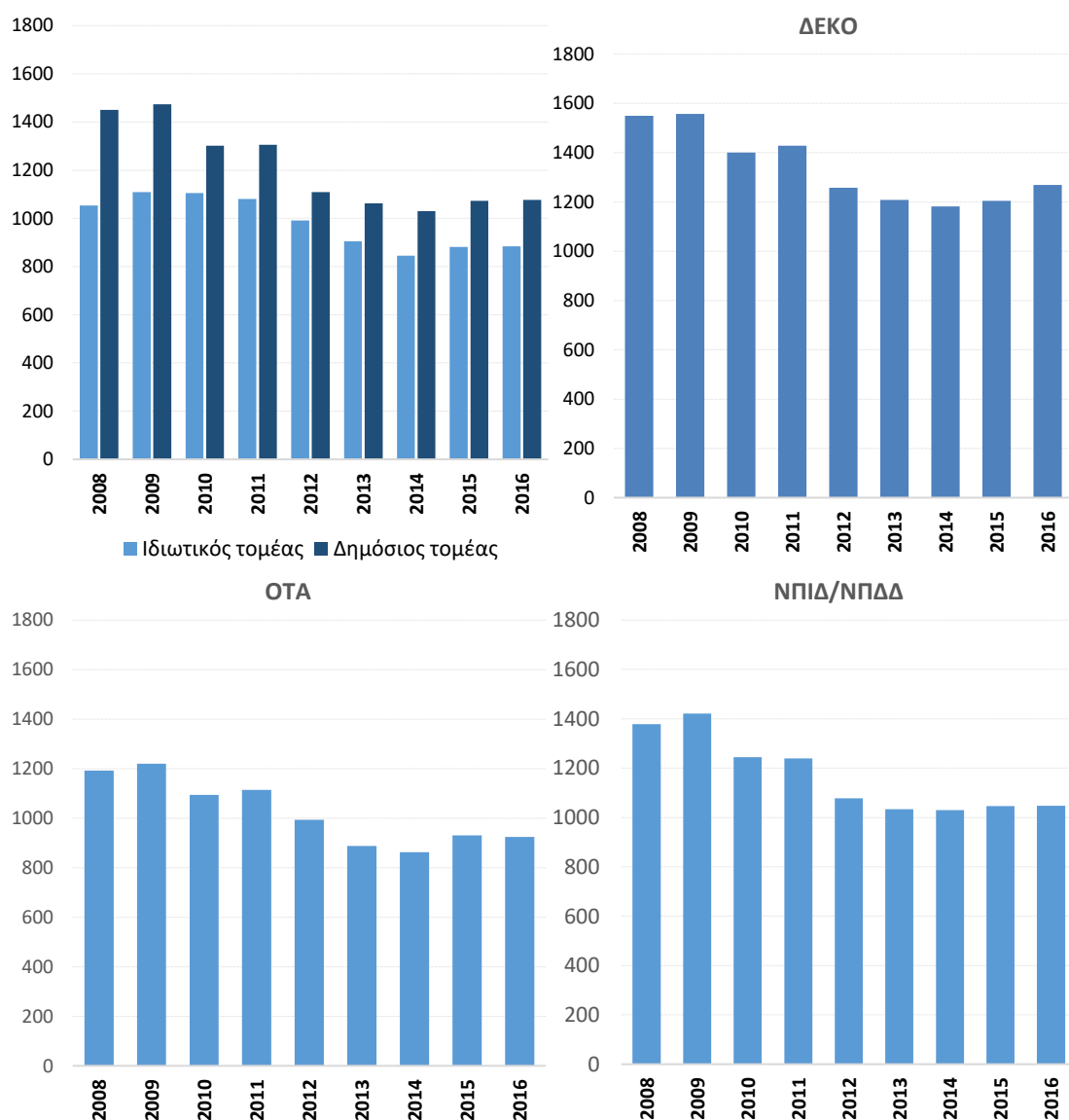
(*) ή ορισμένες τάξεις του δημοτικού

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Αξιόλογες διαφορές προκύπτουν επίσης στο μισθολογικό επίπεδο με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης στην οποία απασχολείται ένας εργαζόμενος. Ο χαμηλότερος μέσος μισθός παρατηρείται διαχρονικά την περίοδο 2008-2016 στον ιδιωτικό τομέα και ο

υψηλότερος στις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας (ΔΕΚΟ). Το 2016 ο μέσος μισθός στον ιδιωτικό τομέα κυμάνθηκε στα €884 από €1054 το 2008, καταγράφοντας πτώση κατά 16,1% ή €170. Στο (στενό) δημόσιο τομέα, αν και η μείωση είναι πιο έντονη (-25,8% ή €374), ο μέσος μισθός το 2016 κυμάνθηκε στα €1077, υψηλότερος κατά €193 σε σχέση με εκείνο στον ιδιωτικό τομέα. Αν και η μισθολογική αυτή διαφορά έχει υποχωρήσει μεταξύ 2016 και 2008, οι αμοιβές στον δημόσιο τομέα παραμένουν υψηλότερα από τον ιδιωτικό, κυρίως λόγω διατήρησης της προσωπικής διαφοράς για τους παλαιότερους εργαζομένους του δημοσίου παρά την εφαρμογή του νέου μισθολογίου. Στις ΔΕΚΟ ο μέσος μισθός το 2016 κυμάνθηκε στα €1270 από €1549 το 2008 (-18.1%), στα ΝΠΔΔ / ΝΠΙΔ στα €1047 από €1378, ενώ στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα €925 από €1192 (Διάγραμμα 4.8).

Διάγραμμα 4.8: Μέσος μισθός με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης, 2008-2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

4.3.2 ΣΧΕΣΗ ΜΙΣΘΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ο Πίνακας 4.8 παρουσιάζει αποτελέσματα εκτιμήσεων για την ερμηνεία της μεταβλητότητας του μισθού με το επίπεδο εκπαίδευσης και μεταβλητές όπως την ηλικία, το φύλο, το έτος αποφοίτησης και την εργασία αορίστου χρόνου (με τις ποσοτικές μεταβλητές εκφρασμένες σε λογαρίθμους). Οι συντελεστές των μεταβλητών για την εκπαίδευση έχουν θετικό πρόσημο και είναι στατιστικά σημαντικοί, ενώ η τιμή τους αυξάνεται με το επίπεδο εκπαίδευσης. Επιπρόσθετα, ο μισθός σχετίζεται θετικά με την ηλικία, όπως επίσης και από το ενδεχόμενο ο εργαζόμενος να είναι έγγαμος και να εργάζεται με καθεστώς αορίστου χρόνου (δηλ. μόνιμη εργασία).

Πίνακας 4.8: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών με το επίπεδο εκπαίδευσης και άλλους δημογραφικούς παράγοντες ως ερμηνευτικές μεταβλητές

Μισθοί (λογάριθμος)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Δημοτικό	0,106*** (0,033)	0,127*** (0,031)	0,142*** (0,032)	0,128*** (0,023)	0,108*** (0,030)
Γυμνάσιο	0,194*** (0,033)	0,216*** (0,031)	0,256*** (0,032)	0,195*** (0,023)	0,178*** (0,030)
Λύκειο	0,303*** (0,033)	0,343*** (0,031)	0,406*** (0,032)	0,302*** (0,023)	0,287*** (0,030)
Μεταδ/θμια	0,345*** (0,033)	0,417*** (0,032)	0,503*** (0,032)	0,367*** (0,023)	0,354*** (0,030)
ΤΕΙ	0,464*** (0,034)	0,527*** (0,032)	0,626*** (0,032)	0,465*** (0,023)	0,453*** (0,030)
Πανεπιστήμιο	0,482*** (0,033)	0,561*** (0,032)	0,671*** (0,032)	0,506*** (0,023)	0,494*** (0,030)
Μεταπτυχιακό	0,683*** (0,035)	0,753*** (0,032)	0,892*** (0,032)	0,684*** (0,024)	0,674*** (0,030)
Διδακτορικό	0,718*** (0,037)	0,772*** (0,033)	0,928*** (0,032)	0,705*** (0,024)	0,700*** (0,034)
Ηλικία	0,012*** (0,0005)	0,011*** (0,0005)	0,002*** (0,0005)	0,010*** (0,0001)	0,009*** (0,0005)
Φύλο		0,201*** (0,002)	0,202*** (0,002)	0,192*** (0,002)	0,192*** (0,002)
Μόνιμη εργασία				0,268*** (0,005)	0,268*** (0,005)
Έτος αποφοίτησης	-0,001 (0,0005)	-0,002*** (0,0005)	-0,011*** (0,0005)		-0,0006 (0,0005)
Έγγαμος				0,081*** (0,003)	0,081*** (0,003)
ΑΕΠ	1,036*** (1,168)	0,988*** (1,139)		1,015*** (0,009)	1,002*** (0,014)
% ανεργίας			-0,208*** (0,004)		
Σταθερός όρος	1,791 (1,167)	5,073*** (1,139)	27,245*** (1,026)	0,371*** (0,053)	1,782*** (1,089)
N	103513	103513	103513	103722	103722
R ²	0,237	0,286	0,276	0,332	0,362

Σημείωση: Για το σύνολο του δείγματος 2008-2016

P<1%***, p<5%** , p<10%*

Πηγή: Εκτιμήσεις ΙΟΒΕ

Για το σύνολο του δείγματος – και ελέγχοντας για το φύλο, την ηλικία και την οικονομική δραστηριότητα – προκύπτει ότι στην περίπτωση όπου ο απασχολούμενος κατέχει διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών ο μισθός του είναι διπλάσιος σε σχέση με

κάποιον που δεν έχει ολοκληρώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση ($e^{0.7}=2.0$). Η αναλογία αυτή υποχωρεί στην περίπτωση όπου ο εργαζόμενος είναι πτυχιούχος πανεπιστημιακής σχολής, καθώς κυμαίνεται στο 66%.

Επιπλέον, το πτυχίο της ανώτατης εκπαίδευσης δεν επιφέρει σημαντική διαφοροποίηση στο μισθό μεταξύ των αποφοίτων ΤΕΙ και πανεπιστημιακών σχολών. Σύμφωνα με τους εκτιμημένους συντελεστές της παλινδρόμησης, το πτυχίο πανεπιστημίου αυξάνει μόλις κατά 4,1% τον μισθό έναντι των εργαζομένων που είναι απόφοιτοι ΤΕΙ ($e^{(0.494-0.453)}=1.041$). Σε σχέση με τους εργαζόμενους με απολυτήριο Λυκείου, ο μισθός είναι υψηλότερος κατά 18,1% και 23,0% στους πτυχιούχους ΤΕΙ και πανεπιστημίων αντίστοιχα.

Στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, ο μισθός είναι σημαντικά χαμηλότερος. Ο μισθός των εργαζομένων με απολυτήριο Δημοτικού είναι κατά 14% υψηλότερος σε σχέση με εκείνους που δεν έχουν ολοκληρώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση. Αντίστοιχα, στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου ο μισθός είναι υψηλότερος κατά 22%. Στα άτομα με απολυτήριο Λυκείου ο μισθός τους είναι κατά 35% υψηλότερος, ενώ αυξάνει επιπλέον κατά 9 ποσοστιαίες μονάδες στη περίπτωση των εργαζομένων που έχουν σπουδάσει σε κάποιο Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης ή σε κολέγια μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Εξετάζοντας διαχρονικά τη μεταβλητότητα του μισθού με το επίπεδο εκπαίδευσης προκύπτει ότι οι αποδοχές από την εργασία αυξάνονται με το επίπεδο εκπαίδευσης, αλλά με μικρότερη ένταση προς το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου (Πίνακας 4.12 στο Παράρτημα). Για παράδειγμα, το 2016 ένας εργαζόμενος με διδακτορικό είχε διπλάσιο μισθό σε σχέση με κάποιον που δεν είχε πάει καθόλου σχολείο, με την αντίστοιχη αναλογία να κυμαίνεται στο 2,5 (+150%) το 2008.

Επίσης, ο μισθός εκείνων με διδακτορικές σπουδές το 2016 ήταν χαμηλότερος κατά 3,6% σε σχέση με τους εργαζόμενους που κατείχαν μεταπτυχιακό. Αντίστροφα, το 2008 οι διδάκτορες απολάμβαναν υψηλότερους μισθούς κατά 13,2% σε σχέση με τους κατόχους μεταπτυχιακού διπλώματος. Αυτή η εξέλιξη εξηγείται ενδεχομένως και με την αυξημένη πιθανότητα οι κάτοχοι διδακτορικών τίτλων να εργάζονται στο δημόσιο τομέα, όπου υπήρχαν ιδιαίτερα σημαντικές μειώσεις στα υψηλότερα μισθολογικά κλιμάκια κατά τη διάρκεια της δημοσιονομικής προσαρμογής.

Στην περίπτωση των αποφοίτων πανεπιστημίου, ο μισθός το 2016 ήταν υψηλότερος κατά 56% σε σχέση με τα άτομα που δεν ολοκλήρωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση και μόλις κατά 2,3% μεγαλύτερος από τους αποφοίτους ΤΕΙ (από 93% και 4,7% αντίστοιχα το 2008). Σε σύγκριση με τους αποφοίτους Λυκείου, η προσαύξηση στον μισθό των πτυχιούχων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης υποχώρησε από 29,0% το 2008 σε 26,7% το 2016. Αντίθετα, στους πτυχιούχους ΤΕΙ η προσαύξηση στο μισθό σε σύγκριση με τους αποφοίτους Λυκείου αυξήθηκε από 23,2% το 2008 σε 23,9% το 2016.

Στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση ο μισθός το 2016 ήταν υψηλότερος κατά 35% σε σχέση με εργαζόμενους που δεν αποφοίτησαν από καμία βαθμίδα εκπαίδευσης (υψηλότερα κατά 9,5% σε σχέση με τα άτομα με απολυτήριο Λυκείου), όταν το 2008 το αντίστοιχο ποσοστό κυμαίνονταν στο 60% (6,6% υψηλότερος μισθός σε σχέση με το Λύκειο). Ειδικά στα άτομα με απολυτήρια πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και Γυμνασίου, η διαφορά στο μισθό σε σχέση με τα άτομα που δεν ολοκλήρωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση έπαψε να

είναι στατιστικά σημαντική το 2015 και 2016. Επομένως, η οικονομική κρίση στην Ελλάδα είχε ως αποτέλεσμα να περιοριστούν οι προσαυξήσεις στις οικονομικές απολαβές που προκύπτουν λόγω εκπαίδευσης.

4.3.3 ΜΙΣΘΟΙ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

Ο Πίνακας 4.9 απεικονίζει τις εκτιμήσεις για την ερμηνεία της μεταβλητότητας του μισθού με το επίπεδο εκπαίδευσης διακρίνοντας μεταξύ των δύο φύλων. Η ελαστικότητα μισθού ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης κυμαίνεται από 0,125 έως 0,633 στους άνδρες και είναι χαμηλότερη από τις γυναίκες όπου κυμαίνεται μεταξύ 0,164 και 0,864.

Πίνακας 4.9: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών ανά φύλο (σύνολο δείγματος)

	Σύνολο	Άνδρας	Γυναίκα
Δημοτικό	0,115*** (0,024)	0,125*** (0,024)	0,164*** (0,054)
Γυμνάσιο	0,185*** (0,024)	0,184*** (0,024)	0,248*** (0,054)
Λύκειο	0,277*** (0,024)	0,273*** (0,024)	0,398*** (0,054)
Μεταδ/θμια	0,316*** (0,024)	0,325*** (0,024)	0,479*** (0,054)
ΤΕΙ	0,424*** (,024)	0,404*** (,024)	0,598*** (0,054)
Πανεπιστήμιο	0,452*** (0,024)	0,426*** (0,024)	0,646*** (0,054)
Μεταπτυχιακό	0,643*** (0,025)	0,622*** (0,025)	0,816*** (0,055)
Διδακτορικό	0,683*** (0,027)	0,633*** (0,028)	0,864*** (0,057)
Ηλικία	0,010*** (0,000)	0,009*** (0,000)	0,011*** (0,000)
Μόνιμη εργασία	0,285*** (0,005)	0,253*** (0,006)	0,278*** (0,007)
Έγγαμος	0,077*** (0,003)	0,112*** (0,003)	0,051*** (0,004)
ΑΕΠ	1,030*** (0,009)	1,028*** (0,011)	0,999*** (0,014)
c	0,410*** (0,055)	0,545*** (0,065)	0,324*** (0,095)
N	103.722	57.803	45.919
R ²	0,287	0,337	0,285

P<1%***, p<5%** , p<10%*

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Με βάση τις εκτιμήσεις προκύπτει ότι στις εργαζόμενες γυναίκες που κατέχουν διδακτορικό ο μισθός τους είναι κατά 137% υψηλότερος σε σχέση με μια γυναίκα που δεν έχει λάβει τη στοιχειώδη εκπαίδευση, ενώ στους άνδρες το αντίστοιχο ποσοστό κυμαίνεται στο 88%. Στην περίπτωση όπου μια εργαζόμενη είναι απόφοιτη πανεπιστημίου, ο μισθός είναι υψηλότερος κατά 91% συγκριτικά με μια γυναίκα που δεν ολοκλήρωσε τη Δημοτική εκπαίδευση και αντίστοιχα υψηλότερος κατά 4,9% σε σχέση με μια εργαζόμενη που είναι απόφοιτη ΤΕΙ. Αντίστοιχα στους άνδρες με πανεπιστημιακή εκπαίδευση, η ποσοστιαία διαφορά σε σχέση με τους εργαζόμενους που δεν έχουν ολοκληρώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση κυμαίνεται

στο 53%, ενώ η διαφορά σε σχέση με τους απασχολούμενους που είναι απόφοιτοι ΤΕΙ περιορίζεται στο 2,2%.

Σε σύγκριση με τους αποφοίτους Λυκείου, οι γυναίκες απολαμβάνουν υψηλότερες αμοιβές κατά 28,1% εάν έχουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση και κατά 22,1% εάν είναι απόφοιτες ΤΕΙ. Αντίστοιχα στους άνδρες, οι διαφορές περιορίζονται στο 16,5% για τους πτυχιούχους πανεπιστημιακών σπουδών και στο 14,0% στους απόφοιτους ΤΕΙ.

Επομένως, αν και στις γυναίκες ο μισθός είναι χαμηλότερος σε σχέση με τους άνδρες (όπως αποτυπώνεται στις εμπειρικές εκτιμήσεις από το χαμηλότερο σταθερό όρο), η αξία των σπουδών – βάσει των αποδοχών από την εργασία – είναι υψηλότερη από τους άνδρες.

Η επίδραση των μεταβλητών ελέγχου, όπως η ηλικία, η μόνιμη εργασία και η οικονομική κατάσταση, δεν διαφέρει ουσιαστικά μεταξύ των φύλων. Εξάιρεση αποτελεί η οικογενειακή κατάσταση, η οποία φαίνεται να επιδρά ισχυρότερα στους μισθούς των ανδρών από ότι στις γυναίκες. Συγκεκριμένα, οι έγγαμοι άνδρες έχουν υψηλότερο μισθό σε σχέση με τους άγαμους κατά 11,9%, ενώ η αντίστοιχη προσαύξηση για τις παντρεμένες γυναίκες περιορίζεται σε 5,2%.

Πίνακας 4.10: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών ανά φύλο (2008 και 2016)

	2008		2016	
	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
Δημοτικό	0,090* (0,055)	0,141 (0,129)	-0,031 (0,088)	-0,076 (0,159)
Γυμνάσιο	0,140*** (0,056)	0,222* (0,129)	0,027 (0,088)	0,005 (0,158)
Λύκειο	0,219*** (0,055)	0,383*** (0,128)	0,137 (0,087)	0,188 (0,157)
Μεταδ/θμια	0,251*** (0,056)	0,460*** (0,128)	0,180** (0,089)	0,298** (0,158)
ΤΕΙ	0,363*** (0,056)	0,617*** (0,128)	0,307*** (0,088)	0,392** (0,157)
Πανεπιστήμιο	0,414*** (0,055)	0,658*** (0,128)	0,323*** (0,088)	0,423*** (0,157)
Μεταπτυχιακό	0,515*** (0,062)	0,820*** (0,135)	0,596*** (0,093)	0,679*** (0,160)
Διδακτορικό	0,726*** (0,071)	0,817*** (0,140)	0,571*** (0,098)	0,637*** (0,163)
Ηλικία	0,010*** (0,0004)	0,012*** (0,0005)	0,009*** (0,0006)	0,012*** (0,0006)
Μόνιμη εργασία	0,212*** (0,015)	0,295*** (0,018)	0,287*** (0,018)	0,208*** (0,019)
Έγγαμος	0,120*** (0,008)	0,060*** (0,011)	0,118*** (0,011)	0,052*** (0,012)
Σταθερός όρος	6,183*** (0,058)	5,671*** (0,129)	5,929*** (0,091)	5,708*** (0,159)
N	8,585	6,158	5,718	4,854
R ²	0,342	0,383	0,357	0,375

P<1%***, p<5%** , p<10%*

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Η σύγκριση μεταξύ των φύλων δεν εμφανίζει σημαντική διαφοροποίηση διαχρονικά. Οι συντελεστές κυμαίνονται σε πιο χαμηλό επίπεδο το 2016 σε σχέση με το 2008 τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Για παράδειγμα, στις εργαζόμενες γυναίκες που κατέχουν

διδασκαλικό ο μισθός τους το 2016 είναι κατά 89% υψηλότερος σε σχέση με κάποια που δεν έχει λάβει τη στοιχειώδη εκπαίδευση (από 126% το 2008), ενώ στους άνδρες το αντίστοιχο ποσοστό κυμαίνεται στο 77% (από 107% το 2008). Μεταξύ των βαθμίδων ανώτατης εκπαίδευσης, η προσαύξηση στους αποφοίτους πανεπιστημιακής εκπαίδευσης έναντι των πτυχιούχων ΤΕΙ υποχώρησε στους άνδρες από 5,2% το 2008 στο 1,6% το 2016 και στις γυναίκες από 4,2% στο 3,1% αντίστοιχα.

4.3.4 ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Αρκετές διαφοροποιήσεις στις εκτιμήσεις των συντελεστών παρατηρούνται με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης. Συγκεκριμένα, η ελαστικότητα του μισθού ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης είναι υψηλότερη στον δημόσιο τομέα (στενό και ευρύτερο) από ότι στον ιδιωτικό τομέα για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Εξάιρεση αποτελούν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), όπου η επίδραση της εκπαίδευσης στις αμοιβές είναι χαμηλότερη.

Πίνακας 4.11: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης (σύνολο δείγματος)

	Σύνολο	Ιδιωτικός τομέας	Δημόσιος τομέας	ΔΕΚΟ	ΟΤΑ	ΝΠΔΔ/ ΝΠΙΔ
Δημοτικό	0,115*** (0,024)	0,124*** (0,026)	0,234 (0,209)	0,348 (0,218)	0,025 (0,046)	0,255* (0,140)
Γυμνάσιο	0,185*** (0,024)	0,177*** (0,026)	0,415** (0,209)	0,510** (0,217)	0,106** (0,048)	0,356** (0,140)
Λύκειο	0,277*** (0,024)	0,239*** (0,026)	0,610*** (0,208)	0,576*** (0,216)	0,149*** (0,045)	0,474*** (0,139)
Μεταδ/θμια	0,316*** (0,024)	0,299*** (0,026)	0,560*** (0,208)	0,586*** (0,216)	0,148*** (0,048)	0,482*** (0,139)
ΤΕΙ	0,424*** (0,024)	0,391*** (0,026)	0,681*** (0,208)	0,548** (0,216)	0,250*** (0,047)	0,564*** (0,139)
Πανεπιστήμιο	0,452*** (0,024)	0,402*** (0,026)	0,691*** (0,208)	0,583*** (0,217)	0,296*** (0,047)	0,677*** (0,139)
Μεταπτυχιακό	0,643*** (0,025)	0,736*** (0,028)	0,748*** (0,208)	0,670*** (0,221)	0,357*** (0,051)	0,723*** (0,140)
Διδακτορικό	0,683*** (0,027)	0,713*** (0,044)	0,832*** (0,209)	0,815*** (0,237)	0,528*** (0,066)	0,872*** (0,140)
Ηλικία	0,010*** (0,000)	0,008*** (0,000)	0,008*** (0,000)	0,013*** (0,000)	0,008*** (0,000)	0,010*** (0,000)
Μόνιμη εργασία	0,285*** (0,005)	0,234*** (0,005)	0,447*** (0,016)	0,371*** (0,032)	0,395*** (0,016)	0,349*** (0,017)
Έγγαμος	0,077*** (0,003)	0,084*** (0,004)	0,038*** (0,005)	0,081*** (0,016)	0,046*** (0,010)	0,057*** (0,007)
ΑΕΠ	1,030*** (0,009)	0,976*** (0,013)	1,068*** (0,014)	0,905*** (0,049)	1,076*** (0,034)	1,116*** (0,024)
Σταθερός	0,410*** (0,055)	0,781*** (0,073)	-0,058 (0,222)	0,778** (0,348)	0,274 (0,194)	-0,258 (0,193)
N	103.722	65.448	20.051	2.117	5.196	8.766
R ²	0,287	0,200	0,420	0,400	0,366	0,408

p<1%***, p<5%** , p<10%*

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Αναλυτικότερα, ένας εργαζόμενος σε κάποια δημόσια υπηρεσία που κατέχει διδακτορικό έχει αποδοχές κατά μέσο όρο διπλάσιες (2,3 φορές υψηλότερες) από ένα υπάλληλο χωρίς ή μόνο με δημοτική εκπαίδευση. Παρόμοια είναι η περίπτωση των υπαλλήλων στο δημόσιο με μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών (2,1 φορές υψηλότερος μισθός) ή ανώτατη εκπαίδευση (2,0

φορές). Ακόμα πιο έντονη είναι η επίδραση του διδακτορικού διπλώματος στον μισθό στα ΝΠΔΔ / ΝΠΙΔ (2,4 φορές υψηλότερος μισθός), γεγονός που ενδεχομένως σχετίζεται με τη δραστηριότητα των οργανισμών αυτών σε υπηρεσίες υγείας και ανώτατης εκπαίδευσης, όπου η φύση της εργασίας απευθύνεται σε άτομα με υψηλή κατάρτιση.

Αντίθετα, στον ιδιωτικό τομέα η διαφοροποίηση της ελαστικότητας του μισθού ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης είναι σημαντικά μικρότερη. Για παράδειγμα, απόφοιτος πανεπιστημίου έχει αποδοχές υψηλότερες κατά 49,5% σε σχέση με κάποιον που δεν έχει ολοκληρώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση, με την αναλογία αυτή να είναι παρόμοια και στην περίπτωση των αποφοίτων ΤΕΙ (+47,8%).

Μεταξύ των τομέων, η μεγαλύτερη προσαύξηση στις αμοιβές που απολαμβάνουν οι απόφοιτοι πανεπιστημίων σε σχέση με τους απόφοιτους ΤΕΙ παρατηρείται στα ΝΠΙΔ/ΝΠΔΔ (12,0%). Ακολουθούν οι ΟΤΑ με 4,7% και ΔΕΚΟ με 3,6%. Στον ιδιωτικό τομέα και στο στενό δημόσιο τομέα, η διαφορά στους μισθούς μεταξύ αυτών των δυο εκπαιδευτικών κατηγοριών περιορίζεται σε 1,1% και 1,0% αντίστοιχα.

Σε σχέση με τους αποφοίτους Λυκείου, η προσαύξηση των αποφοίτων πανεπιστημίων και ΤΕΙ ανέρχεται σε 17,7% και 16,4% στον ιδιωτικό τομέα αντίστοιχα. Στον στενό δημόσιο τομέα, η προσαύξηση σε σχέση με τους αποφοίτους Λυκείου είναι χαμηλότερη, στο 8,4% για τους αποφοίτους πανεπιστημίων και 7,4% για τους αποφοίτους ΤΕΙ. Την μεγαλύτερη προσαύξηση σε σχέση με τους αποφοίτους Λυκείου απολαμβάνουν οι πτυχιούχοι πανεπιστημίων στα ΝΠΙΔ/ΝΠΔΔ (22,5%) και τη μικρότερη στις ΔΕΚΟ (0,7%). Αντίστοιχα, οι απόφοιτοι ΤΕΙ απολαμβάνουν την υψηλότερη προσαύξηση σε σχέση με τους αποφοίτους Λυκείου στον ιδιωτικό τομέα και τους ΟΤΑ (10,6%), ενώ στις ΔΕΚΟ η διαφορά στους μισθούς είναι αρνητική (-2,8%).

Με βάση τη διαχρονική εξέλιξη το κυριότερο συμπέρασμα είναι η μείωση της επίδρασης του επιπέδου εκπαίδευσης στον μισθό στον ιδιωτικό τομέα (Πίνακας 4.13 στο Παράρτημα). Στον στενό δημόσιο τομέα και στα ΝΠΙΔ / ΝΠΔΔ, η επίδραση αυτή έχει αυξηθεί. Ενώ ο σταθερός όρος για το 2016 είναι μικρότερος σε σχέση με το 2008, γεγονός που αντανακλά τη μείωση των οικονομικών αποδοχών, η σημασία της εκπαίδευσης στον μισθό αυξήθηκε στους συγκεκριμένους τομείς, καθώς οι συντελεστές είναι στατιστικά σημαντικοί και μεγαλύτεροι το 2016 σε σχέση με τους αντίστοιχους συντελεστές για το 2008.

4.4 Συμπεράσματα

Οι οικονομετρικές εκτιμήσεις επιβεβαιώνουν τη θετική επίδραση της εκπαίδευσης στις προοπτικές απασχόλησης. Το ενδεχόμενο ο κάτοχος διδακτορικού διπλώματος να έχει εργασία είναι σχεδόν 8 φορές υψηλότερο σε σύγκριση με τα άτομα χωρίς στοιχειώδη εκπαίδευση. Στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης (πρώτος κύκλος σπουδών), οι πτυχιούχοι πανεπιστημίων και ΤΕΙ έχουν υψηλότερες πιθανότητες να εργάζονται σε σύγκριση με τους αποφοίτους λυκείου κατά 65% και 41% αντίστοιχα.

Το επίπεδο εκπαίδευσης έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία για τις προοπτικές απασχόλησης στον δημόσιο τομέα. Ενδεικτικά, στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, η σχετική πιθανότητα να είναι κάποιος απασχολούμενος στον δημόσιο τομέα (στενό και ευρύτερο) έναντι του να είναι άνεργος είναι 47 φορές υψηλότερη σε σχέση με όσους δεν έχουν εκπαίδευση (ελέγχοντας

για το φύλο και την ηλικία) και 4,15 φορές υψηλότερη σε σχέση με τους αποφοίτους λυκείου. Στον ιδιωτικό τομέα, η σχετική πιθανότητα (odds ratio) εργασίας στα άτομα με πανεπιστημιακή εκπαίδευση είναι κατά 2,4 φορές υψηλότερη σε σύγκριση με τα άτομα χωρίς στοιχειώδη εκπαίδευση και κατά 17,9% σε σύγκριση με τους αποφοίτους λυκείου.

Κατά τη διάρκεια της κρίσης, η σημασία της εκπαίδευσης για την απασχόληση στο δημόσιο τομέα αυξήθηκε. Μειώθηκε, ωστόσο, αισθητά το πλεονέκτημα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σε σύγκριση με τα ΤΕΙ ως προς την εύρεση εργασίας, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Συγκεκριμένα, η διαφορά υπέρ των πανεπιστημίων στη σχετική πιθανότητα απασχόλησης στον δημόσιο τομέα υποχώρησε από 12,7% το 2008 σε 7,8% το 2016. Ακόμα ισχυρότερη μεταβολή παρατηρήθηκε στον ιδιωτικό τομέα, όπου η αντίστοιχη διαφορά πιθανότητας υπέρ των πανεπιστημίων μειώθηκε από 44,3% το 2008 σε μόλις 7,7% το 2016.

Ως προς τις αποδοχές, προκύπτει σημαντική διαφοροποίηση με βάση το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης, αλλά και το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης. Στους άνδρες ο μισθός είναι υψηλότερος από τις γυναίκες διαχρονικά αν και η μισθολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα δείχνει μικρή αποκλιμάκωση μεταξύ 2016 και 2008. Επίσης, ο μισθός αυξάνεται με τη βαθμίδα εκπαίδευσης. Το 2016 η αμοιβή των εργαζομένων με διδακτορικό δίπλωμα κυμαίνεται σε διπλάσιο επίπεδο από εκείνο των εργαζομένων με απολυτήριο Δημοτικού (αναλογία σχεδόν αντίστοιχη με εκείνη το 2008). Επιπλέον, ο χαμηλότερος μέσος μισθός παρατηρείται διαχρονικά την περίοδο 2008-2016 στον ιδιωτικό τομέα και ο υψηλότερος στις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας.

Από τις εκτιμήσεις για την ερμηνεία της μεταβλητότητας του μισθού με το επίπεδο εκπαίδευσης οι συντελεστές των μεταβλητών για την εκπαίδευση έχουν θετικό πρόσημο και είναι στατιστικά σημαντικοί, με την τιμή τους να αυξάνεται με το επίπεδο εκπαίδευσης. Επιπρόσθετα, ο μισθός σχετίζεται θετικά με την ηλικία, το ενδεχόμενο ο εργαζόμενος να είναι έγγαμος και να εργάζεται σε μόνιμη εργασία. Στην περίπτωση όπου ο απασχολούμενος κατέχει διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών ο μισθός του είναι διπλάσιος σε σχέση με κάποιον που δεν έχει ολοκληρώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση.

Ωστόσο, το πτυχίο της ανώτατης εκπαίδευσης δεν επιφέρει σημαντική διαφοροποίηση στον μισθό μεταξύ των αποφοίτων ΤΕΙ και πανεπιστημιακών σχολών. Συγκεκριμένα, ο μισθός στους πτυχιούχους πανεπιστημιακών σπουδών είναι υψηλότερος μόλις κατά 4,1% σε σύγκριση με τους απόφοιτους ΤΕΙ στο σύνολο της περιόδου 2008-2016. Διαχρονικά, αυτή η διαφορά μειώνεται στο 2,3% το 2016, γεγονός που αποτελεί μια ακόμα ένδειξη ότι τα ΤΕΙ κατάφεραν να καλύψουν μεγάλο μέρος της διαφοράς σε σχέση με τα πανεπιστήμια κατά τη διάρκεια της κρίσης όσον αφορά με την σύνδεσή τους με την αγορά εργασίας.

Ως προς το φύλο, αν και στις γυναίκες ο μισθός είναι χαμηλότερος σε σχέση με τους άνδρες, η αξία των σπουδών, βάσει των αποδοχών από την εργασία, είναι υψηλότερη από τους άνδρες εξέλιξη που αποτυπώνεται διαχρονικά στο δείγμα. Διαφοροποιήσεις στις εκτιμήσεις των συντελεστών παρατηρούνται με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης, καθώς η ελαστικότητα του μισθού ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης είναι υψηλότερη στο ευρύτερο δημόσιο τομέα από ότι στον ιδιωτικό τομέα για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Εξαιρέση αποτελούν οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, όπου η επίδραση της εκπαίδευσης στις αμοιβές είναι χαμηλότερη.

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα επέδρασε αρνητικά στις οικονομικές απολαβές για τα άτομα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευση μεταξύ 2008-2016. Χρειάζεται όμως περισσότερη έρευνα, λαμβάνοντας υπόψη τις μεταβολές που έχουν σημειωθεί στη διάρκεια της κρίσης και στις ιδιωτικές δαπάνες των νοικοκυριών για εκπαίδευση, προκειμένου να αποτιμηθεί πληρέστερα αν και σε ποιο βαθμό έχουν μειωθεί οι ιδιωτικές αποδόσεις της εκπαίδευσης, και συνεπώς, οι παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση για περισσότερη εκπαίδευση την περίοδο της κρίσης.

4.5 Παράρτημα πινάκων

Πίνακας 4.12: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών με το επίπεδο εκπαίδευσης και άλλους δημογραφικούς παράγοντες ως ερμηνευτικές μεταβλητές ανά έτος

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Δημοτικό	0,194** (0,083)	0,084 (0,060)	0,195*** (0,066)	0,223*** (0,082)	-0,107*** (0,036)	0,155*** (0,131)	0,337** (0,150)	0,056 (0,139)	-0,034 (0,117)
Γυμνάσιο	0,282*** (0,084)	0,160*** (0,060)	0,276*** (0,067)	0,302*** (0,083)	-0,015 (0,036)	0,307** (0,132)	0,475*** (0,151)	0,160 (0,140)	0,0576 (0,117)
Λύκειο	0,405*** (0,084)	0,276*** (0,060)	0,380*** (0,067)	0,452*** (0,083)	0,110*** (0,035)	0,450*** (0,131)	0,614*** (0,151)	0,291** (0,140)	0,207* (0,118)
Μεταδ/θμια	0,469*** (0,086)	0,355*** (0,062)	0,454*** (0,068)	0,515*** (0,084)	0,178*** (0,039)	0,551*** (0,133)	0,682*** (0,152)	0,384*** (0,141)	0,298** (0,119)
ΤΕΙ	0,614*** (0,086)	0,464*** (0,062)	0,541*** (0,068)	0,633*** (0,085)	0,258*** (0,039)	0,627*** (0,133)	0,815*** (0,152)	0,487*** (0,141)	0,421*** (0,119)
Πανεπιστήμιο	0,660*** (0,087)	0,518*** (0,063)	0,584*** (0,068)	0,661*** (0,085)	0,271*** (0,039)	0,672*** (0,133)	0,837*** (0,152)	0,517*** (0,141)	0,444*** (0,120)
Μεταπτυχιακό	0,793*** (0,092)	0,675*** (0,066)	0,747*** (,073)	0,835*** (0,089)	0,468*** (0,047)	0,913*** (0,138)	1,012*** (0,156)	0,721*** (0,145)	0,726*** (0,124)
Διδακτορικό	0,917*** (0,097)	0,701*** (0,074)	0,790*** (0,075)	0,901*** (0,094)	0,412*** (0,067)	0,894*** (0,144)	1,041*** (0,159)	0,736*** (0,147)	0,689*** (0,127)
Ηλικία	0,010*** (0,002)	0,001*** (0,002)	0,010*** (0,001)	0,009*** (0,002)	0,010*** (0,002)	0,010*** (0,002)	0,012*** (0,002)	0,009*** (0,002)	0,011*** (0,001)
Φύλο	0,219*** (0,006)	0,202*** (0,006)	0,213*** (0,006)	0,210*** (0,006)	0,184*** (0,008)	0,204*** (0,009)	0,185*** (0,010)	0,177*** (0,008)	0,193*** (0,007)
Έτος αποφοίτησης	-0,004** (0,002)	-0,003* (0,002)	-0,002*** (0,001)	-0,003** (0,002)	-0,001 (0,002)	-0,004** (0,002)	-0,002*** (0,002)	-0,003* (0,002)	-0,003* (0,002)
c	14,03*** (3,464)	11,55*** (3,25)	9,62*** (2,79)	12,35*** (3,21)	8,27** (3,32)	13,84*** (3,69)	9,40** (4,01)	12,47*** (3,61)	11,74*** (3,12)
N	14702	15337	15144	12496	9172	8236	8547	9320	10559
R ²	0,2964	0,268	0,238	0,246	0,184	0,228	0,190	0,228	0,247

Πίνακας 4.13: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων ερμηνείας μισθών με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς της επιχείρησης (2008 και 2016)

	Ιδιωτικός τομέας		Δημόσιος τομέας		ΔΕΚΟ		ΟΤΑ		ΝΠΔΔ/ΝΠΙΔ	
	2008	2016	2008	2016	2008	2016	2008	2016	2008	2016
Δημοτικό	0,153** (0,073)	-0,027 (0,088)					-0,091 (0,091)	-0,130*** (0,045)		
Γυμνάσιο	0,184*** (0,073)	0,039 (0,088)	0,239*** (0,070)	0,141*** (0,132)	0,249*** (0,086)	0,262 (0,269)	0,011 (0,093)	-0,166** (0,075)	0,053 (0,058)	0,142*** (0,076)
Λύκειο	0,215*** (0,073)	0,124 (0,087)	0,419*** (0,053)	0,534*** (0,094)	0,257*** (0,061)	0,372 (0,266)	0,064 (0,088)	-0,054 (0,041)	0,182*** (0,030)	0,274*** (0,056)
Μεταδ/θμια	0,232*** (0,074)	0,211** (0,088)	0,425*** (0,058)	0,546*** (0,100)	0,331*** (0,071)	0,256 (0,262)	0,063 (0,095)	-0,029 (0,051)	0,196*** (0,034)	0,273*** (0,060)
ΤΕΙ	0,380*** (0,074)	0,298*** (0,088)	0,473*** (0,052)	0,622*** (0,094)	0,262*** (0,068)	0,294 (0,270)	0,088 (0,098)	0,099** (0,048)	0,242*** (0,034)	0,385*** (0,057)
Πανεπιστήμιο	0,386*** (0,074)	0,285*** (0,088)	0,499*** (0,052)	0,602*** (0,093)	0,338*** (0,080)	0,218 (0,267)	0,244*** (0,093)	0,140*** (0,044)	0,382*** (0,032)	0,497*** (0,057)
Μεταπτυχιακό	0,636*** (0,082)	0,718*** (0,095)	0,580*** (0,066)	0,673*** (0,098)	0,227*** (0,067)	0,336 (0,292)	0,271*** (0,105)	0,109 (0,070)	0,421*** (0,061)	0,624*** (0,064)
Διδακτορικό	0,839*** (0,123)	0,630*** (0,175)	0,778*** (0,079)	0,777*** (0,102)	0,771*** (0,162)		0,329*** (0,092)	0,454*** (0,094)	0,574*** (0,065)	0,692*** (0,064)
Ηλικία	0,009*** (0,0005)	0,010*** (0,0006)	0,009*** (0,0006)	0,006*** (0,0007)	0,016*** (0,002)	0,013*** (0,004)	0,010*** (0,002)	0,009*** (0,002)	0,010*** (0,0009)	0,011*** (0,001)
Μόνιμη εργασία	0,230*** (0,014)	0,204*** (0,015)	0,461*** (0,042)	0,422*** (0,043)	0,388*** (0,066)	0,491*** (0,149)	0,360*** (0,042)	0,355*** (0,045)	0,356*** (0,038)	0,402*** (0,049)
Έγγαμος	0,085*** (0,009)	0,085*** (0,012)	0,053*** (0,014)	0,028*** (0,013)	0,073*** (0,032)	0,103*** (0,061)	0,018 (0,032)	0,034 (0,028)	0,075*** (0,019)	0,052*** (0,018)
ΑΕΠ	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Σταθερός	6,088*** (0,074)	5,900*** (0,090)	5,917*** (0,066)	5,681*** (0,103)	5,890*** (0,126)	5,655*** (0,284)	6,239*** (0,110)	6,052*** (0,120)	6,121*** (0,057)	5,628*** (0,083)
N	9298	6789	2825	1722	383	159	711	505	1136	1224
R ²	0,168	0,169	0,345	0,384	0,427	0,298	0,285	0,307	0,356	0,426

Σημείωση: Για τις κατηγορίες του Δημοσίου τομέα, ΔΕΚΟ και ΝΠΙΔ/ΝΠΔΔ δεν λαμβάνεται υπόψη η ψευδομεταβλητή για τη Δημοτική εκπαίδευση για την αποφυγή πολυσυγγραμικότητας. Στις ΔΕΚΟ για το 2016 δεν υπάρχουν στο δείγμα παρατηρήσεων απασχολούμενοι με διδακτορικό και για το λόγο αυτό δεν εμφανίζεται συντελεστής εκτίμησης.

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

5.1 Συζήτηση των αποτελεσμάτων και συμπεράσματα της μελέτης

Από οικονομική σκοπιά, η σύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας αφορά στην αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος και την απόδοση των δημόσιων εκπαιδευτικών δαπανών¹⁸. Από κοινωνική σκοπιά, η σύνδεση εκπαίδευσης και απασχόλησης αφορά στην κοινωνική συνοχή και τη μείωση των ανισοτήτων. Η σύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας είναι διαχρονικά προβληματική στην Ελλάδα, ενώ οι δυσκολίες μετάβασης των αποφοίτων στην αγορά εργασίας έχουν συχνά επισημανθεί στο παρελθόν¹⁹. Η παρούσα μελέτη εστίασε στη χρονική περίοδο πριν και μετά την έναρξη της κρίσης που ξέσπασε το 2009 και εξέτασε τις επιπτώσεις της κρίσης και της δημοσιονομικής προσαρμογής που ακολούθησε, στη σύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας.

5.1.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΜΙΑ ΣΧΕΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ

Η περίοδος πριν την έναρξη της κρίσης χαρακτηρίστηκε από την μεγάλη άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού, που είχε ως αποτέλεσμα η πλειονότητα των εργαζομένων στην Ελλάδα να είναι πλέον μέσης ή ανώτατης εκπαίδευσης. Η άνοδος αυτή οφείλεται, από τη μια, στην αποχώρηση από την απασχόληση των εργαζόμενων μεγαλύτερων ηλικιών με χαμηλή εκπαίδευση στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο. Από την άλλη, είναι αποτέλεσμα της πολιτικής της μεγάλης διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης που ακολουθήθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έπειτα, με τη μεγάλη αύξηση των εισαγόμενων φοιτητών στα πανεπιστήμια και στα ΤΕΙ, και την επέκταση του αριθμού των μεταπτυχιακών προγραμμάτων και φοιτητών²⁰. Ως αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής ο αριθμός των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης αυξήθηκε από 1,18 εκ. το 2001 σε 2,12 εκ. το 2017, μια από τις μεγαλύτερες αυξήσεις διεθνώς την ίδια περίοδο. Η αύξηση αυτή οφείλεται πρωτίστως, στην μεγάλη αύξηση των γυναικών με πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης που από το 2012 και έπειτα είναι περισσότερες από τους άνδρες.

Τα αποτελέσματα της πολιτικής της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης της δεκαετίας του 1990 αντανακλώνται στην αγορά εργασίας την περίοδο πριν την έναρξη της κρίσης. Ειδικότερα, την δεκαετία 2000-2009 –μια περίοδος αύξησης της συνολικής απασχόλησης– σημειώθηκε αύξηση της απασχόλησης στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα για όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, με εξαίρεση τους αποφοίτους δημοτικού που μειώθηκαν. Ο μεγαλύτερος όμως μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της απασχόλησης σημειώθηκε μεταξύ των κατόχων μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών, καθώς και ανώτατης εκπαίδευσης, με συγκρίσιμο μάλιστα ρυθμό αύξησης της απασχόλησής τους στον ιδιωτικό και το δημόσιο

¹⁸ Περισσότερα για την σχέση της εκπαίδευσης με την οικονομική ανάπτυξη βλέπε Βέττας, Ν. (2017) “Εκπαίδευση και ελληνική οικονομία” στο Δ. Βαγιάνος (κ.α.) Πέρα από τη λιτότητα. Για μια νέα δυναμική στην ελληνική οικονομία. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, σελ. 337-390.

¹⁹ Βλέπε μεταξύ άλλων και Βέττας, Ν., (όπ. π.), Dimitropoulos, A., Kindi, V., (2017), Κανελλόπουλου, Κ.Ν., Μαυρομάρα, Κ. Γ., Μητράκου, Θ. Μ., (2003), Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2008), Καραμεσίνη, Μ., (2008), Παγουλάτος Γ., Μπουρίκος, Δ., (2005) και παλαιότερα Πεσμαζόγλου Στ., (1987).

²⁰ Περισσότερα για την διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσης τις τελευταίες δεκαετίες και τα χαρακτηριστικά της βλέπε την πρόσφατη μελέτη του ΙΟΒΕ (2017) *Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα. Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις*, Αθήνα.

τομέα. Ως αποτέλεσμα, την περίοδο πριν από την κρίση, οι απόφοιτοι μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών και ανώτατης εκπαίδευσης σημείωσαν τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης.

Επιπλέον, με την αύξηση της απασχόλησης που σημειώθηκε στον ιδιωτικό τομέα, μεταξύ 2000-2009, αυξήθηκε κατά 4 μονάδες το μερίδιο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης στους απασχολούμενους (από 14% σε 18%) και κατά 5 μονάδες το μερίδιο των αποφοίτων Λυκείου (από 29% σε 34%). Στο δημόσιο τομέα, όμως, το μερίδιο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης αυξήθηκε κατά 7 μονάδες (από 57% σε 64%) και των κατόχων μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών κατά 3 μονάδες (από 1% σε 4%), ενώ μειώθηκαν κατά 5 μονάδες τα μερίδια του Λυκείου (από 26% σε 21%), του Δημοτικού (από 8% σε 3%) και κατά 1 μονάδα του Γυμνασίου (από 2% σε 1%), δείχνοντας ότι η πολιτική της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης οδήγησε σε αύξηση της απασχόλησης πτυχιούχων, πρωτίστως, στο δημόσιο τομέα.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι -όπως δείχνουν τα στοιχεία της παρούσας μελέτης- ο σημαντικότερος κλάδος απασχόλησης των αποφοίτων του πανεπιστημιακού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης, είναι στην Ελλάδα η εκπαίδευση και η δημόσια διοίκηση, τομείς στους οποίους απασχολούνται αναλογικά περισσότεροι πτυχιούχοι σε σύγκριση με τις χώρες της ΕΕ-28. Η εξέλιξη αυτή, από τη μια, αντανακλά τον κύριο προσανατολισμό του πανεπιστημιακού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών και στελεχών της δημόσιας διοίκησης, που διαμορφώνει το είδος της προσφοράς πτυχιούχων στην αγορά εργασίας. Από την άλλη, αντανακλά την πίεση για προσλήψεις των αποφοίτων της διευρυμένης ανώτατης εκπαίδευσης στον δημόσιο τομέα, και την υποχώρηση του κράτους στην πίεση αυτή, σε μια περίοδο μεγάλης δημοσιονομικής επέκτασης²¹. Ο προσανατολισμός του πανεπιστημιακού τομέα της διευρυμένης ανώτατης εκπαίδευσης στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών και στην απασχόληση των αποφοίτων του στο δημόσιο τομέα, αναδεικνύει την προβληματική σύνδεση της διευρυμένης ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, ήδη πριν την έναρξη της κρίσης.

Η προβληματική σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, την περίοδο πριν την έναρξη της κρίσης, αντανακλάται, επιπλέον, στα ποσοστά ανεργίας και στα μερίδια των αποφοίτων διαφορετικών επιπέδων εκπαίδευσης στο σύνολο των ανέργων. Συγκεκριμένα, ενώ μεταξύ 2001-2009 τα ποσοστά ανέργων μειώθηκαν σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, με εξαίρεση το Δημοτικό, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας διατηρήθηκε μεταξύ των αποφοίτων μεταδευτεροβάθμιας και μέσης εκπαίδευσης στο Γυμνάσιο και το Λύκειο. Σε αντίθεση, με άλλες αναπτυσσόμενες χώρες όπου γενικά ισχύει ότι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης των ατόμων, τόσο μικρότερο είναι το ποσοστό ανεργίας²², στην Ελλάδα οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης είχαν περίπου ίσο ποσοστό ανέργων με τους αποφοίτους χαμηλής εκπαίδευσης στο Δημοτικό, γεγονός που πρέπει να αποδοθεί στην εύκολη

²¹ Η εξέλιξη αυτή αντανακλάται, ενδεικτικά, στο χώρο της εκπαίδευσης όπου ο αριθμός των εκπαιδευτικών στα δημοτικά σχολεία και τα Γυμνάσια αυξήθηκε τη δεκαετία πριν από την έναρξη της κρίσης, με αποτέλεσμα η αναλογία εκπαιδευτικών-μαθητών να είναι από τις μικρότερες μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ, όπως και ο αριθμός μαθητών ανά τάξη. Βλέπε περισσότερα στο Education at a Glance 2012, σελ. 440-454, και Education at a Glance 2011, σελ. 392-404.

²² Βλέπε π.χ. τα ποσοστά ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης 1997-2009 στο Education at a Glance 2011, σελ. 131.

απορρόφηση ατόμων χαμηλής εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα της οικονομίας (γεωργία, κτηνοτροφία κλπ).

Παρά την αύξηση της απασχόλησης μέχρι το 2009, το μερίδιο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης μεταξύ των ανέργων αυξήθηκε κατά 5 μονάδες (από 14% σε 19%) ενώ μειώθηκαν εκείνα των χαμηλότερων επιπέδων εκπαίδευσης (από 20% σε 16% για το Δημοτικό και από 39 σε 36% για το Λύκειο), και παράλληλα άρχισαν να καταγράφονται μεταξύ των ανέργων οι απόφοιτοι μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών (με 1,7%). Οι εξελίξεις αυτές δείχνουν, από τη μια, ότι την περίοδο αυτή η διευρυμένη, πλέον, ανώτατη εκπαίδευση παρήγαγε περισσότερους αποφοίτους από όσους απορρόφησε ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας της αγοράς εργασίας. Από την άλλη αναδεικνύουν τη διαχρονική αδυναμία της σύνδεσης της μέσης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας στην Ελλάδα.

Η ελληνική απόκλιση, με την υπερδιόγκωση των ανέργων στη μέση βαθμίδα εκπαίδευσης, αντανακλά από τη μια, τη διαχρονική διαθρωτική αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος στην Ελλάδα, με την πλειονότητα των μαθητών μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση στο Γυμνάσιο να επιλέγουν τη γενική, έναντι της τεχνικής-επαγγελματικής μέσης εκπαίδευσης στο Λύκειο. Από την άλλη, αντανακλά την έλλειψη σύνδεσης της μέσης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, καθώς και τη δυσκαμψία του συγκεντρωτικού ελέγχου και οργάνωσης του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος που δεν διευκολύνει τη σύνδεση της μέσης τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης με τις ανάγκες της οικονομίας που διαμορφώνονται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο²³.

Επομένως, η παρούσα μελέτη δείχνει ότι την περίοδο πριν την έναρξη της κρίσης, στη διαχρονικά προβληματική σύνδεση της μέσης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας στην Ελλάδα προστέθηκαν σταδιακά, οι επιπτώσεις της πολιτικής της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα την αύξηση του μεριδίου των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης μεταξύ των ανέργων, μεγεθύνοντας σταδιακά την αναντιστοιχία εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας από τη μέση στην ανώτατη εκπαίδευση. Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε και την έναρξη της τάσης φυγής πτυχιούχων στο εξωτερικό, την περίοδο αυτή²⁴. Μια αναντιστοιχία που θα ήταν πολύ μεγαλύτερη αν δεν λειτουργούσε σε κάποιο βαθμό «διορθωτικά» το κράτος ως εργοδότης του αυξανόμενου αριθμού πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης και μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών. Η εξέλιξη αυτή δείχνει ότι η πολιτική της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης δεν μετάβαλε ουσιαστικά τον προσανατολισμό της παρεχόμενης εκπαίδευσης, ιδιαίτερα του πανεπιστημιακού τομέα, που παραδοσιακά παραμένει προσανατολισμένος στην εκπαίδευση στελεχών της δημόσιας διοίκησης και, κυρίως, της εκπαίδευσης.

Ο συγκεντρωτικός τρόπος με τον οποίο υλοποιήθηκε η πολιτική της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης, η ίδρυση νέων ιδρυμάτων, σχολών και τμημάτων, η γεωγραφική κατανομή τους στο σύνολο της επικράτειας, η αύξηση του συνολικού αριθμού των εισαγόμενων φοιτητών και ο τρόπος κατανομή τους από το κράτος στα επιμέρους ιδρύματα, τμήματα και

²³ Βλέπε και Παρατηρητήριο Μετάβασης – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2000) και 2008).

²⁴ Βλέπε Λαμπριανίδης, Λ., Επενδύοντας στη φυγή. Η διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα την εποχή της παγκοσμιοποίησης, Κριτική, Αθήνα, 2011.

γνωστικά πεδία δεν διασφάλισε την σύνδεση της ανώτατης εκπαίδευσης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα.

5.1.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΣΤΗ ΒΑΘΙΑ ΡΗΞΗ

Η έναρξη της κρίσης και η δημοσιονομική προσαρμογή που ακολούθησε είχε σημαντικές επιπτώσεις στη σύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας. Η μεγάλη μείωση της απασχόλησης και η αύξηση της ανεργίας που σημειώθηκαν από την έναρξη της κρίσης και έπειτα, προκάλεσαν βαθιά ρήξη στην ήδη προβληματική σχέση που είχε διαμορφωθεί και ενισχυθεί την περίοδο που προηγήθηκε της κρίσης.

Ειδικότερα, η παρούσα μελέτη δείχνει ότι, μετά την έναρξη της κρίσης, η μεγαλύτερη μείωση ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, σημειώθηκε στους απασχολούμενους με χαμηλότερη εκπαίδευση στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο, ενώ αυξήθηκε στους απασχολούμενους ιδιαίτερα το μερίδιο των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης κατά 10 περίπου μονάδες (από 21,4% το 2009 σε 30,9% το 2017), μεταπτυχιακών ή διδακτορικών σπουδών κατά 4 μονάδες (από 0,7% σε 4,8%) και των αποφοίτων Λυκείου κατά 3 μονάδες (από 31,7% σε 34,7%), εξέλιξη που αντανακλά την συνεχιζόμενη αύξηση του εκπαιδευτικού επιπέδου των απασχολούμενων και μετά την έναρξη της κρίσης.

Μετά την έναρξη της κρίσης σημειώθηκε επίσης, σημαντική μείωση του ποσοστού απασχόλησης σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα να είναι το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών της ΕΕ-28 για τη μέση και την ανώτατη εκπαίδευση, και κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ-28 για τους αποφοίτους χαμηλής εκπαίδευσης. Επιπλέον, η μεγαλύτερη αύξηση του αριθμού των ανέργων μετά το 2009 σημειώθηκε μεταξύ των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης (179,1%) και ακολούθησαν εκείνοι με εκπαίδευση στο Λύκειο (138,4%), ενώ η μικρότερη σημειώνεται στους άνεργους με εκπαίδευση Δημοτικού (55,6%).

Ακόμα, παρόλο που στο σύνολο των ανέργων το υψηλότερο μερίδιο καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης στο Λύκειο -παραμένοντας σχεδόν αμετάβλητο τις τελευταίες 2 δεκαετίες-, η μεγαλύτερη αύξηση μεριδίου κατά 5 μονάδες, μετά την έναρξη της κρίσης, σημειώθηκε στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης (από 19% σε 24%). Η εξέλιξη αυτή συνδέεται με τη μεγάλη μείωση των απασχολούμενων στο δημόσιο τομέα που έπληξε περισσότερο τους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς μειώθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό μείωσης 4,4%, με εξαίρεση τους κατόχους μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών.. Παρά τη μεγάλη μείωση της συνολικής απασχόλησης στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα στη διάρκεια της κρίσης, οι απασχολούμενοι με πτυχίο πανεπιστημίου στον ιδιωτικό τομέα αυξήθηκαν κατά 4%, ενώ εκείνοι με πτυχίο ΤΕΙ αυξήθηκαν κατά 26%. Αντίθετα, στο δημόσιο τομέα οι απασχολούμενοι με πτυχίο πανεπιστημίου μειώθηκαν κατά 27,6% και εκείνοι με πτυχίο ΤΕΙ κατά 35,2%.

Από την άλλη, παρά τη μείωση της απασχόλησης στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, και ειδικότερα, στα ΝΠΙΔ/ΝΠΔΔ, τα μερίδια των απασχολούμενων με ανώτατη εκπαίδευση αυξήθηκαν (από 45% το 2009 σε 56% το 2017), και με μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές (από 7% σε 11%). Παρόμοια εξέλιξη σημειώθηκε και στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Αντίθετα, στις δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς, αυξήθηκε το μερίδιο των αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης (από 52% και 54%), των αποφοίτων ανώτατης

εκπαίδευσης (από 19% σε 21%) και των κατόχων μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών (από 3% σε 5%).

Αξίζει, επιπλέον, να επισημανθεί ότι, μετά την έναρξη της κρίσης, οι απασχολούμενοι στον ιδιωτικό τομέα με ανώτατη εκπαίδευση και με μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές αυξήθηκαν (με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 1,8% και 8,2% αντίστοιχα), ενώ οι απασχολούμενοι με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης μειώθηκαν. Επομένως, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η μείωση της απασχόλησης των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης, μετά την έναρξη της κρίσης, οφείλεται στην περιορισμένη δυνατότητα του δημόσιου τομέα, στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής, να συνεχίσει να “διορθώνει” την αναντιστοιχία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης πτυχιούχων, που η κρατική εκπαιδευτική πολιτική παρήγαγε με την πολιτική της αύξησης του αριθμού των φοιτητών. Μια αναντιστοιχία που προκαλούσε η μεγάλη προσφορά πτυχιούχων στην αγορά εργασίας, μιας διευρυμένης ανώτατης εκπαίδευσης, με κύριο προσανατολισμό της στην προετοιμασία αποφοίτων για απασχόληση στην εκπαίδευση και στο δημόσιο τομέα. Με αυτήν την έννοια, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η κρίση έδειξε, εκ των υστέρων, ότι η προβληματική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας, που είχε διαμορφωθεί ήδη πριν την έναρξη της κρίσης, με τη μεγάλη διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσης, δεν ήταν βιώσιμη και οδηγήθηκε σε βαθιά ρήξη.

Η μελέτη δείχνει, επιπλέον, ότι οι επιπτώσεις της ρήξης μεταξύ ανώτατης εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας μετά το 2009 -που οδήγησε και σε ένταση της τάσης φυγής πτυχιούχων στο εξωτερικό και είχε ξεκινήσει πριν την έναρξη της κρίσης- δεν κατανέμονται ομοιόμορφα μεταξύ των αποφοίτων διαφορετικών γνωστικών πεδίων και ειδικοτήτων, καθώς και μεταξύ των δύο τομέων της ανώτατης εκπαίδευσης, των πανεπιστημίων και των ΤΕΙ. Η αναντιστοιχία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης διαφοροποιείται καθώς σε ορισμένα πεδία είτε είναι μεγαλύτερη (π.χ. «Ξένων Γλωσσών», «Επιστημών της Ζωής», «Γεωργίας-Κτηνιατρικής», «Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών», «Πληροφορικής» «Φυσικών Επιστημών», «Μηχανολογίας, Βιομηχανίας, Κατασκευών»), είτε υπάρχουν διαφορετικές δυνατότητες φυγής στο εξωτερικό (πχ. γιατροί, μηχανικοί κλπ), είτε υπάρχει μικρότερη σύνδεση με την απασχόληση στο δημόσιο τομέα (π.χ. ειδικότητες ΤΕΙ).

Όμως, παρά την αύξηση των ανέργων πτυχιούχων μετά την έναρξη της κρίσης, τα ποσοστά ανεργίας τους, αν και υπερδιπλασιάστηκαν (από 7% σε 17,1% το 2017), παραμένουν τα χαμηλότερα μεταξύ των επιπέδων εκπαίδευσης, χάρη και στην φυγή πολλών στο εξωτερικό. Από την άλλη, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι πιο εύκολη στα άτομα με μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές, καθώς το ποσοστό ανεργίας έχει διαμορφωθεί στο 10% περίπου το 2017, έναντι 7% το 2009.

Επομένως, προκύπτει το συμπέρασμα ότι παρά τη μεγάλη αύξηση της ανεργίας μετά την έναρξη της κρίσης, και την τάση σύγκλισης με τις άλλες αναπτυγμένες χώρες ως προς τις πιθανότητες ανεργίας (που μειώνονται όσο αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης), η Ελλάδα συνεχίζει να παρουσιάζει τη μεγαλύτερη δυσκολία σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας στο επίπεδο της μέσης εκπαίδευσης. Και η δυσκολία αυτή αφορά περισσότερο τις γυναίκες έναντι των ανδρών, καθώς το ποσοστό ανεργίας των γυναικών είναι μεγαλύτερο από εκείνο των ανδρών συνολικά (18% έναντι 25%) και σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, ενώ η μεγαλύτερη διαφορά παρατηρείται μεταξύ των αποφοίτων Λυκείου (19% για τους άνδρες

έναντι 30% για τις γυναίκες), που πρέπει να αποδοθεί και στη διαχρονικά μικρότερη συμμετοχή των γυναικών στη μέση τεχνική-επαγγελματική από τους άνδρες.

Από συγκριτική σκοπιά, οι δυσκολίες σύνδεσης της μέσης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας αντανακλώνται και στις διαφορές στην κατανομή των αποφοίτων στους κλάδους απασχόλησης, καθώς σε σύγκριση με την ΕΕ-28, η μεγαλύτερη διαφορά της Ελλάδας είναι η απασχόληση περισσότερων αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης στην Εστίαση (11,1% έναντι 4%), στη Γεωργία (9,5% έναντι 4,1%), και στη Δημόσια Διοίκηση-Άμυνα (9,6% έναντι 6,3%). Η Ελλάδα διακρίνεται επίσης, έναντι των χωρών της ΕΕ-28 για την πολύ μεγαλύτερη απασχόληση αποφοίτων χαμηλής εκπαίδευσης στη Γεωργία (34,6% έναντι 9,4%) και την Εστίαση (8,3% έναντι 6,4%). Επιπλέον, ως προς τα επαγγέλματα, ενώ στην Ελλάδα ένας στους τρεις με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης απασχολείται στις Υπηρεσίες-Πωλήσεις και ένας στους επτά είναι Υπάλληλοι Γραφείου, στην ΕΕ-28 τα επαγγέλματα με το μεγαλύτερο μερίδιο απασχολούμενων με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης είναι οι Τεχνικοί (17% έναντι 7% στην Ελλάδα) και οι ειδικευμένοι τεχνίτες (16% έναντι 12% αντίστοιχα). Στα άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, το μερίδιο των απασχολούμενων που είναι Αγρότες ή Κτηνοτρόφοι στην Ελλάδα είναι τριπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ-28, ενώ σχεδόν αντίστοιχο είναι το μερίδιο στα επαγγέλματα που σχετίζονται με τις Υπηρεσίες-Πωλήσεις.

Η βαθιά ρήξη εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας αντανακλάται, επιπλέον, στα ποσοστά των νέων ανέργων -όσοι δηλ. δεν έχουν εργαστεί στο παρελθόν- που, σταθερά τις τελευταίες 2 δεκαετίες, είναι κυρίως απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης στο Λύκειο (43% το 2017, έναντι 39% το 2009 και 43% το 2001), ενώ ακολουθούν οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (29% το 2017 και το 2009 από 17% το 2001). Αντανακλάται ακόμη, στα πολύ χαμηλά ποσοστά απασχόλησης και τα υψηλά ποσοστά ανεργίας όσων αποφοίτησαν πιο πρόσφατα από την εκπαίδευση, και ιδιαίτερα μετά το 2011, από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, και ιδιαίτερα από τις χαμηλότερες βαθμίδες εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, από όσους αποφοίτησαν μετά το 2011 από τη Λυκειακή εκπαίδευση μόνο το 14% έχει απασχόληση, ενώ λιγότεροι από τους μισούς απασχολούνται από όσους αποφοίτησαν μεταξύ 2006-2010 από τη Λυκειακή βαθμίδα (43%) και το Γυμνάσιο (47%), με τους υπόλοιπους να μη βρίσκονται ούτε στην εκπαίδευση. Επιπλέον, όσοι αποφοίτησαν από το Λύκειο μετά το 2011, σχεδόν οι μισοί (48%) είναι άνεργοι, ενώ όσοι αποφοίτησαν μεταξύ 2006-2010 άνεργοι είναι ένας στους τρεις (36%). Όσοι αποφοίτησαν από το Γυμνάσιο μετά το 2011 τέσσερις στους δέκα (41%) είναι άνεργοι, ενώ όσοι αποφοίτησαν μεταξύ 2006-2010 ένας στους τρεις (36%) είναι άνεργοι.

Η βαθιά ρήξη αντανακλάται, ακόμα, στο βαθμό συνάφειας της εκπαίδευσης με την εργασία που εκτελούν που δηλώνουν οι απασχολούμενοι μέσης εκπαίδευσης και κατατάσσουν την Ελλάδα στην 25^η θέση μεταξύ των 28 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρότι οι απόφοιτοι μέσης τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα δηλώνουν μεγαλύτερη συνάφεια από τους απόφοιτους μέσης γενικής εκπαίδευσης στο Λύκειο.

Με άλλα λόγια, η κρίση προκάλεσε βαθιά ρήξη στη σχέση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας χωρίς όμως να μεταβάλλει ουσιαστικά τις διαχρονικές αδυναμίες και ανισορροπίες που είχαν διαμορφωθεί στο παρελθόν. Ειδικότερα, στη διαχρονικά προβληματική σύνδεση της μέσης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, έχουν πλέον προστεθεί και ενισχυθεί οι δυσκολίες σύνδεσης της ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, παρά την «αποσυμπίεση» που

προκαλεί η αυξημένη φυγή των πτυχιούχων στο εξωτερικό, μετά την έναρξη της κρίσης, και αντανακλούν τις επιπτώσεις της πολιτικής διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης τις τελευταίες δύο δεκαετίες.

Μετά την έναρξη της κρίσης, μεταβλήθηκαν επιπλέον, παράγοντες που επηρεάζουν την ζήτηση για περισσότερη εκπαίδευση και τις εκπαιδευτικές επιλογές, όπως είναι οι προοπτικές απασχόλησης και οι οικονομικές απολαβές. Συγκεκριμένα, η μελέτη έδειξε ότι η περισσότερη εκπαίδευση έχει θετική επίδραση στις προοπτικές απασχόλησης καθώς π.χ. οι πτυχιούχοι πανεπιστημίων και ΤΕΙ αντιμετωπίζουν υψηλότερη αναλογία πιθανοτήτων να εργάζονται, σε σύγκριση με τους αποφοίτους λυκείου, κατά 65% και 41% αντίστοιχα. Έδειξε όμως επιπλέον, ότι η επίδραση, ειδικότερα, της ανώτατης εκπαίδευσης στην πρόσβαση στην προοπτική απασχόλησης, ενισχύθηκε την περίοδο της κρίσης.

Στη διάρκεια της κρίσης, μεταβλήθηκαν αρκετά και οι πιθανότητες απασχόλησης στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης, καθώς μειώθηκαν σημαντικά οι πιθανότητες απασχόλησης των αποφοίτων πανεπιστημίων στο δημόσιο τομέα μεταξύ 2008-2016 ενώ αντίθετα, τα ΤΕΙ αύξησαν σημαντικά τη σχετική πιθανότητα απασχόλησής τους στον ιδιωτικό τομέα, καλύπτοντας σημαντικό μέρος της απόστασής τους από τους αποφοίτους πανεπιστημίων πριν την έναρξη της κρίσης (από 44,3% το 2008 σε μόλις 7,7% το 2016). Σημαντική αύξηση των πιθανοτήτων απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα σημειώθηκαν και για τους κατόχους μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών. Οι μεταβολές αυτές σηματοδοτούν τη «στροφή» της απασχόλησης των αποφοίτων με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα.

Εξετάζοντας τις αμοιβές των μισθωτών εργαζομένων η μελέτη έδειξε, ακόμα, ότι ο μισθός, παρότι είναι μειωμένος το 2016 σε σχέση με το 2008, έχει θετική συσχέτιση με το επίπεδο εκπαίδευσης, καθώς αυξάνεται με τη βαθμίδα εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, ελέγχοντας για το φύλο, την ηλικία και την οικονομική δραστηριότητα – προκύπτει ότι στην περίπτωση όπου ο απασχολούμενος κατέχει διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών ο μισθός του είναι διπλάσιος σε σχέση με κάποιον που δεν έχει ολοκληρώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση. Η αναλογία αυτή υποχωρεί στην περίπτωση όπου ο εργαζόμενος είναι πτυχιούχος πανεπιστημιακής σχολής καθώς κυμαίνεται στο 66%. Αντίθετα, στα άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο το ποσοστό αυτό υποχωρεί σημαντικά. Επιπλέον, το πτυχίο της ανώτατης εκπαίδευσης δεν επιφέρει σημαντική διαφοροποίηση στο μισθό μεταξύ των αποφοίτων ΤΕΙ και πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, δείχνοντας ότι η αξία των αποφοίτων ΤΕΙ στην αγορά εργασίας αποτιμάται εξίσου με εκείνη των πανεπιστημίων, εξέλιξη που πρέπει να αποδοθεί και στον τρόπο με τον οποίο αποτιμώνται οι διαφορές προσανατολισμού των σπουδών στους δύο τομείς.

Στη διάρκεια της κρίσης, η επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης στις αποδοχές από την εργασία διατηρείται, αλλά με μικρότερη ένταση μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης. Ακόμη, ενώ παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στις αμοιβές με βάση το φύλο υπέρ των ανδρών, προκύπτει ότι, από τη μια, η διαφορά μισθού μεταξύ των φύλων αποκλιμακώθηκε ελαφρώς μεταξύ 2008-2016. Από την άλλη, φαίνεται ότι αν και στις γυναίκες ο μισθός είναι χαμηλότερος σε σχέση με τους άνδρες, η αξία των σπουδών – βάσει των αποδοχών από την εργασία – είναι υψηλότερη από τους άνδρες. Με άλλα λόγια, είναι περισσότερο αποδοτικό για μια γυναίκα από έναν άνδρα να σπουδάσει περισσότερο, παρότι τελικά μπορεί να

αμείβεται λιγότερο από έναν άνδρα. Το στοιχείο αυτό ενδεχομένως ερμηνεύει την αυξημένη ζήτηση και συμμετοχή των γυναικών στην ανώτατη εκπαίδευση και τις μεταπτυχιακές σπουδές τις τελευταίες δεκαετίες.

Επίσης αξιοσημείωτες είναι οι σημαντικές διαφορές στις αμοιβές εργαζομένων στο δημόσιο και τον ιδιωτικού τομέα, για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα αμείβουν τους εργαζόμενους με μισθό χαμηλότερο από ότι ο στενός ή ευρύτερος δημόσιος τομέας και το επίπεδο εκπαίδευσης, ως προσδιοριστικός παράγοντας των αποδοχών, έχει μικρότερη επίδραση στον ιδιωτικό σε σχέση με το δημόσιο τομέα. Η επίδραση αυτή, μάλιστα, στη διάρκεια της κρίσης μειώθηκε στον ιδιωτικό τομέα, ενώ ενισχύθηκε στον δημόσιο τομέα.

Με βάση τα παραπάνω, μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι ο τρόπος διαχείρισης του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και των αμοιβών του προσωπικού του συνδέεται με τη ζήτηση για υψηλότερη εκπαίδευση, τη ζήτηση για πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση, και ιδιαίτερα τη ζήτηση για εκείνες τις ανώτατες σπουδές που έχουν περισσότερες πιθανότητες να οδηγήσουν σε καλύτερα αμειβόμενη απασχόληση, στο δημόσιο τομέα. Η διαχείριση αυτή και οι επιπτώσεις των μισθολογικών διαφορών μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα όμως, ενδεχομένως, εκτείνονται και στη μέση εκπαίδευση, και τις εκπαιδευτικές επιλογές των νέων στο επίπεδο αυτό, καθώς στην ανώτατη εκπαίδευση οδηγεί περισσότερο η γενική εκπαίδευση στη Λύκειο, έναντι της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης. Με άλλα λόγια, η διαχείριση του δημόσιου τομέα έναντι του ιδιωτικού, ενδεχομένως, συμβάλλει στην περιορισμένη συμμετοχή στη μέση τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση, καθώς ενισχύει την επιδίωξη της συνέχισης των σπουδών στην ανώτατη εκπαίδευση, εντείνοντας τη διαρθρωτική αδυναμία της μέσης εκπαίδευσης και περιορίζοντας την καλύτερη σύνδεσή της με την αγορά εργασίας και τον ιδιωτικό τομέα.

Συνοψίζοντας, η παρούσα μελέτη τεκμηρίωσε, ανέλυσε και έδειξε ότι η κρίση που ξέσπασε το 2009 προκάλεσε βαθιά ρήξη σε μια ήδη προβληματική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας, χωρίς όμως να μεταβάλει ριζικά τις διαχρονικές διαρθρωτικές αδυναμίες και ανισοροπίες που προϋπήρχαν στη σχέση αυτή. Ειδικότερα, από τη μια, μεγεθύνθηκαν οι διαχρονικά μεγαλύτερες δυσκολίες που εστιάζονταν στη μέση εκπαίδευση, και αντανάκλούσαν κυρίως την υστέρηση της συμμετοχής νέων στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση και τη χαμηλή σύνδεσή της με τις ανάγκες των τοπικών οικονομιών, στο πλαίσιο ενός συγκεντρωτικά οργανωμένου εκπαιδευτικού συστήματος, ελεγχόμενου από το κεντρικό κράτος.

Από την άλλη, η μελέτη έδειξε ότι, μετά την έναρξη της κρίσης, ενισχύθηκαν οι δυσκολίες σύνδεσης της ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Η έκταση και ο συγκεντρωτικός και εσωστρεφής τρόπος με τον οποίο υλοποιήθηκε η διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσης τις τελευταίες δύο δεκαετίες, δεν διασφάλισε την ισχυρή σύνδεσή της με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και τη οικονομίας. Παρά την ποσοτική αύξηση των ιδρυμάτων, των σχολών και των τμημάτων, την γεωγραφική τους επέκταση στο σύνολο της επικράτειας, και την αύξηση των φοιτητών, διατηρήθηκε ο παραδοσιακός προσανατολισμός της παρεχόμενης εκπαίδευσης στα πανεπιστήμια, πρωτίστως, προς την προετοιμασία των αποφοίτων για την απασχόληση στην εκπαίδευση και στη δημόσια διοίκηση, και λιγότερο προς εξωστρεφείς τομείς του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητά τους. Η

μελέτη δείχνει όμως τη «στροφή» της απασχόλησης των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα, που σημειώθηκε στη διάρκεια της κρίσης, και ιδιαίτερα των αποφοίτων ΤΕΙ που μείωσαν σημαντικά την απόστασή τους από τα πανεπιστήμια και των κατόχων μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών.

Παρά τις έντονες επιπτώσεις της κρίσης, τη βαθιά ρήξη μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας και τις μεγάλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νεώτεροι απόφοιτοι όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης στην πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας, βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές επιλογές των νέων και διαμορφώνουν τη ζήτηση για εκπαίδευση, παραμένουν ισχυροί. Συγκεκριμένα, η μελέτη έδειξε ότι το επίπεδο εκπαίδευσης όχι μόνο διατηρεί θετική επίδραση εξασφαλίζοντας καλύτερες προοπτικές απασχόλησης και υψηλότερες οικονομικές απολαβές των αποφοίτων, αλλά και ότι η επίδραση της ανώτατης εκπαίδευσης ενισχύθηκε μέσα στην κρίση, ενώ και η πιθανότητα φυγής στο εξωτερικό, αποδυναμώνει τις αρνητικές προοπτικές και τις πιθανότητες ανεργίας. Η αξία μάλιστα των σπουδών, η επίδραση δηλαδή του επιπέδου εκπαίδευσης στις αμοιβές, παραμένει μεγαλύτερη για τις γυναίκες από τους άνδρες. Η αξία των σπουδών είναι, επίσης, μεγαλύτερη για όσους απασχολούνται στο δημόσιο έναντι του ιδιωτικού τομέα, και ενισχύθηκε περισσότερο στη διάρκεια της κρίσης. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της ανώτατης, έναντι της μέσης εκπαίδευσης και της απασχόλησης στο δημόσιο, έναντι του ιδιωτικού τομέα, με τον οποίο συνδέεται πρωτίστως ο πανεπιστημιακός τομέας της ανώτατης εκπαίδευσης, ενδεχομένως ενισχύουν και την συμμετοχή στη γενική μέση εκπαίδευση, αποδυναμώνοντας την τεχνική-επαγγελματική μέση εκπαίδευση, αλλά και την ανώτατη τεχνολογική εκπαίδευση στα ΤΕΙ.

Επειδή όμως, οι σπουδές στην ανώτατη εκπαίδευση έχουν επιπλέον, σημαντικό ιδιωτικό κόστος που και αυτό έχει μεταβληθεί στη διάρκεια της κρίσης, χρειάζεται περισσότερη έρευνα για να διαπιστωθεί αν, στη διάρκεια της κρίσης, έχουν μεταβληθεί σημαντικά οι ιδιωτικές αποδόσεις της ανώτατης εκπαίδευσης συνολικά, και αν υπάρχουν πράγματι αλλαγές στις εκπαιδευτικές επιλογές των μαθητών στη μέση εκπαίδευση –μεταξύ γενικής και τεχνικής-επαγγελματικής- και των υποψηφίων φοιτητών μεταξύ των διαφορετικών ιδρυμάτων, σχολών και τμημάτων. Επιπλέον, χρειάζεται να διερευνηθούν περαιτέρω οι επιπτώσεις της κρίσης στους οικογενειακούς προϋπολογισμούς και στις εκπαιδευτικές επιλογές των νέων και των φοιτητών και στις εκπαιδευτικές ανισότητες, που διαμορφώνουν τις εκπαιδευτικές ροές, τη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος, και την προσφορά εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας.

Εκείνο που ύστερα από την κρίση έχει, όμως, μεταβληθεί είναι η δυνατότητα του κράτους να “διορθώνει” την αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης, προσλαμβάνοντας άνεργους αποφοίτους στο δημόσιο τομέα, όπως συνέβη την περίοδο πριν την κρίση. Άλλωστε, κανένα μελλοντικό σενάριο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας δεν φαίνεται να περιλαμβάνει τη διόγκωση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα και την έμφαση στην δημόσια κατανάλωση στο ορατό μέλλον.

Σε κάθε περίπτωση, τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας αποφοίτων μέσης και ανώτατης εκπαίδευσης, η έκταση της εξωτερικής μετανάστευσης κυρίως πτυχιούχων, και οι αβέβαιες πιθανότητες επιστροφής τους, περιορίζουν σημαντικά την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος και μειώνουν την απόδοση, πρωτίστως, των δημόσιων

επενδύσεων στην εκπαίδευση. Για τούτο, η σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, ο αναπροσανατολισμός ιδιαίτερα της ανώτατης εκπαίδευσης από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα και τις επιχειρήσεις και η ενίσχυση της μέσης τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης αποτελούν μέρος των σημαντικότερων προκλήσεων που χρειάζεται να αντιμετωπιστούν άμεσα. Προκλήσεις που γίνονται μεγαλύτερες εξαιτίας της εντεινόμενης απειλής απαξίωσης γνώσεων και δεξιοτήτων των ανέργων, ιδιαίτερα εκείνων με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, όσο τα ποσοστά ανεργίας παραμένουν υψηλά.

5.1.3 ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΑΠΟ ΤΗ ΒΑΘΙΑ ΡΗΞΗ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΥΝΔΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Τα ευρήματα και τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης ανέδειξαν τη βαθιά ρήξη που προκάλεσε η κρίση στην ήδη προβληματική σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας. Οι διαστάσεις της ρήξης αυτής είναι, όμως, ευρύτερες από όσες οι περιορισμοί της παρούσας μελέτης επέτρεψαν να εξεταστούν και αναδειχτούν. Στα χαμηλά ποσοστά απασχόλησης και τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των αποφοίτων όλων των επιπέδων εκπαίδευσης, που εξέτασε η παρούσα μελέτη, δεν συμπεριλαμβάνονται τα ποσοστά ετεροαπασχόλησης και υποαπασχόλησης των αποφοίτων, ιδιαίτερα των πιο νέων, που όπως έδειξε η μελέτη αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα προβλήματα ένταξης στην αγορά εργασίας. Τα φαινόμενα όμως ετεροαπασχόλησης και υποαπασχόλησης είναι υπαρκτά, στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, αν και δεν έχει καταγραφεί συστηματικά η πραγματική έκτασή τους.

Επιπλέον, στην παρούσα μελέτη δεν συμπεριλαμβάνονται στη διερεύνηση των διαστάσεων της ρήξης, η πλευρά της ζήτησης, δηλαδή η καταλληλότητα των δεξιοτήτων των εργαζομένων και η συμβατότητά τους με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, και ιδιαίτερα των επιχειρήσεων, στη διάρκεια της κρίσης και της εξέλιξής της και οι μεταβολές που έχουν σημειωθεί σε αυτές τα τελευταία χρόνια. Έτσι όμως δεν έχουμε πλήρη εικόνα του συνολικού βαθμού και της έκτασης από-σύνδεσης της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας που προκάλεσε η κρίση, αλλά και οι ευρύτερες οικονομικές και τεχνολογικές μεταβολές που έχουν σημειωθεί. Επομένως, όσα τεκμηριώνονται και αναλύονται στην παρούσα μελέτη αποτελούν, αναμφίβολα, υποεκτίμηση του συνολικού μεγέθους και της έκτασης του προβλήματος, της πραγματικής πρόκλησης που χρειάζεται να αντιμετωπιστεί, και των αλλαγών που χρειάζεται να γίνουν στο εκπαιδευτικό σύστημα για το σκοπό αυτό.

Τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν, όμως, ότι οι συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί περιορίζουν σημαντικά την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος και την απόδοση της δημόσιας επένδυσης στην εκπαίδευση. Απαιτούν, επομένως, παρέμβαση με σκοπό τη βελτίωσή τους. Σε κάθε περίπτωση, η οικοδόμηση ενός νέου παραγωγικού προτύπου, διεθνώς ανταγωνιστικού, με εξαγωγικό προσανατολισμό και βιώσιμου σε συνθήκες οικονομικής παγκοσμιοποίησης και των τεχνολογικών μετασχηματισμών που επιφέρει η Δ' βιομηχανική επανάσταση, δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς ριζικές αλλαγές και στο εκπαιδευτικό σύστημα, στην μεριά δηλαδή της προσφοράς δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας. Με τις παλιές γνώσεις και δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού δεν μπορεί να οικοδομηθεί το νέο παραγωγικό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας.

Συνεπώς, για τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, και της απόδοσης της δημόσιας επένδυσης στην εκπαίδευση χρειάζεται να αντιμετωπιστούν οι εξής προκλήσεις:

- A. Ο αναπροσανατολισμός της ανώτατης εκπαίδευσης από την προετοιμασία των αποφοίτων για την απασχόληση στο δημόσιο τομέα στην απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα, και ιδιαίτερα στους τομείς με εξωστρεφή εξαγωγικό προσανατολισμό.
- B. Ο αναπροσανατολισμός της μέσης λυκειακής εκπαίδευσης από τη γενική εκπαίδευση στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση, με αύξηση της ελκυστικότητάς της και της συμμετοχής των μαθητών σε αυτήν, συνδεδεμένης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.
- Γ. Η επανεκπαίδευση των ανέργων αποφοίτων για την επανένταξη τους στην αγορά εργασίας.

Η πρόκληση όμως της σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας έρχεται αντιμέτωπη με την αβεβαιότητα των μελλοντικών αναγκών σε γνώσεις και δεξιότητες, που στις σημερινές συνθήκες παγκοσμιοποίησης και τεχνολογικών μετασχηματισμών είναι περισσότερο απρόβλεπτες και μεταβάλλονται πιο γρήγορα από το παρελθόν. Με αυτή την έννοια, η πρόκληση της αποκατάστασης της βαθιάς ρήξης και της σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και τις ανάγκες της οικοδόμησης ενός νέου βιώσιμου παραγωγικού προτύπου συνδέεται στενά με την πρόκληση της οικοδόμησης ενός εξωστρεφούς και ευέλικτου εκπαιδευτικού συστήματος σε όλες τις βαθμίδες, που αλληλεπιδρά λιγότερο με το πολιτικό περιβάλλον του κεντρικού κράτους και περισσότερο με το οικονομικό, κοινωνικό και τοπικό του περιβάλλον, και μπορεί ευκολότερα να αλλάζει και να προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Με άλλα λόγια, η πρόκληση της σύνδεσης της ελληνικής εκπαίδευσης με την απασχόληση συνδέεται με την πρόκληση της οικοδόμησης, αφενός, ενός συστήματος αυτόνομων ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης με ευέλικτη οργάνωση και αποτελεσματική διοίκηση. Αφετέρου, συνδέεται με την οικοδόμηση ενός αποκεντρωμένου συστήματος μέσης εκπαίδευσης συνδεδεμένου περισσότερο με τις ανάγκες της τοπικής αγοράς εργασίας και των επιχειρήσεων, ικανού να ανατρέψει τους διαχρονικούς συσχετισμούς στις προτιμήσεις των μαθητών, υπέρ της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Η αυτονομία όμως των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, η αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος, και η αλλαγή των μαθητικών και φοιτητικών ροών εντός του εκπαιδευτικού συστήματος απαιτούν την ριζική αλλαγή της διακυβέρνησης του εκπαιδευτικού συστήματος, με αλλαγή του τρόπου χρηματοδότησης, του τρόπου διοίκησης και εποπτείας, και τη συνεχή αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δομών. Απαιτεί δηλαδή, τη ριζική μεταρρύθμιση του πυρήνα της λειτουργίας του ελληνικού κράτους και της δημόσιας διοίκησής του.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι, όπως έδειξε η παρούσα μελέτη, οι εκπαιδευτικές επιλογές των νέων επηρεάζονται από το ευρύτερο πλαίσιο εντός του οποίου διαμορφώνονται. Ειδικότερα, με βάση τις σημαντικές διαφορές που διαπιστώθηκαν μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα στις οικονομικές απολαβές των εργαζομένων με διαφορετικό επίπεδο εκπαίδευσης, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι εκπαιδευτικές επιλογές και ροές των νέων μπορούν, μακροπρόθεσμα, να μεταβληθούν, εφόσον μεταβληθεί η σχέση μεταξύ δημόσιου

και ιδιωτικού τομέα στις επαγγελματικές προοπτικές και στις οικονομικές απολαβές των εργαζομένων.

Σημαντικό ρόλο στις εκπαιδευτικές επιλογές των νέων μπορούν, μακροπρόθεσμα, να παίξουν η ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα, και ιδιαίτερα η στήριξη της διεθνούς ανταγωνιστικότητάς του στην υψηλή προστιθέμενη αξία των γνώσεων και των δεξιοτήτων των εργαζομένων, έναντι του χαμηλού εργατικού κόστους, σε συνδυασμό με την περισσότερο ορθολογική διαχείριση του δημόσιου τομέα και του προσωπικού του. Σε αυτήν την προοπτική μπορούν να μεταβληθούν οι ροές εντός του εκπαιδευτικού συστήματος και ο προσανατολισμός του εκπαιδευτικού συστήματος από την απασχόληση στο δημόσιο στην απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα. Η διατύπωση προτάσεων για τη διαχείριση και αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων όμως ξεπερνούν το σκοπό της παρούσας μελέτης.

5.2 Προτάσεις πολιτικής

Με βάση τα συμπεράσματα της μελέτης και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ελληνική εκπαίδευση, όπως αναλύθηκαν στην ενότητα που προηγήθηκε, η ενότητα αυτή παρουσιάζει προτάσεις πολιτικής για την εκπαίδευση. Οι προτάσεις που διατυπώνονται στοχεύουν στην αποτελεσματική ανταπόκριση στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η εκπαίδευση, ύστερα από την έναρξη της πολυετούς κρίσης. Οι προτάσεις αντλούν και από την διεθνή πρακτική στην αντιμετώπιση ανάλογων προκλήσεων και στη διακυβέρνηση (governance) των συστημάτων εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων²⁵.

Ορισμένες από τις προτάσεις έχουν ρυθμιστικό χαρακτήρα και απαιτούν αλλαγή της ισχύουσας νομοθεσίας, ενώ άλλες αποτελούν στοχευμένες παρεμβάσεις μέσω της εφαρμογής σχεδιασμένων προγραμμάτων και σχεδίων δράσης είτε σε κεντρικό, είτε σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Οι προτάσεις διατυπώνονται ως επιλογές πολιτικής για την αντιμετώπιση των τριών σημαντικότερων προκλήσεων που αντιμετωπίζει η ελληνική εκπαίδευση, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της μελέτης, και αποσκοπούν στην σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την βελτίωση της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και την απόδοση της δημόσιας επένδυσης στην εκπαίδευση.

A) Ο αναπροσανατολισμός της ανώτατης εκπαίδευσης από την προετοιμασία των αποφοίτων για την απασχόληση στο δημόσιο τομέα στην απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα, και ιδιαίτερα στους τομείς με εξωστρεφή εξαγωγικό προσανατολισμό.

Για τον αναπροσανατολισμό της ανώτατης εκπαίδευσης προτείνονται:

1) Η ενίσχυση της στρατηγικής ικανότητας των ιδρυμάτων με:

- α. Ενίσχυση της εκπαιδευτικής και οργανωτικής αυτονομίας τους από το κράτος, ώστε να μπορούν ευκολότερα και αποτελεσματικά να αλληλεπιδρούν με την μεταβαλλόμενη οικονομία, την εξέλιξη της αγοράς εργασίας και της απασχόλησης, και να συνεργάζονται πιο εύκολα και αποτελεσματικά με τις επιχειρήσεις.

²⁵ Για μια πρόσφατη επισκόπηση της διεθνούς πρακτικής στην οργάνωση, διοίκηση και διαχείριση της ανώτατης εκπαίδευσης βλέπε και την πρόσφατη μελέτη του IOBE (2017) για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

- β. Εσωτερική οργανωτική ευελιξία των ιδρυμάτων (π.χ. Σχολές με προγράμματα, διασχολικά προγράμματα, κ.λπ.), ώστε να μπορούν πιο εύκολα και αποδοτικά να συνεργάζονται εσωτερικά, να αλλάζουν και να προσαρμόζονται στις μεταβολές του εξωτερικού περιβάλλοντος.
- γ. Διευκόλυνση της λήψης αποφάσεων, ιδιαίτερα για την ανάπτυξη αποτελεσματικού στρατηγικού σχεδιασμού κάθε ιδρύματος (π.χ. ίδρυση, συγχώνευση, κατάργηση εκπαιδευτικών μονάδων ή προγραμμάτων, ερευνητικών κέντρων και εργαστηρίων), ώστε να μπορούν τα ιδρύματα να συντονίζονται με τις εξωτερικές μεταβολές, ανάγκες, δυνατότητες και να αξιοποιούν ευκαιρίες στρατηγικής ανάπτυξης τους στο τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό ή διεθνές περιβάλλον.
- δ. Αξιολόγηση, διαφάνεια, και ισχυρή και αποτελεσματική λογοδοσία των μονομελών (πρυτάνεις, κοσμήτορες, διευθυντές εργαστηρίων, κ.λπ.) ή συλλογικών (ΓΣ τμημάτων, σχολών, κ.λπ.) διοικητικών οργάνων των ΑΕΙ, ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα των εκπαιδευτικών, ερευνητικών και διοικητικών υπηρεσιών τους, αλλά και ως απαραίτητα θεσμικά αντίβαρα της αυξημένης αυτονομίας από το κράτος, και ως θεσμικές προϋποθέσεις για την ενδυνάμωση τους με στόχο την ισότιμη συμμετοχή των ελληνικών ιδρυμάτων στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης.
- ε. Ανάθεση στα ιδρύματα της αρμοδιότητας κατανομής του συνολικού αριθμού εισαγόμενων φοιτητών που συμφωνείται μεταξύ πολιτείας και κάθε ιδρύματος.

2) Εκτεταμένο πρόγραμμα συγχωνεύσεων ιδρυμάτων ΑΕΙ (Ιδρυμάτων, Σχολών, Τμημάτων) με διατήρηση και ενίσχυση της ποικιλομορφίας πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και τεχνολογικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που δίνουν έμφαση στις εφαρμογές των επιστημών και της τεχνολογίας.

Συγχωνεύσεις ιδρυμάτων με μια διαδικασία που θα στηρίζεται:

- α. στις αποφάσεις των ίδιων των ιδρυμάτων, με κατάλληλα χρηματοδοτικά κίνητρα
- β. την αξιολόγηση των προτάσεων τους από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες,
- γ. τη συμμετοχή στην αξιολόγηση διακεκριμένων επιστημόνων της ομογένειας και της αλλοδαπής,
- δ. και τη συμμετοχή εκπροσώπων των επιχειρήσεων και της παραγωγής.

3) Εξορθολογισμός της ανώτατης εκπαίδευσης με:

- α. Μείωση των εισακτέων στην ανώτατη εκπαίδευση (από το 60% και πλέον της ηλικιακής ομάδας περίπου που εκτιμάται σήμερα) σε επίπεδα συγκρίσιμα με εκείνα άλλων ευρωπαϊκών χωρών με ανάλογο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, και λαμβάνοντας υπόψη ότι σε χώρες όπως η Γερμανία, η Βρετανία και η Γαλλία η συμμετοχή στην ανώτατη εκπαίδευση κυμαίνεται μεταξύ 40-50% της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας. Αξιοποίηση υποδομών και προσωπικού για την ανάπτυξη διεθνών προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων και την προσέλκυση αλλοδαπών φοιτητών με δίδακτρα.
- β. Ανακατανομή του συνολικού αριθμού εισαγόμενων φοιτητών από τα πανεπιστήμια στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και τις εφαρμογές των επιστημών και της τεχνολογίας.
- γ. Ενίσχυση των ΤΕΙ στον επαγγελματικό προσανατολισμό τους στις εφαρμογές των επιστημών και της τεχνολογίας.

- δ. Μέτρα για την αύξηση του ποσοστού ολοκλήρωσης των σπουδών και της μέσης διάρκειας φοίτησης στα ΑΕΙ.

4) *Νέα οργάνωση και ρύθμιση των σπουδών στα ΑΕΙ με:*

- α. Εναρμόνιση της δομής των κύκλων σπουδών με την κοινή ευρωπαϊκή πολιτική, όπως προβλέπεται στο πλαίσιο της διαδικασίας της Bologna για την οικοδόμηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, διάρθρωση των ανώτατων σπουδών σε 3 κύκλους, με τον πρώτο κύκλο διάρκειας 3 ετών, με ανάλογες αλλαγές στην εσωτερική οργάνωση και διάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών στα ΑΕΙ, και κατοχύρωση του δικαιώματος συμμετοχής σε προγράμματα δεύτερου κύκλου για όλους. Αξιοποίηση του δεύτερου κύκλου για ενίσχυση του επαγγελματικού προσανατολισμού των σπουδών.
- β. Ανάπτυξη προγραμμάτων πρακτικής άσκησης φοιτητών σε όλα τα ΑΕΙ.
- γ. Μεταρρύθμιση του συστήματος εισαγωγής στην ανώτατη εκπαίδευση, ώστε ι) περισσότεροι φοιτητές να εισάγονται σε ΑΕΙ που είναι υψηλότερα στις προτιμήσεις τους, π.χ. με θεσμοθέτηση δύο γύρων επιλογής ΑΕΙ/Σχολής/Τμήματος με μικρότερο αριθμό επιλογών σε κάθε γύρο, και ιι) εισαγωγή σε ενιαία Σχολή – ή/και σε ίδρυμα – και επιλογή και ένταξη σε πρόγραμμα σπουδών επιστημονικής εξειδίκευσης μετά την ολοκλήρωση του πρώτου έτους.
- δ. Μεγαλύτερη ευελιξία στην οργάνωση των προγραμμάτων σπουδών, με αύξηση των περιθωρίων επιλογών, διεπιστημονικών συνδυασμών και κινητικότητας των φοιτητών, ώστε να δύνανται να εξατομικεύσουν το πρόγραμμα σπουδών τους, που παρακολουθούν και ολοκληρώνουν, συνδυάζοντας επιστημονικούς τομείς της προτίμησης και του ενδιαφέροντος τους, αξιοποιώντας το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Πιστωτικών Μονάδων (ECTS) για τη συσσώρευση πιστωτικών μονάδων.
- ε. Οργάνωση και στήριξη ενός προγράμματος ανταλλαγών φοιτητών και προσωπικού μεταξύ ιδρυμάτων («ελληνικό ERASMUS»), για τη διεύρυνση των επιλογών των φοιτητών και της συνεργασίας μεταξύ διδασκόντων διαφορετικών ιδρυμάτων της χώρας.
- στ. Αποσύνδεση του πτυχίου πρώτου κύκλου από την αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων μέσης εκπαίδευσης με οργάνωση ειδικά σχεδιασμένων προγραμμάτων, μεταπτυχιακού επιπέδου, για την κατοχύρωση της παιδαγωγικής επάρκειας σε Σχολές Εκπαίδευσης των πανεπιστημίων.
- ζ. Περιορισμό της ρύθμισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων στα ρυθμιζόμενα επαγγέλματα και αποσύνδεσή τους από το πτυχίο.

5) *Νέοι κανόνες χρηματοδότησης των ΑΕΙ με:*

- α. Διαφάνεια και σύνδεση της κατανομής της κρατικής χρηματοδότησης στα ΑΕΙ με τα αποτελέσματα της λειτουργίας τους (performance-based funding) και την επίτευξη συμφωνημένων – διαφορετικών για κάθε ίδρυμα – στόχων (management by objectives) στο πλαίσιο των στόχων της εθνικής στρατηγικής για την ανώτατη εκπαίδευση.
- β. Σύνδεση μέρους της χρηματοδότησης με την πορεία μετάβασης των αποφοίτων στην αγορά εργασίας.

- γ. Σύναψη πολυετών προγραμματικών συμφωνιών πολιτείας-ιδρυμάτων, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και ο αριθμός των εισαγόμενων φοιτητών, ανά ίδρυμα.
- δ. Ανάθεση της κατανομή της χρηματοδότησης στα ιδρύματα, καθώς και της υποστήριξης και υλοποίησης της εθνικής στρατηγικής για την ανώτατη εκπαίδευση και την παρακολούθηση της επίτευξης των συμφωνημένων στόχων, σε φορέα ανεξάρτητο από το υπουργείο (όπως η ΑΔΙΠ).
- ε. Απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση των α), β), γ), δ) παραπάνω είναι η άμεση βελτίωση των διαθέσιμων στοιχείων για τη λειτουργία και τα αποτελέσματα των ΑΕΙ, με ανάπτυξη ενιαίας και συγκρίσιμης μεθοδολογίας και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για τη συλλογή τους από τα ιδρύματα και την συγκριτική επεξεργασία τους από κεντρικό φορέα (όπως το Κέντρο Μελετών της ΑΔΙΠ).
- στ. Αξιοποίηση των προτάσεων της πρόσφατης μελέτης του ΟΟΣΑ για την ελληνική εκπαίδευση για τις διαδικασίες κατάρτισης του προϋπολογισμού (budgeting) της εκπαίδευσης, ενοποίηση των δαπανών και σύνδεσή τους με τους στόχους της εθνικής στρατηγικής για την ανώτατη εκπαίδευση.

6) Πιστοποίηση με κριτήρια όπως:

- α. *Για την πιστοποίηση ιδρυμάτων:* η λειτουργία γραφείων διασύνδεσης, η συστηματική παρακολούθηση της πορείας ένταξης των αποφοίτων τους στην αγορά εργασίας, και η τεκμηριωμένη αξιοποίηση των αποτελεσμάτων τους στο στρατηγικό σχεδιασμό του ιδρύματος,
- β. *Για την πιστοποίηση προγραμμάτων σπουδών:* η τεκμηριωμένη αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών, με βάση τα ευρήματα της παρακολούθησης της πορείας των αποφοίτων στην αγορά εργασίας και τη συνάφεια των σπουδών με την εκτέλεση της εργασίας τους στο αντικείμενο τους.
- γ. Η οργάνωση της πρακτικής άσκησης των φοιτητών.

Β) Ο αναπροσανατολισμός της μέσης λυκειακής εκπαίδευσης από τη γενική εκπαίδευση στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση, με αύξηση της ελκυστικότητάς της και της συμμετοχής των μαθητών σε αυτήν, συνδεδεμένης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Για τον αναπροσανατολισμό της μέσης εκπαίδευσης από τη γενική στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση προτείνονται τα εξής:

1) Ίδρυση και ανάπτυξη ενός δικτύου Πρότυπων-Πειραματικών σχολείων Τεχνικής-Επαγγελματικής Εκπαίδευσης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο

Για την ενίσχυση της ελκυστικότητας της τεχνικής-επαγγελματικής μέσης εκπαίδευσης και τη καλύτερη σύνδεσή της με τις τοπικές ανάγκες της αγοράς εργασίας, των επιχειρήσεων και της οικονομίας προτείνεται η ίδρυση και λειτουργία ενός δικτύου Πρότυπων-Πειραματικών Τεχνικών-Επαγγελματικών Λυκείων, υπό τη ευθύνη και διοίκηση αποκεντρωμένων αρχών της χώρας.

Τα Πρότυπα-Πειραματικά ΤΕΛ να ιδρυθούν, με δημόσια χρηματοδότηση, ύστερα από ανοικτή πρόσκληση, υποβολή προτάσεων από τις τοπικές αρχές (περιφέρειες και μεγάλοι δήμοι) και αξιολόγηση των προτάσεων από ανεξάρτητες επιτροπές αξιολόγησης με τη

συμμετοχή εκπαιδευτικών, ειδικών επιστημόνων και εμπειρογνομόνων-εκπροσώπων της παραγωγικής οικονομίας.

Μεταξύ των κριτηρίων για την επιλογή και την χρηματοδότησή τους περιλαμβάνονται τα εξής:

- α. Οι ειδικότητες και τα προσφερόμενα προγράμματα σπουδών έχουν τεκμηριωμένα καθοριστεί σε συνεργασία με τους τοπικούς παραγωγικούς φορείς, τις επαγγελματικές οργανώσεις και τοπικές επιχειρήσεις.
- β. Δίνουν έμφαση στην εκπαίδευση στην εκπαίδευση μελλοντικών εργαζομένων στην παραγωγή εμπορεύσιμων προϊόντων προς εξαγωγή.
- γ. Δίνουν έμφαση στην εκπαίδευση σε νέες, καινοτόμες τεχνολογίες π.χ. αυτοματισμού.

Στα προτεινόμενα Πρότυπα-Πειραματικά ΤΕΛ μπορούν να φοιτήσουν μαθητές και να διδάξουν εκπαιδευτικοί της δημόσιας εκπαίδευσης, ύστερα από αξιολόγηση και επιλογή τους, καθώς και άλλοι που επιλέγονται από τις διοικήσεις των σχολείων αυτών. Η διοίκηση των σχολείων επιλέγεται με αξιοκρατικό τρόπο, ύστερα από δημόσια πρόσκληση, και η θητεία της ανανεώνεται, ύστερα από αξιολόγηση της επίτευξης συμφωνημένων στόχων. Τα προγράμματα σπουδών των σχολείων αυτών περιλαμβάνουν και μαθητεία σε επιχειρήσεις της περιοχής. Η χρηματοδότηση και η λειτουργία των σχολείων αυτών συνεχίζεται μόνο εφόσον οι απόφοιτοί τους εντάσσονται γρήγορα στην αγορά εργασίας, μετά την αποφοίτησή τους, ύστερα από τακτική αξιολόγησή τους από ανεξάρτητες υπηρεσίες αξιολόγησης του κεντρικού κράτους.

2) Εθνικά κριτήρια αναφοράς (standards) σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Για τη συνολική ρύθμιση των μαθητικών ροών προτείνεται, επίσης, η θέσπιση εθνικών κριτηρίων αναφοράς (standards), στο πλαίσιο εθνικού προγράμματος σπουδών και μαθησιακών στόχων, σε όλες τις τάξεις και βαθμίδες εκπαίδευσης στη βάση των οποίων αξιολογούνται οι μαθητές και οι σχολικές μονάδες. Ιδιαίτερη σημασία, από αυτή τη σκοπιά, μπορούν να έχουν διαγνωστικά τεστ δεξιοτήτων, στο στάδιο της ολοκλήρωσης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, για την υποβοήθηση του εκπαιδευτικού και επαγγελματικού προσανατολισμού των μαθητών.

3) Στόχευση χρηματοδοτικών κινήτρων

Αξιοποίηση χρηματοδοτικών κινήτρων και στόχευσή τους υπέρ της συμμετοχής στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση, όπως των οικογενειακών επιδομάτων και της μείωσης φόρου μισθωτών και συνταξιούχων (που τώρα εκτείνονται μέχρι το 25ο έτος για φοιτητές).

Γ) Η επανεκπαίδευση των ανέργων αποφοίτων για την επανένταξη τους στην αγορά εργασίας.

Για την άμεση αντιμετώπιση της αυξημένης απειλής απαξίωσης των γνώσεων και δεξιοτήτων των ανέργων, και ιδιαίτερα των 250.000 ανέργων αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης, προτείνεται η ανάπτυξη προγραμμάτων διαβίου εκπαίδευσης και επανεκπαίδευσης. Τα προγράμματα διαβίου μάθησης και επανεκπαίδευσης δίνουν έμφαση κυρίως στην εκπαίδευση στις νέες τεχνολογίες επικοινωνίας και αυτοματισμού και τις εφαρμογές τους στη διαδικασία παραγωγής. Αναπτύσσονται σε συνεργασία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και

επιχειρήσεων, με έμφαση στην ανταπόκρισή τους στις ανάγκες της αγοράς εργασίας σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Ιδιαίτερη έμφαση μπορεί να δοθεί στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην οργάνωση των προγραμμάτων διαβίου εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερα μπορούν να αξιοποιηθούν:

- α. Τα «μαζικά ανοικτά διαδικτυακά μαθήματα» (MOOCs), με πιστοποίηση των παρεχόμενων σπουδών
- β. Τα προγράμματα ηλεκτρονικής μάθησης (e-learning)

Τα προγράμματα αυτά πιστοποιούνται από ανεξάρτητους φορείς αξιολόγησης (όπως π.χ. η ΑΔΙΠ) ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσής τους, και εφόσον αποδεδειγμένα λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η συνέχιση της χρηματοδότησής τους εξαρτάται από την συνεχή αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους και των επιδόσεών τους στην ένταξη των αποφοίτων τους σε συναφή εργασία.

6 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βέττας, Ν. (2017) “Εκπαίδευση και ελληνική οικονομία” στο Δ. Βαγιάνος (κ.α.) Πέρα από τη λιτότητα. Για μια νέα δυναμική στην ελληνική οικονομία. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο.

Γραφείο Διασύνδεσης Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, Μελέτη απορρόφησης αποφοίτων Δ.Π.Θ. (2001-2002), Ξάνθη, 2004.

Γραφείο Διασύνδεσης ΕΜΠ, Η απορρόφηση των μηχανικών του ΕΜΠ στην αγορά εργασίας, Αθήνα, 2000.

Γραφείο Διασύνδεσης Πανεπιστημίου Κρήτης, Μελέτη απορρόφησης αποφοίτων (1998-2000) του Πανεπιστημίου Κρήτης στην αγορά εργασίας, Ηράκλειο, 2006.

Γραφείο Διασύνδεσης ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, Μελέτη Απορρόφησης Αποφοίτων. Τμήμα Πληροφορικής, 2007.

Γραφείο Διασύνδεσης Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας «Παρακολούθηση της Επαγγελματικής Ένταξης Αποφοίτων», Καλαμάτα, 2015.

Γραφείο Διασύνδεσης ΤΕΙ Κρήτης, Απορρόφηση Αποφοίτων ΤΕΙ Κρήτης 2010-2013, Ηράκλειο, 2015.

Γραφείο Διασύνδεσης ΤΕΙ Λάρισας, Μελέτη Παρακολούθησης Αποφοίτων ΤΕΙ Λάρισας, Λάρισα, 2008.

Dimitropoulos, A., and Kindi, V., Accountability in Greek Education: Country Case Study Prepared for the 2017/8 Global Education Monitoring Report. Accountability in Education: Meeting our Commitments, UNESCO, Paris,

<http://unesdoc.unesco.org/images/0025/002595/259533e.pdf>.

Ernst & Young κ. α. (2017) Εκπαίδευση, Επιχειρηματικότητα και Απασχόληση: Ζητείται προσέγγιση ([https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-survey-20-06-2017/\\$FILE/ey-survey-20-06-2017.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-survey-20-06-2017/$FILE/ey-survey-20-06-2017.pdf)).

ΙΟΒΕ, Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα. Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις, Αθήνα, 2017.

Κοίλιας, Χ., κ.α., Μελέτη Παρακολούθησης αποφοίτων ΤΕΙ, Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών, Αθήνα, 2010.

OECD Education at a Glance, 2011, 2012, Paris.

OECD Education for a Bright Future in Greece, Reviews of National Policies for Education, Paris, 2018

Παγουλάτος, Γ., και Μπουρίκος, Δ., Μετάβαση των πτυχιούχων των ελληνικών ΑΕΙ στην αγορά εργασίας, Έρευνα για την ανώτατη παιδεία στην Ελλάδα, ΕΛΙΑΜΕΠ, 2005.

Παπαδάκης, Ν. (2014). Βαρόμετρο απόντων: Οι Neets στην Ελλάδα. Αθήνα: Σιδέρης

Πεσμαζόγλου Στ., Εκπαίδευση και Ανάπτυξη στην Ελλάδα 1948-1985. Το ασύμπτωτο μιας σχέσης, Θεμέλιο, Αθήνα, 1987.

Παρατηρητήριο Μετάβασης -Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Έρευνα Αποφοίτων Ανώτερου Κύκλου Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης οι οποίοι δε συνέχισαν σπουδές στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Αθήνα, 2000.

Παρατηρητήριο Μετάβασης -Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Η διερεύνηση της εγκατάστασης στην αγορά εργασίας των αποφοίτων του ανώτερου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που δε συνέχισαν σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με χρήση μοντέλου λογιστικής παλινδρόμησης, Αθήνα, 2000.

Παρατηρητήριο Μετάβασης -Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Έρευνα Αποφοίτων Ανώτερου Κύκλου Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΤΕΕ-Ενιαίο Λύκειο), Αθήνα, 2008.

Παρατηρητήριο Μετάβασης -Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Σύνδεση των προγραμμάτων σπουδών ΤΕΕ με την αγορά εργασίας, Αθήνα, 2008.

ΤΕΙ Πειραιά, Δομή Απασχόλησης Σταδιοδρομίας- Γραφείο Διασύνδεσης, Μελέτη Παρακολούθησης Αποφοίτων ΤΕΙ Πειραιά, Αιγάλεω, 2013.

Φωτόπουλος, Ν. (επιμ.) Κατάρτιση, Απασχόληση και Εκπαιδευτική Πολιτική. Διερεύνηση της σύνδεσης της επαγγελματικής κατάρτισης με την απασχόληση, ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ, Αθήνα, 2013.

7 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 7.1: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017

Έτος	Πληθυσμός	Εργατικό δυναμικό	Απασχ/μενοι	Άνεργοι	Μη οικονομικά ενεργοί
2001	3096,4	1327,1	1230,0	97,1	1769,3
2002	3020,5	1272,2	1184,9	87,3	1748,3
2003	3027,5	1255,1	1169	86,2	1772,4
2004	2813,9	1090,7	997,7	93	1723,2
2005	2784,2	1059,7	978,3	81,4	1724,5
2006	2745,9	1014,5	943,6	71	1731,4
2007	2699,1	965,5	898,8	66,7	1733,6
2008	2652,1	937,5	881,6	55,9	1714,5
2009	2597,2	935,6	863,0	72,6	1661,6
2010	2578,5	902,7	806,8	95,9	1675,8
2011	2504,3	821,8	699,2	122,6	1682,5
2012	2418,5	738,5	561,8	176,7	1679,9
2013	2362,5	702,5	512,5	189,9	1660,0
2014	2280,5	650,5	480,1	170,4	1630,0
2015	2207,2	601,4	457,3	144,1	1605,8
2016	2121,9	558,0	425,6	132,4	1563,9
2017	2033,4	503,7	390,6	113	1529,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πίνακας 7.2: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με απολυτήριο Γυμνασίου ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017

Έτος	Πληθυσμός	Εργατικό δυναμικό	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Μη οικονομικά ενεργοί
2001	1192,5	538,0	467,5	70,5	654,6
2002	1204,9	546,4	479,1	67,3	658,5
2003	1138,0	517,5	461,5	56,0	620,6
2004	1200,0	552,1	491,0	61,1	647,9
2005	1198,5	573,4	510,2	63,3	625,1
2006	1191,6	546,9	492,3	54,6	644,7
2007	1209,9	567,0	517,4	49,5	643,0
2008	1211,8	562,0	517,8	44,2	649,8
2009	1221,1	578,4	515,4	63,0	642,7
2010	1199,9	560,9	483,8	77,2	639,0
2011	1180,1	537,1	440,1	97,0	643,1
2012	1174,9	528,5	391,7	136,8	646,4
2013	1145,2	504,9	339,1	165,8	640,3
2014	1134,1	508,0	345,5	162,5	626,1
2015	1146,0	503,0	362,6	140,4	643,0
2016	1109,8	474,8	344,7	130,2	634,9
2017	1109,7	471,3	358,6	112,7	638,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πίνακας 7.3: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με απολυτήριο Λυκείου ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017

Έτος	Πληθυσμός	Εργατικό δυναμικό	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Μη οικονομικά ενεργοί
2001	2475,5	1456,5	1262,7	193,9	1018,9
2002	2562,1	1518,2	1332,7	185,5	1043,9
2003	2624,4	1549,0	1369,4	179,6	1075,5
2004	2600,9	1571,3	1383,4	187,9	1029,6
2005	2705,5	1614,6	1436,4	178,2	1090,9
2006	2736,1	1640,0	1474,1	166,0	1096,0
2007	2766,9	1647,0	1498,1	148,8	1120,0
2008	2779,1	1655,3	1527,2	128,1	1123,8
2009	2792,0	1665,6	1500,1	165,5	1126,4
2010	2742,7	1648,7	1435,7	213,0	1094,0
2011	2766,2	1648,7	1354,0	294,7	1117,5
2012	2822,9	1667,2	1227,9	439,3	1155,7
2013	2913,2	1723,3	1212,9	510,4	1189,9
2014	2888,8	1682,8	1187,0	495,8	1206,0
2015	2915,4	1682,9	1229,2	453,7	1232,4
2016	2937,8	1710,8	1277,0	433,8	1227,0
2017	2918,0	1703,8	1309,3	394,5	1214,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πίνακας 7.4: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017

Έτος	Πληθυσμός	Εργατικό δυναμικό	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Μη οικονομικά ενεργοί
2001	434,5	355,9	301,8	54,1	78,6
2002	408,0	335,4	279,2	56,2	72,6
2003	460,6	379,2	321,3	57,9	81,4
2004	552,5	458,7	394,1	64,7	93,8
2005	540,6	451,6	388,7	62,9	89,0
2006	551,5	459,0	401,1	57,9	92,5
2007	559,0	457,0	407,0	50,0	102,0
2008	582,5	473,3	421,8	51,5	109,2
2009	597,7	480,3	424,8	55,5	117,4
2010	614,3	496,3	417,1	79,2	118,1
2011	585,2	460,7	360,9	99,7	124,6
2012	600,3	472,3	334,0	138,3	128,0
2013	587,9	456,0	299,8	156,2	131,9
2014	603,1	477,1	325,6	151,5	126,1
2015	598,4	469,6	334,6	135,1	128,7
2016	628,6	490,0	354,0	135,9	138,6
2017	634,6	491,1	366,7	124,4	143,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πίνακας 7.5: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017

Έτος	Πληθυσμός	Εργατικό δυναμικό	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Μη οικονομικά ενεργοί
2001	1152,0	922,0	851,9	70,1	230,0
2002	1204,1	969,2	898,5	70,7	234,9
2003	1242,0	1001,1	932,5	68,6	240,8
2004	1365,6	1109,4	1018,3	91,1	256,2
2005	1375,4	1114,8	1027,3	87,5	260,6
2006	1446,9	1177,0	1092,9	84,1	269,9
2007	1479,6	1198,5	1114,5	84,0	281,1
2008	1526,1	1222,8	1145,2	77,5	303,3
2009	1518,5	1225,7	1139,4	86,3	292,9
2010	1581,9	1264,7	1142,9	121,8	317,1
2011	1649,3	1296,2	1122,7	173,5	353,1
2012	1678,1	1291,5	1050,7	240,8	386,6
2013	1707,2	1320,8	1045,3	275,6	386,4
2014	1725,6	1292,1	1028,6	263,5	433,4
2015	1813,0	1359,2	1085,3	273,9	453,8
2016	1841,2	1378,0	1125,9	252,1	463,2
2017	1887,6	1409,1	1168,2	240,8	478,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πίνακας 7.6: Κατάσταση απασχόλησης στα άτομα με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών ηλικίας 15 ετών και άνω, 2001-2017

Έτος	Πληθυσμός	Εργατικό δυναμικό	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Μη οικονομικά ενεργοί
2001	29,0	25,7	23,2	2,4	3,4
2002	34,7	32,1	29,7	2,4	2,6
2003	41,1	37,0	34,0	3,0	4,1
2004	78,2	70,2	65,8	4,4	8,0
2005	70,4	65,2	60,7	4,5	5,2
2006	87,7	80,3	75,3	5,0	7,4
2007	101,6	94,0	88,2	5,8	7,6
2008	116,1	106,3	100,6	5,7	9,8
2009	121,3	111,4	103,7	7,7	9,9
2010	127,2	117,8	108,8	9,0	9,5
2011	134,6	123,6	111,2	12,4	11,0
2012	174,5	163,7	142,3	21,4	10,7
2013	172,5	150,1	128,4	21,6	22,4
2014	202,1	175,4	152,0	23,4	26,7
2015	177,2	156,1	137,6	18,5	21,1
2016	202,5	181,5	160,1	21,4	20,9
2017	229,8	203,1	183,1	20,0	26,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πίνακας 7.7: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία (ISCED 0-2)

Χώρα	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	ΔΑ
ΕΕ-28	21%	30%	15%	25%	9%
Βέλγιο	18%	17%	20%	45%	:
Βουλγαρία	:	19%	33%	47%	:
Τσεχία	10%	14%	17%	59%	:
Δανία	23%	14%	7%	56%	:
Γερμανία	25%	28%	7%	8%	32%
Εσθονία	51%	34%	15%	:	:
Ιρλανδία	28%	22%	8%	24%	17%
Ελλάδα	14%	22%	24%	31%	9%
Ισπανία	8%	24%	27%	34%	7%
Γαλλία	22%	16%	12%	51%	:
Κροατία	:	:	:	100%	:
Ιταλία	17%	64%	11%	5%	3%
Κύπρος	19%	16%	24%	41%	:
Λετονία	37%	24%	21%	19%	:
Λιθουανία	43%	25%		32%	:
Λουξεμβούργο	25%	29%	21%	24%	:
Ουγγαρία	49%	36%	8%	5%	2%
Μάλτα	32%	26%	19%	23%	:
Ολλανδία	36%	39%	9%	10%	7%
Αυστρία	46%	33%	13%	7%	:
Πολωνία	11%	12%	22%	55%	:
Πορτογαλία	44%	32%	9%	6%	9%
Ρουμανία	26%	42%	19%	13%	:
Σλοβενία	33%	30%	7%	30%	:
Σλοβακία	36%		24%	40%	:
Φινλανδία	41%	21%	5%	28%	4%
Σουηδία	21%	16%	21%	41%	:
Ην. Βασίλειο	11%	22%	24%	40%	3%

Πηγή: Eurostat **Επεξεργασία στοιχείων: IOBE**

Πίνακας 7.8: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία (ISCED 3-4)

Χώρα	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	ΔΑ
ΕΕ-28	37%	28%	13%	18%	4%
Βέλγιο	37%	19%	17%	26%	:
Βουλγαρία	19%	41%	22%	17%	1%
Τσεχία	38%	21%	15%	26%	0%
Δανία	40%	21%	9%	30%	:
Γερμανία	52%	23%	4%	5%	15%
Εσθονία	50%	28%	10%	12%	:
Ιρλανδία	36%	19%	10%	16%	19%
Ελλάδα	24%	34%	18%	16%	7%
Ισπανία	30%	21%	18%	26%	4%
Γαλλία	39%	21%	10%	31%	:
Κροατία	25%	31%	16%	24%	3%
Ιταλία	21%	52%	15%	10%	1%
Κύπρος	23%	24%	22%	31%	:
Λετονία	46%	26%	12%	16%	:
Λιθουανία	45%	22%	13%	20%	:
Λουξεμβούργο	33%	33%	15%	20%	:
Ουγγαρία	51%	29%	10%	9%	2%
Μάλτα	62%	18%	9%	11%	:
Ολλανδία	44%	38%	7%	7%	4%
Αυστρία	53%	20%	13%	14%	:
Πολωνία	28%	22%	22%	28%	:
Πορτογαλία	45%	26%	13%	11%	5%
Ρουμανία	40%	39%	15%	6%	:
Σλοβενία	43%	26%	9%	22%	:
Σλοβακία	32%	20%	16%	32%	:
Φινλανδία	55%	23%	6%	15%	1%
Σουηδία	33%	24%	19%	25%	:
Ην. Βασίλειο	29%	28%	19%	24%	1%

Πηγή: Eurostat **Επεξεργασία στοιχείων: IOBE**

Πίνακας 7.9: Σχέση επιπέδου εκπαίδευσης και συνάφειας στην εκτέλεση των καθηκόντων στην εργασία (ISCED 5-8)

Χώρα	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	ΔΑ
ΕΕ-28	58%	22%	8%	9%	2%
Βέλγιο	69%	18%	6%	7%	:
Βουλγαρία	68%	21%	6%	5%	:
Τσεχία	70%	17%	7%	6%	:
Δανία	64%	20%	6%	10%	:
Γερμανία	62%	21%	2%	3%	12%
Εσθονία	71%	16%	6%	7%	:
Ιρλανδία	54%	13%	6%	11%	16%
Ελλάδα	58%	19%	10%	6%	6%
Ισπανία	62%	16%	8%	12%	2%
Γαλλία	57%	24%	8%	11%	:
Κροατία	58%	26%	7%	9%	:
Ιταλία	40%	37%	13%	9%	1%
Κύπρος	57%	22%	8%	13%	:
Λετονία	60%	27%	6%	7%	:
Λιθουανία	62%	18%	9%	11%	:
Λουξεμβούργο	63%	28%	9%		:
Ουγγαρία	69%	19%	6%	5%	1%
Μάλτα	100%	:	:	:	:
Ολλανδία	56%	35%	4%	3%	2%
Αυστρία	59%	22%	10%	10%	:
Πολωνία	58%	18%	11%	12%	:
Πορτογαλία	60%	19%	9%	10%	3%
Ρουμανία	70%	21%	6%	3%	:
Σλοβενία	63%	18%	6%	14%	:
Σλοβακία	56%	20%	9%	15%	:
Φινλανδία	71%	21%	3%	5%	:
Σουηδία	63%	23%	7%	6%	:
Ην. Βασίλειο	54%	22%	11%	12%	1%

Πηγή: Eurostat **Επεξεργασία στοιχείων: IOBE**

Πίνακας 7.10: Διάρθρωση απασχόλησης ανά κλάδο δραστηριότητας στους απασχολούμενους με τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα και την ΕΕ-28, 2016

Τομέας	Περιγραφή	Ελλάδα	ΕΕ-28
A	Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες	1,6%	1,2%
B	Ορυχεία και Λατομεία	0,0%	0,2%
Γ	Μεταποίηση	5,5%	10,7%
Δ	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	0,7%	0,9%
Ε	Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων	0,0%	0,4%
ΣΤ	Κατασκευές	1,6%	3,5%
Ζ	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, Επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	11,8%	8,9%
Η	Μεταφορά και αποθήκευση	3,6%	2,7%
Θ	Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	3,8%	2,3%
Ι	Ενημέρωση και επικοινωνία	3,9%	5,5%
Κ	Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και ασφαλιστικές δραστηριότητες	4,4%	4,8%
Λ	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,0%	1,0%
Μ	Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	12,5%	11,1%
Ν	Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	1,4%	2,8%
Ξ	Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	13,7%	9,1%
Ο	Εκπαίδευση	21,2%	16,0%
Π	Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	11,3%	14,0%
Ρ	Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία	1,4%	2,2%
Σ	Άλλες δραστηριότητες παροχή υπηρεσιών	1,0%	2,2%
Τ	Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	0,4%	0,3%
Υ	Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων	0,0%	0,2%
	Σύνολο	100%	100%

Πηγή: Eurostat **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE